KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE VOOR TAAL- & LETTERKUNDE

VORMLEER

VAN HET

OUDFRIESCH WERKWOORD

DOOR

JOZEF JACOBS,

LEERAAR AAN HET COLLEGE TE BOOM,

LID DER ZUIDNEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN TAALKUNDE

GENT

A. SIFFER

Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1900

UITGAVEN DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

I^e REEKS.

1. Jaarboek voor 1887 (Met portretten van Z. M. *Leopold II*, en van de heeren *Beernaert* en ridder *de Moreau*), 190 blz. 2,50
2. Jaarboek voor 1888, 240 blz. 2,50
3. Jaarboek voor 1889 (Met de levensschets en het portret van Dr *K. Snieders*), 148 blz. 1,50
4. Jaarboek voor 1890 (Met de levensschetsen en portretten van Dr. *L. Delgeur* en *G. Dodd*), 172 blz. 2,00
5. Jaarboek voor 1891 (Met de levensbeschrijvingen van *J.-A. Alberdingk Thijm* (met portret), van *J.-J.-L. ten Kate* en van *I.-J.-L. de Coussemaeker*), 202 blz. 2,00
6. Jaarboek voor 1892 (inhoudende de levensbeschrijvingen van *J.-A. de Laet* (met portret) en van *L. Roersch*), 188 blz. 2,00
7. Jaarboek voor 1893 (Met de levensschets van *Schuermans*, de portretten van *Roersch* en *Schuermans*, en de afbeelding des voorgevels van het Paleis der Academie), 138 blz. 2,00
8. Jaarboek voor 1894 (Met de levensbeschrijvingen van *J.-W. Brouwers* en van *Matthias de Vries* (met portret), 176 blz. 2,00
9. Jaarboek voor 1895 (Met de levensschetsen van *K.-Fr. Stallaert* (met portret) en van *J.-J. Habets*) 180 blz. 2,00
10. Jaarboek voor 1896. (Met de levensschetsen en de portretten van *L. Mathot* en *K. Boury*), 120 blz. 1,50
11. Jaarboek voor 1897. (Met de levensschetsen van *H.-E. Moltzer*, *Frans Willems* en *Willem-Jan-Frans Nuyens* en de portretten van *Zijne Kon. Hoogheid Prins Albrecht*, *Ministers Fr. Schollaert* en *L. de Bruyn*), 170 blz. 2,00
12. Jaarboek voor 1898. (Met de levensschetsen en portretten van *J.-J.-M. Micheels* en *Eug. Stroobant*), 180 blz. 2,00
13. Jaarboek voor 1899. (Met de levensschets van *J.-C.-H. Nolet de Brauwere van Steelandt* door *P. Alberdingk Thijm*) 1,00

IIe REEKS.

1. Verslagen, van 1887 tot 1899, ieder 4,00

IIIe REEKS. — MIDDELNEDERLANDSCHE UITGAVEN

1. De Zevenste Bliscap van Maria. Mysteriespel der XVe eeuw, uitgegeven door K. Stallaert (1887), xxxii-116 blz. 2,50
2. Woordenlijst voor de Zevenste Bliscap van Maria, opgesteld door K. Stallaert (1888), 141 blz. 0,50
*3. Woordenlijst op de Alexanders Geesten van Jacob van Maerlant, door L. Roersch, 1ste *aflevering* (1888), 68 blz. 1,00
4. Van de vij Vroeden van binnen Rome, bezorgd door K. Stallaert (1889), xx-182 blz. 3,00
5. Het Roermondsch dialect, getoetst aan het Oud-Saksisch en Oud-Nederfrankisch, door Dr L. Simons (1889), 62 blz. 1,25
6. Madelghijs' kintsheit, al de gekende fragmenten, bezorgd door Jhr. Mr. Nap. de Pauw (1889), 208 blz. (met facsimile's) 2,50
7. Dit is die Istory van Troyen, bezorgd door Jhr. Mr. Nap. de Pauw en Edward Gailliard, 4 deelen, met facsimile's (1889-1892) . 25,50
8. Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten, uitgegeven door Jhr. Mr. N. de Pauw (1893-1897), 3 afl. elke 2,00
9. Kalender en Gezondheidsregels getrokken uit het handschrift der boekerij van de hoogeschool te Loven, getiteld « *Liber orat. Fland. M. S.* » door P. Alberdingk Thijm (1893) 66 blz. 1,25
10. De Keure van Hazebroek, door Edw. Gailliard (1894-1899), 4 deelen, elk 5,00
11. Middelnederlandsche geneeskundige Recepten en Tractaten, Zegeningen en Tooverformulen, uitgegeven door Dr W.-L. de Vreese (1894), xii-144 blz. 2,00

VORMLEER

VAN HET

OUDFRIESCH WERKWOORD

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE VOOR TAAL- & LETTERKUNDE

VORMLEER

VAN HET

OUDFRIESCH WERKWOORD

DOOR

JOZEF JACOBS,

LEERAAR AAN HET COLLEGE TE BOOM,

LID DER ZUIDNEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN TAALKUNDE

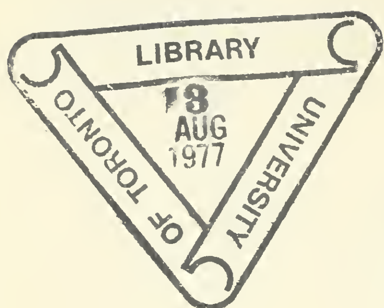

GENT

A. SIFFER

drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1899

VOORBERICHT.

In deze laatste tijden heeft de Friesche philologie, zooals blijkt uit onze bibliographie, groote vorderingen gedaan : in tijdschriften en afzonderlijke studiën hebben taalgeleerden van Duitschland en Noord-Nederland de klank- en vormleer der Oudfriesche taal opgesteld.

Wanneer dan de Kon. Vlaamsche Academie, zoo rijk aan verdiensten op het gebied der Germaansche taalkunde, er toe besloot een prijs uit te loven voor eene verhandeling over de vormen van het werkwoord in het Oudfriesch, kon zij zich niet bepalen tot een critisch overzicht van hetgene over het werkwoord geschreven was; zij verlangde eene volledige studie, volkomen beantwoordende aan de eischen, die men in den huidigen staat der taalwetenschap redelijker wijze stellen mag.

Deze studie over den vorm des werkwoords (waarbij natuurlijk talrijke punten van Ofri. klankleer besproken worden) komt eene wezenlijke

leemte in de Ofri. philologie aanvullen, « de baan breken voor latere zoekers, den arbeid voor anderen gemakkelijker maken » (1).

Verder moet zulke studie, wil zij wetenschappelijk zijn, het tot hiertoe geleverde ziften en schiften, verbeteren en bijwerken.

Inderdaad, ten eerste, de studiën tot nogtoe verschenen waren vaak onvolledig, omdat zij zich tot een dialect bepaalden. Aldus gaf Dr. Th. Siebs de klankleer van het Rustringer dialect en Dr. van Helten bezorgde de klank- en vormleer van het Oud-Oostfriesch. Doch is zulks te verwonderen, als zelfs in het *Wörterbuch* van Baron von Richthofen nog te veel teksten en stukken nagenoeg in hun geheel ongebruikt gelaten zijn. Zijne eigene *Rechtsquellen* zijn niet « ausgebeutet »; men mist daar woorden, die men gaarne verklaard had gezien. Hij geeft dan ook slechts « eine reiche Auswahl von Belegen ». Evenzoo wordt ook de *Jurisprudentia Frisica,* 1834-35, een werk van ongeveer 400 bladzijden, slechts hier en daar, « wó es (ihm) dienlich schien », door von Richthofen genoemd, en toch is dit een uitmuntende bron voor de kennis van het Westerlauwersch Friesch der XV^{de} eeuw. Evenzeer leveren de talrijke charters in het *Charterboek* van Schwartzenbergh gewenschte bouwstoffen voor een woordenboek,

(1) G. Gezelle *Versl. der Kon. Vl. Ac.* 1897, 216.

en toch zijn ook deze in het *Altfriesischen Wörterbuch* zeer zelden geraadpleegd » (1).

Zelfs in het *Idioticon Frisicum* (1874) zijn « vele stukken, wier woordvoorraad bijna of in het geheel niet daarin is verwerkt... Uit het *Fivelingoër* en *Oldampster Landregt* (1841) en uit het *Jus Municipale Frisonum* deelt dat *Idioticon* betrekkelijk weinig mede. Nog wijs ik op de *Oorkonden der Geschiedenis van het St.-Anthony-Gasthuis* te Leeuwarden, door W. Eekhoff in 1876 uitgegeven, welk werk een schat van Friesche charters inhoudt. Dan wacht nog menig belangrijk en uitgebreid handschrift in archieven en bibliotheken binnen- en buitenlands op bewerking » (2).

Ten tweede, hielden de taalgeleerden in hunne studiën dikwijls geene rekening met de gewestspraken : vormen van alle tijden en van alle dialecten worden nevens elkander geplaatst; men tracht klankwetten op te stellen, volgens welke de Ofri. taal zich vervormt. Doch wie ziet niet dat alzoo de uitzondering regel kan worden, dat de verklaring van onze dialectische vormen op valsche gronden moet rusten. Waarom zouden we, zooals in de grammatica's van Braune, Gallée, Noreen, Paul, Sievers, Tack, Wilmanns, algemeen dialect en onderdialect niet zorgvuldig

(1) F. Buitenrust Hettema, *Bijdr.* 1888, VIII.
(2) X en XI.

onderscheiden, en, waar het pas geeft, uiteenhouden om tot doeltreffender besluiten te komen?

Ten derde, verdedigden vele schrijvers in hunne werken verouderde stelsels of gewaagde, steeds onzekere principiepen. Als men nu weet dat de Oudgermaansche taalkunde in onze tijden buitengewone vorderingen heeft gemaakt, belangrijke wetten heeft vastgesteld, die den sleutel geven voor het oplossen van andere vraagstukken, zal men bekennen dat een echt wetenschappelijk werk op onze dagen noodzakelijk een grooten vooruitgang op de vorige proeven van Mor. Heyne, Grimm, Rask, Günther, Bremer, Siebs, van Helten moet kenmerken.

Eindelijk — en dit moet den meesten taalkundigen tot grief gemaakt worden — men heeft tot hiertoe de vormen behandeld zooals zij reilen en zeilen. « Ik acht het mijn plicht, » schreef onlangs K. de Flou, » tot de jonge taalbeoefenaars een waarschuwend woord te spreken over het gevaar dat hen dreigt bij het onoordeelkundig gebruiken van middeleeuwsche teksten... Vele oorkonden zijn blijkbaar slordig en onaandachtig overgeschreven, terwijl andere weer kennelijk verjongde reproducties zijn van langverdwenen origineelen. Allerlei spelwijzen, vaak tot latere tijden behoorend, ja weleens tot den tijd zelven waarop het boek in druk gegeven werd, zal men daarin aantreffen als zoovele klemmen, waarin hij

die in de diplomatiek niet zeer gevat is, ongetwijfeld vastraken moet. Zelfs de bewaarde origineelen mogen niet altijd ongewraakt blijven : soms werden ze opgesteld verre van de plaatsen waarop ze betrekking hebben, terwijl hij, die ze schreef, ook niet altijd vertrouwd was met de taal of het dialect, » waartoe een stuk moet behooren. « Wellicht zal het een vrome wensch blijven, dat men er haast toe komen zal om elken ongewonen, niet uit vertrouwbare bron bekenden vorm, elke afwijking van de spelwijze, die aan een bepaald tijdstip meer eigen was, op de oorspronkelijke schriften te gaan collationneeren. »

Deze aanmerking is vooral waar, wanneer er van Ofri. stukken sprake is. « Trotz aller Trefflichkeit, schrijft Dr. Bremer (1), is Von Richthofen's *Würterbuch* doch heute zum grossem Teil veraltet. So lange wir noch kein neues altfriesisches Wörterbuch besitzen — und für die nächste Zeit ist dazu keine aussicht vorhanden — ist es notwendig, dass wenigstens die tatsächlichen Irrtümer berichtigt und die fehlenden Artikel nachgetragen werden. » « Alle diese (Ost- und Westfri.) quellen, » zegt Th. Siebs (2), sind mit grösster vorsicht zu benutzen. » F. Buitenrust

(1) *P. B. B.* 17,303.
(2) *P. B. B.* 11,210.

Hettema (1) verklaart op zijne beurt dat de Ofri. stukken noch « de nauwkeurigheid, noch de betrouwbaarheid bezitten, welke men voor het gebruik bij taalkundige studiën eischen mag. In ieder opzicht zal eene collatie hun deze verzekeren. Beter zal echter in vele, zoo niet in alle gevallen eene geheel nieuwe uitgave der oude stukken doel treffen. Eene uitgave, waarin naar eisch het reeds in het licht gegevene herdrukt wordt, maar waarin tegelijkertijd de belangrijke handschriften, die tot heden zoo goed als onbekend gebleven zijn, te hunner plaatse worden opgenomen. »

In dezen zin zijn reeds loffelijke pogingen aangewend. Dr. Van Helten in *P. B. B.* 14, 232-278; 19, 420, alsook in zijne *Altostfriesische Grammatik;* Buitenrust Hettema in *Germania* 1890, 1-35 en in zijne *Bijdragen* 1888, XII-XVII; Dr. Bremer in *P. B. B.* 17, 303 hebben het gewaagd sommige feilen, vergissingen en onjuistheden te herstellen en te verbeteren. Het betaamt dus dat wij in deze studie de vermelde critische werken in ernstige aanmerking nemen, de Ofri. stukken aan eene strenge critiek onderwerpen, de eenigszins buitengewone vormen aan de bekende critiekregelen toetsen, vooraleer zij met aanduiding van dialect, ouderdom en beteekenis in de vormleer opgenomen en besproken worden.

(1) *Bijdr.* XXXV.

Wij, Zuidnederlanders, oordeelen het vooralsnu (1) onmogelijk en gedeeltelijk nutteloos al de vormen op het oorspronkelijk stuk te gaan collationneeren. Onmogelijk, omdat wij al de hss., eigendom van bijzonderen of van letterkundige genootschappen uit Noord-Nederland, niet ter inzage krijgen kunnen; nutteloos, omdat anderen de afdrukken, waar zulks doenlijk was, met de origineelen hebben vergeleken. Desniettemin moeten nog talrijke vormen, alhoewel nauwkeurig afgedrukt, met veel zorg nagezien worden.

Over de bewerking van dit boek hoeft verder weinig gezegd. Wij bespreken in korte woorden den oorsprong, den ouderdom en de waarde der hss; wij geven de voornaamste regelen der klankleer van de Ofri. dialecten, om dan, in de vormleer, naar het plan van Braun's *Sammlung kurzer Grammatiken Alt-Germanischer Dialecten* de werkwoorden te behandelen. In nota, onder aan de bladzijde, doch vooral op het einde van ons werk, bespreken wij de onnauwkeurige vormen en voegen achter de moeilijkste vormen eene Nederlandsche vertaling; want « zelfs de vergelijking van 't Nederduitsch is voor de studie van 't Friesch in 't geheel niet onvruchtbaar » (2).

(1) Wij willen thans den druk van ons werk niet langer vertragen; maar wij koesteren de hoop zelf de collatie van al de hss. eens te kunnen doen.

(2) Kern, *Taalk. Bijdr.* 2, 187.

Een woord van dank nu, dat ik verschuldigd ben aan den, eilaas! te vroeg overleden Hoogleeraar P. Willems, die mij met het doel zijner prijsvraag bekend maakte; aan Hoogleeraar Dr. W. de Vreese, die mij, met zijne gewone dienstwilligheid, nopens plan en bewerking inlichtingen gaf en bereid was eene proef door te zien. Verder dank ik nog den geleerden heer Dr. F. van der Haeghen, bewaarder der Universiteits-bibliotheek te Gent, en den heer V. Hermans, archivaris te Mechelen, die de schatten hunner boekerijen met eene nooit volprezen bereidwilligheid te mijner beschikking stelden.

J. JACOBS.

INLEIDING.

§ 1. Het Oudfriesch behoort, evenals het Ohd. Os. Onfr. en Ags., tot de Westgermaansche taalfamilie. Het is, meer bepaald gesproken, een telg van de Engelsch-Friesche taal, die nauw verwant met het Os., zich uit het Westgermaansch ontwikkelde en mettertijd het leven schonk aan talrijke Friesche, Engelsche en vooral Northumbrische gewestspraken.

§ 2. Het Oudfriesch in den tijd strekte zich uit van ± 1200 tot ± 1410 voor het Oostfriesch en van ± 1350 tot ± 1450 voor het Westfriesch. Het Urfriesch of de algemeene taal van het Friesche oervolk in de periode, die hare oplossing in verschillende zelfstandige dialecten voorafging, moet blijkens een opschrift van ± 225 (1) reeds in het begin onzer tijdrekening bestaan hebben.

§ 3. In de ruimte strekte het Oudfriesch zich eens uit over de eilanden en kusten der Noordzee, tusschen den Rijn en den Eyder, en bepaaldelijk in het midden der dertiende eeuw, over de landen gelegen tusschen de Fli en den Wezer; wellicht ook over het land Wursten aan den rechten oever van den Wezer, op de westkusten van Schleswig, op de eilanden Helgoland, Amrum-Föhr, Sild, enz. Zelfs, verklaart Joh. Winkler, (2) « in 't Noorden van Vlaanderen, in de

---

(1) *Z. f. d. Ph.* 22, 258; TH. SIEBS. *E.F.S.* 363.
(2) *Land, Volk en Taal in West-Vlaanderen* 3-4 (*Tijdspiegel* 1884).

streken die thans tot Noord-Nederland behooren en Zeeuwsch-Vlaanderen of Staatsch-Vlaanderen worden genoemd, en verder in de gouwen benoorden de steden Gent en Brugge, in 't Land van Waas, in 't Meetjesland, in 't Vrije van Brugge, tot Oostende toe, vinden we de Friezen gezeten » (1).

§ 4. Door Oudwestfriesch verstaat men doorgaans het dialect gebruikt in Ostergoo en Westergoo (tusschen de Zuider- en Lauwerzee); door Oudoostfriesch, het dialect van Hunsigoo, Fivelgoo, Emsigoo, Brôkmerland, Oostringen, Norder-, Harlinger- en Wangerland, Rustringen. Het Oudnoordfriesch, waarvan ons niets bewaard gebleven is, werd gesproken op de zeekusten van den Eyder tot Tondern, en op de Noordfriesche eilanden als Syld en Föhr.

BRONNEN.

Al de hss. en afdrukken, die Ofri. teksten bevatten, kunnen wij best op de volgende wijze vermelden.

I. — Oudoostfriesch.

1. RUSTRINGER DIALECT.

§ 5. Van dit dialect, in het Oldenburgsch gewest gesproken, nl. ten westen der Wezermonding, bezitten wij :

(1) Vgl. *Loquela* 1882, 50. — RAEPSAET, *Œuvres complètes* 3, 56. — ALBERDINGK THIJM, *De H. Willebrordus* 65-75, Amst. 1861. — ALPH. DE VLAEMINCK, *La Ménapie et la Flandre.* — *Annales de l'Archéologie de Belgique*, 24, 3 sér. 4, 443. — JOH. WINKLER, *De Nederl. Geslachtsnamen*, *Haarl.* 1885, 1, 200. — *Bulletin de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique* : ALPH. WAUTERS, *Les Origines de la Population flamande* 10, 1885, 121. — J. VERCOULLIE, *Hist. Gr.* 2. — TH. SIEBS, *Grundriss d. Germ. Philol.* 1^1, 722. — VON RICHTHOFEN, *Untersuchungen über frs. Rechtsgesch.* 2, 145.

a) een Oldenburgsch perkamenths. (R[1]), geschreven omtrent het einde der dertiende eeuw, en in 1840 door von Richthofen in zijne *Rechtsquellen* tamelijk nauwkeurig afgedrukt. In 1846 gaf de Haen Hettema ze andermaal uit, doch min nauwkeurig, in zijne *Oude Friesche Wetten* 93-144, zooals Wiarda dat reeds vroeger (1805), doch nog slordiger, in zijn *Asegabock* gedaan had.

b) Het Oelrichs afschrift naar een oorspr. thans verloren gegaan hs. van 1327 (R[2]). Von Richthofen en Hettema (in *Het Fivelgöer Landregt*) hebben ons dit stuk medegedeeld.

2. BROKMERDIALECT.

§ 6. Van dit dialect, te Aurich en in de omstreken gesproken, blijven ons over :

a) een hs. der jaren 1345 (B[1]), thans in de Kon. Bibliotheek te Hannover berustende; hierin vinden we den zoogenaamden *Brôkmerbrief* (1), welken Hettema in zijne *Oude Friesche Wetten* 1, 149-193, en von Richthofen in zijne *Rechtsquellen,* doch beiden zonder kritiek, hebben uitgegeven.

b) een ouder (± 1280) hs., thans door de Oldenburgsche regeering aangekocht (B[2]). Van dit laatste schreef von Wicht zeer slordig zijn hs. af, dat von Richthofen in 1840 overnam (2).

Deze laatste, oudere hss. (B[2]) verschillen echter van B[1]; want 1° in B[2] komen menigvuldige vormen voor, die in taalkundig opzicht soms merkelijk van de lezing B[1] afwijken; 2° nu en dan ontbreekt geheel

---

(1) *Rechtsquellen, Inleit.* XV en *Untersuch.* 1, 72.
(2) *Untersuch.* 1, 72.

of gedeeltelijk een paragraaf in de hss. B[2]; 3° integendeel vindt men in B[1] schier alle vormen van B[2], een- of tweemaal eene andere volgorde der stukken.

3. Emsigoer dialect.

§ 7. Deze gewestpraak van de omstreken der stad Emden, nabij de Noordzee, kennen wij ten minste uit vier bronnen :

a) uit den zoogenaamden *eersten* Codex (E[1]) of perkamenths. van 1425, te Groningen opgesteld naar een verloren hs. van ± 1300. Deze Codex is woordgetrouw heruitgegeven door von Richthofen, min nauwkeurig door Hettema, zooals uit de vergelijking van den druk met het hs. blijkt.

b) uit den zoogenaamden *tweeden* Emsigoer Codex, of perkamenths, omstreeks 1450 van een stuk der 14de eeuw afgeschreven te Groningen (E[2]), (1) en met veel zorg door von Richthofen en veel nalatiger door Hettema 251-282 heruitgegeven. Een gedeeltelijke afdruk van een nog vroeger afgeschreven hs. te Wolfenbuttel staat in Spangenberg's *Beitrage zur Kunde der deutschen Rechtsalterthümer* 108-118. Verder hebben we nog een brokstuk van een hs. der veertiende eeuw, dat, evenals de *tweede* Codex, den *Fiaeth* bevatte.

c) Uit den zoogenaamden *derden* Emsigoer Codex (E[3]) of perkamenths. te Leeuwarden; eerst door von Wicht gedeeltelijk in het *Ofri. Landrecht* (*a*°. 1746), later volledig door Hettema (*a*°. 1830) en eindelijk door von Richthofen naar een Hannoversch afschrift van E[3] uitgegeven.

(1) *Rechtsquellen* XVII. — *Untersuch.* 1, 210.

d) Uit Oelrichs afschrift van *de methode van het synodaalgericht* (E. Sgr.) naar een Ems. hs. van 1447. (1)

4. Hunsigoer dialect.

§ 8. De stukken in dit dialect ten Noorden van Groningen en aan de Noordzeekust in de provincie Groningen opgesteld, bleven ons bewaard :

a) in von Wicht's perkamenths. (H) van ± 1300, dat op het einde de *Bisschopszoen* bevat. Het hs., door von Wicht gebruikt, was vroeger het eigendom van P. Wierdsma te Leeuwarden, doch is thans door von Richthofen aangekocht. (2)

b) in Scaliger's perkamenths., dat door het klein verschil van het eerste genoegzaam aanduidt dat beide hss. van één verloren gegaan hs. der 13de eeuw voortkomen. (3)

Von Richthofen bezigt bij het uitgeven der Hunsigoer stukken Halsema's onnauwkeurigen afdruk van Scaliger's hs., naar den codex van von Wicht verbeterd; terwijl Hettema (30-84) al de vormen van het hs. van von Wicht en van Scaliger (ook hs. Emmius genoemd) tamelijk nauwkeurig mededeelt.

5. Het Privilegium's dialect.

§ 9. Het *Privilegium* (P), evenals de *Bisschopszoen*, uit het Hunsigoer recht overgenomen, en denkelijk op de oevers van den Dollart opgesteld, verschijnt in von Wicht's afschrift (*Rechtsq.* 351-356) en in Scaliger's hs. (Hett. 78).

(1) *Rechtsquellen* XVII; 248-257. — *Untersuch.* I, 222.
(2) *Untersuch.* I, 63.
(3) I, 66.

6. Fivelingoer dialect.

§ 10. In het Noord-Oosten van de provincie Groningen tot aan den Dollart en ten westen tot aan de Ems sprak men het Fivelingoer dialect, dat ons bewaard gebleven is in een papierhs. te Leeuwarden, waarvan von Richthofen ongelukkiglijk slechts de *boettaksen* (306-308) en het *erfrecht* (304) overdrukte. Hettema was beter te rade gegaan, wanneer hij te Dockum in 1841 het *Fivelingoer* (F) *en Oldampster Landregt*, benevens eenige Hunsigoer keuren (156-166) uitgaf. 't Valt echter te betreuren dat von Richthofen slechts onvertrouwbare stukken voor handen had, en dat Hettema zijn reeds zeer onnauwkeurig hs. door zijne nalatigheid nog meer heeft verknoeid.

7. Dialect der Psalmen.

§ 11. In 1888 ontdekte Dr. Gallée in het provinciaal archief van Drenthe eenige brokstukken van eene Friesche *Psalmenvertaling* (Ps.), die hij breedvoerig in *Zeitschrift f. deutsches Altertum* 32, 417 beschrijft. Talrijke vormen pleiten voor een zuidoostelijk dialect, gesproken ten oosten der Ems, ten noorden der Hasse, op de westgrenzen van het Oldenburgsch graafschap, bijna op de plaats, welke Kauffmann op zijne Westgerm. kaart (1) als Friesch aanstipt. Deze psalmenvertaling moet, blijkens de vormen, in het begin der 13de eeuw zijn opgesteld.

II. – Oudwestfriesch.

1. Het Westlauwersch Landrecht.

§ 12. Een afdruk van het Anjummer of liever van het Keulsch incunabel (W) verscheen in de

(1) *Grundiss. d. Germ. Philol.* 1¹, 724.

Rechtsquellen; doch « von Richthofen. zegt F. Buitenrust Hettema (1), heeft slechts éene maal dit incunabel of de « ouden druk » geraadpleegd; elders gebruikt hij den tekst door Schotanus in *De Beschrijvinge van Oud Vriesland* of door Brantsma en P. Wierdsma in de *Oude Friesche Wetten* medegedeeld.

2. Jus Municipale Frisonum.

§ 13. Een hs. van het *Jus Municipale Frisonum*, vroeger toehoorende aan P. Wierdsma te Leeuwarden en thans door von Richthofen aangekocht, werd door de Haan Hettema in *O. F. W.* uitgegeven (H^2).

3. De tweede helft van Jus Munic. Fris.

§ 14. De tweede helft van het evengenoemd hs. heeft von Richthofen overgedrukt naar den reeds verschenen druk van Schwartzenberg (S), in het *Oudfriesch Placcactboek.*

Aanm. Over de hierboven vermelde Owfr. stukken schrijft F. Buitenrust Hettema (2) het volgende : « geen der bestaande uitgaven, noch die van de Haan Hettema, noch die van von Richthofen — een klein deel uitgezonderd, — noch die van Schwartzenberg bezitten de nauwkeurigheid en betrouwbaarheid, welke voor het gebrulk bij taalkundige studiën geeischt worden. Dr. van Helten (3) noemt Hettema's *O. F. W.* « tamelijk onnauwkeurig, overigens in Duitschland weinig bekend. » Doch met F. Buitenrust Hettema (4) meenen wij dat « *Ms. Jus Municipale*

(1) *Germania*, 1890, 34.
(2) *Bijdr.* XXXV.
(3) *P. B. B.* 14, 232.
(4) *P. B. B.* 14, 253.

Frisonum (*ed.* de Haan Hettema) eene in elk opzicht veel getrouwere, in alle geval veel oudere version heeft dan de zoogenaamde « oude druk », die waarschijnlijk in Zuid-Nederland omtrent 1480 gedrukt werd. De tekst, door Hettema medegedeeld, zegt elders (1) dezelfde schrijver, geeft klaarblijkend menige betere lezing van het hs. dan de tekst van Schwartzenberg. » Voor deze ook onze meening pleiten :

a) de schier regelmatige, oude, ook Oofri uitgangen der ww., als *-ane*, *-iane* (ger.), *-at*(*h*) (3 sg. en plur. praes. ind.) : *te haldane*, *gariane*, *ladat*(*h*) enz. in H^2.

b) de vocaal *e* door klankwijziging uit oorspr. *a* vóór gedekte nasaal ontstaan : *brenga*, *fensen* enz. in H^2 en in 't Oofri.

c) de vocaal *e* uit oorspr. *u* vóór *r*, *l*, *m*, *n* + gutt. : *werkande*, *schel* (zal). *schelleth* (zullen) in H^2 en in 't Oofri.

d) vocaal *ê* in 't praet. der redupliceerende ww. : *gheeng*, *fêng* enz. in H^2 en in 't Oofri.

e) de diphthong *iâ* (*iae*) uit *eu* : *biâda*, *liâsa* enz. in H^2 en in 't Oofri.

Integendeel vertoonen W S Sch regelmatig jongere, zelfs Nwfri. vormen en klanken. Aldus :

a) ww. uitgaande in ger. en praes. ind., 3. sg. en pl. op *-ene*, *-iene*, *-et*(*h*) : *te haldene*, *gariene*, *ladet*(*h*) in W S en Nwfri.

b) de vocaal *i* uit oorspr. *a* voor gedekte nasaal : *bringa*, *finsen* enz. in W S Sch en in 't Nwfri.

c) de vocaal *i* uit oorspr. *u* vóór *r*, *l*, *m*, *n*, + gutt. : *wirkende*, *schil*, *schillet* in W en in 't Nwfr.

(1) *Bijdr.* XXVI.

d) de diphthong *ie* in stede van *ê* : *ghieng* (*ghing*), *fieng* (*finc*) enz., in W S J en in 't Nwfri.

e) de diphthong *iê* uit *ia*, *iâ* : *biêda*, *liêsa* enz in W S en in 't Nwfri.

4. JURISPRUDENTIA FRISICA.

§ 15. De Haan Hettema bezorgde in 1834 te Leeuwarden eene uitgave van het hs. der *Jurisprudentia Frisica*, vroeger in bezit van P. Wierdsma, dan door von Richthofen aangekocht, thans in bezit van dezes zoon (J). Dit stuk, dagteekenend van het begin der vijftiende eeuw, kan als de overgang van het Owfri. tot het Nwfri. aanzien worden; het wordt met twee cijfers aangehaald, waarvan het eerste den titel, het tweede de paragraaf aanduidt.

5. OORKONDEN.

§ 16. Talrijke oorkonden treffen wij vooreerst aan in het *Groot Placcact- en Charterbock van Vriesland*, eerste deel (Sch); ongelukkiglijk laat die afdruk, in zake van nauwkeurigheid, hier en daar te wenschen over.

§ 17. Geheel anders is het gelegen met de *Oorkonden der Geschiedenis van het St-Anthonygasthuis te Leeuwarden*, door de voogden dezer stichting nauwkeurig uitgegeven en meestal tot de vijftiende eeuw (1ste deel) behoorende (Ag).

DE OUDFRIESCHE KLANKLEER.

§ 18. Germ. *a* 1° blijft behouden :

a) vóór *r* + cons., indien geene *i*-klankwijziging plaats heeft, b. v. : *swart* R B H E F 20, 32, 106, 130; *mark(um)* E[1] 20, 17; 212, 26; E[2] 246, 11; *warm* F 24; *gars* S 493, 32.

b) vóór *l* + cons., b. v. : *halda* (houden) R B E H W S; *falla* (vallen) R B E H W S.

c) in opene lettergreep vóór *o, u,* of *a* der volgende lettergreep, b. v. : *fara* R E H W S; *wara* R W (bewaren); *starublind* R 85,35.

d) vóór *h* + cons., indien geen *i*-umlaut plaats heeft, b. v. : *sag* (**sah*) W 437, 30; *hlackade* (lachte) W 439, 16 uit **hlahhia; laster* R W S uit **lahstar.*

e) achter *w*, b. v. : *was* R B H W.

2° werd *o* voor nasalen (zonder spirans), ten ware *i*-umlaut zulks verhinderde, b. v. : *to kompian* (kampen) F 18; *wonlian* (wandelen) F 148; *mônia* (manen) B E W S; *stonda* (staan) R B E H nevens talrijke vormen met behoudene *a*, vooral in 't Owfri : *urstand* E[3] 250, 8; *antwerde* E[3] 252, 25; *kampie* F 160; *uuanda* Ps. 2*b*, 14; *wan* (won) H[2] W; *sang* (zong) F W.

3° werd door *i*-umlant doorgaans *e* in 't Oofri, *i* in R in opene lettergreep, en in W S J vòór velarem nasaal, b. v. : *wera* (weren) R B E H W; *setta* R B E W S; *sedsza* (zeggen) B[2] 163, 3; E[2] E[3]; *sidza* E[3]; *sidsa* F 146; *ledzia* H F 110, 156; *hwendzen* (ge-

hangen) E[1]; *fensen* (gevangen) F 24; *lidsa*, *-za* W H J 21, 25; 30, 14; 65, 1; 69, 1; 80, 5; *sidsa*, *-z(i)a* W H Sch 772; J 2, 12; Ag 14; *wirid* p. p. R. 115, 16.

§ 19. Germ. *e* 1° bleef schier regelmatig behouden in 't Oofri.; doch in W S J gaat zij meestal in *i* over vóór *r* + cons.: *ieua* (geven) R 540, 15; H 328, 7; 335, 26; *iewa* H[2] 174.; 177; *geva* H 342, 16; *geua* W 425, 4; H[2] 177, 178; *wertha* R 126, 27; B 170, 12; *werda* F 144; *wirda* (worden) W 415, 23; 426, 9; 434, 25; 471, 1; J 1, 47; *wirde* J 1, 41; *wirdeth* J 64, 17; *wirdath* E[3] 199, 31, 38; 235, 15.

2° is vóór *h* + cons. tot *i* geworden, waaruit door brechung *iu* in R B E H F en *iû* in J W of *iò* in H[2] Sch: *riuchta*, *riûchta* (rechten) R 13, 15; 117, 15; 118, 7; B 153, 8; H 337, 5; 351, 11; W 105, 17; 391, 6; 406, 1; S 488, 17; *to riòchtene* S 479, 27; *byriòcht* W 480, 12; H[2] Sch.

§ 20. Germ. *i* 1° bleef schier regelmatig behouden: *finda* R 542, 21; W 404, 4.

2° is vaak *e* geworden voor *o* of *u* der volgende lettergreep: *fretho* R 21, 14; *frethe* B 142, 8; H 329, 2; *ferda* S 386, 35; *ferd* W 386, 34.

§ 21. Germ. *o* 1° bleef in den regel behouden: *hof* R B E H W; *dorste* W J; *thorste* H E; *kort* R W; *hors* F 124; *clocce* F 44; *ovir*, *-er* F 38, 50 R[1] E[1].

2° is door *i*-umlaut *e* geworden in 't Oofri, *e* of *i* in 't Owfri: *(g)(e)beren* (geboren uit **giborin*) E[1] 246, 27; R 25, 14; B 164, 23; *(g)(e)bern* E 242, 10; H 12, 18; S 448, 24; H[2] 73; W 434, 27; *(e)breken* (gebroken) R 87, 25; H 333, 4; *britsen*, *-zen* W H Sch 772; J 17, 5, 21, 35; 24, 7; 46, 49; 75, 5, 7, 7.

§ 22. Germ. *u* 1° bleef regelmatig bewaard in 't Oofri., vooral in B; doch in 't Owfri. leest men altijd *o*: *wnnen* prt. pl. (wonnen) R B H E E. Sgr;

gulden (golden) E 244, 9; W 441, 1, 9; *fugtin* (vochten) P 352, 24; *wrden, urden* (werden) R 43, 7; E 247, 9; H 337, 4; *stôruen* H² 25; *golden* J 50, 17; H² 175; *worden* J 50, 58; W 11, 14.

2° wordt *e* door *i*-umlaut: *gelden* (gulden) R E H; (*bi*)*hella* (-hullen) B E; *kessa* (kussen) R W S.

3° wordt *e* in 't Oofr., en ook *i* in F E³ W J S H² vóór tautosyllabische *r, l*, vóór *nn* en *n* + gutt.: *kerta* H² 26, 162, 167, 169; *kirta* W H² 25; *schel* (zal) W 387, 24; H² overal; *schil*, *schillat*(*h*), *schillet*(*h*) W overal; *thinckt, thincketh* (dunkt, dunken) J 81, 4; Sch 662.

Aanm. Oude *e* uit germ. **e* of door *i*-umlaut uit **a* of **u* wordt vooral in H² de vocaal *o*: *byfollet* 3 pl. Sch 464; *holpa, -e* H² 20, 60, 71, 81, 89, 143, 145; *swora* S; *worpa* H² 56; *sotte* prt. H² 29, 38, 64, 150; *biwoddia* H² 43 nevens *bifelt* W S J *helpa, -e* W S H 84, 89, 164, 301, 303; *swera* W H S; *werpa* W S; *sette* H W S J; *biweddia* (overal).

§ 23. Germ. *â* 1° wordt *û* (< *ô*) vóór *h* + duistere vocaal: *hûa, to hûande* R 27, 20; *hûe* W 418, 11; 422, 29; *hûen* H 340, 28.

2° wordt *ê* door *i*-umlaut als er geene brechung plaats heeft: *fêth* (**fâhîth* — vangt) R 125, 4; B 170, 9; E 36, 34; H 36, 32; *têmed* p. p. H² 119; *skêe* E² 232, 5.

§ 24. Germ. *ê¹* bleef in D H B F Ps P H² S bewaard; maar ging in W Sch en R vaak in *ie* of *i* over: *gheeng* H² 113, 114; *fe*(*e*)*ngh* H² 110 en elders; *sê* (zij) Sch 242; *hwêng* F 116; *heng* F 116; *gengin* F 42, 44; *ging* W 410, 4; *fing* W 408, 15; *hiet* H² 163; *hît* R; *hîton* R; *hild* R W.

§ 25. Germ. *ê²* wordt *ô* vóór nasalen: **môna, mônath* R of in sommige gevallen *ê* (*aê*) *brêda* R.

§ 26. Germ. *î* bleef doorgaans bewaard, behalve voor toonlooze dubbele cons. : *mîn* R B E F W S, *skrîet* F, *schrît* W, *spîa* E W S, *hwîle* conj. J 3, 1.

§ 27. Germ. *ô* 1° is altijd behouden, indien geen umlautselement volgt : *fôr* (voer) R H W; *wôx* (wies) E 244, n^r^ 1; *wôd* R[1], 27, 23; *drôch* F 113; *droech* H[2] 168; W 412, 6.

2° wordt regelmatig *ê* door *i*-umlaut : *sênd* (gezoend) R[2]; *sênede* F 120, 122; *bêta* (boeten) J 13, 25; *bêtha* W 404, 22; *dêma* H 6, 8.

§ 28. Germ. *û* 1° is behouden, indien geen umlautselement volgt : *brûka* R 29, 21; W 422, 5; J; *brûke* inf. S 488, 24; *brûc* imper. E 245, 19; *brûken* p. p. J 2, 218; (*bi*)*slûta* W 397, 32; 436, 31; H[2] 23; 56.

2° wordt *ê* door *i*-umlaut : *hlette* (luidde) W 410, 9; H[2] 114; *rêma* (ruimen) W 50, 7; 392, 24, 35; 412, 31; *têuda* p. p. F 108; *betênt* R[1] 122, 16 (van *tuin*).

§ 29. Ogrm. *ai* wordt nu eens *â* (*ai*), dan weer *ê* (*ei*, *ey*) volgens dat de volgende lettergreep al of niet een umlautselement bevat : *lâsta* E[1] 236, 3 (betalen) R 541, 11; W 389, 14; *lêstande* B 153, 25; *leste* W 393, 2; *elast* R 129, 11; *last* p. p. W 16 n^r^ 6; *rêde* (bereiden) J 59, 17; *birêt* 558, 17; *beschêde* prt. J 2, 24; *schaete* prt. W H[2] 27; *biwainath* E[1] 232, 29; F; *skrêf* (**skraivi*) R B E H W; *deila* E 219, 7.

§ 30. Germ. *au* 1° wordt regelmatig *â* : *kâpia* (koopen) R B E H W S H[2]; *hlâpa* (loopen) R B E H F W S J; *sklâth* (sloot) E 247, 15; *kaes* (koos) W 401, 16; *flâch* (vloog) Ps. 1^a^, 4.

2° wordt *ê* door *i*-umlaut : *dêpa* (doopen) R[1] 129, 18; *dêpe* R[1] 129, 19; *toe dêpen* W 405, 14; *deept* J 49, 3; *hêra* (hooren) R[1] 85, 18; *bilêwath* (beloven) H[2] 117; *bylêweth* Ag. 102.

§ 31, Germ. *eu* 1° wordt *eo* — *io* — *ia* of *iâ*, *iê* (Owfri.) als *e*, *a* of *o* volgt : *biada*, *biâda* R 29, 1, 12; E 30, 15; H 30, 15; S 499, 15; *byeda* J 2, 1; *biêda* W 35, 4; 37, 11; S 491, 26; *biêde* S 491, 4; *kiasath* (**kiasoth*) B 173, 24.

2° wordt *iu* (Oofri.), *iû* (Owfri.), of *iò*, *iô* (H² Sch. R) wanneer *i* in de volgende syllabe oorspr. stond : *fliucht* (vliegt) R W 71, 23; *tiucht* (tiegt) R 53, 17; B 166, 47; W 395, 5; J 3, 3; *tiôcht* W 479, 9; S 487, 25; H² 164; J 48, 2; *fliòt* R 537, 9; *biot* R 64 n° 11; H² 102.

Invloed der cons. op de vocalen.

§ 32. Merkwaardig is de invloed van cons. *w* uit oorspr. *w* of uit *v* (*bh*) op de voorgaande vocalen (verg. § 56 *aanm.* 1) :

1° *e*, *ê* + *v* (*bh*) = *e*, *ê* + *w* = *eu* + *w* = *íu* + *w* = *iûw*, *io(u)w* : *dryown* pl. prt. (dreven) J 62, 14; *scriouwen* (schreven) H² 168, *scrioun* J 36, 10; 46, 59; *iowat* H² 86 *var.*

2° *i*, *î* + *v* (*bh*) = *i*, *î* + *w* = *íu-w* = *iû-w* = *iûw*, *io*(*u*)(*w*) : *bliûwa*, *-en*, *bliuua* (blijven) W 429, 27; 430, 1; H² 25 J 81, 14; 84, 13 S 483, 34; Sch. 518.

3° *o*, *ô*, *u*, *û* + *v* (*bh*) = *o*, *ô*, *u*, *û* + *w* = *o*(*u*)(*w*) : *ouwer* (oever) H² 31; 35; *biprouweth* (beproeven) H² 165; *biprouuet* W 434, 11; *dûstschou* W 462, 2 uit *-skûf.*

4° *a*, *â* + *v* (*bh*) = *a*, *â* + *w* = *au* + *w* = *a*(*u*)*w* of *o*(*u*)*w* : *lauwigia*, *-ien*, *lauwegia*, — *ath* (nalaten), van **labôn*, H² 32; 58; J 87, 5, 6; W 422, 7; Sch 608; 647; (*bi*)*rauwia*, *-ien*, *-eth* (berooven) J 81, 14; H² 92; Sch 536, 706, 720; *stouwia*, *stowia* (staven) H² 44, 47, 54, 55, 60; J 18, 18; 23, 10; 24, 19; 56, 12.

5° *û* of *iû* + *w* = *ouw* of *iouw*, doch met syncope der *i* achter *r* en *l* meestal *ouw* : *bo(u)wa* W H² 167; *trouwia, -ed* J 47, 1, 15, 55; *brout* 3 sg. Sch. 663.

6° *â* + *w* (*gww*) = *auw* of *ouw* (Owfri.) *t. auwande* B 161, 10; *auwed* p. p. E² 214, 19; *houwen* p. p. (gehouwen) H² 238; S 497, 38; *hauwen* S 448, 33; *scouwia -en* H² 104; S 448, 21; 496, 29.

Rekking der vocalen.

§ 33. Rekking der vocalen moet, blijkens de spelling (*Altfri. Gr.* § 44), de hedendaagsche dialectische vormen (*P. B. B.* 11, 252) en de vormen in rijm (*Grundiss. d. Germ. Phil.* 2, 498) regelmatig plaats gehad hebben in F W S H² J Sch Ag. 1° vóór *rf (rbh), rw, rn, d, th, mb, nd, ld, l* + toonl. cons. als ook in opene lettergrepen : *staerf* J 50, 41 *stierfft* J 87, 6; *stôrnen* H² 25; *stôre* J 58, 30; *weert* E. Sgr. 252, 26; *hôrn; kêmbia; bûnda* J 86, 0; *aeldes* E. Sgr. 255, 24.

2° vóór oorspr. nasaal + spirans : *fâth* uit **fonhondi* F 56, 122; *kêtha* uit **kynthjo* (kundigen); *êchta* B uit **enthjo; ûse* F 14, 18, 144; *ûs* F 8, 14, 22, 144 uit *uns(e)* (onze).

3° vóór oorspr. intervocalische *g*, ten minste wat de vocalen *a, e, i,* betreft : *sleith* (**slegith*), *slait(h)* (**slagith*), *mî* R (**migi*-mocht).

Verkorting der vocalen.

§ 34. Verkorting treedt vooral in 't Owfri. te voorschijn :

1° vóór *-ht* : *sochte* (**sôhta*); *brochte* (**brâhta*) F 38, 42, 48; *ebrocht* F 48, 140.

2° vóór dent + cons. : *latten* (leidden) W H²
3° vóór liquida door dezer verdubbeling : *komma* (kommen) H² 51 ; W 387, 25; *nimmen* (genomen) S 443, 18; W 398, 24; J 22, 22; *commen* (gekomen) W 398, 30; S 447, 25; J 7, 1; *stellen* (gestolen) H² 93; W 69, 8.

Brechung.

§ 35. Brechung komt voor :
1° in de woorden met Germ. *e* vóór *h* + dent., indien de volgende lettergreep geene *i* of *j* bevat: *fiuchta* (vechten) uit **fichta; riucht* uit **richt-a.*
2° vóór *r* + *k* of *ch* als *i* voorafgaat : *tsiurke* B H E F uit *kirika* (kerk); *triuch* H 24, 17 uit **tirch.*

Het Oudfriesch Werkwoord.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

§ 36. Het Oudfriesch werkwoord had de volgende vormen :

1° Slechts één zelfstandig ontwikkeld geslacht, namelijk het actief of bedrijvend. Het medio-passief, nog deels in het Gotisch en het Oudnoorsch (ADOLF NOREEN, *Altnord. Gramm.* 249 § 269) behouden, is evenals in het Ohd. (BRAUNE, *Althochd. Gramm.* 217 § 301) en in het Onfr. (TACK, 84 § 188) verdwenen. Het passief wordt door omschrijving, door middel van de hulpwerkwoorden *wesa* en *wertha* met het verleden deelwoord gevormd.

2° Twee tijden : de tegenwoordige en de verledene. In stede van den toekomenden tijd, waarvoor eigenlijk geen vorm bestaat, bezigt men soms

den tegenwoordigen tijd; doch meestal de omschrijving door middel van het hulpwerkwoord **skila* (zullen).

3° Twee wijzen : de aantoonende (indicatief) en de aanvoegende (conjunctief) wijs; daarnevens enkele vormen van de gebiedende wijs tegenwoordigen tijd op de aantoonende wijs nagemaakt.

4° Twee getallen : enkelvoud en meervoud.

5° Verbaal nomina of nominale vormen zijn : infinitief, gerundium (genitief en datief van den infinitief), het tegenwoordig en het verleden deelwoord.

Tijdvorming.

§ 37. Volgens de vorming van den praeteritaalstam zijn de Germ. en Ofri. ww. in 2 klassen verdeeld :

1° sterke werkwoorden zijn die, welke hunnen praeteritaalstam zonder vocaaltoevoeging vormen; b. v. *gef*, prt. van *geva* (geven); *lêt.* (liet) prt. van *lêta;*

2° zwakke werkwoorden zijn die welke in praet. eene met dentale consonant beginnende lettergreep aan den stam voegen: b. v. : *dêlde* prt. van *dêla* (deelen); *makade* prt. van *makia* (maken). Eenige ww. zijn deels sterk, deels zwak.

De sterke ww., die zich slechts door klankwijziging in de wortelvocaal kenmerken, vormen hun verl. deelw. door middel van een *-n* suffix (**-ino*, **-ano*).

Men verdeelt de sterke ww. in twee klassen :

1° De *klankverwisselende* (ablautende), die hunnen praeteritaalstam door ablaut des wortelvocaals vormen; d. i. door klankverwisseling uit Indo-europeeschen

tijd overgenomen (NOREEN 87 § 141). Deze klankverwisseling (ablaut) verschilt volgens de natuur des wortels : *grîpa — grêp — grîpun — grîpin.*

2° De zoogenaamde *verdubbelende* (redupliceerende) ww., die in Ugm. tijd (en ook nog in 't Got.) hunnen praeteritaalstam (behalve in 't verl. deelw.) door verdubbeling der wortellettergreep vormden. In het Ofri. evenals in de andere Westgerm. talen en in het On. heeft zich de verdubbeling samen met den wortel tot eene nieuwe klankverwisseling vervormd : *hêta — hêt — hêtin.*

HOOFDSTUK I.

De uitgangen der sterke werkwoorden.

Tegenwoordige tijd.

§ 38. *Aantoonende wijs.* De 1e pers. sing. gaat doorgaans uit op *e* (oorspr. *u*, doch in R niet voorkomend) : *ic forbonne* F 144; *ik spreke* H 341, 29; *ic banne* F 307, 28 W 400, 1 : 431, 30, 32; H² 176; J 50, 26; *ic biâde* H² 121; *ic biêde* W 436, 18; *ick wrbiêde* W 401, 14; *ic jowe* Sch 517.

Voor het pron. *ic* valt deze *e*, vooral in de jongere stukken E³ F W H² niet zelden weg : nevens *ontbîjnde ic* J 46, 31; *bidde ick* E³ 255, 24; *byfele ick* E³ 250, 6, 18; *biâde ick* H² 120; *lidse ic* W 439, 12 leest men ook *ontbynd ick* J 46, 31; *biddic* H 341, 22; *biadic* F 136; *bon ic* F 136; *leetick* E³ 257, 16; *spreckic* E³ 255, 21; *ban i(c)k* W 401, 10, 14.

Apocope vertoonen de jongere vormen in E³ W H² J S : *ick untfeen* (analogievorm van *ic *gên*)

E[3] 250, 28; *ick ban* H[2] 172; *ic bifel* H[2] 173; *ic spreek* J 12, 4.

§ 39. De 2 sg. eindigt zelden op *-est* uit *is* (germ. *iz*) + *thu*, meestal op *-st* (**-s + thu*): *bennest* F 34; *finstu* J 58, 3; *halst* E[3] 245, 24; *spreckste* J 6, 7; *tosprekst* R[1] 51, 18; *swerstu* J 15, 54.

§ 40. De 3 sg. eindigt op *-ith, -eth, -th* of op *-it, -et, -t, -d*. De oudste uitgang is *-ith*; deze, evenals de jongere uitgang *-eth*, blijft bewaard, of liever kan door secundare svarabhakti verklaard worden in de volgende gevallen:

1° in eenige vormen met korte stamlettergreep uitgaande op *m, p, r* en *l*: *nimith* B 156, 25; E[1] 6, 6; 32, 26; E[2]; *kumith* B[1] 175, 15; *farit(h)* F 10, 20, 108, 114; *faret(h)* E[1] 31, 22; F 24; *feret(h)* H 36, 10, 15; 334, 26; 340, 18; *helit* F 102; *skereth* B; *kommet* W 406, 15; *stapet* W 472, 2; nevens *nimt(h)* R B 6, 6; 22, 32; 74, 18; E[1] E[3] F W; *nimpt(h)* W 422, 32; 423, 26 H E[2] E[3]; *kumth* R 23, 7; 117, 14; 122, 12; 123, 2; 124, 19; 129, 20; 131, 5; 529, 36; *komt* W 23, 3; 406, 23; 410, 13; *kemth* B 175, n[r] 48; 178, 4; E 22, 4; H 334, 20, 21, 31; 341, 1; *kumpth* S 384, 7; *kumpt* 510, 18; *kompt* S 489, 33; 503, 13; *fert(h)* B 157, 20; 159, 17; 160, 12, 25; 164, 14; 166, 14; E[1] 230, 2; H 340, 34; E[2] 232, 3; *fart(h)* E[1] 30, 20; W 398, 13; 424 n[r] 1; E[2] 146, 11; 230, 2; E[3] 231, 2; 237, 22; F 108; *halt* E[2] 138, 20; *skerth* E[3]; *bischerth* E[3]; *stapth* S 447, 4; *stapt* S 456, 10.

2° In eenige vormen (alleen in E[3] F Ps) met korte stamlettergreep op muta: *breketh* E[3] 193, 4; *ieweth* F 32; *sitit* Ps. 2[b], 11; nevens *brekth* E 44, 23; 210, 21; W 106, 2; 388, 22; 390, 35; 394, 20, 38; S 486, 34; 500, 28; R[1] 9, 1; 15, 12; 21, 28; 49, 18; E 231, 4; 233, 5; *iefth* R 124, 1; E 236, 31;

240, 9; H 337, 28; *ieft* R 539, 21; H 66, 28; H^2 176; *iefth* Ps 2^b 12; *gheft* 559, 36; *gheeft* Sch 603; *iout, iowt* W H 72, 92, 149; J passim; *sit(h)* B 154, 2; 173, 22; E 214, 9; 240, 16; 243, 4; H 32, 26; 336, 9; S 447, 8; 481, 33; W 398, 22; 417, 34; 418, 16; 421, 25; 476, 16; F 120, 150.

5° in E^3 F S in vormen met lange stamlettergreep en vocalischen auslaut of geminata : *onspîeth* E^3 229, 30; *spîeth* S 494, 19; (*spyt* W 470, 28; *spûd* S 498, 24; *spîth* E^3 243, 42) *skrîet* F 24 (*skryt* W 47, 9) *wêpet* F 24; (*wêpth* E 46, 25; *wypt* H^2 85) *offallit* F 98; *bilûket* F 80.

Syncope der *i* (*e*) grijpt plaats vooral bij ww. met lange lettergreep; doch ook bij die met korte lettergreep, zooals hooger reeds vermeld is : aldus treft men in de redupliceerende ww. geene voorbeelden met bewaarde *i* (*e*) : *drîfth* R^1 B; *drîft* R^2 E^2 E^3; *iefth* R^1 B 166, 25; *kerfth* B^1 160, 23; B 160, 26; *kêrth* E^3; *kerft* B^1 179, 22; B 179, 24; E^2 216, 27; 226, 10; *lefth* B; *bilîft* R^2 E^2; *sterfth* B E^1 60, 12; E^2 188, 20; E^3 187, 14; 209, 26; *stêrth* B^2 E^2 E^3; *stêrft* E^2 149, 23, 28; 197, 35; *felt* E^1 232, 35; *helt* H 96, 13; *wyckt* W 435, 33; *scrijft* J 17, 15; *drîfft* J 64, 8; *hi sprect* H^2 20; *siûcht* W 57, 26; *siôcht* H^2 88; *biût* W 404, 18; — (*h*)*laept*(*h*) W S H^2 21; *hliaept* W 435, 15, 25; *hlâpth* R^1 57, 27; E^3 F; *birôpth* R^1 126, 30; *falt* R^1 R^2.

§ 41. Na *l, n, t, d, s, ch* (*h*) en menigmaal na *f* werd oorspr. *th* tot *t* : *falt, stelt; burnt, bernt, wint, wont,; fliot, hêt, bislût, stêt; biôt, rît; kiost, urliust, rîst; fliucht, siucht, tiucht, siôcht, tiôcht; ieft, belîft, drîft, sterft* nevens *iefth, belîfth, drîfth, sterfth* (*P. B. B.* 14, 285).

Na andere medekl. of klinkers leest men soms

d, soms *t* : *hlapt* R[1] 122, 25; *slait* B[1] 176, 22; *asleyt* B[1] 181, 9; *gengt, werpt* B[1] 171, 17; *sleit* H 30, 23; 331, 26; 336, 25; 341, 16; *sleid* H 336, 9; *feret* H 30, 18; *fart, kem(p)t* E[1] 16, 4; 234, 24; *werpt, sleit* E[1] 238, 19; *breet, bigrîpt* E[1]; *urkert, svangt, (to) breet, spreckt* E[2] 194, 18; *fart, slayt, lît, lîd, leyt* E[2] 220, 20; *ganckt* E[3] 208, 8; *breckt, spreckt* E[3] 189, 2; 197, 5; 202, 3; 208, 22; *hlâpt* E[3] 229, 6; *byrôpt* E[3] 257, 16; *dreit* E[3] 233, 29; *leit* E[3] 252, 4; *slait, nimpt* E[3] 233, 4; *nimt, inkumt, stât, stêt* F; *hliaept* W 435, 15, 25; *crûpt* W 427, 7; *comt* W 428, 3; *spreckt* W 429, 5; *nimpt* W 428, 34; *kriept* H[2] 162; *spreet* H[2] 166; *nimt* H[2] 165; *urbrengt* H[2] 160; *breet* H[2] 172.

§ 42. Niet zelden valt *d* of *t* (uit *-eth, -ith*) weg; vooral in B en in andere jonge, meestal onbetrouwbare, stukken :

1° na *ch* (uit *h* of *g*) *fiuch* B[1] 156, 1; 181, 22; B[2] 168, 13; E[1] 44, 21; *tiüch* R[1] 123, 3; B[1] 166, 25; 167, 6; B 167, 13, 14; 170, 6; F 138, 140; *ovirtiuch* R[2] 543, 36; *ûrl(h)iuch* R[1] 126, 13; E[1] 36, 33; *fliuch* R[1] B[1] 280, 25.

2° na *ch* (uit *k, (n)g*) : *brech* B[1] 151, 16; B 160, 29; H 30, 10; E[1]; *sprech* B 152, 16; 158, 13; B[2] 157 n[r] 8; B[1] 152, 2, 13; F 4; *duch* B[2]; *seech* B E[2]; *gunch* R[1]; *ghengh* E[1] 38, 24; *gangh* E[3] 223, 20; 233, 3.

3° na *k, (n)g* en *f* (echter niet in R[1] R[2]) : *breek* E[2] 232, 10; *sprec* F 4; *brecma* B 172, 3; F 124; *seêc* E[2] 232, 5; *(ur)feng* F 138, 140; *sprinc* F 94; *sterf* H 60, 13; 340, 7; B[2] 164, 29; F 54, 138, 140, 144, 150; *driff* E[3] 187, 9; *uplâp* F 4; *werp* F 94, 128.

Aanm. 1° Naar onze bescheiden meening, moet men in de oude stukken B R E[1] zeker-*cht* lezen,

al vindt men er *-ch* of *-th* gedrukt; alleen in jongere dialecten E² E³ F enz. kon *-t* wegvallen, en derhalve zijn de vormen met *-th, -ch* in de oude stukken onnauwkeurig.

Inderdaad *a*) de letterteekens *-ch, th* vertegenwoordigen in de hss. niet zelden *-(c)ht: gancth* E² H 142 nr 12; 143 nr 4; *genith* B² 157, 2; *ganth* E² 142, 28, 31; 143, 2, 5, 18, 19; *gant* E H 143, 22; *genth* B 160, 6; B¹ 155, 9; *gunth* of *gunch* R¹ 49, e3; 124, 18; 131, 5; *brech* B¹ 151, 16; B 160, 29; H 30, 10; E¹; *fiuch* B¹ 156, 1; 181, 22; B² 168, 13; E¹ 44, 21: *fluth* B 180, 27; *fraiach* B 155, 13 (hs.); *bitigiach* B 155, 24 (hs.) *machia* B 153, 8 en *mathia* (hs.); *tayck* H² 303; *sôch* H² 28; *scoch* H² 88; *sochis* H² 88; *wachia* B 176, 8; *wathia* (hs.) in stede van *gancht, gencht, guncht, brecht, fiucht, fliucht, fraiath, bitigiath, makia, tayth, sôth, sooth, sothis, wachtia. b*) de schrijfwijze *-ch* of *-th* (voor oorspr. *-kt, cht*) komt nooit voor in het Owfri., nooit of zelden in Oofri. (vgl. R¹ Ps.); *c*) nevens *-ch* en *-th* verschijnt meermaals *-cht* in één hs. en schier altoos *-cht* bij Hett. Zouden dan *-ch* en *-th,* die in zeer jonge, vervalschte, Duitsch gekleurde hss. voorkomen, niet alleen *-ch* en *-th*; maar ook *-cht* vertegenwoordigen, en zou men in de oude stukken de zeldzame vormen *fiuch, brech, gunth* enz. niet als *fiucht, brecht, guncht* mogen lezen?

2° Vóór suffix *-th* gaan *k* en (*n*)*g*, na syncope der slotvocaal, menigmaal in *ch* over: *brech*(*t*) R² B H E F W 426, 33; *sprech*(*t*) R² B E² E³ F W 435, 12; *sêcht* H 338, 7; E¹ 56, 4; E² 201, 36; E³ 252, 20; 254, 14; H² 37; *blicht* H E¹ 232, 21; E² 232, 21; *guncht* R¹; *wyêcht* W 435, 3, 4; nevens meer regelmatige (vooral in Owfri.) aan de

flexionsvormen met *k* en (*n*)*g* vóór vocalen ontleende vormen : *brekt*(*h*) R[1] E F 4, 120; *sprekt*(*h*) R[1] E[3] F 22; *sêkth* R[1] 73, 36; E[3] 201, 37; *sêkt* W 390, 34; *blîkth* H; *gunct, wyêkt, wieect* W 435, 33; *biswîct* H[2] 46. Hier moet, ons dunkens, ook eene verschillende uitspraak bestaan hebben : in het Oofri. sprak men zeker *ch* uit, waar zij geschreven staat (vgl. *wiucht* van **wikt*); in het Owfri. schijnt men steeds *k, nc* gesproken te hebben (vgl. *wiêkt, wieect*).

3° Over de waarde van *th* in jonge Owfri. stukken zie § 44.

4° In de vormen met lange lettergreep bestond syncope der slotklinkers vroeger dan in de andere. Zulks blijkt *a*) uit de vormen (met lange lettergreep) : *fliucht, fliòcht* W H[2] en *tiûcht, tiòcht* W H[2] 164 uit *flia, tia* (**fliuhith *tiûhith*) waarin *h* reeds *ch* was, toen *i* wegviel, terwijl in *geet* (fatetur) W 411, 30; *scheed* (fit) J 3, 2; 62, 15; *schijt, schijd* (flt) J 12, 33; 60, 1; 68, 1; 75, 8; 76, 1; 84, 18 uit **gehith, *skehith, *skihith,* dezelfde *h* nog niet *ch* was geworden; immers de brechung of klankwijziging vóór *-ch -t* komt bij de ww. met korte lettergreep niet voor (*P. B. B.* 17, 557).

b) uit de talrijke vormen zonder *i*- umlaut (zie § 54) in den 2[en] en 3[en] pers. sg., omdat de klinker van den uitgang reeds vroeg was weggevallen : *halt* R[1] R[2] B E[3] F; *falt* R[1] R[2] E[2] E[3] F; *birôpth* B[1] 126, 30; *gangh* E[2] E[3] F; *hlâpth* R[1] 57, 27; E[3] F H[2]; *hliaept* W 435, 15.

c) uit de vormen zonder palataliseering der keelletters; indien *i* nog bestaan had in *breth* (**brekith*) *stekt* (**stekith*) enz. zou men evenals in 't verleden deelwoord, de niet bestaande vormen *bretzt, stetzt* (*bretzen, stetzen*) mogen verwachten.

d) uit de inlassching van *p* tusschen *m* en *t*, in stede van oorspr. *i* : *kumpt* E³ 210, 35; F 34; *kempth* E³ 227, 26; *kempt(h)* E³ 235, 23; H 22, 5; *nimpth* E² 207, 27; E³; W 422, 32; *kompt* S 489, a3; *kumpth* S 384, 7; *compt* Sch 346.

Nochtans moet in sommige Owfri. vormen, met korte wortelgreep, de vocaal des suffix ook zeer vroeg weggevallen zijn; want in stede van **slêt* of **slât*, uit **slehith* of **slahith* met hauchlaut *h* treft men er *slacht* H² 150, 161, 172; J 2, 31; 55, 4; 56, 8; 72, 8; 81, 22, 23 (*P. B. B.* 17, 557).

§ 43. De drie personen meerv. vertoonen schier regelmatig — *at(h)* (uit **ad*, **and* oorspr. **ondhi*) : *wi hebbath* F 18; *wellat j* F 136; *sprekath* Ps 2ᵇ, 4; *komath* R 543, 7; *haldath* H² 143; *cumath* H² 164; *sterwath* H² 159; *warthat(h)* E¹ 240, 28; B¹ 154, 11; *nimat(h)* B H E¹ E³ 199, 24; F 16.

Nochtans vertoonen E³ W S J E Sgr. F en soms ook H² E² vormen met *e* uit *a* verzwakt : *drîveth* E J; *geuet* F 26; *werthet* F 146; *iewet* H 44, 26; *ûrbyadet* E Sgr. 249, 15; *spreketh* E Sgr. 255, 22; *hêtet* E Sgr. 255, 29; *skeppeth* E² 282, 10; *spreket* E² 184, 24; *i ûrliâseth* H² 173; *helleth* J 60, 2; *breked* J 2, 37; *sprekket* J 58, 8; *werwet* W 422, 16; *stervet* W 425, 32; *scheldet* S 481, 26.

Geen twijfel of sommige vormen met *-at(h)* zijn jonger dan *-eth* vormen; men weet immers dat omstreeks 1400 niet alleen *e* uit *a* terug in *a* overging, maar dat zelfs oorspr. *e* of *i* tot *a* werden : *foerstêrath* 3 sg. H² 177; *hi toebreckat* H² 81; *sikaria* W 404,8; *puntan* acc. Sch 242; *screwan* p. p. Sch 364; *to helpena* 394. Verg. *Altostfr. Gramm.* § 74, *anm.* 1.

§ 44. Evenals in de 3ᵉ pers. enk. wordt *th* in de meervoudsvormen niet zelden *t*, vooral in F en

in Owfri. (W. J. S.) vormen : *fuichtat* R[1] 35, 15; *werthat* R[1] 118, 4; 130, 21; *kiasat* B[1] 180, 15; *skiat* B[2]; *ungat* B[1] 181, 16; *bindat, nimat* H 70, 16; *waldat* E[2] 218, 10; *ievet,* H 58, 26; *bernat* H 70,20; *dûat,* H 70, 20; *fuchtat* E[1] 34, 9; *werthat* E[1] 234, 17; *farat* E[2] 150, 3; *fêrat* E[2] 150, 3; *iowat* H[2] 86 *var; dwaet* J 46, 9; *commet* J 49, 8; *fallet* 50, 3; *haldat i* H[2] 178; *sprecket* W 433. 18; *nimet* W 429, 24; 406, 30.

Daarentegen treft men regelmatig in H[2]; niet zelden in F en Sch, soms ook in S J vormen met jonge *-th* (*-ath, -eth*) : *nimath* H[2] 313 (1379); *fallath, sterwath* H[2] 159; *cumath* H[2] 164; *i tziasath* H[2] 173; *kumath* F 34, 94; *syath, dûwath, nimath* Sch 242 (1379); *swerreth* Sch 344, 346 (1404); *werdeth* S 487, 7; *jaeth* J 51, 4.

Deze *th* die daarenboven in nw. (*meenthe* S. Sch 545, *bryouth* Sch 540, *bannethe* H[2] 89, *bantha* J 13, 38) en in ww. (*planthia* J 64, 12; *thoer* W; *thielda, -en* W H 2, 3; *thingia -ad* H 64, 70, 82; *renthen* J 32, 22, 24; 33, 5; 36, 14; 37, 4; *bêtha* W 404, 22, 23; 412, 11; 413, 28; 426, 4; *lêtha* W 411, 26; 438, 10; *grêtha* W 411, 27; *thiocged* W 412, 31; *thilet* W 405, 10) voorkomt, kan onmogelijk de spirans voorstellen, wijl de spelling *t* (*-at, -et*) in oudere stukken voorafging. *Th* is derhalve een overblijfsel van de zeer oude spelling en moet als teeken der tenuis (*t*) gelden (*P. B. B.* 19, 414). Hier komt nu de vraag door van Helten (*Altostfr. Gramm.* 100 § 124 *anm.* 3; *P. B. B.* 14, 285 *vlgg.*) en door Th. Siebs (*Grundr.* 1, 748 c/3 aangeraakt, of *t* en *d* uit oorspr. *th* (in *-ith, -ath*) na andere cons. dan *l, n, t, d, s, ch, f* werkelijke explosiva zijn, ofwel door onregelmatige schrijfwijze, toe te schrijven aan verschillende uitspraak, soms *th* voorstellen.

De onderstelling als zou de in het Emsigergebied en in het Westen gesprokene *t*, ook in het Oosten als schrijfwijze voor gesprokene *th* gebruikt geweest zijn, dient verworpen, evenals men invloed van omstaande vocalen en consonanten of analogievormen met phonetisch ontwikkelde *t* uit *th* moet loochenen (*P. B. B.* 14, 286). Er blijft dus niets over dan te onderstellen dat de vormen op *-it, -et, -at,* overblijfselen zijn uit eene vroegere spraakperiode, waarin *-id* (*-ed*), *-ad* of (*t* = *d*) *-it* (*-et*) *-at*, die in het Os. en het Ohd. oorspr. tot de sterke ww. met beklemtoonden wortel behooren, wisselden met de suffixen *-ith, -ath* (Ags. *-edh, -adh*) wier consonant oorspr. tot de sterke ww. der klasse *tudâ'mi*, en tot de athematische ww. behoort.

Optatief.

§ 45. Deze tijd vertoont regelmatig in alle personen den uitgang *-e* uit *aiz, -aidh;* of in het mv. *-e* uit *-en* :

1 sg. *svere* H 72, 36.

2 sg. *stele* H 342, 18; *ursvere* H 342, 18; *drîve* H 342, 20; *dwinghe* J 3, 6.

3 sg. *lese* H 342, 33; *tziese* S 493, 18; *grê* H² 180; *nime* S 493, 18; *wie* H² 180; *nyme* S 493, 24; H² 192; *zwerre* S 494, 1; H² 190; *falle* S 495, 14; H² 193.

1 pl. *halde* F 6; R 131, 15.

2 pl. *iewe* E Sgr 257, 3; *iowe* H² 173.

3 pl. *groye* J 58, 39; *byhalde* J 51, 1.

In stede van *e* treft men in B² H E¹ E² E³ F en vooral in W S H² J Sch Ag jonge *a* uit toonlooze *e* ontstaan : *lêta* B² 175, 4; *ielda* B² 177, 5 : *wertha* B² 153, 1; *nima* B² 152, 12; 159, 10; *halda*

B² 174, 23; *halda* H 54, 10; 12; *stonda* H 54, 20; *stela* H 329, 34; *fara* E¹ 48, 13; *lidza* E¹ 222, 20; *halda* E¹ 44, 10; *wrwinna* E¹ 4, 22; *wertha* E¹ 16, 2; *lidza* E² 142, 1; *sitta* E² 207, 18; *utiewa* E² 198, 24; *biada* E² 186, 2; *drîwa* E² 204, 2; *lêtha* E² 203, 37; *nima* E² 198, 7; 199, 38; 200, 27; 206, 16; *sterwa* E² 207, 14; *wertha* E² 246, 18; *ielda* E² 186, 3; *blîka* E³ 225, 24; *untgunga* E³ 239, 9; *fara* F 24; *gunga* F 58, 128; *kiasa* F 120; *skiata* F 98; *nima* F 140, 144; *halda* F 134; *ielda* F 158; *binda* J 1, 3; 64, 18; *versprecka* J 84, 13; *halda* J 2, 37; *helpa* J 64, 18; *binda* W 435, 18; *helpa* W 494, 5; *letha* W 26, 27; *bidda* W 439, 25; *biêda* S 491, 9; 16, 19; *grîpa* S 472, 30; *helpa* H² 44; *leta* H² 49; *ferdryûwa* H² 20; *biâda* H² 179; *halda* H² 84; *hulpa* 558, 30.

Daarentegen leest men in R¹ R² *-i* : *kumi* R¹ 23, 27; 49, 12; 67, 9; 116, 20; 130, 6; *nimi* 69, 3; 116, 18; 25; *fari* 37, 28; 39, 15; 49, 2; 71, 31; 77, 23; 116, 15. 22; 123, 27; 124, 8; *binimi* R² 544, 4; *cumi* 544, 5.

Apocope der *e* treft men zelden in E. Sgr. F, doch vaak in W S J : *du wrstand* E. Sgr. 250, 8; *faer* E Sgr 250, 10; *help* F 122; *swerma* F 110; *help* W 394, 1; *nym* W 390, 21; *iow* W 436, 21; *swer* W 399, 37; *werp* S 493, 21; *offwynn* J 33, 16; *help* J 1, 3; *faer* J 3, 4; *dryw* J 64, 8.

Imperatief.

§ 46. De 2 sg. had in het Ugm. suffix *-i* (*P. B. B.* 8, 135) : in stede van *brûc* E² 245, 19, 20, 21; *werth* E² 245, 26 uit *brûca, wertha* hadde men dus, evenals in *scrîf* E¹ 236, 14 en in *hald* E² 245, 18; 246, 5; *brêc*, **wirth* verwacht; *iej* Ps 2ᵃ, 2, 5 komt van

**jif* of **gif*; *tie* J 58, 36; *kies* H² 49; *tziês* W 411, 25 van **kiusi* **tziusi* door aanleening aan 't plur. (*P. B. B.* 17, 570).

De 2 pl. stemt met 2 pl. praes. ind. overeen, *faeth* J 58, 36; *slaeth* J 58, 36; *siat* Sch 712; *wesset* W 433, 40; *understondat* F 100; *helpet* J 58, 36.

Aanm. Een overblijfsel van den *adhortatief* vinden we in *hâlda* 1 pl. W 491, 35 (Ags. *-an*), in subst. *tianûtroft* met *tianût* uit **tian -ût*, **tiohom -ût*.

Praesens infinitief.

§ 47. Regelmatig treft men in alle dialecten den uitgang *-a*, oorspr. *-onom;* in het Friesch is *n* der Ogm. dialecten doorgaans weggevallen : *belîva* R 118, 8; P 355, 34; *drîva* R 51, 22; B 153, 10; 159, 23; 162, 5; 164, 9; 165, 6; E 196, 13; *bliûwa* (*bliuua*) W 429, 27; 430, 1; 432, 35; 437, 7; 481 nr 1; H² 25, 165; J 81, 15; 84, 13; S Sch 518; *dryûwa* (*dryuua*) H² 20; J 1, 41; 82, 4; Sch 590, 723; *biada* R 29, 1, 12; 35, 21; 37, 3, 14; 539, 35; 540, 2, 36; E 30, 15; H 30, 15; 31, 15; 32, 23; S 499, 15; J 2, 1 enz.

— Oude *-n* door vreemden invloed behouden in *biaden* S 481, 17; *iten* E³ 204, 23; 221, 9; *spreken* E³ 254, 2; 255, 34; *gungen* E³ 204, 24; *drinken* E³ 221, 9; *bindan* F 154; *biginnen* S 482, 1; *dwingen* J 23, 6; 43, 12; *commen* W 439, 6; en in de ww. met langen vocaal als *ga(e)n*, *sta(e)n* H² 53, 54; W 396, 24; F 44, 52; E Sgr 249, 11; S 483, 32; 499, 37; P 352, 17; 355, 3; 356, 15; *duân* H 330, 33; P 352, 7, 25; *dwaen* E Sgr 251, 12; 252, 28; 253, 23; W 77, 8; 392, 32; 395, 2; S 490, 8; 502, 25; J 38, 4; H² 197; *dwân* F 22, 34, 56, 106 uit **dôan*, in *slân slaen* W 427, 33; 431, 20 J 60,

24 H²; verder in Owfri. analogische vormen als *iaen* W S H J passim; *quaen, qwaen* W J 63, 2; *siân, siaen* J 59, 28; P 355, 28; W 439, 19; 463, 5; H² 64; *tîan tiaen* P 352, 9; W 398, 2, 3, 9, 10; 414, 35; 438, 15; 468, 11; H²; *faen* W 396, 2; 430, 30; 433, 38; J H² F 42, 52, 56, 142, 144; *iân* F 18; H² 42; *iaen* H² 51; 53.

In jonge Owfri. bronnen treft men enkele malen *-ia* (waarvan *i* (*j*) umlaut geminatie bewerkte § 57): *bîdia* W 394, 19; *drîvia* S 485, 20.

In stede van *a* leest men wel eens in H E¹ E² E³ en vaak in F W S H² J Sch toonlooze *-e* : *nime* H 329, 13; *lête* H 329, 14; *bihalde* E¹ 6, 16; *helpe* 46, 4; *biseke* F 52; *bihalde* F 58; *behalde* E² 216, 22, 37; 218, 25; 220, 9; 224, 16; 226, 1; *wese* 145, 7; 236, 12; *stonde* 188, 13; 196, 23; 198, 18; *falle* E³ 209, 23; *ungunge* 201, 26; *weise* 196, 26; *wese* 210, 38; *lidze* 237, 18; 191, 9; *iewe* 197, 31; 252, 11, 31; *drive* 209, 14, 26, 30; *helpe* 196, 32; *winne* 195, 24; *ielde* 183, 19; 185, 25; 187, 17; 189, 23, 32; 191, 10; 201, 6; 209, 1, 26; 210, 20; *come* 254, 34; *nime* 187, 30; 198, 6; 209, 27; 210, 11; 237, 34; *spreke* 202, 11; *stonde* 196, 12; 202, 13; 206, 19; *biade* 195, 8, 14; *walde* 196, 14; *halde* 241, 7; *stande* W 459, 26; *banne* W 412, 29; *wasse* H² 10; *wrwinne* H² 17; *comme* H² 272; *drywe* H² 276; *lidze* H² 272; *rîde* J 2, 31; *wesse* J 56, 2; *fere* J 1, 39; *byslêpe* J 47, 14; *bidde* J 17 11; *wirde* J 58, 39; *swere* W 389, 18; *brûke* S 488, 24.

Gerundief.

§ 48. De gerundief eindigt in R¹ R² B steeds op *-ande* : *to ieldande* R² 543, 13; *to bindande* R 122,

5; 123, 21; *to findande* R 124, 18; 128, 29; 542, 33; *to winnande* R 115, 17; 129, 15; 543, 14; *to fallande* R 530, 26; *t. bifiuchtande* B[1] 156, 8; *t. ûrskerande* B 160, 7.

In H treft men steeds *-ane,* of *-anne* (als *-n* reeds auslaut des infinit. was) : *to nimane* 24, 12; 100, 25; *to ieldane to farane* 14, 12; 328, 13; *te besekane* 94, 11; *te scrîvane* 86, 10; *to slanne* 26, 7.

In E[1] leest men eenmaal *-ande;* elders *-ane,* zelden *-anne* of *-ana* : *to brekande* 34, 26; *-te ieldane* 14, 2; *te haldane* 247, 20; *to letane* 182, 6; *te bisittane* 44, 24; *t. hwervanne* 236, 25; *-(to) helpana* 62, 22.

In E[2] wisselen *-ande, -ende* met *-anne, -ane, -ene, -ena* : *t. winnande* 246, 4; *t. wesande* 203, 16, 20; *-t. wesende* 203, 24; *t. winnenda* 245, 26; *-t. nimane* 236, 30; *t. winnane* 214, 8; *t. fallane* 195, 17; *-t. fallene* 195, 9; *th. hwarwene* 236, 34; *t. ieldena* 148, 14; *to iewena* 245, 8.

In E[3] vindt men doorgaans *-ene* (*-ane*), of met apocope der *e, -en* : *t. haldene, t. ieldene,* 191, 27; *th. stondene* 253, 14; *-t. wesan* 248, 19; *t. halden* 208, 20; *t. nimen* 204, 5; *th. schêden* 249, 27; *t. werpen* 204, 9; *t. winnen* 210, 27; 215, 6; 219, 16; 227, 5; 241, 11.

In F treft men schier regelmatig *-ane;* eenmaal *-ande;* 6 maal *-ana;* 8 maal *-ane;* soms ook *-an, -en, -in* : *t. farane, wesane, scrîvane, drîwane, helpane, swerane, untgungane, iewane, dregane* passim; *t. urbonnana* 136; *t. helpana* 2; *t. hilpana* 30; *t. haldana* 10; *t. biadana* 52; *t. unsekene* 54; *t. haldene* 22; *t. bisittan* 156; *t. untsweran* 50, 58; *t. haldan* 86, 146, 148; *t. niman* 134; *t. scrîvan* 78, 82, 80, 92, 96; *t. kiasan* 116, 126; *t. dregan* 56; *t. bislân*

38; *t. ieldan* 28; *t. stondan* 36; *t. biaden* 132; *t. halden* 144; *t. haldin* 6; *t. farande* 14.

In W leest men doorgaans *-ene* of *-en,* zelden *-ane, -anne, -an,* nooit *-ande* : *to fynden* 425, 14, 28; 426, 6; *to wrfuichten* 435, 3; *te bielywen* 436, 33; *to halden* 435, 11; *toe scryuuen* 437, 6; *toe winnen* 405, 2; *to bieden* 504, 29; *to nimen* 404, 10; *toe bifellen* 410, 14; *to onswarane* 409, 8; *ti biedane* 410, 6; *ti iouwane* 422, 14; *ty scrywane* 408, 13; *to(e) haldene* 389, 22; 390, 29; 395, 22; *to bannene* 412, 2, 22, 24.

In H² vindt men schier regelmatig *-ane*; soms *-ene* of *-en;* zelden of nooit *-an* : *toe haldane* H² 22, 26; *ti wrwinnane* H² 142; *ti comane* H² 143; *ti biadane* H² 115; *to ontswerrane* H² 113; *ti bifellane* H² 115; *te slitane* H² 114; *te scriwane* H² 111; *te fyndane* H² 158, 159; *to nimane* H² 161; *ti iowane* H² 179; *toe gewane* H² 180; *ti bisekane* H² 162; *ti haldene* H² 301; *-to helpen* H² 314; *to scriwen* H² 292; *to wessen* H² 293; *to nimen* H² 293; *ty nymmen* H² 290.

In S evenals in W hebben de *-en(e)* vormen de meerderheid; zelden leest men er *-an(e)* : *to scruîwen* 501, 24; *to scrîwen* 501, 26; *to wessen* 502, 8; *to nimen* 502, 6; *ty nymmen* 500, 31; *to nimane* 460, 32; *to letane* 460, 29; *-to vermîdena* 478, 8.

In J eindigt gerundium op *-en,* zelden op *-ene* of *-ane*: *to blywen* J 1, 30; 46, 14; *to syonghen* J 77, 9; *to brûken* J 1, 49; *te byschînene* J 59, 18; *to feren* J 1, 38; *to byrêden* J 3, 1; *to bynymmen* J 1, 16; *to bisittane* J 61, 2; *te hauden* J 1, 15; *to halden* 46, 29; *to drinckiane* J 2, 31.

In Sch evenals in H² heeft de vorm *-an(e)* de meerderheid, van tijd tot tijd in jongere stukken leest men *-en* of *-ene* : *te scrîwane* Sch 115; *tho*

haldane Sch 240, 241; *tho gunghane* Sch 240; *tho fiochtane* Sch 241; *to scriuwen, to scrîwen* Sch 343; *to nimen* 343; *to blyuwen* Sch 341; *tho setten* Sch 240; *to wessen* Sch 341, 343. *to nymmen* Sch 343.

In Ag. leest men *-en*, soms *-an* : *to brûken* Ag. 11; *to wessan* Ag. 17; *to wessen* Ag. 118, 124; *thoe wessen* Ag. 96; *to gaen* Ag. 15.

Vormen zonder consonant in het suffix treft men zelden in jonge, meestal Owfri. stukken : *tho wesa* E³ 249, 16; *to winna* F 114; *to wesse* J 14, 32; *scryûwa* H² 25; *clîwa* H² 24.

Participium paesens.

§ 50. In R¹ R² B H E¹ eindigt het part. praes. op *-ande* : *fliand* D 246, 1, 19; *siand* R 7, 23; *helpand* R 120, 3; 121, 5; *hilpand* R 537, 1, 7, 13; 538, 4; *haldand* R 120, 4; 538, 5; *hrôpand* E¹ 32, 27; *rôpand* H 32, 26; *drivand* B 165, 4; *runnand* R 75, 19; *rennand* E¹ 74, 19; H 335, 14; *slepande* H 31, 9; 36, 10; E¹ 31, 10; H 341, 1; E¹ 76, 26; *dregand* R 123, 5; B 165, 4.

In E² en F wisselen *-ande* en *-ende* malkander af, doch in F leest men vaak *-an* (*-ane*) : *helpande* E² 245, 19; *fallande* E² 246, 16; *farand* E² 201, 13; *dregande* E² 197, 24; *rhûtande* E² 220, 9; *ontstondende* E² 220, 16; *drîwende* E² 197, 24; *-drivande* F 8; *dregande* F 8; *slêpande* F 20; *skînande* F 18; *blîcandis* F 58; *wêpande* F 20, 124; *rôpande* F 20, 124; *ontstondande* F 96; *fallanda* F 98; *onschînende* F 148; *thrîwan*, *dregan* F 128; *bênsittan* F 78, 92; *oncsittane* F 98, *lidsane* F 128.

In E³ vindt men nevens enkele vormen op *-ande*, doorgaans vormen op *-ende* of *en* : *gungande* E³ 227,

4; *skînande* E[3] 225, 26; *hrûtende, onstondende* E[3] 221, 16; *onstonden, -an* E[3] 217, 16; 223, 26; *drîwen* E[3] 197, 26; *walden* E[3] 227, 12, 26; 241, 14.

In W S leest men meer vormen op *-ende* dan op *-ande;* zelden op *-en* : *sighende* W 391, 19; *wallende* W 420, 18; *rêkende* W 407, 26; *grîpende* W 397, 34; *schînende* W 33, 11; *blîcandis* W 403, 26; *blicande* W 407, 6; *blicande(r)* W 463, 11; *blicande* S 448, 3; 457, 15; *syande* W 435, 3; *sitten* W 426, 21.

In H[2] en Sch hebben de vormen op *-and(e)* de meerderheid, tegenover die op *-end(e)* : *syaende* H[2] 22; *sigande* H[2] 38; *blicande* H 48; *blikande* H 59; *brâkande* H 180 nevens *riûkende* H[2] 110; *wallende* H 115; *schijnende(r)* H 118; *rôpende* H 120.

In J leest men regelmatig *-end(e)* of soms *-en* *jaen* J 28, 18; *slepen* J 1, 13; *syaende* J 1, 5; *hauden* J 22, 1; *farende(r)* J 43, 2.

Aanmerking. De gerundief en het part. praes. staan in het Ofri. nauw in verband. Wegens den uitgang des gerundiefs in het Ofri. dient, na grondig onderzoek, gezegd :

1° dat de vorm op *-ande, -ende,* uit het part. praes., algemeen was in het Urfri, in het Oofri. tot 1280, in het Owfri. tot ± 1340.

2° dat nadien deze vormen op *-ande* (*-ende*) door syncope der *d* samen vielen met den verbogen vorm des infinitiefs *-an(n)e.*

3° dat deze laatste vorm werkelijk alleen bestond in het Oofri. sedert 1330, en in het Owfri. sedert 1350.

Inderdaad 1° in de oudste Oostfri. stukken R[1] en B treffen we uitsluitend vormen aan met *-ande,* somwijlen ook in E[1] E[2]. Deze vormen, critisch gekeurd en gezift, eischen dat men hier een participium en geen infinitiefvorm aanneme. De gewone

infinitiefvorm in het Ags. Os. Onfr. Ohd. is *-anne* uit *onjai*, uit *-*onom* (inf.). Nu, in al de Oofr. stukken vindt men geen enkel voorbeeld om te bewijzen dat *nn* in *nd* is overgegaan; terwijl het wegsmelten der *d* na *n* in alle dialecten, ook het Oofr., een feit van bestendige waarneming is (*Loquela* 2, 58; 3, 17; 5, 60; 7, 32; 8, 23). Moest men zich echter afvragen, waarom het Ofri. den participialen vorm bezigt, dan verwijzen we den lezer naar het On. (AD. NOREEN, *Altisl. u. Altnorw. Gramm.* 239) dat wel een part. praes. doch geen gerundief of verborgen infinitief bezit. En zulks is natuurlijk; omdat de uitgang des infinitiefs *-onom* zoodanig in het On. en het Ofri. weggesmolten was (*-onom*, **anam*, **an*, **a*) dat men met het suffix *a* (*biada*) geene verbuiging *-anne* (*onjai*) vormen kon; was men genoodzaakt, wanneer men een gerundief-begrip wilde wedergeven een hulpww. *âch*, *skil* te bezigen, ofwel het part. praes. aan te grijpen. Indien het Urfri. en het Oofri. uitsluitend *-ande* gekend hebben, moet die vorm ook in het Owfri. eenigen tijd bestaan hebben; de overeenkomst in klank en vorm tusschen Owfri. en Oofr. is te groot om zulks te loochenen (zie § 129).

Hier komt nu de vraag hoe in E^2 F E^1 nevens *-ande* ook *-ane* of dezes verslapping *-en*(*e*) verschijnen. Het antwoord luidt : *-ande* verloor *-d* en viel weldra met den infinitiefvorm *-ane* samen. Immers ten eerste, in het *Ogm.* reeds viel *d* weg vóór conson. *j* in de verbinding *ndj* (er bleven, zegt Kluge (*Grundr. d. Germ. Philol.* 1, 333), vormen met *d* bestaan onder invloed van vormen met *-ndhi*) aldus Oeng. *synn*, Ohd. *suntea*, **sundjô*, *-*sundî*; Got. *sunja* van Oeng. *sód;* Idgm. *sntyo*; Ohd. *hevianna* van *hapyontyâ;* bijgevolg part. praes. *biadande* uit

biodondhio* werd *biadan(n)e*. Ten tweede, in het *Oofri.* valt *d* meermalen weg of verandert in *n* na *n* : *anna* (aan) R[1] 25. 25; 39, 15 nevens *anda* R[1] 115, 13; 117, 6; *honbrêde* B[1] 178, 23 nevens *hondbrêde* B[1] 178, 25; *hwanne* H 342, 35; 12, 11 nevens *hwande* R[1] H E[1]; *panning, penning* (pan* -**pending*) nevens Os. *pending;* part. praes. *clagian* E[3] 250, 2; *ontstonden, -an* E[3] 217, 16; 223, 26; F 86; *unfâne* F 54. Ten derde, in het *Owfri.* heerscht ook apocope der *d* : *libben* W 393, 8 (*libbande* H[2] 48); *sin* W (*sind*) *sitten* W 426, 21 (*sittende* H[2]); *jaen* J 28, 18 (*iaende*); *slêpen* J 1, 13. Ten vierde, in het *Nwfri.* treft men of syncope of assimilatie der *d* in *fynne, binne* (*Fries. Arch.* 1, 191) *wyn* (wind); *seyne* (zenden); *weyne* (wenden); *bin* (binden); *fin* (finden) (*Fries. Arch.* 1, 181, 191). Ten vijfde, in het *On.* (*Altn. u. Altnorw. Gramm.*[2] 104) wordt *nenta* (Got. *nanthjan*) -*nenna; vœpntá -vœpna*; *rœnta -rœna;* verder (§ 215, 119) leest men er *nn* in stede van Got. *nd*, *nth* : *annar* (ander, Got. *anthar*) *finna* (vinden, Got. *findhan*) *munnr* (mond, Got. *munth-s*) *kynni* (kunde, Got. *kunthi*). Ten zesde, *in andere dialecten* is ook dit verschijnsel waar te nemen : *handen* wordt *anne*, *anders annes*; *vinden -vinnen*; *vinge -vinje* (Vgl. *Versl. Vl. Ac.* 1892, 100).

Terwijl nu *d* in *nd* wegviel, ontstond er een infinitiefvorm -*anne* (**enjai*), doordien de cons. *n* in den inf. -**onom, -a(n)* meer hoorbaar werd en zulks in de naburige dialecten (Ohd. Onfr.) ook plaats greep. Van daar mocht men een vorm **biadanne* (**biodonjai*) verwachten; maar -*n* in den inf. nauwelijks hoorbaar zijnde werd maar eenmaal geschreven en de klinker *a* gerekt zooals blijkt uit de Owfri. vormen (2de klas der zw. ww.) : *antwerdiaen* W 459, 20; H[2]

315 (1412); *to layaen* W 459, 13; H² 315; *to wrôghiaen* W 460, 8; H² 316. Slechts enkele malen treft men een vorm met *-nn*, nl. in de ww. met langen cons. waar *-n* oorspr. klonk (*to slânne* H 26, 7), ofwel in het jonger Ofri. waarvan de inf. op *-en* of *-an* eindigde: *t. sendanne* E¹ 34, 10; *to urbannanne* H². Ongetwijfeld veranderde in het Ofri. *d* (*nd*) ook in *n* achter *n* (*nn*); doch door invloed van infinitiefvormen op *-ane* en syncope der *n* (vgl. *Altostfri. Gramm.* 121: *epene* (**epenne*); *orkena* E H 255, 6; *stêna* F 40 (**stenna*)), zijn er ons weinige oorspr. participiaalvormen op *nn* overgebleven.

Omstreeks 1330 voor het Oofri., en omstreeks 1350 voor het Owfri. bestond dan uitsluitend de infinitiefvorm op *-ane, -ene,* die later vooral door vreemden invloed, ten gevolge waarvan cons. *n* auslaut des inf. werd, in *-anne* (uit inf. *-an, en*), overging: zulks bewijzen duidelijk de vormen op *-anne, -enne, -en* of *-an*: *to sendan* F 134; *untriuchtan* F 56, 52; *to witen* W 47, 11; *ti ferdrianne* F 30; *to fellen* E³ 210, 15; *toe wessen* W 394, 10. Nochtans blijven de vormen met dubbelen cons. (*nn*) zeldzaam; natuurlijk omdat omstreeks 1420 *n* in auslaut overal is weggevallen: *te rêtzia* H 54, 2; *te sella* E¹ 42, 26; *tho wesa* E. Sgr. 249, 16; *to winna* F 114; *te warie* H 80, 12; *to brenga* S 461, 5.

PRAETERITUM.

INDICATIEF.

§ 51. 1 sg. heeft geen suffix: *ta(e)ch* W 397, 22; H² 54; *drêg* Sch. 534, 598, 661.

2 sg. (oorspr. 2 sg. opt. praet. met suffix *-e* uit *i*) is samengesteld uit den 1 sg. prt. + *st*: *underfengest* Ps 2b, 15; *cômest* E² 245, 24.

3 sg. heeft geen suffix meer : *drêg* H 340, 6; *drocch* W 421, 6; *bilêf* P 356, 7; *flâch* F 120; *grêp* F 132; Ps 1b, 2; *skrêf* R[1] 134, 22; B 161, 8; *sc(h)reef(f)* W H[2] 25, 108, 157; Sch 530; *scryou* W 437, 3; *slêth* J 25, 28; *steer* J 46, 64; *stoer* J 21, 15; *tâch* H[2] 54; *twangh* H[2] 171; *wârd* H[2] 171; W 404, 20.

In H[2] treft men in navolging van zw. praeteritale vormen, evenals in het Mhd. en in het Mnl., vormen met suffix *-e* in 3 sg. prt. : *baede* 66, 94, 161; *biholpe* 1; *ioede* 168; *iouwe* 26, 108, 159; *siôde* 26; *schêne* 28; *screwe* 2; *scriouwe* 26, 28, 30, 80, 81, 159; *wârde* 102.

De drie pers. pl. hadden in het Urfr. *-um*, *-un*, waaruit in R *-on*, in de andere dialecten steeds *-en*, soms *-in* (P. H[2]) :

1 pl. : *hnîgun* R[2] 539, 5; *slôgon* R 5, 10; 127, 21; *urkêrewi* F 18; *urtêgon* R[2] 539, 4; *wêren* W 406, 8.

2 pl. : *brêken* H 341, 2; *fôren* H 341, 34; H[2] 168; *foeren* W 430, 25; *cômen* H[2] 168; *nômen* W 430, 23; *noemen* W 431, 2; H[2] 171; *slôghen* W 430, 27; *sloegen* H[2] 171; *ûrstêlen* H 341, 3.

3 pl. : *bêdon* R[1] 131, 17; 134, 5; *bihulpon* R[1] 133, 17; *bituong(h)en* W 436, 26; H[2] 23, 168; *brêcon* R[1] 127, 17; 132, 21; *bonden* J 46, 48; *bunden* F 42; *fôlen* S 439, 27; *foelen* H[2] 65; S 482, 2; *gulden* E[1] 244, 9; W 441, 1, 9; *hôfse* (*hôfen se*) F 42; *ontfinghen* W 391, 3; *twongen* W 431, 7; *understôden* Ps. 2[a], 8; *wonnen* H[2] 66.

In P en H[2] leest men ook vormen op *-in* uit *-en* verzwakt, of ter welluidendheid in het rijm gebruikt (aan een uit opt. ontleende vocaal met oorspr. *-n* valt niet te denken in deze jonge stukken) : *kômin* P 352, 23; *fôrin* P 353, 3; *fugtin* P 357, 24; *gengin* P 354, 8; *nômin* P 354, 7; *bêdin* H[2] 80; *oenfenghin* H[2] 120.

Optatief.

§ 52. In alle personen van dezen tijd treft men suffix *-e* uit *-en*; in R staat tweemaal *-i*, in jonge Oofri. en in Owfri. bronnen leest men weleens suffix *-a*, of zelfs apocope van het suffix, vooral in E. Sgr. F. J.

a) *bir(h)ôpe* B¹ B² 166, 9; *bisôke* R¹ 13, 8; *bithunghe* F 133; E¹ 99, 15; *fôre* R¹ 7, 31; *gulde* F 8; *hêlde* F 6, 22; *hîlde* R¹ 131, 16; W 406, 5; *hliôpe* S 494, 18; 497, 21; *hnîge* E² 141, 19; *iêve* R² 539, 6; *comme* J 3, 18; *lêge* W 462, 16; H² 27; *sête* F 120; *sloeghe* H² 143; *stoede* H² 69; *stôde* E¹ 41, n° 2; *stonde* F 42; *urstôde* F 22, 38; *wnne* F 54, 120; *wrkôme* H² 73; *wrde* H 98, 9; *wêre* F 88; *wêrworpe* J 2, 29; *wôxe* H² 56.

b) *grîpi* R¹ 125, 20; *nîgi* R¹ 11, 15.

c) *hêlda* F 40; *lêta* J 50, 48; *wêra* E¹ 60, 34.

d) *wêr*, *weer* E. Sgr. 252, 34; 253, 31; 254, 8; 255, 14; F 52, 120; H² 39; J 51, 5; *hulp* F 134; *nôm* F 118; *word* F 22; *baed* J 1, 17; *byroep* J 81, 6; *blyow* J 70, 3; *breeck*, *brêck* J 58, 31; 64, 12; *gongh* J 3, 1; *caem* J 55, 8; *coem* J 58, 30; *seet* J 36, 16, 18; *spreeck* J 46, 38, 64; 59, 20.

Participium.

§ 53. Het Ofri. part. praet. eindigt op *-in* of op *-an* uit **-ina*, Idg. *-eno* of uit **-ana*, Idg. *-ono*, zooals blijkt uit de vormen met en zonder umlaut, alsook uit de vormen met *i* of *e* in 't suffix. Nochtans leest men *-in* (nevens *-en*) in R¹ R² (zonder umlaut) E F P; zelden in B¹ B² H, nooit in E¹ E³ W H² J Ps. Ag.; integendeel E¹ E² E³ F H² S vertoonen jonge *a* door *e* uit *a* (*-an*, *-en*, **-ana*):

a) *bedin* B² 155, 28; *bewepin* E² 200, 5, *bihaldin* B 161, 22; *biletzinna* F 76, 78, 92; *bitin* R¹ 120, 12; 537, 24; *ebitin* R¹ 120, 14; R² 537, 23; (*e*)*fallin* F 60, 64, 82, 96; *egendzin* H; *eskrivin* R¹ 126, 25; *eslagin* F 72; (*e*)*stelin* B¹ 173, 8; 173, 12; *gehêwin* P 354, 14; *geslegin* P 354, 15; (*g*)*esnithin* E² 218, 24, 27, 33; R¹ 91, 4; *gripin* R² 538, 30; 540, 4; *kemin* B¹ 157, 14; *curuin* R¹ 121, 9; *nimin* R² 544, 5; E² 232, 7; *unstellin* F 32; *ûrspretzin* Sch 401; *verlêrin* E² 224, 10; *wesin* F 50, 154.

b) *bannen* W 71, 27; 392, 31; *be-*, *byfellen* 560, 1; S 482, 17; J 33, 15; *befôlen* Sch 733, 739; *berren* J 1, 31; H² 237; *bigrêwen* F 114; (*bi*)*litsen* W 414, 20; J 59, 17; *bonnen* R¹ 129, 1, 26; B 146, 23 (*e*)*breken* R¹ 87, 25; H 333, 4; *eswereu* passim; *funden*(*ra*) Ps. 2ª, 4, (*g*)(*e*)*beren* E¹ 246, 27; R¹ 25, 14; B 164, 23; (*g*)(*e*)*nimen* B² 158, 7; H 339, 35; J 46, 8; *halden* R² 540, 24; B² 158, 18; 161, 21; 164, 11; E 196, 18, 20; H 335, 23; W 391, 26; 398, 15; 414, 28; S 491, 38; H² 58; *hellen* W 399, 9; J 9, 6; *hulpen* Ps. 2ª, 15; *commen* W 398, 30; 400, 1; 418, 9; S 447, 25; *scherren* W 463, 11; *spretzen* E¹ 28, 7; *spritzen* J 50, 41; Ag. 11, 43, 55, 96, 98; *waxen* W 469, 14; H² 237.

c) *âkan* E¹ 50, 1; *bonnane* E¹ 64, 16; *wrpane* E¹ 34, 2; — *letane* E² 182, 6; *wrwnnane* E² 146, 4; — *bresana* E³ 208, 16; — *binêtan* F 136; *drîvan* F 124; *slîtan* F 92; *swêran* F 162; — *brêkan* H² 161; — *snêthan* S 457, 7.

Contractie der twee laatste lettergrepen grijpt plaats in *-spîn* E² 228, 31 (*espien* E¹ 228, 32); *ûtesîn* H 86, 5 (*ûtegisigin*); (*e*)*skên* R¹ 57, 12; R² B E² E³ F 4, 14 6; *schên* F, *schyn* J 78, 3; *ciên* R² 539, 36; (*g*)(*e*)*fên* E¹ 44, 30; E³ 203, 3; 208, 24; F 78, 86, 88, 100, 118; H 332, 7, 13.

Syncope der vocaal *i* of *e* vindt men schier regelmatig : 1) achter *j* uit *g* vóor *i* : *tein* R[1] 116, 3; B 167, 8; E[2] 195, 29; *teyn* W 421, 8; H[2] 117; J 6, 1; *-drein* F 48; H[2] 117; nevens *dregen* E[3] 197, 26; Sch 600; *(e)slain, slayn* S 493, 33; H[2] 135; J 28, 21; S 386, 28; 443, 4; *-slein* H 42, 7, 340, 30 nevens *(ge)slagen* E[1] 42, 5; S 498, 11; W 59, 11; F 48, 64, 68; *eslagin* F 72.

2) achter *-r* of *-l*, vooral in de verbogen vormen : *berna* H 24, 18; 58, 5; *(g)ebern* H 12, 18; 336, 28, nevens *kerena* H 335, 11; *(e)keren* H 6, 2; 331, 4; *urkeren, (e)sweren* H 6, 1; 20, 3; 330, 9; 331, 5, 7; *urleren, beferen* H 31, 14; — *berna* E[1] 24; 18; 34, 4; *ghebern* E[1] 242, 10 nevens *gheberen, eyneberen, uneberena, feren, urleren, ekeren* E[1] 6, 2; *kerene* E[1] 74, 1; *sweren* E[1] 6, 2; 20, 3; — *berne* E[2] 196, 24; *unberna* E[2] 224, 8, 9; *kerna* E[2] 196, 25 nevens *swêren* E[2] 246, 5: *esvêrin, foreferena, verlerin* E[2] 224, 10; *eskeren* E[2] 212, 4; — *(un)berna* E[3] 196, 23; 225, 8; *(e)bern* E[3] 242, 6; 251, 6; *kerna* E[3] 196, 24 nevens *kêren* E[3] 248, 24; *schêren* E[3] 213, 4; 221, 3; *vrlêren* E[3] 253, 14; *swêren* E[3] 253, 22; — *bern, on-, unbern, frey-, fulbern, (une)berna* F 2, 10, 38, 42, 48, 54, 138, 141; *(ur)swern* F 8, 16, 48; *biswern* F 164; *swerna* F 154 nevens *swêren, -an* F 146, 162; *(un)ferlern* F 48, 144; *(ur)kern* F 8, 18, 116; — *oenbern* W 434, 27; *urlern* W 427, 34 nevens *forlôren* W 399, 19; *urlêren* W 427, 4, 8; *urlerren* W 465, 8, 18; *wrlôren* W 430, 10; — *urhôlna* Ps. 2[a], 7; — *swern* S 486, 20; *sworn* S 481, 29; *kern* 559, 10 nevens *kêren* 514, 20; — *bern* H[2] 73 nevens *fribôren* H[2] 173, 174 *berren* H[2] 237; *wrlern* H[2] 173 nevens *wrlerren* H[2] 173; — *forlern* J 27, 5; *stoern* J 26, 15; 56, 12; *stôrn* J 2, 22; *swern* J 14, 18 nevens *wrlerren*

J 1, 12; 1, 45; *oenstôren* J 7, 3; *swâren* J 15, 14; *swarren* J 11, 3; *kerren* J 77, 2 (1).

PARADIGMA.

Vervoeging der sterke Werkwoorden.

PRAESENS

Indicat.	Imperat.	Conjunct.	Inf.	Particip.
far(e)	*fâr*	*far(e), -(i), -(a)*	*fara*	*faran(d)(e)*
far(e)st		*far(e), -(i), -(a)*	*fare(n)*	*faren(d)(e)*
far(e)t(h), -(i)t(h)		*far(e), -(i), -(a)*		
farat(h), -et(h)	*farat(h)*	*far(e), -(i), -(a)*	Gerund.	
farat(h), -et(h)	*-et(h)*	*far(e), -(i), -(a)*	*faran(d)(e),*	*-an(n)(e)*
farat(h), -et(h)		*far(e), -(i), -(a)*	*faren(d)(e),*	*-en(n)(e)*

PRAETERITUM

Indicat.	Conjunct.	Particip.
fôr	*fôr(i), -(e), -(a)*	*(g)(i) —, (g)(e)far(i)n, -(e)n, -(a)n.*
fôr(e)st	*fôr(i), (e), -(a)*	
fôr(e)	*fôr(i), -(e), -(a)*	
fôron, -en, -in	*fôr(i), -(e), -(a)*	
fôron, -en, -in	*fôr(i), -(e), -(a)*	
fôron, -en, -in	*fôr(i), -(e), -(a)*	

(1) Het praefix *gi* uit **go-*, **ga-* verschijnt vier maal in H; praef. *i* uit *ji* zelden in H E^1 E^2 R, vaak *e* in R B E^1 E^2 E^3 Ps; procope is regel in F W S H^2 J Sch. Ag. behalve in *escriouwen* H^2 166, *efonden* W 427, 5; *ebritsen* H^2 114; *eswerren* H^2 128; *edaen* H^2 168, 174; *oenebern* H^2 20.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De vorming van de tijdelijke stammen der sterke werkwoorden.

§ 54. 1. In het Ofri. evenals in het Onfr. (TACK 89, § 204) en in het Ohd. (W. BRAUNE § 324, 234) berust het onderscheid der tijdelijke stammen van de sterke ww. op de klankverandering in de vocaal der stamlettergreep, b. v. *nëm-, nim-,* praes.; *nam-, nâm-, nôm-,* praet.; *nim-,* part. praet. Men geeft derhalve gemeenlijk 1° den praesensstam, 2° den 1sten praeteritaalstam, waartoe de 1e en 3e p. enk. prt. ind. behooren; 3° den 2den praeteritaalstam, waartoe de 2 p. enk. en het mv. praet. ind. alsmede het opt. praet. behooren; 4° den stam van het part. praet.

2. Men onderscheidt de sterke ww. in *ablautende* en *reduplicecrende* ww. De eerste vertoonen in de hoofdtijden de verwisseling van stamvocaal, die men *ablaut* noemt. De redupl. ww. (thans zonder bepaald voorkomende reduplicatie) hebben een stamvocaal samengetrokken uit oorspr. vocaal van 't praefix en de stamvocaal.

3. Om de vervoeging van een st. ww. te bepalen geeft men de volgende vormen op : *a*) infinitief (gerundief) of een der personen praes. ind., opt., imper., *b*) 1 sg. prt. ind., *c*) 1 plur. prt. ind. *d*) part. praet.

4. Oudtijds bestonden er in de Germ. talen eenige ww. met het suffix *-jo* (dat alleen tot den praesenstam hoort) die aldus tot de eerste zw. vervoeging behoorden; men noemt ze *jod-* praesentia; in het Westgerm. valt *j* weg voor *i*, maar verdubbelt den voorgaanden cons. Het Ofri. heeft hiervan de

drie volgende bewaard : *bidda*, *ligga*, *sitta* uit *bidjan*, *ligjan*, *sitjan* met ind. praes. **biddju*, **bidiz* **bididh*, **biddjum*, **bididh*, **biddjand* enz. (vgl. *Grundriss d. Germ. Phil.* 1, 368, § 34.)

5. De verwisseling van den slotcons. des stams, gekend onder den naam van *grammatischen wechsel* (*Grundriss d. Germ. Phil.* 1, 327, § 12) is in het Ofri. meestal regelmatig; enkele malen, onder invloed van wisselvormen, is zij weggebleven. Aldus bestaat er letterverwisseling tusschen *h-g*, *s-r*, *th-d;* nl. de eerste cons. *h, s, th* treft men in den praesensstam en in sg. prt; terwijl de andere cons. *g*, *r*, *d* in 't mv. des prt. en in part. praet. voorkomen; b. v. *kiasa* (kiezen) *kiase;* prt. *kâs*, *keren;* part. praet. *keren*. Regelmatig is de gramm. wechsel in : *kiasa, flia, liasa, siatha, tia; finda, hwerva; quetha*, *wesa, sia; dâga, âga, heffa*, *slâ, fâ, huâ;* gedeeltelijk vindt men hem in *snîda, wertha;* nooit in *rîsa, bifela, iâ, skiâ, lesa.*

6. *I* umlaut of klankwijziging eens klinkers onder invloed van volgende *i, j, î* (nog bestaande of weggevallen) verschijnt in 2 en 3 sg. praes. ind. telkens de wortel, met of zonder syncope der *w* voor *i*, (*Grundr. d. Germ. Phil.* 1, 343-334; *P. B. B.* 9, 523) op een vocaal eindigt : *dêth* (**dôthi*) 3 sg. R 16, 13; 67, 29; 543, 34; B 153, 26; E 232, 26; W 391, 19; 414, 37; S 491, 37; J 35, 1; *grêth* H 333, 15 (**grêwith*, **grôwith*); *fêth* (**fenhith*, **fonhidhi*) R¹ 125, 4; R² 543, 49; B¹ 170, 9; E 36, 34; H 36, 32; F 56, 58, 68, 114, 122, 142.

Integendeel wanneer de stam op een cons. eindigt blijft de umlaut overal weg in R¹ R² : *birôpth* R 126, 30; *hlâpt(h)* R¹ 57, 27; *halt* R¹ 129, 1; 130, 5; 542, 31; *warpth* R² 544, 11; *burnt* R¹ 131, 2; *kumth* R¹; *waxt* R² enz.

In B[1] B[2] H is *i*-umlaut schier regelmatig : *hlêpth* H 32, 17; *felt* E[1] 232, 35; *helt* H 96, 13; *ferth* B[1] 157, 20; *fer(e)t(h)* H 36, 10, 15; 334, 29; 340, 18, 34; *genth* B 160, 6; B[1] 155, 9; nevens *halt* B 162, 2; 171, 23; *falt* B 165, 10; 176, 30; 178, 20; 179, 14.

In jongere Oofr. stukken E[1] E[2] E[3] F is de umlaut soms doorgedrongen; doch bijna nooit tast hij de lange klinkers of de vocalen voor de consonanten of de consonantverbindingen *m*, *nn*, *n* + *muta*, *r* + *nasaal*, *ll*, *l* + *dentaal*, *chs* aan : *kempt(h)* E[3] 227, 26; E[2] E[3] 235, 23; *bennest* F 34; *gength* E[1]; *urfeng(t)* F 138, 140; *stent* E[1] 72, 3; *fert(h)* B[1] 157, 20; E[1] 33, n° 19; 230, 2; E[2] 232, 4; *bernt* E[2] 201, 19; *felt* E[1] 232, 35; *wext* E[1] 242, 7; *sleit(h)*, *sleid* E[1] nevens *kumth* E[1] F; *gant(h)* E[2] 143, 22; 142, 28, 31; 143, 2, 5, 18, 19; *stant*, *stand* E[2] 218, 15; 232, 34; E[3] 219, 15; 233, 35; F 12, 34, 52, 66, 152; *fart(h)* E[1] 30, 20; 46, 19; E[2] 146, 11; 230, 2; E[3] 231, 2, 12; 237, 22; 239, 22; F 108; *faret(h)* E[1] 31, 22; F 24; *farit(h)* F 10, 20, 108, 114; *barnd* E[3] 201, 30; *falt fald* E[2] E[3]; *fallit* F 98; *halst*, *halt(h)* E[2] 245, 24; F 4, 54, 104, 112; R B; *hald* E[1] 238, 19; *waxt* E[3] 242, 1, 4; *slaith* E[2] E[3] F 34, 92, 94, 108, 114, 128, 132; *hlâpth* E[3]; *hlâp* F.

In het Owfri. is *i*-umlaut uitzondering : *drecht* W 471, 7 J 32, 19 van *dregga* uit **dragia; bant* W 414, 8; *slait* H[2] 63; *waxt* W 421, 2; *fart* W 398, 13; 424, n° 1; *hlaept* W 472, 31; *laepth* S 456, 8; *hliaept* W 435, 15; *halt* W 103, 5, 14; 400, 26; 412, 19; J 75, 9; *haut* W 435, 24; *roept* J 58, 36; 64, 14; *slacht* W 103, 10, 26; 104, 22; 105, 26; 400, 21; 410, 16; S 384, 10; 480, 28; 486, 8; 558, 7; *slagt* W 426, 23.

Desniettemin was *i* van het suffix *-is(t)*, *it(h)* van

invloed op de wortelvocaal der ww. van de 2de klasse met *iu, iû* en *iô* uit *ia;* der ww. van de 4de klasse met *i* uit *ĕ*; der ww. van de 1ste reduplic. klasse met *ê* uit *ai* : *fliot* R² 537, 9; *kiost* R² 542, 33; *biot* R¹ 64, n° 11, *biôth* W 412, 7; *biût(h)* H B E¹ F E² E³ W S; — *nimith* (**nĕmith*) B 156, 25; E 199, 8; *nimth* R 7, 15; B 160, 14, 16; E 196, 13; *nimpt* W 422, 32; — *hêt* H; *heeth* E Sgr. 248, 14, *hiet* H².

7. Het verleden deelwoord eindigde vaak op *-in* uit **ino, *eno*, zooals de umlaut bewijst in R¹ R² B¹ B² H E¹ E² E³ F W S H² J Sch. : *urleren, urlerin* overal. In het Owfri., in jongere Oofri. stukken, alsook in Ps (*urhôlna*) moet ofwel *i*-umlaut niet overal zijn doorgedrongen, ofwel wat denkelijk is, suffix *-en* uit *-*ano* bestaan hebben : *fribôren* H² 173, 174; W 432, 22, 27; *fâren* W 77, 24; 407, 15; J 37, 14; *urlôren* W 431, 17; *urbaeden* H² 164.

8. Uit de omstandigheid dat in het Ofri. Ugm. *ai* tot *â* of tot *ê* en Ugm. *a* tot *o* of tot *e* overgaat volgens dat de volgende greep een umlautsfactor bevat of niet, mag men besluiten dat de 3 sg. prt. der 1 en 3 ablaut. klasse oorspr. *-i* suffix had : *skrêf, wêt, wan, bant* komen dus van **skraifi, *waiti, *wani, *banti*. Ook in 3 sg. prt. 4de kl. (*sprek, bed*) en 5de kl. (*gef, iech*) is de *e* als umlaut op te vatten, omdat eene spontane ontwikkeling van *e* uit *a* in geslotene lettergreep zeker voor *iech* (**iah*) onmogelijk was. In de 3 sg. prt. 2de en 6de kl. bewerkte de klinker des 1 sg. invloed op 3 sg. (*P. B. B.* 14, 283) : *bâd, kâs, flâh; drôch, fôr* in stede van oorspr. **bêd, *kês, *flêh, drêch, *fêr.*

A) De klankverwisselende werkwoorden.

Eerste klasse.

§ 55. De eerste ablautreeks, die in het Got. de klinkers *ei, ai, i* vertoont, kan in het Ofri. in twee klassen verdeeld worden :

Klasse I[a].

Germ. *ei,*	Ofri. *î* :	Got. *greipan,*	Ofri. *grîpa.*
Germ. *ai,*	Ofri. *ê* :	Got. *graip,*	Ofri. *grêp.*
Germ. *i,*	Ofri. { *e, i* : *ê, î* :	Got. *gripum,*	Ofri. { *gripon, grîpen.* *grepon, grêpen.*
Germ. *i,*	Ofri. { *i, e* : *î, ê* :	Got. *gripans,*	Ofri. { *gripen* < *-in.* *grepen* < *-an.* *grîpen.* *grêpen.*

Tot deze klasse behooren :

PRAESENSSTAM : *bilîva* (ohd. *bilîbhan*, ags. *belîfan*, blijven) R[1] 118, 8; R[2] 540, 3; H 355, 34; 356, 7; *belîva* R[1] 118, 6, 22, 28; *belîft(h)* R[2] 542, 31, 33; *belîve* B 163, 19; *to belîvande* R[1] 542, 8 ; — *bîta* (bijten), *bît(h)* E[2] 209, 10; S 446, 12 ; 455, 17 ; 460, 20; W 471, 23; — *blîka* (blijken) H 339, 5, 29; J 46, 26; *blîcth* H 338, 35; *blîcht* H 334, 13; 339, 3; *blîke* E[2] 224, 23; 243, 41; *blîkand* R 83, 5, 7; 119, 6; E[1] 83, 5; H 82, 6; W 403, 26; *blîkande* W 399, 19; H[2] 59; *blîcande* W 407, 6; *blîkendis* H[2] 108; — *bidrîta* (on. *drîta*) *bidrît* F 128; — *drîva* (ohd. *trîbhan*, ags. *drîfan*, drijven) R 51, 22; B 153, 10; 159, 23; 162, 5; E 196, 13; *drîvia* S 485, 20; *drîfth* R 49, 19; B 160, 9; *drîfft* J 64, 8; *drîveth* E[2] 186, 11; *drivath* B 151, 19; E[3] 187, 11; *drîve* B 151, 13; 152, 5; 159, 1; 164 12; E[1] 195, 33; H 342, 20; *drîvand* R 123, 5; B 165, 4; *glîda* (ohd. *glîtan*, ags. *glîdan*, glijden) S 443, 32;

452, 15; 465, n° 5; W 465, 17; — **grîpa* (ohd. *grîfan*, ags. *grîpan*, grijpen), *grîpt*(*h*) R 538, 8; E¹ 38, 9; 213, 28; H 36, 30; W 470, 25; 58, 26; *grêpth* S 494, 16; *grîpath* E² 185, 34; *grîpi* R 125, 20; *grîpe* H 340, 31; *grîpa* 478. 30; *grîpende* W 397, 34; *grîpiande* H² 56; — **hnîga* (neigen); — **klîva*; — *lyda* (lijden) J 44, 1; *lya*, -*en* J 20, 14; 22, 19; 30, 17; W 470, 11; H² 239; Sch 540, 720, 732; — **mîtha* (mijden), *formîtha* H 81, 14; *foer* —, *wrmîa* J 72, 7; 59, 18; 84, 5; Sch 713, 739; *wrmîda* W; *urmîe* W 424, n° 1, *wrmîde* H² 149; *to vermîdena* 478, 8; Sch 334; — *rîda* (rijden) J 2, 31; W 390, 22; *rîde* J 2, 31; *rît*(*h*) E² 240, 14; 243, 2; *rîde* W 410, 13; — *rîsa* R¹ 123, 27; R² 540, 31; *rîst* R¹ 127, 2; — **rîva* (scheuren); — **sîga* (zijgen), *sîgand* H²; — *sîpa*; — **skîna*, *schynen* W 436, 5; *schynt* W 396, 14; J 59, 19; *skînand*, *schînand*(*e*) R¹ 33, 12; E H 32, 12; 38, 17; *schînende* W 33, 11; *schynender* H² 118; *to bijschînen*(*e*) J 59, 18; H² 149; — **skrîda* (schrijden), *urskrîdath* R¹ 125, 3; — **skrîa* (ohd. *scrîan*, schreien), *scryt* W 47, 9; *skrîet* F 24; — **skrîva*, *scrîva* R¹ 126, 24; B 168, 16; *scrîfth* E³ 341, 12; *scrîf* E³ 227, 27; *scryft* J 16, 15; *scrîf* imp. E 236, 13; *to skrîvande* R¹ 87, 10; *to skrîvane* R 86, 10; — *slîta* (slijten) W 397, 8; *sletta* S 443, 7; *slît* R² 542, 1; B 154, 21; *to slîtane* F 44, 110; H² 114 — *smîtha* (ohd. *smîzan*, ags. *smîtan*, smijten), *ûtsmît* E¹ 216, 32; *smît* E³ 233, 12; — *snîtha* H² 227; *snîda*, -*e* J 58, 41; W H² 112; *snîthic* S 443, 5; *snîthe* S 451, 18; -*snya* W 464, 14; J 46, 17; *snît*(*h*) S 384, 14; *ofsnîth* F 94; *sneyth* S 492, 10; *snyde* W 409, 15; *to snyden* W 480, 15; — **spîa* (ohd. *spîwan*, ags. *spîwan*, spuwen), *spîeth* S 494, 19; *spyt* W 470, 28; *onspîeth* E³ 229, 30; *bispîth* E³ 243, 42; *spûd* S 498, 24; *spîge* H 340, 35; *spîe*

F 108; — **splîta* (splijten), *bysplitta* J 71, 5; (*to*)*splît* R[1] 126, 34; E[3] 229, 27; 243, 21, 22; — **stîga* (stijgen), *stîgath* R[1] 130; 17; — *strîda* P 353, 30; W 79, 5; 430, 37; *strîth* J 55, 1; *strîde* R[1] 13, 13; H 12, 4; — **strîka* (strijken), *strîckt* E[3] 243, 26; — *swîka* R[1] 59, 2; *bijswîct* H[2] 46; — **urtîga*, *wrtigia* W 411, 37; *urtîa* R 59, 27; B 174, 11, 16; E[1] 203, 4; *urtîath* E[2] 246, 10; *urtygath* E[2] 246, n° 8; — **wrîta* (snijden).

PRAET. STAM I : *bilêf* P 356, 7; *grêp* F 132; Ps. 1[b], 2; *scrêf*, *screef(f)*, *schrçef* R[1] 134, 22; B[1] 161, 8; E 247, 18; H 343, 6; P 356, 5; W 407, 1; 425, 31; 426, 4; 438, 25; H[2] 108, 157; Sch 530; *schêne* H[2] 28.

PRAET. STAM II : *grîpen* W 478, 32; *hnîgun* R[2] 539, 5; *nîge*, *hnîgi* R[1] 11, 15; E[1] 141, 19; *rêden* E 244, n° 1; *biscrêuen* W 427, 31; 430, 34; *witherstrîde* F 12; *hlitten* J 15, 68.

PART. PRAET. : *ebitin* R 120, 14; 537, 23; *bitin* R 120, 12; 537, 24; *bîten* W 469, 18; *blyken* J 64, 26; (*e*)*driven* B[2] 158, 8; 479, 14; *drêven* E Sgr. 251, n° 2; J 2, 31; *glîden* F 142; J 17, 8; *beglyden* 515, 4; *glêden* 304, 12; *gheglêden* 374, 22; *gripin* R[2] 538, 30; 540, 4; *-gripen* E[1] 80, 10; 184, 33; E[1] 236, 4; H 80, 10; 331, 21; 341, 8; W 422, 4, 11; 427, 26; 428, 23; S 498, 21; 500, 9; 504, 28; 559, 33; 560, 5; *bygrypen* J 17, 9; (*e*)*riden* F 124; H[2] 139; W 419, 16; (*e*)*risen* H 342, 31; Sch 519; *skrîen* E[2] 200, 7; *ghescriuen* E[1] 246, 28; H 342, 24; *eskrivin* R[1] 126, 25; *eskrevin* R[2] 542, 21; *scrêven* Sch. 496; E Sgr. 249, 3; F 2; *(bi)scrêuen* W 427, 31; 430, 34; Sch 395, 435, 547; *utesîn* H 86, 5; *biseepen* S 450, 24; *biseppen* S 465, 30; *slîtan ût* F 92; *ut*(*e*)*slêten* F 60, 64, 76, 78, 82, 84, 86, 88; *ofesmiten* E[1] 216, 32; *smyten* S 495, 15; *gesnithin* E 218, 24, 27; *esnithin* R[1] 91, 4; *esnithen* E[1] 91, 6; 218, 23, 27; H 335, 22;

esniten E[1] 212, 8; H 332, 14; *snithen* E[1] 224, 25; *snêthen* S 447, 35; *snêthan* S 457, 7; *sneyn* S 447 32; 457, 10; 458, 1; 494, 31; *espîen* E[1] 228, 32; *onspîn* E[2] 228, 31; *splîten* E[3] 217, 35; *estrizen* E[1] 212, 3, 4; *estrichsen* E[2] 212, 3; *wrwrîten* J 22, 1.

Aanm. 1. Eenige ww. der 14de en 15de eeuw zijn jonge, onvolkomen jodpraesentia : *bîdia* W 394, 19; *bydien* W 424, n° 1; *hlîdia* F (dekken); *lîgia* H W; *grîpiande* H[2] 56; *snîthie* S 443, 5; *drîvia* S 485, 20. In deze vormen hebben we jonge *i*, die later, evenals in *meckia* uit *mâkia* (§ 96, *aanm.* 3) den slotmedeklinker van den stam verdubbelt en de stamvocaal verkort of wijzigt : vandaar *bisplitta* J 71, 5 uit **bisplîtia; grepth* S 494, 16 uit **greppa* < *grîpia; sneyth* S 492, 10 uit **sneya* < **snêdia* < **snîdia; sletta* S 443, 7 uit **slîtia.*

2. Gramm. wechsel bestaat niet in *rîsa* (s-r) met *erisen* H 342, 51 in stede van **eriren,* noch in *snîtha* (th-d) met p. p. *esnithin* E 218, 24 in stede van **esniden;* of met *sneyn* S 447, 32 in stede van **esneden* uit *snîda.*

3. Overgang tot de tweede klasse der st. ww. treffen we in *wyêckt* W 435, 4, *wiêka* H[2] 22, *wiaka* E F. **Wîka, wyckt* W 435, 33 had oorspr. 2 en 3 sg. **wîkst *wîkt* waaruit door brechung **wichst, *wicht* en **wiuchst, *wiucht.* Men vergelijke hiermede de oorspr. vormen der 2de klasse : *fliucht* (*flia*), *liucht* (*liaga*) en de overgang van *wîka* (1ste kl.) tot *wiâka* (2de kl.) is verklaard.

4. Overgang tot de zw. vervoeging vinden we in *krîja* J 46, 1; *bicrîged* J 4, 3; *crygya* J 59, 8; in *bîda* (bijden) *bîdia* W; in **hlîda* (dekken) *hlîdia* F; in *lia* (ohd. *lîhan*) met prt. *lyde* E 101, 13 en p. p. *lîd* H 68, 5; in *wîsa* met prt. *wysda* H[2] 63;

wysd' W 439, 9; en p. p. *wysd* W 408, 27; *wîseth* H² 112; in **riva* met 3 sg. *rîwat* F; in *strîda* met p. p. *strideth* E.

5. Eenige ww. vertoonen in p. p. de stamvocaal *i*, andere, geringer in getal, hebben *e* of *ê* (1). Bij de eerste (*(e)bitin, (e)driven, gripin, (e)scriven, (e)riden* enz. was *i* van suffix *-in(o)* van invloed (*ebitin*, **edrivin*, *(e)gripin*, **escrivin*, **eridin* enz.); bij de laatste de vocaal *a* van 't suffix *-an* (**-ano*): *dreven, gleden, screven, ut(e)sleten, snethan* gaan terug op **gidrevan*, **gigledan*, **giscrevan*, **gisletan*, **gisnethan*.

6. In het praet. plur. treft men weleens de vocaal *e* of *ê* in stede van *i* : *rêden* E 244, nº 1; *scrêven* W 427, 31 nevens *grîpen* W 478, 32; *nîge hnîgi* R¹ 11, 15; E 241, 19 blijkbaar ten gevolge van invloed van het sg. **reet, screef*.

7. De vorm *spûd* (oorspr. *spîwith, spîeth, spîth*) komt, wellicht door vreemden invloed, van een ww. *spû(w)a* ontstaan uit pl. praet. **spîwun* > **spiuwun* > **spuwun*. Verg. ohd. *spuuun, spiun* (*Alth. Gr.* § 331, *a*. 3).

8. In stede van pl. prt. *hnîgun* mocht men wel *hniugun* verwachten, want *i* of *e* voor *g* + *u* wordt *iu* door brechung; hier zal dus invloed van *i*-vormen (*hnîgi*) bestaan hebben.

9. In het Ofri. wordt de hoofdbeklemtoonde vocaal, die door syncope eens medeklinkers met volgende onbeklemtoonde vocaal samenvalt, regelmatig lange vocaal : *bispîth* (**bispiwith*), *onspîn* (**ongispiwin*). Daarnevens als uitzondering heeft de contractie niet plaats of wordt aan de samengetrokken vocaal een nieuwe toonlooze vocaal toegevoegd : *onspîeth* E³,

---

(1) Verg. § 33.

spîe, espien E[1], *biscrien, skrîet* uit **onspîwith, *spîwe, *espîwin, *biscrîwin, *skrîwith.* — In stede van *i* en *j* treft men in inlaut tusschen oorspr. *e* en *î* meermaals *g*, welke semivocaal eene tusschen *j* en spir. *g* liggende qualiteit heeft : *hlîge* R[1] nevens *hlîe* R[2]; hetzelfde dient nu gezegd van hiatusvullende *j* waarvoor men ook *g* treft : *spîe* F 108 (**spîwe*) nevens *spîge* H; *urtîath* (**urtîhath*) nevens *urtîgath.*

10. In het Ofri. worden de keelletters *k* en *kk* gepalataliseerd tot *ths, th, tszi, cz, chs, s, sts,* wanneer zij in inlaut voor oorspr. *j, i* of *î* staan : *estrizen* E[1], *estrichsen* E[2] 212, 3; *stritzen* E[3] 213. 3 voor **gistrikin.* In *strîckt* greep de assibileering van *k* tot *tz* niet plaats, omdat de syncope der *i* in het suffix *-ith* ouder was dan de ontwikkeling dezer assibileering.

11. Overgang van *d* in *j* voor of achter heldere vocaal vinden we in *snîa* (snijden) W J 46, 17 uit *snîda, -en* J 58, 41; W H[2] 112; in *lya. -en* J 20, 14; 22, 19; 30, 17; 58, 8; 62, 16; 63, 2, 9; 64, 3; 86, 10 uit *lyda* J 44, 1; 58, 41; 82, 12; in *foer-, wrmîa* J 72, 7; 59, 18; 84, 5; uit **foer-, wrmîda.*

12. De vorm *utesîn* H 86, 5 door Bremer (*P. B. B.* 17, 334) ten onrechte in *ûtesnîn* veranderd, gaat terug op **utegisigin* d. i. uitgezegen; verg. owfri. *sîga, sîgande* H[2].

§ 56. Klasse I*b*. Eenige ww. vertoonen vooral in het Owfri., nevens vormen van de ablautreeks I*a*, ook vormen door klankwijziging uit de eerste ontstaan : het zijn de ww., waarin *î* door *v* (*bh*) gevolgd is :

Germ. *ei*, Owfri. *î(w), iu, iû* : Got. *skreiban*, Owfri. *scrîwa, scriuua.*
Germ. *ai*, Owfri. *iou* : Got. *skraif*, Owfri. *scriou.*
Germ. *i*, Owfri. *é(w), iû,(iou)* : Got. *skrivum*, Owfri. *scriû(w)en, scriouwen.*
Germ. *i*, Owfri. *é(w), iu, iû, iou* : Got. *skribans*, Owfri. *scriûwen, scriû(w)en.*

Tot deze klasse behooren de volgende vormen van drie werkwoorden.

Praesensstam : *bilīwa* P 355, 34; *blywa* W 481, n° 1; J 3, 4; H^2 167; *bliûua, -en* W 429, 27; 430, 1; 437, 7; H^2 25, 165; J 81, 15; 84, 13, 22; S 483, 34; Sch 518; *blywt* J 1, 27; *blyweth* J 70, 7; *blyuwet* J 81, 15; *bliouwath* S 601; *blyouen* J 18, 13; *te blywn* J 13, 29; — *drīwa* W 417, 36; *dryûwa, -en, dryûua* H^2 20; J 1, 41; 82, 4, 5; Sch. 590, 723, 741; *oefdrywe* J 30, 4; *dryw* J 64, 8; — *scrīwa* W 432, 36; 441, 1; S 484, 10; *scriuwa, -ane, -en, scriuua* H^2 25, 68, 82, 167; J 15, 27; 46, 72; 81, 15; Sch 740; *scryût(h)* J 56, 9; 81, 14; *scrywt* J 19, 5; *scriout* J 17, 2, 15; 32, 22; 56, 6 ; 64, 12 ; *scrioua, to scrioun* J 11, 3, 4; 24, 22; 25, 12; 26, 2.

Praet. stam I : *bliou* Sch 723; *scryou* W 437, 3; H^2 25, 80, 81.

Praet. stam II : *blyow* J 70, 3; *dryown* J 62, 14; *scriouwen* H^2 168; *scrioun* J 36, 10; 46, 59.

Part. praet. : *bliouwen* Sch 723; *dryown* J 18, 15; 32, 8; 33, 5; 55, 5; 70, 4; *screwen* Sch 395, 462, 608; *screuwen* Sch 630, 695, 745; *scriouwen* S 483, 27; *scriôwen* Sch 617; *scrioun* W 406, 9; 435, 7, 11; Sch 240; *wrscriouen* J 3, 6; *scriûwen* H^2 300, 302; *schrieûn* Sch 351; *scriûen* Sch 351: *scrioen* Sch 530, 553, 604; Ag. 99; W 435, 25; *scriôwn* Sch 600; *schrioun* Sch 709.

Aanm. 1. Volgens Dr. Van Helten (*P.-B.-B.* 19, 353) zijn de vormen *scriuua, bliuua* enz. nevens *scrîva, blîva* (*skrîban, bilîban*) te verklaren uit 1 sg. **bilivu*; pl. **bilivoth;* **scrivu*, **scrivoth;* met andere woorden *v*(*bh*) werd *w* voor oude *-u, -o, -ô,* en riep eene *u* vóór den cons. in het leven.

Deze verklaring voldoet ons geenszins. Immers,

1° men kan geen enkel bewijs voor de verandering van *v* (*bh*) in *w* vóór *-o, -ô, -u* aanbrengen; 2° men leest in het Oofri. (wiens vormen wel twee eeuwen ouder zijn dan de Owfri.) schier altoos *v* (*bh*): *skîva* R 126, 24; *drîvath* B[1] 151, 9; *drîvand* R[1] 123, 5 enz.; indien nu *scriuwa, scriuweth, blyoweth* enz. uit **schrîvonom, *skrîvoth, *bilîvoth* komen, waarom treft men dan de *iuw-* en *io*(*u*)*w*-vormen *alleen* in het jonger Owfri., in het Middel- en Nieuwwestfriesch?

De verklaring dient dus *zeker* elders gezocht en wel *gedeeltelijk* in de vormen met een suffix dat *e* of *i* uit oorspr. *a* bevatte, b. v. in *scrîveth* uit *scrîvath*. Inderdaad in het Oofri. en vooral in het Owfri. (waarin de vocaal *a* van het suffix reeds vroeg tot *e* verzwakte) vindt men reeds voorbeelden van den overgang der *v* tot *w* vóór *e* : *ûtgeriwen* p. p. H 333, 8; E 216, 6; *blîweth* J 70, 7; *drîweth* J 15, 41 enz. Op deze wijze kregen we dus *scrîwa, drîwa, blîwa,* p. p. *scrêwen, *drêwen, *blêwen.* Doch bijna terzelfdertijd (± 1400) ontstond de nieuwe klankwet, volgens dewelke onder den invloed eener jonge *i* of *j* de laatste stamconsonant verdubbelde, b. v. *bysplitta* J 71, 5, *nimma, sprecka, meckia* uit **bisplîtia, nîmia, sprêkia, mâkia.* Evenzoo verdubbelde nu ook *v* en *w* in *blîva, scrîva, drîva* en we hadden met verkorting der stamvocaal: *blíuua, scríuua, dríuua, bliuwa, scríuwa, dríuwa, scryuth, scríuwen* enz., die in het Middel- en Nieuwwestfriesch duidelijk *blíwwe, skríwwe, dríwwe* (Outz. 325) gesproken en geschreven worden.

Nu kreeg eene andere jonge klankwet ook toepassing in deze vormen, nl. de verschuiving van het accent in diphthongen: *ía, íe, íu, ío* werden *iâ, iê, iû, iô* (*Altostfr. Gramm.* § 24) en vandaar komen (zonder van hetero- en tautosyllabische *w* te gewagen, *F.-B.-B.*

19, 352) *bliûwa* W 429, 27; *dryûwa* J 1, 41 met *û*, of nog duidelijker met *o*(*u*)(*w*) uit *ûw* : *scriout* J 16, 15; *to scrioun* J 11, 3, 4; *bliouwen* Sch 723; *scriûen* Sch 351 (met syncope der *w*) *scrioen* Sch 530 (met *oe* in stede van *û* vóór *n*).

Op deze wijze verklaart men nu ook in een zelfde hs. de vormen (oudste) met *îv*, *îw* nevens *iuw* uit **îb*, omdat de schrijfwijze *îv* (ook *iu*) als voorstelling van *îw* kan doorgaan en dat op hare beurt de spelling *îw* vooral in het begin nog voor *iww* zal gebruikt zijn.

2. Nog een woord hoeft hierbij gevoegd over de ontwikkeling der *êv*- en *êw*-vormen in prt. en p. p. Vormen als *biscrêuen* p. p. W 427, 31, *drêuen* J 2, 31 zijn regelmatig ontwikkeld uit **biskrêvan*, **gidrêvan*. *Scrêwe, scrêwen* p. p. Sch 395 hebben *w* uit *scrîwa;* in *scrêuwen* p. p. Sch 630 moet men reeds de wet der verdubbeling erkennen. Doch wat gezegd van vormen met *iu, iû, io*(*u*)*w* als *bliou* (bleef) Sch 723; *scriouwen* (screven) H² 168, *bliouwen* Sch 723 (gebleven of gebliven)? Hier en in dergelijke voorbeelden zal er ofwel invloed van de oorspr. vormen met *îu-, iû-, iouw* plaats gehad hebben, ofwel — en dat is hoogst waarschijnlijk, omdat ook in andere gevallen *êv, êw* hetzelfde lot ondergaan § 62 — zal oorspr. *êv*, altijd ten gevolge der verdubbelingswet, achtereenvolgens *êw, êuw, eûw, iûw, iouw* geworden zijn : *scrêuen* W 427, 31; Sch 395, 435, 547; *scrêwen* Sch 395, 462, 608; *screuwen* Sch 630, 695, 745; *schrieun* Sch 351, *scriown* Sch 600.

Tweede klasse.

§ 57. De tweede ablautreeks kan in het Ofri. als volgt voorgesteld worden :

Germ. *eu*, Ofri. *ia*, *iâ*, *iê* en *û* { Got. *kiusan*, { Oofri. *kiasa*. Owfri. *kiâsa*, *kiêsa*. Got. *hlûkan*, Ofri. *lûka*.

Germ. *au*, Ofri. *â* (zeld. *ê*) { Got. *kaus*, Ofri. *kâs*. Got. *hlauk*, Ofri. **lâk*.

Germ. *u*, Ofri. *e*, *ê*, *â* { Got. *kusum*, Ofri. *keron*, *kêren*, **kâren*. Got. *hlukum*, Ofri. *lekon*, *lêken*.

Germ. *u*, Ofri. *e*, *ê*, *â*, *ĕ* { Got. *kusans*, Ofri. *keren*, *kêren*, **kâren*, *kerren*. Got. *hlukans*, Ofri. **leken*, **lêken*, *letsen*.

Tot deze klasse behooren de volgende werkwoorden :

PRAESENSSTAM. A) : *biada* (bieden) R¹ 29, 1, 12; 35, 21; 37, 3, 14; R² 539, 35; 540, 2, 36; E¹ 30, 15; H 30, 15; S 499, 15; H² 5; *vrbiâden* S 481, 17; *biade* E³ 195, 8; W 400, 23; *biêda* W 35, 4; 37, 11; 396, 10, 12; 400, 26, 29; 435, 17; S 491, 26; *byêda* J 2, 1; 1 sg. *biâdie* F 136; *biêde* W 401, 14, 19; 432, 7; 436, 18; 3 sg. *biût(h)* F 2, 3, 52, 58; B 162, 26; W 404, 18; 414, 6; 412, 9; 413, 26; *bywth* J 1, 28; 20, 12; *bioeth*, *biôt(h)* W 412, 17; 418, 22; H² 102, 121; J 48, 1; *wrbyêt* J 58, 12; *wrbiêt* H² 18; *biot* R¹ 64, n° 11; 123, 5; plur. *biadat* E¹ 247, 24; H 343, 15; *biêdet* W 416, 21; H² 12; *biêda* S 491, 7; conj. *biade* R¹ 41, 18; B 162, 25; E² 187, 2; *biâde* H² 82; *biêde* W 41, 19; 476, 28; ger. *t. biadane* H 30, 27; 309, 18; *t. biêdane* W 412, 17; *t. biêden* W 392, 26; 404, 29; 476, 31; — **driapa* (druipen), *driupt(h)* 222, 35; 223, 36; *driape* B 178, 4; *driapande* B 178, 12; *flia* (vlieden) *fliuth* (l. *fliucht*) B 180, 27; *fliucht* E¹ 184, 19; E² 185, 20; W 71, 23; *fliuch* R¹ 64, n° 11; *flûcht* B 180, n° 51; *fli-*

ande E² 246, 1; — **fliaga* (vliegen) *fliucht* W 438, 10; *fliôcht* H² 29; — **fliata* (vloeien, vlieten), *fliot* R² 537, 9; *fliatande* R² 539, 32; — (*bi*)*iata* (gieten), *biiuth* E³ 229, 19; — *kiasa* (kiezen) R¹ 13, 20; E² 208, 17; *kiase* E² 100, 14; E² 189, 25; *sziasa* H 36, 34; *thiasa* H² 151; *tziêsa* W 420, 9; H² 99, 115, 152; J 21, 1; *tzsesa* 510, 15; *tzyse* J 21, 1; *tzîsa* H² 150; 3 sg. *kiost* R² 542, 33; plur. *kiasath* B 173, 24; 180, 15; *tzêsath* 510, 17; *tziset* J 77, 1; *tziâsath* H² 77; imp. *tziês* W 411, 25; *kiês* H² 49; conj. *kiase* H 330, 32; *sciâse* S 496, 24; *tziêse* W 432, 7; 475, 5; ger. *t. kiasande* R¹ 128, 8; *t. tzesane* 512, 1; *t. tzesena* 510, 25; *t. tziêsen* W 403, 13; *t. tzîsen* W 481, n° 1; — **kriapa* (kruipen) R¹ 126, 25; *kriêpt* H² 162; *omkrêpath* H² 76; *crûpt* W 427, 7; — (*ur*)*liasa* (verliezen) B E H W S; *wrlysa* J 1, 19; *fo*(*e*)*rliêsa* W 429, 21; 399, 19; 402, 1, 12; *verliesa* E² 224, 10, 516, 31; *orliêsa* E Sgr. 258, 14; 3 sg. *urliust* B¹ 158, 12, 25; 162, 9; E² 210, 24; *foerlyoest, -lyôst* J 3, 16, 25, 27; *foerlyûst* J 2, 20; 56, 1; *wrlyêst* J 2, 5; 10, 3; 20, 12; *urliêst* H² 18; plur. *urliâsath* H² 173; *foerlyêset* J 43, 3 conj. *urliase* B¹ 171, 7, 11; *urliâse* H² 166; *urliêse* W 429, 23; 432, 7; — *(*bi*)*liaga* (liegen) *biliucht* R¹ 126, 31; conj. *lyêge* J 15, 54; — *niata* (genieten) F 56; *niâta* H² 108, 145, 174; *niêta* H² 160; J 15, 71; W 423, 6; 406, 29; 433, 9; *nûst* S 445, 36 3 sg.; ger. *t. onnyeten* J 50, 54; — **riaka* (rooken) *riâkende* H² 110; *riakande* E¹ 31, 12; *rêckende* S 484, 4; *rêkende* S 484, n° 3; W 407, 26; — **siatha*, **siada* (zieden), *to siathane* E¹ 31, 32; — *skiata* (schieten) R¹ 122, 3; *scietta* 558, 2; *skiate* E¹ 228, 1; H 340, 7; ger. *t. scietten* 557, 33; — *tia* (mnl. tieghen) R¹ 53, 31; R² 541, 4; 543, 2; 544, 2, 34; B¹ 156, 25; 167, 1; 170, 3; E² 211, 4; 224, 7; H 332, 10; 335, 22;

S 449, 11; *tian* P 352, 9; *tiaen* W 398, 2, 3, 9, 10; 414, 35; S 449, 10; 495, 6; 499, 14, 15; J 47, 11; *tiucht* R^1 53, 17; R^2 539, 19; 541, 11; 543, 8, B^2 166, n° 47; 167, n° 4; E^2 199, 4, 17, 22; H 36, 31; 337, 23, 30; W 395, 5; 428, 31, 34; H^2 47, 154; J 3, 3; 47, 5, 7; *tiòcht* 479, 9; S 487, 25; 491, 5; 494, 29; 497, 36; H^2 164, 165; J 48, 2; *tiògt* W 476, 1; *tiuch* R^1 116, 13; 123, 3; R^2 543, 36; B^2 166, 25; 167, 6, 14; 170, 6; E^1 36, 33; S 495, 8; *tywcht* J 8, 9; plur. *tiath* R^1 129, 1; E^2 246, 10; H 334, 19; *tia(e)t(h)* R^2 539, 24, 27; W 425, 30; imper. *tie* J 58, 36; conj. *tê* R^2 539, 33; 544, 33; *thê* E^2 203, 10; *tee* F 150, 152; *tiê* B^1 160, 12; 165, 10; 166, 22; 170, 30; E^1 226, 13; H 333, 22; W 432, 6; *tia* E^3 227, 13, 30; E^2 226, 14; p. pr. *tiaend* W 390, 19; 415, 36; *t. tiande* R^1 53, 27; 67, 6; 122, 6; *t. tiane* 309, 1; *t. tiaen* J 64, 6, 27; Sch. 720, 732; — **wiaka* (wijken) *wiâka* F 4; *wiakande* E^3 246, 1; *wiâcht* F 4; *wyêkt*, *wieect* W 435, 33; H^2 22.

B) *Brûka* (gebruiken) R^1 29, 21; W 422, 8; Sch. 732; J 27, 5; *brûke* S 488, 24; E^2 208, 7; *ic brûke* Sch 521; *bruuckt* J 39, 1; imper. *brûc* E^2 245, 19; conj. *brûke* W 399, 14 E^2 209, 9; H^2 60; *t. brûken* Ag. 111; *t. bruucken* J 82, 1; *t. brwcken* Ag. 96; — **hrûta* (rochelen) *(h)rûtande*, *-ende* H 337, 14; 334, 2; E^1 220, 9; E^3 221, 10; — *lûca* F 66; 3 sg. *bilucht* H 338, 14; *bilûket* F 80; *t. lûcane* F 68, 77, 76, 78; — **skûfa* (schuiven), *skûfth* R^1 95, 20; 125, 9; — *slûta* E W 397, 32; 436, 30; H^2 23, 56; 3 sg. *slût* J 46, 22, *sluut* H^2 81, 123; — **sprûta* (spruiten), *sprûth* E^3 208, 3; 237, 33; conj. *sprûte* E^2 246, 1.

C) **Briuwa*, **briouwa* (brouwen), 3 sg. *brout* Sch. 603. — *riûwa, riouwa* (rouwen) H^2 113; Sch. 754; *riouwath* plur. J 56, 2; p. pr. *riouwen* W 409, 22.

Praet. stam. I. a) *(e)bâd* R^1 131, 16; 134, 22; E^1 72, 14; H 28, 22; *ebât* R^1 134, 2; *bâd(et)* E 247, 20; H 342, 25; *bâd(it)* P 353, 9; *baed* Ag. 133; *bad(a)* H 26, 17; — *flâch* F 120; — *flâch* (vloog) Ps. 1^a, 4; — *flât* R 132, 5; *flêt* H^2 24; *flaet* W 436, 8; — *kâs* R^1 3, 14; B^1 163, 8; H^2 110; *kaes* J W 401, 16, 25; 440, 11, 13; — *tâch* E^2 245, 12; H^2 54; *thâch* F 118; *taech* H^2 235; W 397, 6; *taegh* W 397, 35; J 48, 1; *toegh* J 48, 1.

b) *beslât* R 134, 19; *bisclâth* E^1 247, 15; *bislaet* H^2 81; *slêth* J 25, 28; *wtslêth* J 15, 7.

Praet. stam. II. a) *bêdon* R^1 131, 17; 134, 5; *bâden* W 428, 12; *ebêden* E^1 246, 26; H 342, 27; *flêgin* P 354, 20; *flêgen* W 437, 28; *flaegen* H^2 27; *flâge* E 244, nº 1; *flêge* F 120; *flâge* J 50, 48; — *kêron* R^1 115, 4; *kêren* H 81, 3; *kerren* W 5, 1; 439, 3; *kêre* R^1 115, 3; R^2 539, 31; P 355, 22; *kerre* H^2 64; W 427, 28; 437, 3; — *schette* J 58, 30; — *têgon* R^2 539, 4; *têgin* P 354, 13; *tîgen* J 244, nº 1; *tâgen* W 439, 6; *têghen* H^2 64; *têge* R^1 11, 15; 15, 19; H 100, 6, 8; W 11, 17; *ûrtêge* H^2 73; — *awêke* E^2 141, 7.

Part. praet. a) *Ebeden* R^1 41, 12; R^2 540, 8; *iebeden* H 342, 31; *beden* R^1 131, 25; B^1 155, 28; H 40, 11; 68, 12; W 41, 13; 428, 11; H^2 160, 163, 166, 169; S 487, 18; J 22, 15; *bethen* E^2 208, 19; *ba(e)den* S 487, 19, 21; H^2 81, 163, 164; J 22, 15, 64, 17; — *bydreyn* J 21, 34; — *ûtflêten* F 60; — *(e)keren* E^1 6, 2; R 7, 2; 81, 7; B^1 151, 10; 180, 3; H 331, 4; *kerren* 510, 6, 13; H^2 114; J 77, 2; *kern* 559, 10; F E^2 E^3; — *wrleren* E^3 225, 10; W 427, 8; H 336, 38; *verlerin* E^2 224, 10; *urlern* W 427, 34; *ferlern* H^2 90; *wrlern* H^2 90; *forlern* F 48; J 27, 15; *urlerren* W 465, 8; 470, 19; S 447, 18; J 1, 12;

1, 45; *forlôren* W 399, 19; *wrlôren* W 430, 10; — *net(h)en* B[1] 174, 3; E[2] 203, 1; *binêtan* F 136; *binetten* J 36, 8, 14; — *ritsen(a)* S 486, 10; *ritzena* W 427, n° 2; — *sêden* F 98; — *scêten* S 493, 13; *sketen* R[1] 120, 23; *scheten* E[3] 219, 35; *sceiten* E[3] 223, 7; *sketin* E[2] 218, 23; *schetten* W 470, 23; H[2] 239; S 447, 24; 490, 20; 493, 21; - *tein* R[1] 116, 3; B[1] 167, 8; E[2] 199, 6; W 421, 8; 426, 13; 438, 33; *teyn* H[2] 117; *etein* B[1] 167, 19; E[2] 199, 6; 224, 7; *ghetein* E[1] 238, 6; *onteyn* J 6, 1.

B) *bilêken* R[1] 87, 12; R[2] 537, 7; *biletsen* E[1] 87, 12; *biletzen* E[1] 216, 15; H[2] 124; *biletzin* F 76, 78, 92; *bilitsen*, *-litzen* W 414, 20; J 59, 17; *belêzen* H 86, 13; *bileischen* S 473, n° 8; *belethin* E[2] 216, 16; — *bislêten* F 24, 120; *eslêten* E[2] 234, 9; *bisletten* S 486, 10; J 26, 13; 48, 2; H[2] 85; *bislôten* W 47, 16; — *wtsprêten* E[2] 200, 3; *wtsprûten* J 26, 21; Sch. 739.

C) *nibrôwen* Sch. 511.

Aanm. 1. De *û*-praesentia *brûka*, **drûpa*, *lûka*, *hrûta*, *slûta*, *skûva*, *sprûta*, **stûva* hebben *û* in gansch in het praes. en soms ook in het praet. (*wtsprûten* J 26, 21 uit **wtsprûtan*).

2. Letterverwisseling of *gramm. wechsel* verschijnt regelmatig in *flia (h-g)* : *flâ(c)h-flêgen;* in *kiasa (s-r)* : *kâs-keren*; in *liasa (s-r)* : **lâs-leren;* in *siatha (th-d)* : **sâth-sêden*; in *tia (h-g)* : *tâ(c)h-têgen.*

3. Nevens jonge vormen met *iê* : *biêda, -en, -e* W S H J; *fo(e)rliêsa, -en* W 429, 21; J 8, 5; 25, 12; *tziêsa -ane* etc. W; H[2] 99, 115, 152; J 21, 1, 6; 26, 20; *niêta, -en* W H[2] 160; J 15, 71; 51, 3; 58, 34; 62, 6, leest men ook vormen met *iâ* : *biâda*, *-e*, etc. S W 400, 23 H[2]; *wrliâse*, *-ath* H[2] 166, 173; *tziâsane*, *-ath* H[2] 159, 173; *niâta* H[2] 108, 145, 174. De vormen met wortelvocaal *iâ* zijn ouder dan die met vocaal

iê, doch zijn jonger dan de Oofri. vormen, die den oorspr. vocaal *ia* hebben. Dat *iê* als *iêa* gesproken werd blijkt uit Nwfri. *bjear*, *bjeer* en uit Bremer's aanmerking in *P. B. B.* 13, 555.

4. De diphtong *io* (Ogm. *eu* werd *ia* vóor *o, u, a* en *iu* vóor *i (j)* : **beudu* 1 sg. — **beodu* — **biodu* — **biade; *beudith* 3 sg. — **biudith* — **biuth)* die in R regelmatig voor tandklanken verschijnt *(biot, fliot)* werd in het Owfri. *iô*, *ioe* (H J) en *iû* (W S) : *tiûcht* W 395, 5; *fliûcht* W; *biûth*, *bywth* W 404, 18; 412, 9; 413, 24; J 1, 28 nevens *tiôcht* H² 164, 165, 176; *biôth* H² 102, 121, 136; *fliôcht* H² 29. Dr. L. Van Helten (*P. B. B.* 19, 385) meent dat *iû* behouden bleef vóor enkele tautosyllabische muta, in zooverre geen analogische vorm invloed bewerkte, b. v. *bioeth*, *biôth* W 412, 17 H² 102, 121 uit **biôdeth; fliûcht* uit **fliûch-stu; fliôcht* uit **flichto.* Die uitleg schijnt ons te ver gezocht voor zulke jonge dialecten; daar de spelling in elk hs. nagenoeg consequent is, zal hier eer een graphisch verschil, dan wel een phonetisch verschil in ieder dialect aan te nemen zijn.

5. Niet zelden, vooral in het Owfri., treft men in het prt. en in het p. p. een onregelmatigen ablaut : nevens sg. prt. *baede* W H² 66, 94, 161 ook plur. *baeden* W; nevens *taech* W H ook *taeghen* W 439, 6; nevens *flâch* ook *flaegen* H² 87; nevens *bêden* W S H² 160, 163 ook p. p. *baeden* W S H² 163; J 5, 4. Deze nieuwe vocaal is uit het sg, in het plur. gedrongen en vandaar in 't part. praet. of liever omgekeerd; want in p. p. *flain* J 50, 48; *bislôten* W 47, 16; *wrlôren* W 431, 17; *urloeren* W 430, 29; *urbaeden* H² 164; W 428, 11 zijn onder Nederfra. invloed vormen zonder umlaut met het suffix -**an(e)*

te onderstellen : in stede van **flein* uit **flegin *flagin*; *bisleten* uit *bisletin *bislotin; urleren* uit **urlerin *urlorin: urbeden* uit **urbedin *urbadin* had men dan *flain* uit **flagen *flagan: bislôten* uit **bislotan*; *urlôren* uit **urloran*; *urbaeden* uit **urbadan*. — Omgekeerd treft men in het sg. praet. soms vormen met wortelvocaal *ê* : *flêt* H² 24; *slêth* J nevens *flaet* W, *sclâth* E³, natuurlijk in navolging van het oorspr. meervoud of p. p.

6. In E², E³, F, W, S, H², J, Sch, Ag. leest men niet zelden praes. en p. p. met dubbelen stamauslaut : *scietta*, *urlerren*, *kerren*, *schetten*, *netten*, *sletten*. Deze verdubbeling is met Dr. Van Helten (*Aofri. Gr.* § 269) niet toe te schrijven aan eene mengeling van *keren* en *keren*, *sceten* en *scetn* enz., wèl aan den invloed van jonge *i* (*j*), Inderdaad *e* uit oorspr. *i* of *a* verzwakte vaak tot *i* (p. p. *prôwit*, *câpit*, *biswêrit*, *ontcerwit* J 11, 3; 32, 5; 19, 3; 46, 33); eene *i* werd dikwijls voor het suffix ingelascht (*grîpiande* H² 56; *bidia* W 394, 19; *naemnia* H² 56; *drinckia* H² 110; *snithie* S); zulke *i* of oorspr. *i* bracht geminatie van den cons. en umlaut of verkorting der vocaal te weeg (*hellet* H² 33; *bitellie* W 401, 12; *meckia* H² 29; *scheppe* W 435, 15; *dregghet* J 13, 45; *sprecka* H² 269 nevens *hâlit*, *bitâlia*, *mâkia*, *scêpa*, *drâga*, *sprêka*). Geen twijfel of ook deze wet drong in het praes. en in het p. p. door, en uit **sciêtia*, **scêtin*, **lêrin*, **slêtin*, **kêrin* ontstonden *schetten* H² 239; *urlerren* H W; *bisletten* H² 85; *kerren* H W J enz.

7. In stede van *wîka*, *wêc*, *witsen* (**wekin*) heeft het Ofri. vormen der tweede klasse : *wiâka* F 4; *wiûcht* F 4; *awêke* E² 141. 13, 20. Deze overgang van *wîka* tot *wiâka* komt van den vorm *wiûcht* (verg. *tiucht*) die door **wicht* uit **wîkt* ontstond, evenals *wyêcht* W 435, 3, 4 uit *wiêkt*, *sprecht* W 435, 12

uil *sprekt, riucht* uit **richt, liucht* uit **licht* door verandering van *k* in *ch* vóor *t* en brechung van *i* in *iu* ten gevolge van syncope der volgende *i* (*Aofri. Gr.* § 39).

8. Overgang tot de zw. vervoegiug hebben we in : *driaga* met 3 sg. *bidrecht* J 56, 1; plur. *bidrâged* J 86, 8 (door syncope der *i* achter *r* (*driaga-draga*) gedeeltelijk (*bidrecht*) tot de 6de kl. overgegaan); in *kiasa* met prt. *kerden* W en p. p. *kert* E³ 217, 1; in *brûka* met prt. *brûckte* J 46, 62; p. p. *brûckt* J 32, 22.

9. In jongere Ofri. stnkken leest men weleens *lûsa, crûpa, krêpa, rêka* (**nusa? nûst* F, l. *niêst* of *niûst*) in stede van *liasa, kriapa, riaka* (rooken). *Lûsa, crûpa* hebben de vocaal van 2 en 3 sg. overgenomen; want onbeklemtoonde *i* valt weg achter *l* en *r* (*Aofr. Gr.* § 24 *anm.* 2; *P. B. B.* 19, 352): *liûst, criûpt* worden *lûst, crûpt* en vandaar inf. *lûsa, crûpa;* hetzelfde dient gezegd van *krêpa, rêka* : in 1 sg. **kriêpe*, **riêke*, plur. **kriêpath*, **riêkath* viel *i* achter *r* weg en men had **krêpe, rêke, krêpath, rêkath* enz. Een dergelijk verschijnsel vertoont 3 sg. *brout* uit **briûth*, waarin evenals in p. p. *nibrôwen* oorspr. *û* in *o(u)* voor *w* is overgegaan.

10. In *bethin* p. p. E² staat evenals in p. p. *snethin* (1ste kl.) jonge *th* in plaats van *d*.

11. In *sziasa, thiasa* enz. uit *kiasa* werd oorspr. *k* (anlaut) vóor *ia* doorgaans assibileerd, d. i. als *sz, tz, tzi, ts, tsi, th, tsz, sth, st, sk, z, zt* gesproken en geschreven. Men vindt echter ook vormen met *k* (*kiasa, kiost* R B E³ F 20, 44, 48, 58) in navolging van vormen, waar *k* niet voor *i* kwam te staan (*kaes* H²; *kêron, keren* p. p.) Doordien *k* (inlaut) in den regel assibileering toont vóor oorspr. *i, j, î,* d.

i. *ths*, *th*, *z*, *tszi*, *dszi*, *zi* hebben we in stede van **bilekin* een vorm *biletzen* E[1] E[2], *biletzin* F 76, 78 92, *bilitsen*, *-litzen* W 414, 20; J 59, 17 (met *i* onder invloed van jonge *i* in 't suffix) waarnevens ook *bileken* R E[1] uit **bilekan* of door analogie van *biluka*.

12. De vormen *tê*, *thê*, *tee* (conj.) en andere zijn, volgens Dr. L. Van Helten, nagemaakt op conj. *sê*, *siê* van *sia* (zien); doch hier zal wel de jonge klankwet, volgens de welke *ia*, in *iê*, *ê* overgaat, hare toepassing hebben gevonden : *tia* werd *tiâ*, *tiê*, *tê*; verg. *sê*, *sie* conj. van *siin*; *hêt*, *hiet* prt. H[2] 163; W 429, 28 (*P. B. B.* 19, 361).

Derde klankverwisselende klasse.

§ 58. De ww., tot deze klasse behoorende, moeten in twee afdeelingen geplaatst worden, volgens zij in het praes. *i* of *e* vertoonen.

Klasse IIIa. De ww. op *-mm*, *-nn* of *m*, *n* + cons. uitgaande, stemmen ten volle overeen met de Got. ablautreeks *i*, *a*, *u*, *u* :

Germ. *i*, Ofri. *i* (+ *nn*) : Got. *winnan*, Ofri. *winna*, Owfri. *wonna*.
Ofri. *i* (+ ged. nas) : Got. *bindan*, Ofri. *binda*, *bînda*.
Ofri. *i* (+ *ngw*) : Got. *singwan*, Ofri. **singa*, *siunga*.

Germ. *a*, Ofri. *a*, *â*, *o*, *ô*, *u* : Got. *wan*, Ofri. { *wan*, *won* / *wân*, *wôn* }
Got. *bant*, Ofri. { *bant*, *bânt* / *bont*, *bônt* / *bunt*, *bûnt* }
Got. *sanch*, Ofri. *sanch*, *sânch*

Germ. *u*, Ofri. *u, û, o, ô* : Got. *wunnum*, Ofri. *wunnon, wonnen*
Got. *bundum*, Ofri. { *bundon, bûnden* / *bonden, bônden*
Got. *sungum*, Ofri. *sungon, songen.*
Germ. *u, o*, Ofri. *o, u, û* : Got. *wunnans*, Ofri. *wonnen, wunnen*
Got. *bundans*, Ofri. { *bonden, bunden* / *bônden, bûnden*
Got. *sungans*, Ofri. **songen*, **sungen.*

Tot klasse III^a behooren :

PRAESENSSTAM. A) *biginna* W 391, 24; *bighinna* W 392, 3; 3 sg. *bigint* W 410, 16; 391, 36; 416, 34; 438, 30; plur. *biginnath* E^2 194, 1; *beginneth* S 462, n° 1; *biginnet* W 33, 1; 41, 1; 406, 1; 420, 6; conj. *biginne* W 391, 10; inf. *bighenna* H^2 3; *ic bigen* E. Sgr. 248, 1; conj. *biienne* B^1 154, 4; inf. *bigonna*, *bigont* H^2 29, 39; — **rinna* (rennen) *rynna* J 60, 17; *rinnend* p. pr. W 75, 20; **renna*, *wtrenna* H^2 172; *rent* B^1 177, 26; E^2 226, 26; F 66, 90; conj. *renne* E^1 216, 10; 218, 1; E^2 216, 11; 218, 1; p. pr. *rennande* H 14, 12; E^1 14, 11; 74, 19; E^2 144, 23; F 122; *rennand* H 335. 14; *runnanda* R^1 75, 19; *ronna* H^2 243; — **swimma*, **swomma*, *swomt* H^2 29; W 438, 11; *swommen* J 64, 8; — *winna* R^1 117, 22; B^1 157, 8, 24; 169, 2; 175, 7; 178, 13; E^2 188, 28; H 329, 29; W 392, 19; 399, 24; S 498, 34; H^2 164, 166; 3 sg. *wint* R^1 118, 16; B^1 167, 26; W 388, 17; *wynt* J 25, 27; 55, 2; plur. *winnath* R^2 541, 3; *wrwinnet* J 83, 16; conj. *(of)winne* R^1 121, 11; W 5, 20; H^2 270; *offwynn'* J 33, 16; inf. *wonna*, *wont* H^2 22, 164, 165; *t. winnande* R 115, 17; *t. winnane* E^1 212, 27; *t. winnen* E^3 210, 27.

B) *binda* R^2 542, 31; *bînda* W 418, 9; 423, 18; *biinda* J 86, 10; *bint* B^1 171, 8; E^1 96, 2; E^2 234, 3; E^1 241, 31; H 64, 16; 340, 15; W 65, 16; *ontbynd*

ick J 46, 31; *ontbynde ic* J 46, 31; *bindath* (plur.) R¹ 71, 17 E³ 185, 34; *bindat* E¹ 70, 18; *binde* H² 21; *bynda* J 64, 18; *bînda* W 435, 13; *bînde(n)* W 409, 20; *t. bindande* R¹ 122, 4; 123, 21; — *drîn(c)ka* W 408, 11; *drînsa* (verdrinken) J 50, 47, *drînse* W 404, 13; 3 sg. *drînckt* W 422, 21; *drynct* J 81, 13; — *finda* (vinden) R² 542, 21; W 404, 4; *fyenda* J 15, 53; *fînstu* J 58, 3; *fynt* W 398, 19; 102, 18; *fint* R¹ 121, 2; 130, 12; R² 538, 14, 17 H² 56; *findath* E 185, 4; *findeth* E² 184, 4; *fîndet* W 397, 38; *finde* R¹ 118, 19; H 330, 11; W 104, 16; S 489, 5; conj. *fiinde* J *A* 3, 1; *to findane* R¹ 124, 18; 128, 29; 542, 33; *t. findane* E¹ 50, 22; W 425, 20; *t. finde(n)* W 425, 14, 28; 426, 6; S 489, 5; — **springa*, 3 sg. *sprînc* F 94; — **thwinga*, *(bi)thwinga* P 348, n° 7; *thuwinga* P 355, 5; *bitwînga* W 112, 32; *twînga* J 43, 8; *twînge* J 13, 12; *dwîngen* J 23, 6; 43, 12; 3 sg. *twînckt* J 24, 17; *twînght* J 3, 6; plur. *thwingath* R¹ 71, 20; conj. *thwinge* R² 544, 32; *tu dwînghe* J 3, 6; — **urthringa*, *urthrînge* F 110; — **wînda*, *underwunda* Sch 519.

c) **singa*, *siunga*, *sionga*, *siongha*, *-an* W H² 67, 110; Sch 709; *synckt* J 5, 1; *bisiongt* H² 67; *t. siongene* H² 103; *t. syonghen* J 77, 9; *bisiunge* conj. F 38.

PRAET. STAM I. A) *bigonste* R¹ 125, 12; *bigunde* P 351, 11; 354, 17; H² 24; *bigônde* W 436, 32; *bigan* H² 167; *bigoede* H² 25 — *ran* W 438, 31; *raen* H² 28; — *wan* H 332, 26; W 405, 17; 436, 28; F 46.

B) *bând* P 352, 29; F 124; *bônd* W 441, 22; — *fând* W 435, 33; H² 22; *fônd* H² 23; — *ontspra(c)ngh* H² 24, 65; *ontsprông* W 440, 4; *ontsprûngh* W 436, 7; — *twâng* W 431, 20; H² 171; *tuông* W 112, 19, 29.

C) *sâng* F 44; *saeng* H² 68; *bisûnch* W 441, 10.

PRAET. STAM II. A) *bigonnen* W 430, 34; *bigûnden* P 353, 30; H² 168; — *ontronne* J 58, 34;

— *wunnen (unnon)* R¹ 127, 21; *wnnin* P 354, 23; *wonnen* J 5, 48; H² 66; W 430, 26; 438, 2; 440, 22; F 38; *wnne* P 354, n° 3; F 54, 129; *wonne* W 439, 25; H² 104.

B) *bûnden* F 42; *bônden* J 46, 48; *bânden* W 431, 1; — *fûnden* P 354, 27; H² 132; *fônden* W 413, 13; — *krungen* H 336, 32; F 132; *bicrông(h)en* W 425, 14; 429, 24; 436, 13; H² 23; — *bituônghen* W 431, 7; 436, 26; H² 23, 168; *bithung(h)e* E¹ 99, 15; F 134.

C) *sûngen* F 42.

PART. PRAET. A) *bigonnen* W 391, 14: H² 167; *bygonnen* J 3, 3; *begonnen* W 429, 29; 513, 28; E Sgr. 254, 34; *begunnen* E Sgr. 250, 7; — *(g)(e)runnen* H 337, 29; E² E³ 215, 13; 217, 13, 38; F 66, 68, 74, 84, 96; *ronnen* W 437, 8; J 66, 4; 75, 13; *ronne* H² 207; - *wunnen, (e)wnnen, unnen* R B 154, 15, 25; H E¹ E² 145, 17; E³ 209, 9; 210, 3; E Sgr. 253, 5; *wonnen* E Sgr. 251, 7; 256, 26 F 18, 140; W 439, 11; *urwonnen* J 1, 18; 11, 2; 55, 5; 63, 9; *wennen* B¹ 152, 30; 154, 7; H² 77; *winnen* H² 63.

B) *ebunden* R¹ 123, 14, 16; H 340, 27; *iebunden* E¹ 72, 1; *bunden* R¹ 65, 18; B¹ 165, 23; E¹ 36, 13; H 339, 29; J 59, 18; *bônden* W 37, 17; 423, 11; 438, 9; S 494, 19; Sch 720; — *funden* E² 184, 2; H² 132; E Sgr. 253, 17; *efunden* R¹ 118, 9, *fônden* W 418, 16; *efônden* W 427, 5; *(bi)fônden* H² 27; J 11, 2; — *drunken* E³ 243, 42; F 112; — *ûtekwnken* R¹ 87, 5; — *twôngen* W 111, 20; 436, 26; H² 171; *bytwônghen* J 84, 2; — *fôrbônden* Sch. 720.

Aanm. 1. Overgang tot de zw. vervoeging hebben we in inf. *drinckia* H² 110; prt. *drinckte* J 50, 47; ger. *t. drinckiane* J 2, 31.

2. De vorm *dwîngen* J 23, 6 (*twînga* J 43, 8) in

stede van oorspr. *thwinga* heeft eene door *u* verzwakte *d* uit *th*. Doorgaans zelfs wordt an- of inlaut *th* tot *d* in het Owfri. : *thekka* met p. p. *tacht* W 47, 17 heeft prt. *dekte* W 433, 16; *sinuthia* R[1] 128, 15 wordt *sindia* W 402, 29; *lâthia, lâthat* R[1] wordt *lâdia* W 392, 12; *kêtha* vertoont *kêda* W 390, 12.

3. De vorm *swomt* verraadt een Owfri. ww. **swomma, swommen* J 64, 18, dat met *-mm* uit **mn* tot categorie : Owfr. *ronna* H[2] 243; Oofri. *runnanda* R[1]; *burnt, burnath* R[1]; *spurna* (Ags. *spurnan*, On. *spurna*), Mnl. *ronnen* (Franck, *Tijdschr. v. Ndl. Letterk.* 2, 20) behoort, en tegenover Ags. Ohd. Os. *swimman* staat als *ronna* tegenover Ohd. Os. *rinnan*, Owfr. *rynna* J 60, 17; als Oofri. *burnt, burnath* tegenover Got. *brinnan*. De *o*-klank in hoofdbeklemtoonde grepen vervangt vaak den *u*-klank in het Owfri. (*hond, pond, sonne, stomp*). De halve klinker *w* van *swommen* in stede van oude *u* kwam tot stand door invloed van prt. **swam*. Nevens *winna* verschijnt ook *wonna, wont* H[2] 22, 164, 165; wellicht, denkt Dr. Van Helten, ten gevolge van nabootsing van den vorm *ronna* nevens *rynna*; **swomma* nevens **swimma, bigonna, bigont* nevens *biginna, bigint*. Naar onze bescheiden meening is de overeenkomst der vocaal in praes. en p. p. hier in 't spel geweest, evenals de wet der geminatie van den eindcons. onder invloed van jonge *i*. Aldus werd *winna* tot *winnia* met p. p. *winnen* of *wennen* uit **wunni(e)n*. Men vindt inderdaad p. p. *wennen* B[1] 152, 30; 154, 7; H[2] 72, *winnen* H[2] 63; verder *werdden* H[2] 27; *werpen* E[2] 224, 22. Deze jonge p. p. *winnen, *beginnen, *rinnen* vocalisch overeenkomende met het praes. *winna, biginna, rinna*, mag men ook nevens p. p. *wennen *begennen, *rennen* een praes. **wenna, begenna*,

renna, en nevens p. p. *wonnen*, *begonnen*, *ronnen* een praes. *wonna, bigonna*, *ronna* aannemen, des te meer, daar in het jong Owfri (H² Sch) de neiging bestond toonlooze *e* voor dubbelen cons. in *o* te wijzigen : *byfollet* plur. Sch 464; *sotte* (zette) H² 29, 38, 64, 150; *nottia* Sch 521; *nottigia* H² 48; *hollich*, *holgha* H² 22, 44, 47, 48, 51, 60, 68, 79, 81, 96, 108, 114, 170, 303 enz. (Van Helten, *Zur Lex.* 72) (1).

5. Dat *bigonna* even als *ronna*, *swomma* in een betrekkelijk jong tijdvak bestond, en derhalve ook gedeeltelijk in navolging van prt. *bigonde* W H² 24, 168 ontstond, bewijzen niet alleen de jonge Owfri. teksten waar het woord in voorkomt, maar ook de afwezigheid van dien vorm in andere Ogm. dialecten (Ohd. Os. Oofri.), die nochtans ook *bigonda*, *bigonsta* kenden. In *bigoede* H² is *n* vóor dentaal evenals in *stoed* (stond) weggevallen, terwijl in *began* navolging van *wan, ran* enz. bestond. De Oofri. vormen *biienne, bigen, bigent* (*Altostfri. Gramm.* 270*a*) zijn geenszins zwak vervoegde vormen, die volgens Bremer (*P. B. B.* 17, 306) op Germ. **bigannjan* evenals *renna* op **rannjan* (vgl. *bārna* : *bûrna*; *kanna* : *kenna* uit **barnjan, kannjan*) teruggaan (*P. B. B.* 17, 329). Bremer beweert dat de oorspr. zwakke wisselvormen *biianna*, *ranna* slechts bij toeval in 't Ofri. niet voorkomen; doch hij bekent dat de vormen met *i* (vóor dubbele dentalen) in het Owfri. en in E Sgr. : *biginnath*, *biginna* enz. sterke vormen zijn; dat hetzelfde ook voor *biienna, bigen* dient gezegd, blijkt uit de

(1) Dr. Van Helten schrijft deze klankwijziging van *ĕ* in *ŏ* toe aan **o*, **u* welke achter dubbelen cons. stonden : *bifolla* uit 1 Sg. **bifellu* enz. Doch alles duidt aan dat we hier voor een jong dialectisch verschijnsel staan.

omstandigheid dat *g* tot *j* overgaat in *biienna;* ware *biienna* tot **bigannjan* te herleiden, dan verklaart men dien overgang niet, vermits *g* vóor keelletters en dezer klankwijzigingen (secundare palataal-vocalen) behouden bleef (*gelden, gesti, egenzen, gadur*). De *j* (*i*) in *biienna* komt dus onmogelijk uit zw. ww. **bigannjan*, maar uit **bigenna* (*bighenna* H[2] 3) ontleend aan znw. *biien* of **begen* (begin), waarin oorspr. onbeklemtoonde *i* vroeg tot *e* werd. (*P. B. B.* 19, 429).

6. In het plur. van den verleden tijd stond oorspr. een *u*-klank ter oorzake van volgende *u* (**wunnun*), doch in het verleden deelwoord, waar de *i*-umlaut schijnt belet geweest te zijn (**wunnin*), moest men doorgaans *o* hebben, uit hoofde der soms volgende *a* (*-*ano*). In het Owfri. echter werd *u* voor *n* + cons. gewoonlijk *o*, terwijl in het Oofri. nasaal of nas. + cons. den *u*-klank begunstigt. Vandaar treft men de regelmatige prt. *bigûnde*(*n*) P 353, 30; H[2] 168; *wnnon* R[1] 127, 21; *wnnin* P 354, 23; *wnne* P 354, n° 3; *bûnden* F 42; *fûnden* H[2] 132; *krungen* H[2] 336, 32; *bithung(h)e* E[1] 99, 15; F 134 en p. p. *bigonnen* H[2] 167; *begonnen* W 429, 29; *byronnen* W 437, 8; J 66, 4; *wonnen* E Sgr. 251, 7; J 1, 18; 11, 2 nevens onregelmatige prt. *bigonnen* W 430, 34; *ontronne* J 58, 34; *bônden* J 46, 48 en p. p. *begunnen* E Sgr. 250, 7; *unnen, (e)wnnen, unnen* R[1] B 154, 15; E[2] 145, 17; E[3] 209, 9; E Sgr. 253, 5. In sg. prt. zijn de vormen met *u* of met *o* (*bisunch* W 441, 10; *tuông* W 112, 19; *ontsprungh* W 436, 7) op het plur. nagevolgd; oorspronkelijk had men daar *a* of *â*, waarna *u, o* of *û ô* : aldus oorspr. *fând* W 435, 33; H[2] 22; *spra*(*e*)*ngh* H[2] 24, 65 nevens *fônd* H[2] 23, *sprôngh* W 440, 4.

7. De vormen *siongane, siongt* enz. dienen ver-

klaard met het oog op *i* vóor *ngw* : die vocaal wordt dan *iu* of *io* vóor *ng*, *nk* (Got. *siggwan*) in het Owfri.

KLASSE III*b*. De ww. op *r*, *l*, *h* + cons., *gd* vertoonen doorgaans *e* in 't praes. en ondergaan de volgende klankverwisselingen :

Germ. *e*. Ofri. *e* (zeld. *i*, *o*) : Got. *helpan*, Ofri. { *helpa*, *hilpa*. / *holpa*, *hulpa*.

Ofri. *e*, *ê* + (*r*, *l* + cons.) : { Got. *sterban*, Ofri. *sterva*, *stêrva*. / Got. *geldan*, Ofri. *ielda*, *iêlda*.

Ofri. *iu* (+ *ht*) of *iû*, *io* : Got. **fehtan*, Ofri. *fiuchta*, *fiûchta*, *fiochta*.

Ofri. *î* of *ei* (+ *jd*) : Got. **bregdan*, Ofri. *brîda*, *breida*.

Germ. *a*, Ofri. *a*, *o*, *u* : Got. *halp*, Ofri. *halp*, *holp*.

Ofri. *a*, *â* : Got. *starf*, Ofri. *starf*, *stârf*.
Got. *gald*, Ofri. *gald*, *gâld*.

Ofri. *a* : Got. **faht*, Ofri. **facht*.

Ofri. *a* : Got. **bragt*, Ofri. **bragt*.

Germ. *u*, Ofri. *u*, *o* : Got. *hulpum*, Ofri. *hulpon*, *holpen*.

Ofri. { *u*, *û* : Got. *sturbum*, Ofri. *sturvon*, *stôrven*. / *o*, *ô* : Got. *guldum*, Ofri. { *guldon*, *gûlden*. / *golden*, *gôlden*.

Ofri. *u* (*iû*) : Got. **fuhtum*, Ofri. *fuchton*, *fiûchten*.
Got. **brugdum*, Ofri. **brugdon*.

Germ. *u*, *o*, Ofri. *o*, *u* : *holpans*, Ofri. *hulpen*, *holpen*.

Ofri. { *o*, *ô* : Got. *sturbans*, Ofri. { *storven*, *stôrven*. / *sturven*, *stûrven*. / *u*, *û* : Got. *guldans*, Ofri. { *golden*, *gôlden*. / *gulden*, *gûlden*.

Ofri. *u* (*iu*) : Got. **fuhtans*, Ofri. *fuchten*, *fiuchten*.

Ofri. *ê*, *î* : Got. **brugdans*, Ofri. *brêden*, *brîden*.

Op dezelfde wijze vervoegt men :

PRAESENSSTAM. A) **belga*; — *helpa* R[1] 7, 25; 19, 16; 53, 30; B[1] 151, 16; H 44, 6; E[1] 46, 1; W 7, 14; H[2] 71; *helpe* J 2, 12 E[3] 196, 32; 3 sg. *helpt* J 1, 13, *helpet* W 423, 16; *helpath* B[1] 161, 26; imp.

helpet J 58, 6; opt. *helpe* B[1] 162, 2; W 399, 18; 422, 10; S 484, 12; H[2] 44; *helpa* J 1, 3; *help* J 1, 3; p. pr. *helpande* R[1] 120, 3; ger. *t. helpande* R[1] R[2] B H; *t. helpane* E[1] 44, 22; W 435, 4; *t. helpen* W 45, 9; 459, 6; inf. *hilpa, t. hilpane -a,* F 18, 24, 28, 30; *t. hilpande* R[2] 541, 39; *t. hilpen* E[3] 209, 12; inf. *holpa* H[2] 20, 71; *holpe* H[2] 60; *hulpa* 558, 30; — **melka, melck* (3 sg.) J 64, 8; — **swella, swilith* R[1] 122, 6, 7; **biwelva* (ags. *behwylfan*, overvallen).

B) **berna,* 3 sg. *bernt* E[2] 201, 29; p. pr. *bernande* H 335, 19, 36; E[1] 31, 11; 76, 27; E[2] 230, 16; *t. bernane* E[1] 34, 18; *t. bernande* B[1] 157, 26; inf. *barna* R[2] 541, 30; 3 sg. *barnt* R[1] 77, 27; R[2] 541, 30; *barnth* S 498, 26; *baernt* J 60, 24; W 71, 20; 409, 4; plur. *barnath* E[1] 202, 9; opt. *barne* E[2] 202, 8; p. pr. *barnande* F 96, 104; *barnenda* W 77, 25; ger. *t. barnande* R[2] 538, 12; *t. baernane* W 413, 18; *t. barnene* W 405, 7; inf. **burna, burnt* R[1] 131, 2; — **bersta* 3 sg. *berst* F 42, 58; J 60, 22; plur. *berstat* F 92; opt. *berste* E[1] 68, 6; F 28; — *derva* J 13, 15; *urdêra* F 6; *urdêre* J 26, 5; *t. wrderuane* J 13, 15; — *hwerva, hwerwa* B[1] 159, 7; 163, 19; H[2] 117; *bihwerva* H[2] 180; *hwerra* B[1] 163, 23, 3 sg. *hwerft* B 174, 5; 178, 1; *hwert* F 140; plur. *hwerwath* B[1] 159, 8; F 142; opt. *hwerwe* E[2] 199, 7; 245, 10; B 167, n° 7; *hwerre* B 167, 8; ger. *t. hwervane* E[1] 236, 25; E[2] 238, 4; H 337, 31; inf. **hwarva,* ger. *t. waruane* H 337, 17; *t. hwarwene* E[2] 236, 35; — **kerva,* 3 sg. *kerft(h)* B[1] 160, 23; E[2] 216, 27; *kerth* E[3] 243, 9; S 497, 5; conj. *kerue* H 331, 5; *kere* W 106, n° 4; *kerf* S 493, 37; — *sterva* E[1] 46, 4; W 430, 15; *stêra* F 24; J 66, 3; 1 sg. *sterue* J 45, 4; 3 sg. *sterfth* B[1] 164, 29; E[1] 60, 12; E[2] 188, 20; E[3] 187, 14; 209, 26; *stêrft* H[2] 4, 51; E[2] 149, 23; W 392, 28; 395, 21; 405, 5;

428, 35; 471, 10; *sterf* H 340, 7; *stârff* J 50, 41; *stierfft* J 87, 6; *stêrfft* J 87, 6; *sterth* B² hs. 166, 27; E² 199, 23; E³ 189, 19; *stervath* R¹ 131, 13; *steruat* R¹ 65, 28; H 334, 19; *sterwath* H² 159; *steruet* W 425, 32; J 46, 12; J 50, 37; *stêrat* J 46, 68; *stêrad* J 87, 8; opt. *sterve* R 77, 5; *sterre* Ag. 88; *sterva* E² 207, 14; — **swerva*, *swerft* W 438, 11; — *werpa* R1 73, 2; E2 203, 37; W 105, 31; *werpe* J 23, 9; 3 sg. *werpt(h)* B1 55, 28 F 28, 30; E¹ 54, 30; S 458, 22; H 58, 20; 338, 24 (*l. werpth*); W 55, 28; 61, 13; 472, 1; *werp* S 493, 21; F 94, 128; plur. *werpath* B¹ 156, n° 5; F 28, 94, 128; *werpeth* S 485, 11; opt. *werpe* E² 210, 27; H 328, 19; J 59, 19; inf. *warpa* R² 544, 6; 3 sg. *warpth* R² 544, 11; plur. *warpath* B1 156, 9; — *wertha* (worden) R¹ 126, 27; B¹ 170, 12; E² 244, 6; 3 sg. *werth* R¹ 15, 19; B¹ 154, 27; plur. *werthath* R1 118, 1; *werthat* B1 153, 1; 154, 14; opt. *werthe* R¹ 15, 9; B¹ 152, 30; 154, 25; 155, 21; inf. **wirtha*, *wirthe* E³ 244, 4; opt. E¹ 42, 27; 3 sg. *wirth* S 484, 22; inf. **wartha*, 3 sg. *warth* E2 186, 14; *warthat(h)* E1 240, 28; B1 154, 11; inf. *werda* F 144, 3 sg. *wert* B¹ 176, 17; H 339, 37; J 64, 18; plur. *werdath* J 12, 3; ger. *t. werdane* H² 36; W 413, 18; inf. *virda*, *wirda* W 415, 23; 426, 9; 434, 25, 471, 1; J 1, 47 *wirde* J 1, 41; *wirt(h)* W 27, 1; 422, 4, 27; H² 19, 77, 142, 146, 176; plur. *wirdath* E³ 199, 31, 38; 235, 15; *wirdeth* J 64, 17; ger. *t. wirdane* W 412, 11, 17; inf. **worda*, 3 sg. *word* J 66, 5; S 483, 13.

c) *delva* B1 154, 17; 3 sg. *delft* E1 236, 9; *delfth* B1 160, 7; *dêlt* E² 210, 21, 23; E³ 237, 8, 15, 23; W 417, 1; *delf* B¹ 174, 8; opt. *delve* Sch 743; W 409, 16; *dele* E² 236, 9; W 432, 3; H² 112, 172; — *ielda* R¹ 15, 7; R² 539, 9; B¹ 154, 1; E² 188, 2; W 400, 22; *gelda* H 329, 8; *ielde* E² 201, 6; W 419,

3; 511, 22; 3 sg. *ielt* E^1 222, 33; H 26, 13; W 27, 13; *ield* H 36, 22; S 386, 23; opt. *ielde* R^1 116, 10; B^1 165, 11; E^3 197, 3; H 331, 2; W 15, 2; *gelde* B^1 181, 3; H 328, 2; ger. *t. ieldande* R^1 15, 3; R^2 542, 1, 25; *t. ieldena* B 148, 14; *t. ieldane* E^1 14, 2; H 34, 17; *t. ieldan* R^2 543, 13; *t. ielden* E^2 209, 6; W 75, 24; *t. foerjelden* J 44, 11; inf. *iulda* H^2 38; 3 sg. *iult* H^2 48; — **skêlda*, **schêlda*, *ic schilde* Sch 660; *ic schield* Sch 608; plur. *schêldet* S 481, 26, 31; opt. *skelde* R^2 544, 36.

D) *fiuchta* R^1 117, 21; B 156, 24; *fiûchta* W 77, 7; J 2, 28; 26, 25; *fiûgta* P 354, 5; *fiòchta* H^2 73, 84, 85, 136; 3 sg. *fiûct* W 435, 20; *fiucht* R^1 57, 20; B^1 156, 9; 168, 13; E^1 38, 16; W 106, 7; F 4; *fiuch* B^1 156, 1; B^2 168, 13; *fyûcht* J 13, 13; 75, 7; *fiòcht* 478, 13; 480, 33; H^2 9; plur. *fiuchtath* R^1 121, 24; *fiuchtat* R^1 13, 20; 35, 12; H 34, 9; *fiûchtet* W 13, 16; 394, 23; *fiòchtet* H^2 13; opt. *fiuchte* R^1 21, 4; E^2 44, 15; H 56, 28; W 436, 17; *fiûchtende* W 412, 35; 463, 22; *fiuchtand* B^1 156, 8; *t. fiuchtande* R^1 77, 17; *t. fiuchtane* E^1 76, 13; *t. wrfiûchten* W 435, 3; *t. wrfiòchtene* H^2 20.

E) **breida* (**bregda(n)*, breiden), *brîda* R^1 51, 6; 3 sg. *breit(h)* B 166, 8; H 86, 14; E^1 87, 13; *brît* R^1 87, 13.

PRAET. STAM I. A) *hulp* W 45, 15.

B) *foerdêrf* W 433, 15; *urdêrf* W 434, 1; H^2; — *stêrff* J 43, 2; 50, 19, 41; *stâr[f]* F 118; *stârff* J 50, 4; *stôrf* 558, 25; — *warth*, *wart* F 36; R^1 5, 2; 115, 7; B^1 155, 4; H 336, 28, 29; *ward* W 404, 20; H^2 171; *wârde* H^2 102; *werd* H^2 20; — *worp* W 440, 3; H^2 65.

C) *gald* H 336, 37.

PRAET. STAM II. A) *bihulpon* R^1 133, 18; *hulpe* H 85, 5; E^1 44, 29; *hulp* F 134; *holpe* H^2 60.

B) *stôren* W 437, 16; J 58, 30; Sch 517; *stôruen* H² 25; *stôrve, -en* J 74, 2; Sch 377, 709; *stûrf* Ag 112; *storre* Ag 154; *stûre* F 118; *stôre* J 58, 30; *stoer* J 21, 15; 43, 3; 46, 14; 38, 63; 50, 7, 19; *steer* J 46, 64; 58, 39; — *wrpen* F 132; *wrpe* E; — *wrthon* R¹ 128, 21; 130, 5; *wrthe* R¹ 11, 16; *wrdon*, R¹ 115, 1; 127, 27; *wrden, urden* R¹ 43, 7; E¹ 247, 9; H 337, 4; *wrde, urde* H 98, 9; E¹ 10, 13; E² 217, 8; F 100, 134; *worde* F 12, 38, 134; J 60, 9; *word* F 22; *worden* J 50, 48; W 11, 14; E¹ 247, 23; F 132; *werdde* H² 31; *wîrden* W 425, 15; *wârden* J 15, 42; H² 23, 171; *wêrden* H² 23.

C) *gulden* E² 244, 9; W 441, 1, 9; *golden* J 50, 47; *gulde* R¹ 11, 19; E¹ 10, 16; H 10, 15; W 13, 19; 441, 4; *golde* W 11, 17; J 13, 14; — *qwytschylde* J 13, 15.

D) *fugtin* P 352, 24; *befuchten* F 38; *fuchten* W 408, 20; 440, 2; *fochten* H² 66; *fiochten* H² 111; *(bi)fuchten* W 440, 20; J 71, 3.

PART. PRAET. A) *(e)hulpen* R¹ 59, 8; B¹ 168, 2, 28; *(bi)hulpen* W 437, 19; H² 26; — *biwlven* F 10; *bewllen* R² 541, 20; *biullen* H 10, 1; *bewollen* H² 72; *biwllen* R¹ 129, 11; — *ovirbulgen* R¹ 126, 22; *forbolgen* E³ 185, 31; — *(bi)dulven* W 398, 18; 417, 26; *doluen* H² 131; *dolen* J 60, 10; *bidellen* (l. *bidollen*) H² 57.

B) *urburnen* R¹ 69, 9; E¹ 68, 18; *abârnen* H² 90; — *bursten* E 86, 92; — *ekurvin* R¹ 121, 9; *(e)kurven* E³ 213, 8; R² 536, 10; B 178, 1; *kôrven* S 452, 19; *ekôren* S 493, 4; 494, 10; *kôren* W 425, 5; S 443, 1; 465, 20; 466, 17; 467, 18; 469, 13; 497, 13; *bicôren* H² 163, 229, 231, 233; *kêren* H² 212; — *stûrven* E³ 189, 22; *(oen)stôren, stoer(e)n* J 7, 3; 26, 15; 27, 1; 37, 6; 45, 3; 46, 50; 50, 30; 56, 12; 57, 10; 58, 1; H² 14; Ag. 90; *stêren* J 30, 14; 63, 7; — *euurpen*

E[1] 224, 22; *wrpen* E[2] 228, 8; *wurpen* R[1] 29, 8; H 334, 13; *wrpen(e)* H[2] 193; *worpen* E[2] 228, 10; F 18, 20, 34; W 465, 14; J 59, 19; *werpen* E[2] 224, 22; — *wrden, urden* R[1] 43, 7; E[1] 74, 24; *wrthen* E[2] 184, 6; *worden* E. Sgr. 253, 27; W 439, 19; J 11, 3; *werden* H[2] 64; *werdden* H[2] 27; *wirden* S 482, 9.

c) *gulden* B 163, 6; E[2] 188, 5; W 414, 21; 420, 16; F 46, 136; *gôlden* H[2] 116; — *biscouden* S 472, 12; *bisc(h)ôlden* W 428, 26; H[2] 164; J 60, 18.

d) *(g)(e)fuchten* R[1] R[2] 542, 11; H 32, 19; 339, 37; B 160, 11; E[1] 34, 11; E[2] 222, 22; E[3] 223, 21; F 28, 56, 64, 104, 114, 122; *(e)fiuchten* W 57, 27; R[2] 538, 28; H 333, 32; E[1] 74, 21; *fochten* S 481, 6; 482, 19; 490, 18; H[2] 55, 88; *fuchten* W J 55, 4; 58, 6, 8.

e) *brûden* H 32, 17; E[1] 32, 16; *urbrûden* R[1] 69, 8; *urbrûden, urbrwden* H 22, 10; E[1] 22, 10.

Aanm. 1. Overgang tot de zwakke vervoeging hebben we in *kerva* : *kerfd* R 119, 21; 120, 1; 537, 15; *kert* E[3] 217, 1; in *biwella* : *biwollit* W 9, 25; *biwolled* H[2] 92; in *brîda, breida* : *wrbroedt* W 23, 12; in *biwelva* : *wluat* W 409, 10.

2. Gramm. wechsel wordt vastgesteld in *hwerva hwerft* — **hwurvun* (f-v), in *wertha* (th-d) *warth, wrdon, wrden, worden;* echter niet in *wart* B (**ward) werda, wirdath, wrthon, wrthen* p. p. E R W S J Sch H[2].

3. Syncope der *v* of *f* grijpt plaats achter *r*, *l* vooral in consonantgroepen : *kerth* E[3] *(kerfth); kert* E[3] 217, 1 *(kerfd); hwert* F 140 *(hwerft); hwerra* B[1] *(hwerva); sterth* E[2] 199, 23 *(sterfth); stêra* F 24 *(sterva); koren* W H[2] S *(*korven); dele* E[2] *(delve); delt* E[3] *(delft)* enz. (V. Helt., *Zur Lex.* 32).

4. Oorspronkelijk verwacht men *u* in 't mv. praet. en *o* in 't part. praet.; doch in het Owfri. werd *u*

meestal *o*, terwijl in het Oofri. *o* niet zelden in *u* overgaat; overigens participia met *u* kunnen aan het mv. praet. ontleend zijn, en mv. praet met *o* kan uit het part. praet. komen. Aldus verklaart men p. p. *ehulpen* R B W; *kurven* B R; *bewllen biullen* R H enz. naar het mv. praet. *hulpon* R 133, 18; **kurvon* **biullon*. Doch wat gezegd van de Owfri. vormen met *e*, *i*, *a* in 't mv. praet. : *werden*, *wirden*, *warden* (**wrden*)? Ofwel werd *wrden* in 't Owfri. *worden*, waaruit, onder invloed der *r* en der *w*, *warden*, *werden*, *wirden*, ofwel (en dit is natuurlijkst) ontstond een p. p. met geminatie en umlaut : *werdden* H² 27; *werpen* E² 224, 22 (**werppen* uit **worpjan*), *bidollen* H² 57 uit **bidolvin*, waarvan de vocaal *e* in alle tijden overging (*werda*, prt. *werdde* H² 31, *wert* 3 sg.), ofwel als in W S J tot *i*, en in H² evenals in R vóor *r* tot *a* of *o* werd (*warda*, prt. *wârde* H² 102; *word* J 66, 5; *wirda* J 1, 47; *wirth* J 1, 42; *sterft* H² 51; *starff* J 50, 41; *sti(e)rfft* J 87, 6 enz.). In sg. prt. leest men in stede van *a*, *â* veeltijds *o*, *ô* vóor *r* of uit het plur. overgenomen : *wôrp* W 440, 3; H² 65 uit **wârp*; *stoer* J 21, 15; uit **stôrf* (*stârf*), *stôrven* (**sturvon*). Vormen met *e*, *ê* (*steer*, *dêrf*, *wêrd*) zijn jong en behooren tot de reeks *stêra*, p. p. **gistêren* (**gistorvín*); *dêra* p. p. **gidêren* (**gidoruin*); *werda*, p. p. *werdden* (**wordin*). In *hulpa*, *holpa* enz. heeft men navolging van p. p. *giholpen*, *gehulpen* ; men weet overigens dat toonlooze *e* vóor *l* + cons. meermaals in *o* overging (*Zur Lex.* 72).

5. In *ûtekwnken* is *w* (*kwinka*) uit het prs. en prt. geslopen.

6. De vorm *brûdden* E¹ 32, 16 is onnauwkeurig; in stede van *g* vindt men *v* na *a* en *e* (*u* + *i*-syllabe)

in *hêrbrevd* (Ags. *brygd)*; *hêrbreid* E[1] met ontleening aan *breida* (zoeken): Na *u* werd deze *v (g)* met deze *u* tot *û* samengetrokken : *(ur)brûden* R[1] H E[1] *urbrwden* E[1] (*w* = *û*) part. praet. van *brîda, breida* (**bregda(n), Ags. bregdan*) uit **bruvd, *brugd.*

7. Het ww. *bifêla* F 48 (**bifela*, Os. *bifelhan*, Ags. *bifelgan)* hoort oorspr. tot de derde klasse *b)*; maar door syncope der *h* is *bifelhan* tot de vierde klasse overgegaan.

8. Het p. p. *fiuchten* is door ontleening aan het praes. *fiuchta* gevormd of beter vóor *-cht* werd *i* tot *iu*, als de volgende lettergreep geene *i* of *j* bevatte : *fiuchten* gaat dus op **fichtan* terug uit **fochtan* en **fichtin*. In het Owfri. (H[2] Sch) leest men doorgaans in alle tijden *iò*, terwijl J W S doorgaans *iû* hebben. Door ontleening aan de praesensvormen ontstonden verder prt. *fiûchten* W 440, 20 en *fiòchten* H[2] 111.

9. Wegens 3 sg. prt. *wârde* H[2] 102 met onoorspr. auslaut *-e*, verg. § 51.

10. De dubbelvormen *berna*, *barna (branden* met onbedr. bet.) *wertha*, *wartha*, *werda*, *warda* (met jonge Owfri. *d* uit *th)*, *werpa*, *warpa* enz. verwisselen vocaal *a* en *e* onder invloed der volgende *r*. Aan invloed van vormen met *i*-umlaut, dient, ingezien de umlaut zeldzaam is, niet gedacht.

Vierde klankverwisselende klasse.

§ 60. De ww., die tot deze klasse behooren, kan men in twee soorten verdeelen, volgens zij *e* of *a (o)* in het prt. hebben.

Klasse IV*a*. De ablautreeks van deze klasse vertoonen al de ww. die niet op *m* of nasaal uitgaan :

Germ. *i*, Ofri. *e, ê* : Got. *stilan*, Ofri. *stela, stêla, stella.*
Germ. *a*, Ofri. *e, ê* : Got. *stal*, Ofri. *stel, stêl.*
Germ. *â*, Ofri. *ê* : Got. *stâlum*, Ofri. **stêlon.*
Germ. *u*, Ofri. *e, ê* : Got. *stulans*, Ofri. { *estelen, estêlen* / *stôlen, stellen.*

Hier komen in aanmerking :

PRAESENS STAM. **Bera* (baren), 3 sg. *berth* H 335, 30; — *breka* R[1] 129, 5; B 172, 1; 3 sg. *breet, brekt(h)* E[1] 44, 23; F 4; R[1] 9, 1; 15, 12; H[2] 58, 162; *brecht* R[2] B 158, 1; B[2] 151, 16; H 36, 13; E[1] 16, 13; F 6, 10, 12, 14, 16, 20, 24, 26, 108, 110, 132; W 426, 33; *brech* B[1] 151, 16; B 160, 29; H 30, 10 E[1]; *brecma* B 172, 3; F 124; plur. *brekath* F 308, 27; opt. *breke* R[1] 21, 18; F 61, 80; E[1] 232, 10; *t. brekande* R[1] 129, 15; E[1] 34, 26; *t. brekane* H 100, 25; *brekand* H 336, 19; inf. *brecka* W 414, 21; 431, 29; 560, 17; H[2] 124; 3 sg. *breckt* J 21, 1; W 388, 22; 390, 35; 394, 21, 38; 398, 16; E[3] 210, 21; *breck* E[2] 232, 10; plur. *brecket* H[2] 16; *brecked* J 2, 37; opt. *brecke* W 425, 5; *t. breckane* H[2] 58; *t. brecken* W 480, 16; inf. *bresza*, opt. *bresze* B[1] 159, 23; *breze* E[1]; *bretsze* E[3]; **brâka, brâkath* H[2] 81; *brâkande* H[2] 180; *bracken* Sch 744; — **hela* (helen), 3 sg. *helt* E[3] 239, 20; *unthêlande* F 137; **hella* inf., 3 sg. *helleth* J 60, 2; *t. hellen* J 16, 1; — *reka* (scharten), 3 sg. *hrech* (hrecht) H 340, 12; — **skera, scêra* P 355, 23; *scherra* H[2] 56; 3 sg. *skerth* E[3] 237, 12; *schêrt(h)* W 463, 12; H[2] 90, 225; *skereth* B[1] 160, 7; opt. *schêre* F 136; *schêra* W 416, 12; inf. *schîra* H[2] 17; — *spreka* R[1] 51, 2; B[1] 155, 5; E[2] 202, 27; H 40, 18; *sprêka* S 447, 27; 457, 1; 455, 10; 446, 5; H[2] 120, 207, 256; 1 sg. *sprêke* E. Sgr. 254, 6; *sprêk* W 413, 29; *sprekst* R[1] 51, 18; 3 sg. *spreet, sprekth* R[1] 55, 14; E[2] 197, 5; S 455, 10; H[2] 20, 133; *sprecma* B 151, 18; 153,

25; 157, 10; 165, 13; 173, 18; B^1 173, 23; E^3 209, 16; *sprêc* F 4; *sprecht* R^2 541, 8, 15; 543, 7, 12; 544, 3; B 156, 4; 157, 17; B^2 153, 16; 162, 2; 163, 7; 165, 1, 14, 16; 169, 22; 170, 24; 172, 15, 16; 173, 23; E^2 E^3 194, 15; 252, 14; F 2, 34, 100, 126, 144, 152; W 435, 12; *sprech* B 152, 16; 158, 13; 165, 22; 175, 7; B^2 157, n° 8; B^1 152, 2, 13; 153, 16, 23; 154, 7; 162, 2; 163, 7; 165, 1, 16; 169, 22; 170, 24; 172, 15, 16; F 4; plur. *sprekath* B^1 172, 21; opt. *spreke* R^1 73, 28; B^1 152, 14; H 340, 11; H^2 120; inf. *sprecka* J 46, 24; W 394, 38; 397, 20; 413, 28; 418, 12; 432, 18; 483, 4; H^2 55, 120; *sprecke* H^2 53; *spreckka* J 1, 19; 1 sg. *spreck* J 7, 3; 11, 1; *spreeck* J 7, 3; *spreckste* 2 sg. J 6, 7; 3 sg. *spreckt* W 391, 25; E^2 208, 22; plur. *sprekket* J 58, 8; *spreckket* J 13, 12; opt. *sprecke* H^2 99; *sprecka* J 84, 13; *t. spreckene* H^2 61; *t. sprecken* J 1, 6, 22; *t. spreckken* J 1, 34; inf. *sprâka* H^2 133, 162; plur. *sprâket* H^2 164; *spracken*, *sprakkane* Sch 376, 607; — **steka*, 3 sg. *stekth* R^1 121, 22; inf. **stecka*, *stecken* W 417, 21; — *stela* E^1 244, 18; H 331, 11; W 419, n° 7; 3 sg. *stelt* R^1 123, 17; E^1 36, 10; H 335, 24; W 37, 10; 397, 27; 419, 31; H^2 135; S 486, 5, 34; opt. *stele* R^1 123, 13; H 342, 18; *stela* H 329, 34; inf. *stella* J 55, 7; — **wreka*, 1 sg. *wrêke* H^2 29; 3 sg. *wrêkth* R^1 118, 10; opt. *vrêke* W 79, 27; inf. **wrecka*, *wrecke* J 72, 8; 1 sg. *wreck* W 438, 12; inf. *ruêka* B^1 163, 9 (On. *rækr*, zw. ww.).

Praet. Stam. I. *Breeck* W 423, 22; 438, 28; H^2 28, 145; *brêck* J 64, 12; *scheer* W 398, 7; *spree(c)k* W 29, n° 13; 433, 10; 439, 11, 20; H^2 16, 24, 28, 64, 156; J 44, 1; *sprek* R^1 41, 17; H 342, 25.

Praet. stam II. *Brêkon* R^1 127, 17; *brêken* H 341, 2; *brêk j* H 341, 17; *breeke* W 431, 3; *brêke*

W 425, 5; *breeck, breck* opt. J 58, 31; 64, 12; — *sprêken* W 29, n° 13; 437, 20; 439, 10; H² 25, 64, 175; J 50, 47; *sprêkin* P 354, 3; opt. *spreeck* J 46, 38, 64; 59, 20.

PART. PRAET. *(G)(e)beren* R¹ 25, 14; B¹ 164, 23; E¹ 246, 27; 12, 23; 224, 9; *berren* J 1, 31; H² 237; *(g)(e)bern* E¹ 242, 10; H 12, 18; 336, 28; P 251, 6; S 443, 7; 446, 4; H² 20, 73; W 434. 27; 440, 16, 24; *bo(e)ren* W 11, 11; 387, 24; 402, 33; 405, 12; 427, 6, 14; 431, 4; J 2, 39; 5, 4; — *(e)breken* R¹ 87, 25; R² 540, 10; H 333, 4, 28; H² 158; *brêkan* H² 161; *(e)bres(z)en* H 339, 21; B¹ 154, 26; 161, 18; E¹ 216, 17, 21; 222, 31; H² 85; *(e)brets(z)in* B² 154, 26; E² 216. 17; 228, 32; F 42; *breetzen* Sch 463; *bretszen* H 338, 27; *bresan* E³ 208, 16; *gebresken* H 88, 8; *britsen, -zen* W 71, 29; 399, 22; 423, 10; H² 10, 114; Sch 772; J 17, 5; 21, 35; 24, 7; 46, 49; 75, 5, 6, 7; S 450, 6; — *urhelen* E² 246, 3; *hêlin* F 110; *hellen* W 399, 9; J 9, 6; *urhôlna* Ps 2*a*, 7; — *skeren* E¹ 212, 5; 220, 3; *schêren* E³ 221, 3; *scherren* W 463, 11; — *spretzen* E¹ 28, 7; E. Sgr. 248, 12; F 118; *ûr-spretsin* Sch 401; *spreetzen* E. Sgr. 256, 32; *spritzen* J 18, 10; 50. 41; Ag. 11, 43, 55, 96, 98; — *estelin* B¹ 173, 8, 12; E² 202, 22; *stelen* E² 202, 28, 30; 246, 2; H 341, 3; *stellen* H² 2, 12, 93; W 69, 8; 102, 16; 417, 32, 36; S 486, 3; *unstellin* F 32; *stôlen* W 69, 19; — *stetsen* E¹ 87, 21.

Tot deze klasse IV*a* is overgegaan *bifêla* (bevelen) F 48; *byfêl* (*ic*)*k* J 3, 6; H² 173; *ic bifêle* E. Sgr. 250, 6, 18; 3 sg. *bifêlt(h)* E. Sgr. 250, 10; J 24, 11; W 420, 2; H² 60; *t. bifêlane* F 44; inf. *bifella* W 395, 30, 403, 6; 408, 22; S 491, 26, 31; *befella* S 491, 23; *bifelle* S 501, 19; *t. bifellane* F 54; H² 103; *t. bifellen* W 410, 14; 315, 18; inf. *bifolla* H² 11;

plur. *byfollet* Sch 464; inf. **bifalla;* 1 sg. *byfalle* W 432, 4; 3 sg. *bifalt* W 399, 29.

PRAET. STAM I. *bifêl* R[1] 19, 13; E[2] 245, 6; W 431, 6; *befêl* H 341, 32; *bifeel* J 46, 67; 72, 9; H[2] 171.

PRAET. STAM II. *Bifêlen* E[2] 141, 12; *bifeilen* E[2] *var.* 141, n° 3.

PART. PRAET. *Befelen* E[1] 52, 3; E. Sgr. 250, 23; *bifêlen* E. Sgr. 248, 22; *bifellen* W 53, 5; S 482, 17; J 33, 15; H[2] 18, 86; *bifôlen* Sch 739, 733; *byfollen* S 501, 12.

Aanm. 1. Het ww. *bifela, bifêla,* door syncope van *h* in den praesensstam, tot de vierde klasse overgegaan, had oorspr. (met gramm. wechsel.) prt. **bifelch* of **bifalch* (*P. B. B.* 14, 284) plur. **bifulgun,* p. p. **bifulgen* of **bifulhun,* p. p. **bifulhan.*

2. Overgang tot de zw. vervoeging vinden we in *skera* : *misschêrit* F 136 p. p. nevens *ofeskeren* E[2]; in *hela* : *hêled* H[2]; *biheld* J 64, 16; *helt* J 6, 3 p. p. nevens *helen* E[2].

3. Even als in de voorgaande klassen der ww. bewerkt jonge *i (j)* geminatie des slotmedeklinkers en umlaut of verkorting der stamvocaal. In het Oofri. had men *bera,* prt. *ber,* p. p. *beren*; *breka, brek, breken* of *bretsen*; *hela, hel, helen; sc(h)era, scer, sceren*; *spreka sprek, spreken* of *spretsen*; *steka, stek, steken* of *stetsen: stela, stel, stelen*; *wreka, wrek, wreken* of *wretsen.* Later vooral in het Owfri. *bêra, bêr, bêren*; *brêka, brêk, brêken* enz. Door vreemden invloed week het oorspr. suffix *-ino* (p. p.) voor suff. *-ano* (*-en* uit *-ino* als *-an* uitgesproken b. v. *brêkan* H[2] 161) en men had : *bêra, bêr, bôren* of *bâren; brêka, brêk, brôken* of *brâken* enz. waaruit met algemeen geworden stamklank : *bôra, bâr, bôren; brâka, brâk, brâken* enz. Door invloed eener jonge *i* verdubbelen weldra de

eindmedekl. *r, k, l* en we hebben uit *beria* inf. *berra*, p. p. *berr(e)n; brecka*, p. p. *britsen* (**brekkin* : *e* wordt *i* vóor tautosyll. assibileerden cons., ofwel oorspr. *e* (*bretsen* uit **brekin*) wordt tot *i* verhoogd door invloed van *i (j)*). Door mengeling van *berra* en *bâra*, *brecka* en *brâka*, *bifella* en *bifâla* enz. ontstonden nu ook *barra, bracka, bifalla* enz. (*Zur. Lex.* 37).

4. Voor *spretzen, spritzen, brets(z)en, brits(z)en* en andere vormen op *k* uitgaande, herinnere men zich dat *k* vóor *i* vaak in *ts, tz, tsz, sk, sz, tstz.* enz. overging : **gisprôkin,* > **gisprêkin* > *gispretsen,* > **gispritsen* (**gispritzin*).

KLASSE IV*b*. De ww. met oorspr. *i* voor *m* of nasaal behooren tot deze klasse en vertoonen de volgende klankverwisselingen in den wortelklinker:

Germ. *ĕ*, Ofri *e* of *i* :	Got. *nĭman*, Ofri. *nĕma*, *nima*.	
Ofri. *u* of *o* :	Got. *qiman*, Ofri. *kuma*, *koma*.	
Germ. *a*, Ofri. *a* of *o* :	Got. *qam*, Ofri.	*kam, kom.* / *kâm, kôm.*
Germ. *a*, Ofri. *â* of *ô* :	Got. *nam*, Ofri.	*nam, nom.* / *nâm, nôm.*
Germ. *ô*, Ofri. *ô* of *â* :	Got. *nômum*, Ofri. *nômon, nâmen.* / Ags. *c(w)ômum*, Ofri. *cômon, c(u)âmen.*	
Germ. *u* of *o*, Ofri. *i* of *o* :	Got. *ginomans*, Ofri. **ginimen, nîmen.* / Got. *kumans*, Ofri. *kimen, kemen, kômen.*	

In 't bijzonder dienen hier vermeld :

PRAESENS STAM. A) *Nĕma* R¹ 69, 13; plur. *nĕmath* R² 539, 26; 544, 13; inf. *nima, -e* B¹ 154, 15; E² 199, 32; 205, 4; H 329, 7, 14; W 399, 30; 422, 34; 428, 9; 433, 14; E¹ 56, 5; 244, 18; F 4, 144, 160; J 77, 9; 81, 11; H² 115; 1 sg. *nym* J 84, 12; 3 sg. *nimith* B¹ 156, 25; E¹ 6, 6; 32, 26; *nimt(h)* R¹ 7, 15; B¹ 160, 14, 16, 18; E¹ 196, 3; 232, 5; F II 6, 6; 22, 32; 74, 18; H² 53; *nimpt(h)* E² 207, 27; E³ 210,

7; W 422, 32; 423, 26; 425, 33; 428, 34; 471, 8; J 56, 1; 72, 4; plur. *nimat(h)* B[1] 159, 10; H 48, 8; 70, 16; F 16; E[3] 199, 24; *nímeth* J 50, 40; opt. *nimi* R[1] R[2] 544, 4; *nime, -a* B 152, 12; H 100, 1; E[1] 42, 28; E[2] 66, 5; E[3] F 32, 46, 108, 110, 130, 144, 162; W 399, 14; 420, 3; J 50, 50; H[2] 75; *t. nimande* R[1] 67, 11; 89, 1; B 158, 3; *t. niman(e), -en* H 24, 12; 100, 25; E[1] E[2] E[3] 204, 5; F 14, 52, 134; W 399, 4; 404, 10; H[2] 75; *nymen* p. pr. H[2] 12; inf. *nemma* H[2], 3 sg. *nempt* H[2] 7; inf. *nymma* S 484, 31.

B) *Kuma, -e* inf. B 166, 16; H 76, 28; E[1] 24, 18; 40, n° 8; 226, 16, 22; E[2] 226, 17, 22; 40, n° 8; F 14, 22, 36, 44, 48, 102, 164; 3 sg. *kumith* B[1] 175, 15; *kumth* R[1] 23, 7; 117, 14; *kumpt* E[3] 210, 35; *kempth* E[2] 204, 14; E[3] 227, 26; H 22, n° 2; plur. *kumat(h)* F 34, 94, 152, 156; H[2] 164; opt. *kumi* R[1] 23, 27; 67, 9; *kume, -a* B H E[1] E[2] E[3] 187, 18; F 16, 26, 136, 160; p. pr. *kumande* P 356, 4; *t. cumane* H E[1] 50, 24; F 54; *cumende* E[2] 42, 9; inf. *koma, -e* R[1] 123, 24; E. Sgr. 254, 34; 3 sg. *comt* W 23, 3; 406, 23; *kompt* S 489, 33; J 1, 18; plur. *komath* R[2]; *kômet* 515, 30; opt. *kome* R[1] 73, 26; 95, 15; W 437, 27; J 60, 12; *t. komande* R[1] 128, 24; inf. *kumma* E. Sgr. 251, 10; 510, 26; *kummen* 510, 24; *cumpt(h)* S 384, 7; F; 510, 18; inf. *komma* H[2] 51, 64; J 13, 47; W 387, 25, 26; 392, 15; *commen* W 439, 6; plur. *commet* W 399, 1; H[2] 164; J 58, 19; opt. *komme* W 400, 20; *t. kommen* W 422, 15.

PRAET. STAM I. A) *Nam* R[1] 33, 5; J 25, 8; *nom* E[2] 207, 7; 244, 4; 245, 6; H 331, 15, 21; P 352, 37; 356, 1; F 124; W 435, 28; *noem* W 33, 5; 430, 2; 437, 20, 26; J 46, 67; H[2] 27, 167; *naem* W 429, 32.

B) *Com* P H F 40, 124, 150; *coem* W 400, 4; H[2] 65, 167; E[2] 107, 4; W 406, 25; 430, 3; S 504, 4; J 58, 37; *quâm* W 427, 24; *caem, kaem* W H[2] 53, 167; J 55, 8; 59, 18; *keem* J 80, 21.

PRAET. STAM II. A) *Nômin* P 354, 7; *nômen* F 118; H² 167; W 427, 19; 429, 15; 435, 29; *ginômin* P 352, 19; *no(e)men* W 413, 22; 440, 8; H² 22; *nôm(e)* F 22, 118, 134; *noem'* J 50, 41; *nâmen* W 431, 10.

B) *Kômon* R¹ 131, 25; *(e)kômin* P 352, 18, 23; *kômen* B 168, 17; F 120; H² 27; *j cômen* H² 167; W 430, 5; opt. *côme* R¹ 13, 6; 73, 36; 95, 19; H 12, 7; E¹ 12, 7; F 12, 44; J 50, 48; 2 sg. *thu cômest* E² 245, 24; *q(u)â(e)men* W 431, 10, 24; 438, 3; *quâme* 514, 4; *kaem* Ag. 133; *coem* J 58, 30; H² 27.

PART. PRAET. A) *Gi-*, *(e)nimin, -en* R² 544, 5; B 158, 7; H 339, 35; E¹ 76, 30; F 34, 84, 88, 94, 108, 120, 122, 134, 140; W 407, 21; 411, 37; 417, 33; S 466, 24; H² 50, 57, 131; J 9, 5; 46, 8; *nimmen* S 443, 18; W 398, 24; 399, 25; J 22, 23; *nemmen* H².

B) *(G)(e)kemin, -en* B 175, 14; E² 200, 4; H 330, 28; F 50, 64, 68, 70, 72, 74, 82, 84, 90, 118, 138, 162; *ckimin* R¹ 35, 7, 12; 120, 26; *(e)kômen* F 74, 96; H² 25; *commen* W 398, 30; 400, 1; 418, 9; S 447, 25; J 7, 1; 50, 41.

Aanm. 1. In *nëma, nëmath, t. nëmande* R bleef *e* bewaard door invloed der volgende *a*. *Nima, nime, nimath* enz. hebben *i* ontleend aan de vormen, waarin *i* van het suffix de oorspr. vocaal *e* en *i* wijzigde, als in **nimist, nimith, ginimin.*

2. In het p. p. is *o* oorspronkelijk, doch **ginomin,* **quomin* werden door umlaut *ginemin,* **quemin* of *kemin* (met syncope der *w* (*u*) vóor oorspr. *o*), en door invloed der blijvende *i* : *ginimen, kimen.* Door invloed van *i* (*j*) verdubbelde hier ook de slotmedeklinker en veranderde soms de stamvocaal; van daar inf. *comma,* p. p. *commen:* inf. *nimma* of *nemma* met p. p. *nimmen, nemmen.*

3. In prt. is *nam* R, evenals *wan, bant* (3de kl.)

regelmatig ontwikkeld uit **nami*, **wani*, **bandi* (3 sg.); bijgevolg is de vorm *nom* of *noem* (in navolging van 't plur.) aan 1 sg. *nom* ontleend, waarin *a* ofwel vóor *o* (**namo*) kwam te staan, ofwel in navolging van *com* in *o* veranderde.

4. Prt. sg. *cam* (*caem* even als *naem* met *â* naar het plur.; verg. *Anglia* 3, 152) gaat op **cami* (3 sg.) terug; doch *com* (*coem*) schijnt uit 1 sg. **qamo* te zijn gekomen, ofwel uit sg. **cwom* door syncope der *w* vóor *o* uit *a*. In het plur. *kômon* in stede van *kwômon* was *w* naar analogie van den zw. graad (*P. B. B.* 8, 88) **qima, qamo* weggevallen, evenals in *kemin*, navolging van 't praes. *kuma, kemth*. Het plur. *câmen, quâmen* heeft de vocaal des sg. overgenomen, ofwel heeft *â* in stede van *ô* (verg. *kaes*, *brâka, bôren*) door hd. of ndfr. invloed (W. BRAUNE, *Ahd. Gramm.* § 340*c*).

5. Oorspronkelijk mocht men Ofri. *koma* verwachten met *o* vóor *a* der volgende lettergreep; men leest nochtans *kuma* in R B H E F P vóor *m*; uit **kumth* ontwikkelt zich door *i*-umlaut *kemth* (**kumith*).

6. Epenthetisch is cons. *p* tusschen *m* en *t*(*h*) in *kempt*(*h*) E² 204, 14; 234, 23; 246, 13; E³ 235, 23; 227, 26; *kumpt* E³ 210, 35; 249, 4; F 34; *nimpt*(*h*) H 36, 17; E³ 207, 27; E² 206, 16; 210, 7; 211, 1; 233, 6; 243, 1, 19; J 56, 1; 72, 4; W 422, 32.

Vijfde klankverwisselende klasse.

§ 61. De ww., die tot de vijfde klasse behooren, hebben doorgaans denzelfden ablaut; er bestaat slechts een klein verschil in het praes., waar het Oorfriesch reeds *e* of *i* had.

Germ. *e, i.* Ofri. *e* : Got. *giban*, Ofri. *geva, gêva, iouwa.*
Ofri. *i* (+ *h* sync.) : Got. *jehan*, Ofri. *ia, ia(e)n.*
Ofri. *i* (+ *jo* st.) : Got. *bidjan*, Ofri. *bidda.*
Germ. *a*, Ofri. *e, ê, â* : Got. *gaf*, Ofri. *gef, gêf, gâf.*
Ofri. *e* : Got. *jah*, Ofri. *iech.*
Ofri. *e, ê, â* : Got. *bat*, Ofri. *bed, bêd, bâd.*
Germ. *ê*, Ofri. *ê, â* : Got. *gêbum*, Ofri. *iêvon, iêven, *iâven.*
Got. *jêhum*, Ofri. **iêgon.*
Got. *bêdum*, Ofri. *bêdon, bâden.*
Germ. *e, i*, Ofri. *e, ê, â* : Got. *gibans*, Ofri. *eieven, eiêven, iouwen.*
Got. *jehans*, Ofri. **gijegen, eiên.*
Got. *bidjans*, Ofri. *beden, bêden, bâden.*

Deze ablautreeks volgen :

PRAESENSSTAM. A) **Eta, îta* H^2 110; W 408, 11; J 81, 23; 3 sg. *ith* J 81, 13; opt. *ete* H^2 114; *t. itane* E. Sgr. 251, n° 2; — *ieva* (geven) R^2 540, 15; E^3 191, 31; H 328, 7; 335, 26; 3 sg. *ieft* R^2 539, 21; H 66, 28; H^2 176; *iefth* R^1 124, 1; E^1 236, 31; H 337, 28; E^1 E^3 F 114; Ps 2*b*, 12; plur. *ievet* H 48, 26; *ieuath* E^1 18, 26; opt. *ieve*, R^2 B 154, 3; H 329, 20; F 158, 160; *t. ievande* R^2 539, 34; *t. ievane* H 66, 9; inf. *iêwa* H^2 174, 177; *iêwe, -a* E^2 E^3 197, 31; plur. *iêwath* H^2 86; *t. iêwane* H^2 30, 180; opt. *iêwe* E. Sgr. 257, 3; inf. *geva* H 342, 15; *gêua* W 425, 4; H^2 177, 178; 3 sg. *gheeft* Sch 603; plur. *gevet* F 26; opt. *geue* H^2 178; H 328, 19; F 108, 156; inf. **gêwa*, opt. *gêwe* W 388, 24; *t. gêwane, gêuuane* H 68, 10; F 158; H^2 180; W 388, 8; inf. *iova* P 354, 29, 39; 3 sg. *iovt* W 67, 28; 112, 34; inf. *io(u)wa* W 397, 1; 403, 7; 1 sg. *jowe* Sch 517; 3 sg. *iout, iowt* W H^2 72, 92, 249 J *passim*; plur. *iowat* H^2 86, *var.*; opt. *io(u)we, íou* W 400, 2; S H^2 64, 166, 173; J 17, 3; 19, 3; 25, 38; 26, 5, 8, 9, 59, 21; 82, 14; 84, 17, 19; *t. io(u)wane* W 406, 12; 414, 14; *t. iowen* W 409, 11; inf. *iâ, iae* W 390, 17;

393, 32; S 483, 23; J 7, 2; 8, 1; 44, 10, 12, 18; 45, 3; 47, 8; 55, 1; 59, 21; 67, 1; *iaen* W 389, 5, 20; 398, 25; S 503, 26; 36; H J; *t. iane, iaen* H² 115; 511, 17; Sch 535; W 388, 26; 395, 24; plur. *iact(h), jaed* W 49, 25; J 51, 4; 82, 9, 14; p. pr. *jaen* J 28, 18; — **urieta* (vergeten), *wriette* J 25, 26; *foerietta* W 438, 16; — *quetha* (spreken) F 48; 3 sg. *quêt(h)* F 2, 16, 28, 34, 50, 52, 54, 102, 112, 138; H 52, 26; E¹ 54, 32; J 84, 12; inf. *qveda, -e* E. Sgr. 251, 13, 30; 253, 32; 254, 5; H² 94; opt. *quêde* J 13, 38; inf. *quâtha* H² 44; inf. *quâ* J 6, 2; *quaen* J 63, 2; plur. *quaeth quaed* W 77, 9; 425, 3; H² 159; opt. *qwê* W; — *lesa* R¹ 123, 28; E³ 201, 4; H 46, 4; 3 sg. *les(t)* H² 69; F 138; opt. *lese* R¹ 116, 28; — *meta* B 178, 27; W 391, 25; S 445, 33; 449, 34; 3 sg. *mêt* S 471, 29; F 124; opt. *mete* R¹ 121, 1; *t. metande* R¹ 120, 25; *t. metane* E¹ 216, 5; H 338, 1; S 446, 16; 447, 11; 456, 19; inf. *metta* S 466, 20; 476, 22; H² 154; — *mâta* S; — **plega*, 3 sg. *plech* F 76; plur. *pleigath* E² *var.* 144, n° 8; inf. *plîga* W 435, 6, 10; — **treda, thrêtha* S 469, n° 7; — **wega* (bewegen), 3 sg. *weith* E¹ 236, 10; — *wesa* R¹ 3, 16; 7, 23; 9, 22; H 42, 8; 72, 12; B 152, 29, 30; 153, 6; 157, 21; opt. *wese* R¹ 130, 8; *t. wêsan* E. Sgr. 248, 19; *t. wesane* H 328, 14; *t. wesande* R¹ 118; 18; *ty wêsan* Sch 495; *weisa, -e* E³ 196, 26; 203, 16, 20; 209, 5; 225, 35; 231, 16; 242, 27, E² *var.* 145, 7; inf. *wessa* W 389, 12; 402, 32; 415, 10; 438, 9; H² 11; J 17, 11; *wesse* W 420, 9; J 13, 11; *t. wessan* H² 266; Ag. 17; *t. th. wessen*; Ag. 27, 96, 118; *t. wessen* W 394, 10; *t. wesse* J 15, 32; inf. *wâsa* H² 27; *wassa* W.

B) *Ia* F 36; R¹ 63, 4; 65, 18; H 76, 28 (bekennen), *opiaen* H² 37; *opiâ* W 391, 2; *jâ* F 56; *iha* F 34; 3 sg. *iêth* E¹ E³ H 36, 2; *gêth*, *geet* E¹ 72, 7; W

411, 30; *t. gien* E. Sgr. 249, 22; opt. *iê* R¹ E¹; *gê* E¹; — *sia* (zien) R¹ 85, 17; R² 536, 21; E¹ 58, 23; 85, 17; H 339, 1; *syaen* E. Sgr. 250, 3; *sia(e)n* P 355, 28; W 439, 19; S 463, 5; 475, 29; 446, 36; 455, 6; 493, 22; 497, 28; J 3, 3; 59, 18; imper. *siât* Sch 712; 3 sg. *siucht* R¹ 39, 20; *siûcht* J 13, 6; W 57, 26; H² 8; *siòcht* H² 88; plur. *siath* H 338, 35; R¹ 131, 8; *siaet* Sch 726; opt. *siê* H 56, 26; F 28; E² 224, 24; W 57, nº 18; *sê* E¹ E³ 225, 25; — **skía, schian* (geschieden) F 144; 3 sg. *skêth* R¹ B; *scheed* J 3, 2; 62, 15; *skiêth* B¹ 154, 4; *schyt, schyd* S 384, 18; H² 32; J 12, 21; 19, 7; 28, 21; 60, 1; 68, 1; 75, 8; 76, 1, 7; 84, 18; opt. *schê* F 150; *scîj* W 388, 29; J 50, 31; 75, 3; *skiê* H Sch 394; *schiâ* F 148; inf. *schaen* J 12, 32; 13, 47; 60, 4; 62, 12; 80, 6; Sch 671; plur. *schaet(h), schaed* S 475, 28; H² 152; J 22, 11; 62, 12.

c) *Bidda* (bidden) F 22; H² 56; *bidde* W 397, 29; J 17, 11; 1 sg. *bidde* J 19, 3; *bid* J 15, 27; plur. *bidda* H² 65; W 439, 25; opt. *bidde* J 11, 3; — **ligga, lid(s)za* B 161, 9; H² 4; *lidze* J 7, 7; *lid(s)zia* R² 542, 20; R¹ 117, 20; 118, 3; 1 sg. *lidse* W 439, 12; 3 sg. *ligth* E¹ 232, 24; *lît(h)* R¹ R² 538, 17; H E² E³ F 120; *lîd* E² 232, 24; plur. *lidset* W 111, 29; opt. *lid(z)(s)(i)e* E³; B 181, 2; H 329, 2: *litze* E³ 221, 16; p. pr. *lidzande* E² 201, 12; inf. *ledza* E²; 3 sg. *leit(h), leyt(h)* R¹ 129, 12; B 175, 21; S 447, 4; 456, 11; W 391, 18; 418, 21; 421, 16; 424, 3; E² 222, 22; 232, 31; F 56; H² 158; J 12, 29; 75, 3; *ledszie* H 330, 3 opt.; — *sitta* J 77, 2; W 418, 11; 419, 17; *sitte* J 8, 6; 3 sg. *sit(h)* E² J 30, 11; 77, 2; E³ W 398, 22; 437, 21; H² 25; *sitit* Ps *2b,* 11; plur. *sittet* J 2, 31; opt. *sitte* J 11, 3; 59, 5; *t. sittan* H² 243; *t. bysittane* J 61, 2.

PRAET. STAM I. A) *Et* F 44; — *ief* R[1] 43, 16; 127, 27; H 342, 6, 30; E[1] 2, 4; 10, 12; 28, 19; F 6, 12, 20, 40, 116, 132; H[2] 27, 174; *gef* E[1] 246, 27; 247, 9; *gâf, g(h)aef* W 406, 4; 430, 5; 438, 36; J 8, 7; *iof* P 354, 34; 356, 11; *ioef* H[2] 80, 162, 168; *iouwe* H[2] 26, 108, 159; *iô, ioe* W 11, 13; 41, 5; 399, 29; *ioed* H[2] 2, 25, 26, 30, 63, 64, 68, 73, 75, 81, 82, 162, 166; *ioede* H[2] 168; *jôg* J 1, 46; — *les* F 42; — *was* H[2] 26, 54; R[1] 11, 24; P 352, 35; *waes* W 5, 5; 437, 9; 397, 18; 412, 20, 31; 429, 31; 437, 9; 439, 19; 440, 26.

B) *Jech* H 341, 33; — *saegh* W 437, 30; J 30, 17; *siôde* H[2] 26; *sioede* H[2] 55; — *skê* P 353, 28.

C) *Baed* W 19, 7; H[2] 75; *baede* H[2] 66, 94, 161; — *biset* E[1] 246, 23; F 40; *(bi)seet* J 36, 16; 37, 7; W 441, 6; H[2] 68; — *ley* H[2] 25; *lay* W 436, 34.

PRAET. STAM II. A) *Jevon, -en* R[1] 133, 35; F 6; *io(u)wen, -e* W 430, 17; H[2] 44, 59, 168; *iêwe* R[2] 539, 6; F 118; *iô* W 434, 4; — *quêthen* J 50, 47; — *wêron* R[2] 538, 33; *wêren* E[1] 246, 22; W 437, 15; H[2] 25, 167; J 1, 14; 50, 47; *werin* P 353, 25; *wâren* W 427, 2; H[2] 170; *were* R 13, 8; P 355, 6; W 43, 17; *weer* H[2] 32; *wyren* J 15, 61; *wîjr(e)* J 11, 9; 12, 9; 13, 14; — *treed* J 58, 31.

B) *Jên* F 38; — *sêgin* P 354, 19; *gesêgin* P 354, 11; *sêghen* H[2]; *sâ(e)gen* W 397, 33, 38; 436, 3; 439, 29; S 462, 16; opt. *seghe* S 445, 22; 454, 21; *sioeden* H[2] 54, 65; *sioen* H[2] 24.

C) *Baeden* W 433, 14; 439, 30; H[2] 65; *bêden* H[2] 64; W 439, 28; *bêdin* H[2] 80; *baed* J 1, 17; — *lêg(h)e* S 445, 23; 454, 22; 462, 16; H[2] 25; — *sêten* H[2] 65; *sête* F 120; *seet* J 36, 16, 18.

PART. PRAET. A) *Etten* E[3] 208, 14; — *(e)ieven* R[2] B 174, 27; H E F 10, 18, 118, 142; *(e)gewen*

B[1] 174, 25; E[1] E[2] F 118; — *uriêtin* P 356, 7; *foerjetten* J 37, 13; — *gelesen* H 342, 1; — *bimêten* F 120; *metten* J 25, 35; — *treden* E[2] 228, 8; *(e)treden* H 332, 4; 337, 27; *trethen* E[3] 229, 14; — *io(u)w(e)n, joun* W 9, 20; 111, 14; S 499, 2; H[2] 2, 117, 134, 154, 168, 170, 174; *wrjown* J 58, 12; — *(e)wesen* R[1] 133, 34; 141, 16; R[2] 538, 18; B 163, 5; 165, 23; E[1] 247, 23; *(e)wesin* E[2] 140, 18; E[2] 200, 5; *wessen* W 429, 7; J 17, 11; 46, 25.

B) *Eiên* R[2] 539, 36; — *siên* H 341, 31; *syoen* J 15, 54; — *(e)skên, schên* R[1] 57, 12; R[2] B E[2] E[3] F 4, 146; *(e)skiên* B[2] 159, 1; 161, 7; 179, 11; *schîjn* W H[2] 144; J 32, 4, 23; 62, 12 (*schaen*, l. *schîjn*); 64, 3, 5, 19; 78, 3; Sch 659.

C) *Ba(e)den* J 17, 11; 57, 11; *bêden* J 46, 2; — *litsen* W 414, 20; *lidzen* J 31, 1; Sch 543; — *(e)sêten* H[2] 54; F; *beseiten* E[3] 200, 35; *setten* W 397, 31; 476, 3; J 1, 41; 30, 12; 36, 14; *sitten* J 20, 11; 36, 12.

Aanm. 1. Gramm. wechsel verschijnt in *wesa (s - r) : was - wêron;* in *sia (h - g) : *sah - sêgin*; niet in *ia* met prt. sg. *iech* en plur. *eiên* uit **jehun;* noch in *skia* met p. p. *skên* uit **giskehin;* noch in *quetha* met prt. *quethen;* noch in *lesa* met p. p. *elesen.*

2. — *jo* praesentia zijn *bidda, ligga, sitta* met *i* uit *e* vóor oorspr. *i, î, j* en met dubbelen consonant uit **bidjo, *ligjo, *sitjo.*

3. Overgang tot de zw. vervoeging hebben we in *quetha* met p. p. *quaet* E. Sgr. 250, 1; in *ia* met 3 sg. en p. p. *iecht* R[1] 37, 1; W 23, 31; in *skia* met *schîde - en* W 429, 27; 436, 2; H[2] 24; J 40, 4; Sch 601; *schîjn* H[2] 24.

4. *Ieva* nevens *geva* verklaart zich door de omstandigheid dat oorspr. anlaut *g* primare palataalvocaal *g* of *i (j)* kan worden : deze nieuwe halve

klinkers hebben een palatalen tusschen *g* en *j* liggenden klank; doorgaans is *geva* jonger dan *ieva*, omdat *g* door ontleening aan het prt. **gef* terug in het praes. keerde. Verder staat *iêva* nevens *iêwa* (in het Owfri. vooral ging *v* vaak in *w* over). Uit *iêva*, *iêwa* ontstond door geminatie der *v* of *w* en verkorting der *ê*: *iowwa*, *io(u)wa*. Ten onrechte zoekt Dr. VAN HELTEN (*P. B. B.* 19, 360) de verklaring in oude vormen als **gevu*, **gevoth* enz., of wil hij, omdat de *iu*-vormen ontbreken, oorspr. *e* met middelstof *o* rechtstreeks tot *ou* doen ontwikkelen. Die uitleg is te wijd gezocht en de verdubbeling des slotmedeklinkers met verkorting der stamvocaal is een gewoon verschijnsel in het Owfri.: *scriûwa, bracka,* p. p. *metten, etten.*

5. De onregelmatige vormen *iaen*, *iaeth* kunnen noch door het prt., noch door den opt. verklaard worden. We zijn derhalve genoodzaakt in de analogie de verklaring te zoeken. En in dit opzicht schijnt ons de 2 en 3 sg. pr. ind. het meest geschikt om een *iaen, iaeth* in 't leven te roepen. Inderdaad uit *ieva, geva* hebben we **gewis(t)*, - *ith* of **jewis(t)*, - *ith* met *w* voor oorspr. *v*. Welnu het is een bewezen feit dat in het Ofri. de tusschen klinkers staande *w* vóor oorspr. *i* of *î* wegvalt; vandaar werd **gewist,* **gewith* tot **gês(t),* **gêth* of tot *iêst, iêth.* Doch dezelfde vormen vindt men ook voor 2 en 3 sg. pr. ind. van *gân* en *stân*, die nevens plur. ind. *gaeth*, *gaed* W 432, 6; H[2] 76, 91; *staed* W 433, 36; H[2] 25; ook **gês(t), geet(h), geed* W 39, 22; 393, 12; 411, 30; 415, 13; H[2] 90, 117, 162; **stês(t), steet(h), steed* W 404, 4; 474, 18; H[2] 90, 102, 300 hebben. Nu deze gelijkenis tusschen **gês(t)* (**gêwist*), **gêth* (**gêwith*) en **gês(t), geeth, geed (gân)* **stês(t) steet(h), steed* bracht ook in het praes. analogievormen van *gân, stân, gaet, staet* te weeg, nl. *iaen, iaeth.*

6. Inf. *iâ, iae* is mengeling van *ieva* en *iaen;* 3 sg. *iout* in stede van *ieft* is van *ioua* gevormd; prt. *ief* volgt den algemeenen regel : **sprek, brek;* *geef* is ouder dan *iou* of *gaef*; want *iou* komt rechtstreeks van *io(u)wa : *ief* > **iov* > *iou;* en *gaef* is door analogie ontstaan. Nevens **bed, bêdun* (*bêden* H² 64) treft men Owfri. *baed, ba(e)den :* hiertoe gaf aanleiding p. p. **beden* dat zoowel tot de 2de als tot de 5de kl. behoort : *beden* (geboden) H² 160, 163, 169 nevens *bêden* (gebeden) J 46, 2; *baeden* H² 81 (geboden) nevens *baeden* J 17, 11 (gebeden); alsook dezelfde stamvocaal in 't p. p. der 2de en der 5de klasse : *bêden* W S H² 160; *bisletten, wrlern* enz. nevens *sêten* H² 54; *setten* W H J; *metten* J 25, 35 enz. In navolging van *baed* (bood) nevens **bed* (bad); van *bâden* (geboden) nevens *bêden* (gebeden) verscheen nu ook *gaef* nevens **gef, ief.* De vorm *iouwe* 3 sg. prt. is een zeer jonge aan 't plur. ontleende vorm; *iô* en *ioe* zullen wel hunne vocaal in de 6de kl. gevonden hebben : even als *stoep* nevens *stâpa, foer* nevens *fara, hloep* nevens *hlâpa* (reduplic.) verschijnt hier *ioe* nevens *iae(n).* Op analogische gronden berusten nog de vormen *ioed, ioede* en *jôg : ioed* staat tegenover *iaen* als *stoed* tegenover *staen; jôg* tegenover *iaen; sloegh* J 44, 1; 50, 47 tegenover *slaen; ioede* en *iouwe* 3 sg. prt. hebben eene *e* naar aanleiding van jongere verwante vormen die uit het plur. *e* aannamen : *siôde, baede* H² 66, 94, 161; *wârde* H² 102 enz. *Ioef* is mengelvorm van *iô* en *ief.*

7. Nevens *baed, baede, gaef* 3 sg. prt. en *ba(e)den* prt. plur., door invloed van vormen der 2de klasse of des sg. (aanm. 6) ontstaan, vindt men nog talrijke ww. der 5de klasse met *â* in 't praet. : *saegh, saeghen* W J 30, 17 van *siaen* in navolging natuurlijk

van *taech* W H² 135, *tâgen* uit *tiaen; lay* (lag) W dat nevens *ley* H² 25 tot stand kwam door invloed van plur. *lâgen*, dat nevens **lêgen* ontstond in navolging van *saeghen* nevens oorspr. **sêgen; waes* W 5, 5; 397, 18; 412, 20 wiens lange vocaal te verklaren is door invloed van plur. of van vormen der 2de klasse; vocaal *a* bleef hier bewaard achter *w* en ging over tot plur. *wâren* W 427, 2; H² 170 met gramm. wechsel in stede van *wêren*.

8. Het ww. *sia*, *siaen* heeft eene regelmatige ontwikkeling in het Oofri. : in stede van 3 sg. pr. *siucht* R¹ H 338, 35 zou men **sêth*, **sehith* verwachten; doch *siucht* is ook wel mogelijk in navolging van *tiucht* uit *tia* (*tiohan*). Inderdaad, gesteld dat *i* des suffix in **sihith* reeds weggevallen was, als *h* tot *ch* werd, dan moet men ook de vormen *skêth* < **skehith*, *iêth* < **jehith* veroordeelen, omdat daar *skiucht*, *iucht* moet staan; doch neemt men aan dat *h* nog niet *ch* geworden was, vóordat volgende *i* wegviel, dan dienen *skêth*, *iêth* en zelfs *siûcht* uit **sicht* goedgekeurd. Opt. praes. *sê* komt uit *sehe*; opt. *siê* kreeg invloed van *siâ* of heeft jonge spelling *ie* voor *ê*; p. p. *siên* gaat terug op **sên* met navolging van *siâ*, uit **gisewin*; owfr. 3 sg. *siôcht* H² 88 nevens *siûcht* J 2, 14 is een dialectisch verschijnsel in hs. H²; 3 sg. prt. *siôde* H² 26 (zag) heeft - *e* uit plur. *siôden*, *sioeden* H² 54, 65, *siôen* H² 24 (met versmelting der *d* vóor - *en*) die uit *siaen* ontstonden, als *ioed*(*e*) uit *iâ*(*n*).

9. Neven *queda* H² 94; E. Sgr. 251, 30; *quede* opt. J 13, 38; 3 sg. *quet* H 52, 26; E¹ 54, 32 met jonge *d* of *t* uit *quetha* lezen we inf. *quaen*, *qwaen*, *quân* W J 63, 2; *quâ* J 6, 2 en opt. *qwê* met plur. *quaeth*, *quaed* W 77, 9; H² 159 enz. Hoe deze reeks vormen verklaard? Van samentrekking *â* uit *ea* (**kweta* > **kweda*

> **kwea* > **kwâ* kan hier moeilijk spraak zijn; nog veel minder ligt in het praes. de sleutel der moeilijkheid, vermits *queth* niets gemeens heeft met *quaen, quaeth: dwaen, dwaeth, dwê; gaen, gaeth; staen, staeth.* Ongetwijfeld moeten wij dus de oplossing in het prt. gaan zoeken. En wat vinden we daar? Een prt. van *queda* staat nergens geboekt! Maar vormen uit de 4de en 5de klasse als *sêten* (*sitta*) W 440, 6; *seet* opt. J 36, 16, 18; *bêden* (*bidda*) H² 25, 64, 175; *spreeck* opt. J 46, 38; 59, 20; *breeke, brecke* W 431, 3; 425, 5; *breeck, breck* opt. J 58, 31; 64, 12 pleiten voor een mv. prt. *quêden*, *queeden* en opt. *quêde;* voor een 1 en 3 sg. prt. *quêd* in navolging van *seet* W 441, 6; H² 68; J 37, 7; *scheer* W 398, 7; *spreeck* W 29, n° 13, 433, 10; 436, 10; 438, 28; 439, 11, 20; H² 16, 24, 28, 64, 156, 175, 176; J 44, 1; *breeck* W 423, 22; 438, 28; H² 28, 145; **queden*, **quede* staan klaarblijkend in verband met *dêden, dede* (*ê* > *â*, Ohd. *tâtum - tâti* enz.); **quêd.* sg. prt. komt overeen met *dêd,* waarin *e* wegviel. Dit laatste verschijnsel is niet zeldzaam in het Ofr. : stippen wij terloops aan : *deeld* (deelde) W 392, 8; *wîsdma* W 439, 9; *wîjsd* J 27, 1; *meend* J 12, 28; *leend* J 7, 2; *wold* W 430, 14; *woed* J 26, 17; 44, 12; *laet, lâth* W 397, 28; 412, 6; *wist* J 15, 34; *stôwad* W 397, 29; *dulgeth* J 44, 1; *tylath* J 56, 46. Wij hebben derhalve de zekerheid dat een inf. *quân, quaen,* een mv. praes. *quaet*(*h*), *quaed*, een opt. *qwê* in nabootsing van *duan* (*dwaen*), *dwaeth*, *dwê* (*eê*) is tot stand gekomen. De onbepaalde wijs *quâ* verkeert in dezelfde omstandigheden als *iâ, iae;* even als *iâ* uit *iaen* en *ieva* komen, verschijnt *quâ* uit *quetha* en *quaen.* Het gebruiken van beide vormen *quaen* en *quetha* gaf aanleiding tot een vorm *quâtha* H² 44 (*th* uit *quetha*) die als dubbelvorm van

queda gold, evenals *sprâka* nevens *sprêka, brâka* H² nevens *brêka, bâra* W nevens *bera.* De vorm *quêt(h)* zal dus ook een tamelijk jonge vorm zijn met lange klinker *ê,* vermits hij de vormen *dêt, gêt, stêt* nabootst.

10. *Skia, schiâ* (geschieden) wordt in het Oofr. normaal verbogen; *skêt(h)* 3 sg. pr. ind. komt van **skehith* met *e* uit andere vormen in stede van oorspr. *i; skiêth* heeft *iê* voor oorspr. *ê,* ofwel is op *skia* nagemaakt; *schê* gaat terug op **schehe,* en *skiê* (*skê*) werd op *skiâ* gevormd; *schia* opt. praes. is louter navolging van *tia* uit **tiahe* of **tiohe; skê* 3 sg. prt. oorspr. **skech, *skeh* ontleende zijnen vorm aan het onoorspr. mv. *skên* uit **skehun* in stede van **skegun;* (*e*)*skên* komt van *(*g*)*iskehin*, oorspr. **giskegin* met gramm. wechsel, evenals *ciên* uit **gijehin* en niet uit **gijegin* komt; in *eskiên* mag men **eskihin* onderstellen. Terwijl Oofr. conservatieve neiging aan den dag legt in de meeste vormen van *skia* (*skêth, schê, skên*), dat volgens de algemeene regels voor onzekere vocalen twee afwisselende wortelklinkers toeliet, vindt men in het Owfr. doorgaans *î, îj,* zelden *ê:* aldus praes. ind. sg. *schîjt, schîjd* S 384, 18; H² 32; J 12, 21 uit **ski-ith* of (**ski-eth*)*;* opt. *scîj* W 388, 29; J 50, 31; uit **ski-e, skîe* Sch. 394 met jongen uitgang *-e;* p. p. *schîjn* W H² J Sch. uit **ski-in, -en; schîen* S met jong suffix; alleen in *scheed* 3 sg. praes. J 3, 2 bestaat nog oorspr. *ê.* Vormen als *skiâth, schiâ* opt. met *iâ* uit *ia* uit *i-a* hebben in het Owfr. geene sporen nagelaten; wel treft men er de nieuwere vormen *schaen* inf. J 12, 32; Sch. 671; plur. *schaet(h), schaed* W 475, 28; H² 152; J 22, 11; 62, 12, die nevens *scheed, geet(h), steet(h)* naar het voorbeeld van *gaen, gaeth, staen* en *staeth* tot stand kwamen. In *scheen* H² 167 prt. plur. uit sg. *skê* (nevens de jongere zw.

vormen prt. *schîde, -en* W 429, 27; 436, 2; H² 24; J 40, 4; Sch. 601; *schyd* W 436, 28; J 64, 7; *schyn* H² 24 (uit *schyden* als *sioen* uit *sioeden*)) hebben we nog een oude praeteritaalvorm met *ê*,

Zesde klankverwisselende klasse.

§ 62. De ww., die tot deze klasse behooren, kunnen in drie afdeelingen verdeeld worden : 1° die met stamvocaal *a*, of *â* door contractie; 2° die met stamvocaal *o* of *a* + *nasaal;* 3° die met stamvocaal *e* uit *a* door *i*-umlaut in de jodpraesentia.

Klasse VI^a^. De ww. van deze afdeeling hebben in 't praes. en 't p. p. doorgaans dezelfde vocaal *a, â* of *e* door *i*-umlaut; in 't prt. steeds *ô*.

Germ. *a*, Ofri. *a, â, e* : Got. *faran*, Ofri. *fara, fâra, ferra.*
Germ. *ô*, Ofri. *ô* : Got. *fôr*, Ofri. *fôr, foer.*
Germ. *ô*, Ofri. *ô* : Got. *fôrum*, Ofri. *fôren.*
Germ. *a*, Ofri. *a, â, e* : Got. *farans*, Ofri. *gifaren, -fâren, feren.*

Praesensstam. *Fara* R¹ 17, 27; E¹ 85, 27; H 98, 14; W 19, 14; S 450, 19; H² 75; Sch. 633; *ferra* J 77, 7 H² 6, W 465, 9; *farra* H² 5; 3 sg. *fârit(h)* F 10, 20, 108, 114; *faret(h)* E¹ 31, 22; F 24; *fart(h)* E¹ 30, 20; 46, 19; E² 146, 11; 230, 2; E³ 231, 2, 12; 237, 22; 239, 22; F 108; W 398, 13; H² 8; *feret(h)* H 36, 10, 15; 334, 29; 340, 18; *fert(h)* B H 340, 34; E¹ 33, n° 19; 230, 2; 232, 4; 236, 11; E² 232, 3; plur. *fâreth* W 19, 14; H² 151; opt. *fare* B 167, 20; H² 151; E¹ 62, 12; W 392, 14; *faeer* J 3, 4; *fari* R¹ 37, 28; 71, 31; *t. farande* R¹ 122, 13; *t. farane* H 14, 12; W 399, 10; *t. fâriane* H² 58; *farend(um)* E² 246, 14; J 43, 2; *farand* E² 201, 13; *t. fêren* J 1,38, — **hlada* (*laden*); — *drâg(h)a* W 59, 23; 397, 36; 399, 7; S 489, 7; 559, 20; J 72, 4; H² 56, 58; 107; *drâge* S 489, 35; 3 sg. *draecht* H² 241; plur.

drâget Sch. 708; *t. drâgane* H² 104; *t. drâgen* H² 104; W 405, 12; inf. *dreg(h)a* B 154, 15; 164, 9; E¹ 196, 14; P 355, 35; W 406, 5; *dreiga* E³ 196, 16; 3 sg. *drecht* W 471, 7; J 32, 19; 37, 2; H² 145; *dreith* R² 540, 25; E¹ 201, 16; E¹ 232, 28; F 126; opt. *dreg(h)e* B 154, 3, 9; E² 245, 29; 104, 14; 535, 3; H² 89; p. pr. *dregand* R¹ 123, 5; *t. dregande* R¹ 61, 2; inf. **dragga*. p. pr. *dragghen* H² 9; inf. **dregga, dregge* J 37, 4; 3 sg. *dregget* J 13, 45; *dreggen* Sch. 395; *ic dregge* Sch. 637; — **greva* **grâva, bygrôva* J 71, 2; *t. gre(e)ft* W 417, 2; H² 130; *t. greuande* R² 538, 16; — *(bi)seka* R¹ 39, 24; 61, 17; E¹ 24, 1; H 24, 1; 76, 36; *ic byséke* E. Sgr. 252, 14; 3 sg. *bisekth* R¹ 73, 36; *bi-, by-, withsecht* E. Sgr. 254, 14; E¹ 56, 4; H 338, 7; S 501, 35; E² 201, 36; E³ 252, 20; F 28, 108, 124; *unsekt* E² 201, 37; opt. *unseike* E³ 197, 8; 208, 20; *with-, be-, biseke* B¹ 161, 6; R 69, 31; 77, 11; R² 541, 27; E¹ 76, 7; H 64, 20; W 13, 9; *t. bisekande* R 95, 11; *t. besekane* H 94, 11; inf. *bisecka* W 390, 25; 397, 24; 412, 5; H² 136; 3 sg. *bi-, foerseckt* J 56, 1; W 57, 2; *t. bisecken* H² 13; opt. *bisecke* W 69, 31; H² 93; *bisecket* J 15, 62; inf. *bisâka* H² 175 — **skeka*, **skaka* (wegloopen) 3 sg. *skech* (l. *skecht*) B 166, 8; E² 198, 33; — **wada* (waden); — *waxa* (wassen) B 164, 27; J 84, 7; E² 208, 12; P 355, 27; 3 sg. *waxt* R² 538, 15; B 154, 23; W 421, 2; H² 93, 117; E³ 242, 1, 4; *wast* F 48; *wext* E¹ 242, 3, 7; opt. *waxe* H 68, 5; *t. waxande* R 125, 12; — *slâ* (**shaha(n)*) R² 542, 32; E² 232, 15, 18; H 98, 15; H 331, 11; *slaen* W 427, 33; 431, 20; J 60, 24; 3 sg. *slait(h), slayt(h)* B¹ 159, 1; E² 183, 16; F 34, 92, 94, 108, 114, 128, 132; S 447, 4; H² 63; *sleit(h), sleid* R 81, 2; 121, 11; 126, 23, 33; B 176, 11; E¹ 30, 25; H 331, 26; 336, 9, 25; *slaeght* W 426, 23; *slaeth* H² 94; *slacht* W 103, 10, 26; 104, 22; 105, 26;

400, 21; 410, 16; 423, 14; 426, 37; S 384, 10; 480, 28; 486, 8; J 2, 31; 55, 4; imper. *slacth* J 58, 36; plur. *slaed* J 81, 14; opt. *slê(e)* F 130, 150, 156; R[1] 71, 22; 115, 4, 14; 127, 1; B 160, 25; H 328, 1; 329, 2, 8; 342, 17; W 106, 2; 390, 21; 422, 36; H[2] 36, 160; J A. 6; *slâ* E[3] 241, 2; — **thwâ* (**thwaha(n)*, Mnl. dwaen, wasschen).

PRAETERITAALSTAM I. *Fôr* R[1] 132, 23; F 132, P 356, 13; *foer* H[2] 28; W 436, 28; — *drôch* F 113; *droegh, droech* H[2] 117, 168; W 421, 6; *drêg* H 340, 6; Sch. 534, 598; — *wôd* R[1] 127, 23; — *wôx* E. Sgr. 244, n° 1; *wo(e)x* W 398, 3; 437, 6; H[2] 25; J 50, 47; 74, 1; — *sloegh* J 44, 1; 50, 47; H[2] 136; *sloech* J 64, 12.

PRAETERITAALSTAM II. *Fôrin* P 353, 3; *foeren* W 430, 25; 432, 20; 437, 30; H[2] 27; *fôre* R 7, 13; 116, 8; W 19, 8; — *drôgon, -en* R[2] 539, 10; H[2] 56; *drôgin* E[2] 245, 1, 5; P 354, 2; *drôge* R[1] 117, 2; W 431, 8; — *bisôke* R[1] 13, 8; — *woxe* W 398, 3; H[2] 56, — *slôgon* R[1] 5, 10; 127, 21; *sloeghen* W 430, 27; 431, 14; opt. *slôg(h)e* R 117, 3, 8, 10; J 58, 30; 74, 2; *sloeghe* H[2] 143.

PART. PRAET. *(G)(e)fa(e)ren* E[1] 62, 23; H 337, 11; E[3] 231, 17; F 30, 48; W 407, 15; J 60, 22; 37, 13; H[2] 108; *(e)ferin, -en* R[1] 53, 1; 63, 28; — *dregen* E[3] 197, 26; S 459, 5; Sch. 600, 617, 701, 709; *urdreggen* Sch. 701; *drein* F 48; W 421, 4; 431, 7; H[2] 117; *lâden* J 15, 61; *hlêden(a)* Sch. 725; — *bigrêwen* F 114; *bigrâven* W 395, 24; — *waxen* S 469, 14; H[2] 237; *unewaxen(a)* F 16, 136; — *geslagen* E[1] 42, 5; 46, 32; F 64; *eslâgin* F 72 *geslêgin* P 354, 15; *(g)i - g(e)slein* H 328, 18; 337, 36; 339, 26, 31; 340, 24; R[1] 97, 22; 118, 29; E[1] 72, 1; 216, 9; B 181, 2; *slâgen* S 498, 11; W 59, 11; F 48, 64, 68; *(e)slain* R[2] 541, 24, 26; B 166, 26; 177, 21; E[2] 186, 26; 190,

10; S 493, 33; W 399, 12; 406, 23; 408, 29; 411, 31 H² 117, 135; J 50, 47; 76, 5.

Aanm. 1. Grammatische wechsel is waar te nemen in *slâ* met prt. *sloech, sloegen*, *eslagen,* behalve in 3 sg. *slaith, sleith* uit **slegith, *slagith* met onoorspr. *g* uit **slehith, *slahith.*

2. In het Owfr. leest men talrijke vormen met stamvocaal *a, â,* waarvoor het Oofr. de oudere vormen met vocaal *e* vertoont : *fara, fâra, farra; draga drâga* enz. De Oofr. vormen als *fera, drega, greva* enz. ontleenden hunne vocaal aan vormen met *e* door *i* - umlaut uit *a* ontstaan : 3 sg. *ferith, *dregith, *grevith* enz. In het Owfr., waarin *i* - umlaut zeldzaam is, en p. p. op suffix *-an* eindigde treft men integendeel overal *â* : *fâra*, *faert*, *fâren* enz. Gesteld nu dat jonge *i* umlaut te weeg brengt met geminatie des cons., ontwikkelden zich uit *fara* p. p. *fâren; drâga, drâgen* enz. de vormen *fâria(ne)* H² 58, **fârin; *drâgia, *drâgin* > *ferra, *ferrin; dregga *dreggin,* en door mengeling met de *â* - vormen : *farra*, *farren; dragga, draggen* enz.

3. De vorm *wast* nevens *waxt* verklaart zich door syncope van de uit spirant ontwikkelde *k; waxt* en *waxen* staan voor **wachsist, wachsen;* doch *ch* vóor *s* + *voc* werd *k; i* - umlaut werd niet verhinderd in *wext.*

4. *Slâ* (**slaha(n)*) heeft opt. *slâ* uit **slahe* < **slahai* of door ontleening aan inf. *slâ.* De vorm *slê* is ten opzichte van *slâ,* wat *iê*, *siê* zijn ten opzichte van *iâ, siâ.* (*E*)*slein* gaat terug op **gislegin;* (*e*)*slain* op **gislagin* dat zelf uit **gislegin* en **gislagan* ontstond; *slacht* 3 sg. komt van **slagith* < **slahith* met onoorspr. *g* uit andere vormen genomen.

5. Prt. *drêg* H Sch. verklaart zich of door invloed

der optatiefvormen op de vormen der aantoonende wijze : **drêge* uit **drôgi*, of door generaliseering van de vocaal *ê* : *drêga*, *drêg*, *drêge*, *gidrêgen*; of eindelijk uit oorspr. **drôgi* 3 sg. zonder invloed van 1 sg prt. (*P. B. B.* 14, 283).

KLASSE VI[b]. Hiertoe behooren de ww. met voc. *o* (uit *a*) vóor *n* :

PRAESENSSTAM. **Spana*, *spona*, (os. ags. *spanan* verleiden) *spont* B 166, 25; — *stonda* (staan) R 53, 35; 57, 15; 118, 13, 15, 27; E² 142, 8; 152, 16; E¹ 68, 22; 76, 37; inf. *stonde* R² 542, 32; E² 188, 13; E³ 196, 12; 3 sg. *stont* R¹ 21, 15, 27; R² 542, 23; *stent* B 179, 13; E¹ 89, 32; H 334, 3; 335, 12; plur. *stondath* R¹ 89, 32; opt. *stonde* R¹ 121, 17; B 152, 4, 6; 161, 18; *t. stondande* R¹ 128, 7; *t. stondane* H 335, 28; *t. stonden* E³ 241, 12; *(on)stondande*, *-ende* E¹ 220, 16, 20; E² 220, 16; H 338, 8; E. Sgr. 256, 19; *onstonden*, *-an* E³ 217, 16; 223, 26; F 86; inf. *standa* H² 125; 3 sg. *stant*, *stand* E² 218, 15; E³ 219, 15; 233, 35; F 12, 34, 52, 66, 152; plur. *standet* W 437, 23; opt. *stande*, *-a* W 406, 12; J 8, 1; 31, 9; H² 34; *t. standen* J 31, 9; p. pr. *standen* J. 18, 5; W 408, 29; 423, 25.

PRAETERITAALSTAM I. *Stôd* R¹ 133, 23; E¹ 247, 26; F 44; H 336, 34; *stond* W 425, 13; *stoed*, *stoet* W 410, 2; 430, 11; 431, 16; 431, 13; 437, 10; 438, 1, 7; H² 63, 114; J 17, 16; 35, 1.

PRAETERITAALSTAM II. *Understôden* Ps. 2[a], 8; *foerstonden* E. Sgr. 249, 38; *stoeden* W 439, 12; H² 63, 65; *stôde* E¹ 40, n° 8; H² 37; 156; F 22, 38; W 431, 8; 441, 26; *stoe* W 425, 2; *stonde* E¹ 40, n° 8, 232, 35; F 42; J 62, 7; *stoede* W 440, 18, 26; S 494, 19.

PART. PRAET. *(E)stenden* B 150, 10; 155, 25; H 330, 27; F 84, 164; E² *stinsen* W 404, 31; J 18, 1, 8;

stinzen J 15, 42; 21, 29; *stenzen* H² 101, *standen* S 466, 2.

Aanm. 1. De stam van het ww. *stonda* is *stand*; doch *a* voór *n* wordt in gesloten en beklemtoonde lettergrepen *o*, telkens de volgende lettergreep oorspr. geene *i, î* of *j* bevat; deze regel gold vooral in R B E¹ H terwijl in E² E³ F soms, en in het Owfri. steeds *a* (in navolging van de andere ww. 6de kl.) voór *n* verschijnt. De vorm *stent* nevens *stand, stond* heeft eene jonge *e* door *i*-umlaut uit *a* in de betoonde lettergreep. In *sten(s)zen* uit **gistenden* bestaat navolging van *fensen, gensen* part. praet. van *fâ* en *gâ(n)*; nevens *stinsen* met *i* door invloed van jonge *i* (**gistensin*) en *stensen* mocht men dus ook **stên *sta(n)* verwachten. In navolging van vormen met *-nd* bleef *n* weleens bewaard, zooals in opt. praet. *stonde*, plur. *foerstoenden* E. Sgr., prt. *stond*.

Klasse VI^{c}. Tot deze klasse behooren de ww. met *-jo*-stam; die in het praes. *e*, in 't praet. *ô* (zelden *ê*), in 't part. praet. *e, ê* (Oofri.) en soms *a, â* (Owfri.) hadden.

Praesensstam. *Heffa* (Os. *heffian, hebbian*), *ofhefth* B¹ 158, 1; E¹ 230, 15; *hef(ma)* B 158, 8; *heuet* J 49, 3; — **sc(h)eppa* (scheppen); *scept(h)* W 423, 16; H² 145; *scîpet* J 58, 29; *skeppeth* E² 202, 10; *skeppe* B 153, 26; 166, 8, 30; 170, 5, 7; 172, 20; E¹ 198, 34; *scheppe* W 435, 15; *scep'* H² 21; *t. scêpena* W 25, 9; — **steppa* (ags. *staeppan, steppan*); 3 sg. *stepth* E³ 243, 39; *stâpth* S 447, 4; *staept* S 456, 10; *stâpet* W 472, 2; *steppe* B 152, 29; E¹ 50, 14; H 50, 14; *t. stêpane* H² 78; — *swera* (ags. *swarian*, zweren) R¹ 57, 5; 79, 1; R² 543, 23; H 12, 14; E¹ 188, 25; H 341, 19; *swêra* E¹ Sgr. 252, 35; 1 sg. *swêr* J 56, 12; *swerstu* J 15, 54; 3 sg. *swert* W 106, 7;

107, 1; J 24, 10; opt. *ic suere* H 72, 36; *swere* R² 544, 3; B 152, 26; 166, 4, 17; 167, 26; E¹ 198, 20; E² 210, 28; H 58, 2; 328, 16; H² 88; *swer* J 13, 18; *t. swerande* R¹ 59, 24; R² 539, 7; *t. swêrane* E² 145, 11; E¹ 52, 4; H 52, 27; inf. *swâra* W 393, 31; 394, 6; 397, 32; 398, 5; 399, 7, 28; 412, 19; 420, 22; 421, 23; S 462, 15; 464, 12; 469, 9, 23; 472, 10; J 62, 16; plur. *swâred* W 411, 23; *t. suârane* W 391, 28; *t. swâren* W 395, 11; inf. *swôra* S 445, 21; 498, 29; inf. *swerra* S 498, 33; H² 74; 3 sg. *swerreth* S 494, 2; plur. *beswerreth* J 24, 12; opt. *zwerre* S 494, 1; *swerre* W 416, 14; inf. *swarra, zwarra* J 11, 1, 2; W 466, 30; opt. *swarre* W 59, 2.

Praeteritaalstam I. *Hôf* F 42; H² 68; *hoef* W 441, 19; — *scôp* E¹ 211, 6; *schoep* W 429, 26; 438, 25; H² 167; — *ûrstôp* F 44; W 409, nº 16; H² 114; — *swoer* H² 133; W 418, 26; 419, 21; J 82, 12; *swer* W 7, 5.

Praeteritaalstam II. *Hôven* W 437, 17; H² 25; *hôfse (*houen se)* F 42; — *scoepen* W 436, 36; H² 24; *schoepen* W 436, 20; — *bysuoeren* W 437, 29; *bisuôren* H² 27; *swôren* W 393, 10; 401, 16; H² 43, 134; J 15, 34.

Part. praet. *Hêuen* W 406, 18; 440, 15; *-hêwen* E. Sgr. 255, 8; F 36, 56; H² 66, 107; *gehêwin* P 354, 14; — *eskipin* R¹ 132, 3; *(e)skepen* F 112; R¹ E³ 210, 25; *schêpen* J 50, 46; *sc(h)eppen* W 400, 2; H² 60; S 498, 31; J 50, 30; — *bystâpen* J 15, 54; *(e)swerin, — en* R B¹ 151, 10; H 330, 9; 331, 5; E¹ 6, 2; 20, 3; E² 246, 5; E. Sgr. 253, 22; F 146; *-swêrn* F 8, 16, 48, 164; S 486, 20; *byswern* J 21, 5; *swerren* W 5, 27; W 392, 2; H² 45, 60, 76; *swêran* F 162; *swâren* H² 111; *swarren* J 2, 16; 11, 3; *swôrn(e)* S 481, 29.

Aanm. 1. Overgang tot de zwakke vervoeging hebben we in *heffa* met p. p. *heuet* J 49, 4.

2. Grammatische wechsel bestaat in *heffa* met prt, sg. *hôf*, plur. *hôven*, p. p. *heuen*.

3. De vormen *swâra*, *stâpa* enz. nevens *swêra, stêpa* behooren tot eene reeks *a*-vormen, die hun ontstaan te danken hebben aan p. p. *swâran*, *swôran stâpan* (*bystâpen* J 15, 54). Door invloed eener jonge *i* (*sweria* E[1] 60, 33) ontstonden *swerra, (e)swerren* uit **swâria, eswârin;* en door mengeling van *swâra* en *swerra,* van *stâpa* et *steppa* kwamen *swarra, eswarren, stappa, (e)stappen* enz. tot stand.

4. P. p. *eskipin* R heeft *i* door invloed van blijvende jonge *i* uit **(e)skapin* > **(e)skepin,* > *(e)skipin*; prt. *swêr* gaat terug op **swôri,* of heeft zijn vocaal uit de andere tijden met *e* ontleend.

B) Redupliceerende werkwoorden.

§ 63. De ww., die in het Got. nog redupliceerend waren, wijl zij hun praet. door verdubbeling vormden, zijn in het Ofri., evenals in het Ohd. klankverwisselend geworden, zoo nochtans dat deze jongere verwisseling wellicht door samentrekking ontstaan (*P. B. B.* 8, 551; *Zs. für vergl. Sprachforschung* 27, 593, 618; R. E. OTTMANN, *Die redupl. praeterita*, Leipzig 1890; G. HOLZ, *Urgerm. geschlossenes ē*, Leipzig 1890; *Philol. Bijdr.* 1897, 3) oorspr. tot geene der zes klankverwisselende klassen behoort,

Men onderscheidt twee klassen van redupliceerende ww. volgens de in het praet. ind. heerschende vocaal; p. p. en praes. hebben doorgaans dezelfde vocaal.

Eerste klasse met prt. ê.

§ 64. In het Ohd. hadden de ww. der eerste klasse *ê*, die zich later tot *ea, ia, ie* vervormde; in het Onfr. (P. TACK 16) werd Owgm. *ê* even als in het Os. gediphthongeerd tot *ie*, of tot *i* vóor gedekte *l* of *n*. In het Ofri. leest men meestal *ê*, of *e* voor dubbele nasalen; zelden *i* of *ie* tenzij in R en in 't Owfri. vóor liquida en gedekte nasalen.

Tot deze klasse behooren 1° de ww. met *a (o, u)* + *ll, -nn, -l, -n* + cons.; 2° ww. met *â*; 3° de ww. met stamvocaal *ê* (ohd. *â*); 4° de ww. met stamvocaal *ei* (got. *ai*).

KLASSE I[a]. Deze ww. vertoonen *a (o, u)* + cons.; en vertoonen de volgende klankverwisselingen :

Germ. *a*, Ofri. *a, â* : Ags. *haldan*, Ofri. *halda, hâlda.*
Germ. *io*, Ofri. *i(e), ê* : Ags. *héold*, Ofri. *hêld, hi(e)ld.*
Germ. *io*, Ofri. *i(e), ê* : Ags. *héoldon*, Ofri. *hêlden, hi(e)lden.*
Germ. *a*, Ofri. *a, â* : Ags. *halden*, Ofri. *halden, hâlden.*

PRAESENSSTAM. *Falla* R² 539, 22; 541, 10; W 439, 14; S 489, 12; H² 63; J 53, 1; 3 sg. *offallit* F 98; *falt, fald* R¹ 117, 21; 118, 8; B 161, 1, 28; 176, 30; E² 206, 12; E³ 206, 28; W 393, 2; 403, 12; 426, 22; H² 16, 42; J 20, 2; *felt* E¹ 232, 35; plur. *fallath* R¹ 130, 22; 131, 12; H² 159; B 165, 10; E² 197, 1; *fallet(h)* J 50, 3; W 426, 13; E² 246, 13; opt. *falle* R¹ 116, 4; 129, 8, 18; H 340, 8, p. pr. *fallanda* E² 246, 16; *t. fallande* R² 538, 26; *t. fallene* E 195, 9; *t. fallane* E² 195, 17; — *halda* R 11, 3; 19, 13; B 176, 15; H 44, 2; E³ 189, 30; H² 7; J 1, 1; *halde* E¹ 6, 16; 216, 22; J 32, 7; *haulda* Sch 730; 2 sg. *halst* E² 245, 24; 3 sg. *halt(h)* R¹ 129, 1; 130, 5; R² 542, 31; B 162, 2: 171, 23; E² 238, 20; W 103, 5, 14; 400, 26; F 4, 54, 104, 112; H² 21, 123; J 59,

14; 64, 17; *haut* W 435, 24; *hald* E[1] 238, 19; *helt* H 96, 13; *hal(ma)* J 12, 12; plur. *haldath* R[2] 541, 16; *haldet* W 391, 13; 422, 14; 471, 31; opt. *halde* R[2] 543, 14; B 152, 19; 170, 22; E[2] 208, 16; 246, 13; H 329, 17; 330, 8; W 403, 8; J 3, 6; 51, 1; *halda* F J 2, 37; *halte(ne)* S 493, 27; 497, 31; *halte(n)* W 470, 31; ger. *t. haldande* R 9, 9; *th. haldane* E[1] 81, 6; 247, 20; H 335, 2; H[2] 22, 51; *t. halden(e)* W 395, 22; 435, 11; *t. hauden* J 1, 15; — **walda* (geweld hebben) B 164, 12; plur. *waldath* E[1] 218, 9; E[3] 219, 9; H 333, 26; opt. *walde* B 165, 14; E[2] 197, 30; W 3, 3; *ti waldane* J 84, 17; — **walla* (wallen, koken) 3 sg. *walt* J 20, 2; p. pr. *wallande* F 44; *wallande, -ende* W 408, 31; 420, 18; H[2] 112; — *banna* W 399, 15; 414, 3; 432, 37; *bonna* B 172, 1; *banne* W 412, 29; 1 sg. *bon ic* F 136; *ic forbonne* F 144; *ic banne* W 400, 1; 401, 21; 431, 30; 432, 25; H[2] 172; J 50, 24; *ban* W 431, 32; H[2] 172; *thu bennest* F 34; 3 sg. *bant* W 414, 8; *baent* H[2] 62; opt. *banne* W 388, 5; *t. bannan(n)e* H[2] 27; W 412, 6; *t. bannen(e)* W 388, 5; 390, 32; 392, 7; 396, 33; 412, 13; 417, 13; — *gung(h)a* (gaan) R 59, 13; 61, 23; 73, 6; E[1] 198, 15; F 44, 114; W 414, 19; *gungen* E[3] 204, 24; *unga* B 165, 29; 170, 14, 25; 3 sg. *guncht* R[1] 49, 13; 117, 17; *gunth* (l. *guncht*) R[1] 124, 13; 131, 5; *gongh* J 3, 1; *ganght* E[3] 239, 5; *ganckt* E[3] 208, 8; *ganch* E[3] 227, 1; *ganeth* (l. *gancht*) E[2] 142, n° 12; *gant(h)* (l. *gancht*) E[2] 142, 28, 31; 143, 2, 5, 18, 19; *gangh* E[3] 223, 20; *ganc* F 46; *genght* H 34, 3; *gengt* B[1] 157, 2; *gench* B[2] 155, 9; *gengh* E[1] 38, 24; 31, 9; H 31, 9; *gencht* B 157, n° 20; *genth* (l. *gencht*) B[1] 155, 9; B 160, 6; plur. *gungath* B 151, 12; 152, 25; 155, 7; *ungath* B 180, 12, 17; opt. *gunge* R[1] 53, 34; 116, 8; B 152, 23; 153, 9; E[2] 210, 27; S 490, 18; *unge* B 152, 10; 161,

28; 168, 22; *gong(h)e* W 426, 1; 433, 28; 476, 12; J 11, 1; 59, 5; *gongh'* W 433, 30; imp. *gongh* W 434, 13.

PRAETERITAALSTAM I. *Foel* W 414, 17; S 464, 14; 470, 3; J 50, 7; *foeel* J 64, 12; — *hild(ma)* W 427, 12; J 50, 41; *hieldt* H² 161; *ben* R¹ 125, 15; — *geng* R¹ B F 42, 44; *gheengh* H² 24, 113, 114; *g(h)ing(h)* W 396, 20; 409, 19; 410, 2, 4; 434, 2, 15; 436, 5; H² 114; J 15, 52; 31, 4; 44, 1; 58, 36, 37.

PRAETERITAALSTAM II. *Fôlen* W 439, 18, 27; *foelen* H² 65; opt. *fôle* S 449, 7; 494, 4; *forifelle* R¹ 117, 8; — *hildon* R 132, 7, 28; 134, 3, 11, 24; *hîlden* W 413, 31; 427, 15; H² 75, 81, 122; *hielden* H² 161; opt. *hilde* R¹ 29, 24; W 406, 5; 425, 3; H² 80; J 50, 48; *hielde* H² 26, 157; *hêlden* E¹ 247, 22; H 343, 8; E¹ 18, 8; H² 81; opt. *hêlde* H² 79, 106; E¹ 99, 6; 246, 25; — *bennon*, — *en* H 342, 27; R¹ 131, 17; E¹ 246, 26; — *wildon* R¹ 125, 11; — *gêngin* P 354, 8; *g(h)ing(h)en* F 40; W 441, 10; H² 68; opt. *ghêng(h)e* H² 53; *gînge* J 58, 37; *gîng'* J 58, 36; *gung(h)e* H² 71, 122 *(ont)gonghe* H² 155; *(om)gong(h)* J 25, 2; 51, 1.

PRAET. PART. *(E)fallen*, *-in* W 430, 21; J 81, 6; F 60, 64, 82, 96, 98; — *(e)halden* R² 541, 16; 540, 24; B 158, 18; 161, 21; 164, 11; 180, 22; E² 196, 18; H 335, 23; W 391, 26; 398, 15; 414, 28; 426, 15; S 491, 38; 468, 7; H² 58; J 21, 25; *haldin* B 161, 22; — *(e)bonnen-* R¹ 129, 1, 26; E² 146, 23; E¹ 34, 35; 72, 4; 78, 12; *bonnane* E¹ 64, 16; *bannen-* W 71, 27; 392, 31; 393, 23; 407, 13; 414, 7; 417, 6; 421, 21; 425, 15; S 493, 20; 497, 25; 491, 23; H² 11; — *egangen* R² 544, 10; *(e)gengen* R¹ 117, 19; 118, 6; R² 540, 30; 541, 5; *egenzen* E¹ 216, 17; 217, 17; *eghensin* E² 216, 17; *egendzin* H 331, 25; *genzen*, *-z(i)en* W 428, 7; 414, 17; H² 118, 129, 138; *ginsen*, *ginzen* W 413, 5, 16; 414, 17; 418, 3; H² 169.

Aanm. 1. Overgang tot de zw. vervoeging hebben we in *bonna, banna* met prt. *bande* H[2] 1, 60; *bond* W 441, 22; plur. *bonden* F 6; p. p. *bonned* F 20, 54; 112; *boniath* (l. *bonnath*) E[3] 185, 9; *urbond* E. Sgr. 248, 7.

2. *I*-umlaut is zelden doorgedrongen in 2 en 3 sg. pr. ind. en in 't p. p. omdat de consonantverbindingen *-ll*, *-ng*, *-nn* dien verhinderden, of althans omdat vormen met behouden vocaal invloed bewerkten.

3. In stede van *banna, ganga* heeft het Oofri. (R[1] R[2] B F) *bonna, gonga* met *o* uit *a* vóór *n;* in *gunga*, *guncht, gunge* enz. staat *u* in stede van *o* uit *a* vóór gedekten nasaal. Onbepaalde wijs *unga* (*gunga*) B[1] B[2] ontstond door mengeling van **gonga* (*gunga*) met **ongân*, dat, onder invloed van **gonga,* den eindcons. *n* verloor en *â* verkortte : *onga*, waarna het in *unga* overging gelijk *gonga* in *gunga*. Dezelfde ontwikkeling greep plaats in *ungath*, *unge*, die nevens *gungath*, *gunge* uit **ongâth*, *ongê* door mengeling van *gongath*, *gonge* ontstonden. In *haulda* Sch 730 moet men mengeling aannemen van *halda* en *hauda* (met *au* uit *a* + *l* vóór *d*).

4. Eene algemeene aanmerking dient hier gemaakt. De vraag is of de praeteritale vormen hunne vocaal kregen door de volgende ontwikkeling : **hehald* > **heald* > **hiald* > *hield,* ofwel oorspr. *ê* (got. *ê*, ohd. os. *ê*, *ia*, *ie*) hadden en van daar rechtstreeks *ie*, *i* kregen. Wij hebben reeds hooger deze laatste onderstelling aangenomen omdat 1° de ontwikkeling, *ea*, *ia*, *ie* tegen de phonetische wetten van het Ofri. inloopt; 2° in H B E[1] F H[2] overal *ê* verschijnt. De uitzonderingen aan dezen regel zijn licht te verklaren : in *foel, foelen* stond oorspr. *ê* : zulks bewijst *forifelle* R[1] 117, 8 ; maar aangezien *falla*

met dubbelen cons. veel gelijkenis heeft met *farra, swarra, dragga, stappa* enz., heeft het ook zijn prt. aan de 6de klasse ontleend. In *hield* is oorspr. *ê*, evenals in *sic, hiet* H² (opt. **sê*, prt. *hêt*) tot *ie* overgegaan (verg. P. TACK § 31), terwijl in *hild, ging* enz. *ie* voór *ld, ng* werd verkort en in *gunge* J invloed van 't praes. bestond.

5. Voór oorspr. *j, i* of *î* werd media *g* geassibileert tot *dzi, dszi, tzi, s, z* enz.; vandaar *egendsin, -zin, gens(z)ien* met stamvocaal *e* uit *a* door *i*-umlaut; of *gins(z)en* met stamvocaal *i* uit *e* door invloed eener jonge *i* : **gigangin* > **gigen(s)zen* > **gigen(s)zin* > **gigin(s)zen.*

KLASSE I*b*. Deze bevat de ww. met *â* in 't praes.

Germ. *â,* Ofri. *â* : Got. *fâhan,* Ofri. *fâ, faen.*
Germ. *ê,* Ofri. *ê, i(e)* : Got. *fêng,* Ofri. *fêng, fi(e)ng.*
Germ. *ê,* Ofri. *ê, i(e)* : Got. *fêngum,* Ofri. *fêngon, fi(e)ngen.*
Germ. *a,* Ofri. *a, e, i* : Got. *fangans,* Ofri. *fangen, fen(s)zen, fin(s)zen.*

PRAESENSSTAM. *Fâ* (vangen) R² 542, 31; B 153, 13; 167, 16; 173, 7; E² 199, 20; P 355, 8, 33; *faen* W 396, 2; 430, 30; 433, 38; 476, 26; *ontfaen* H² 12; 3 sg. *fêth* R¹ 125, 4; R² 543, 4, 9; B 170, 9, 17, 18, 24; 180, 6, 10, 23; E¹ 36, 34; E³ 209, 18; 210, 21; H 36, 32; 334, 32, F 56, 58, 68, 114, 122, 142; *fêtht* E² 241, 25; *fucht* W 103, 20; 406, 30; 410, 24; 433, 5; 470, 31; S 497, 31; J 22, 18, 35, 1; 38, 2; 40, 1; 44, 6; H² 118; *focht* H² 49, 106; S 470, n° 24; *feng* F 138, 140; J 50, 44; plur. *fât(h)* R¹ 71, 17; B 166, 28; 168, 7; F 56, 122; J 43, 13; imper. *faeth* J 58, 36; opt. *fê, fee* R¹ 116, 23; B 153, 14; F 150; W 49, 11; 394, 21; 429, 34; 436, 23; J 21, 25; H² 166; *t. fande* R 67, 7; *t. faen(e)* W 393, 22; 424, n° 1; H² 42; — **hûa, hwaen* 532, 29; H² 132 (hangen); opt. *huê, hwê* W 418, 11; 422, 29; H² 132; *t. hûande* R¹ 27, 20; *t. hwane* H² 132.

PRAETERITAALSTEM I. *Feng* F 44; P 352, 27; H² 110, 114; *fing(h)* W 399, 31; 408, 15; J 39, 3; 44, 1; — *hweng* F 112.

PRAETERITAALSTAM II. *Feng(h)en* H² 37, 169; *i oenfenghin* H² 120; opt. *ontfeenghe* H² 59; *fing(h)en* W 413, 21; 431, 15; opt. *finga* S 483, 12.

PART. PRAET. *(E)fangen* R² 543, 22; R¹ 130, 19; 126, 13, 23; F 26; *efen(s)(z)en* B 171, 1, 24; 174, nº 20; W 395, 20; S 461, 3; Sch 250, 389; H² 7, 8, 33, 84, 143; F 24; *fin(s)(z)en* W 45, 17; 418, 6; 427, 31; 428, 3; J 39, 2; 44, 1; H² 109, 143; Sch 590; *fengen* F 110; *efendsen* E¹ 44, 27; F 24; *(g)(efên* E¹ 44, 30; H 332, 13; E³ 203, 3; 208, 24; 210, 1; F 78, 86, 88, 100, 118; *faen* W 432, 32, 35; H² 174; — *huuendzen* F 156; *hwên* H 340, 28; *hwinsen, hwin(d)zen* Sch 389, 46?, 516, 517, 522, 530; W 55, 31; *hwensen, -(t)zen* Sch 495, 540, 616, 709; Ag. 6, 56; 516, 3, 11; *hinsen* Sch 616; *hanghen* Sch 514.

Aanm. 1. Gramm. wechsel verschijnt in *fâ* met p. p. *fengen* uit **fenhino*; in *huâ* met p. p. *huuendzen* uit **henhino* door **huuengin*.

2. *Fâ, faen* (uit ger. *-en, -an* of naar *gân, stân*) gaaf terug op **fâha(n)* of **fâho(n), *fonhonom* en niet op **fuâ* zooals SIEBS (*Grundr.* 1, 75, 2) en C. GUNTHER 13 het beweren; verg. *t. fâne* met *t. dwâne, t. hwâne*. *Fêth* 3 sg. praes. was oorspr. **fêhith, *fenhith, *fenhidhi* uit *fanhidhi;* daarnevens in F *feng(th)* met onoorspr. *ng* in nabootsing van prt. *feng*. Owfri. *fûcht* H² 118; W 103, 20; S 497, 31; J 22, 18; *focht* H² 49 in stede van regelmatig *fêth* zijn gevormd in navolging van *tiòcht, tiûcht, siòcht* H² 88; *siûcht* J 2, 14; 13, 6 uit *tiân, siân*. Meervoud *fâth* gaat terug op **fâhath, *fâhoth, *fonhondhi;* opt. pr. *fê* in stede van *fâ* uit **fahai, *fanhai, *fonhai* is eene analogische

vorm van opt. *siê, skiê, iê*, uit *siâ, skiâ, iâ*. Prt. *fing* heeft *ĭ* uit *ê* vóor *ng*; p. p. *fen(d)(s)zen* uit **gifangin* staat op denzelfden voet als *gensen* uit **gigangin*, behalve dat *g* in de plaats staat van oorspr. *h* (**gifenhin*); *fin(s)(z)en* heeft vocaal *i* uit *a* door *e*, ten gevolge van jonge *i* (**gifensin, *gifinsen*); *fên* gaat terug op **gefêhin, *gifenhin* met onoorspr. *nh* in stede van *ng*.

3. *Huâ, huaen* (uit ger. *-an, -en*) gaat terug op **huâ* < *hôan* < *hôon* < **hôhan* < **honhonom*. Men weet dat *oa* tot *ôa, ûa, uâ* in het Ofri. overging (*P. B. B.* 14, 241). In het p. p. zou men **hên* uit **hô-in* als *dên* uit *dô-in* of *hensen* uit **hangin* < **henhin* verwachten; doch de vormen *hwendsen, hwên* en *hweng*, in stede van **hen(s)zen, hin(s)zen* (met *i* door invloed van jonge *i* in 't suffix) **heng*, stonden onder den invloed van het praes. *hwâ, hwae(n), *hwâth, hwê* enz.

Klasse I[c]. De ww. tot deze afdeeling behoorende hebben voor stamauslaut *w* of een andere cons. In het eerste geval bestaat er door syncope der *w* contractie van *ê* (ohd. *â*) met de volgende vocaal.

Germ. *â(w)*,	Ofri. *i*	: Ags. *blâwan*,	Ofri. *blia*.
Germ. *éo(w)*,	Ofri. *ê(w)*	: Ags. *blêow*,	Ofri. *blêu*.
Germ. *éo(w)*,	Ofri. *ê(w)*	: Ags. *bléowun*,	Ofri. *bléwon*.
Germ. *â(w)*,	Ofri. *î*	: Ags. *blâwan*,	Ofri. *blîen, blîn*.

In het tweede geval is de klankverwisseling regelmatig :

Germ. *â*,	Ofri. *ê*	: Ohd. *lætan*,	Ofri. *lêta*.
Germ. *ê*,	Ofri. *ê, ie*	: Ohd. *lêt*,	Ofri. *lêt, li(e)t*.
Germ. *ê*,	Ofri. *é, ie*	: Ohd. *lêten*,	Ofri. *lêten, li(e)ten*.
Germ. *â*,	Ofri. *ê, ie*	: Ohd. *gilâtan*,	Ofri. *lêten li(e)ten*.

Praesensstam. **Blia* (blazen); — **mia* (maaien); *mêth* E[2] 236, 21; — *wia* (waaien); opt. *wie* H[2] 180; — *sia* (zaaien) — *lêta* (laten) B 170, 14; P 355,

26; W 51, 1; 418, 14; 425, 8; 430, 32; 475, 29; J 15, 73; *laeta* W 430, 31; 432, 35; *leet ic* E. Sgr. 257, 16; J 19, 4; 3 sg. *lêt(h), leet* R² 539, 22; B 168; 7; 171, 23; J 60, 17; E² 236, 22; 106, 10; W 390, 12; 394, 5; 395, 16; 415, 23; 416, 37; 420, 20; 434, 31; plur. *lêtath* 308, 28; *lêtet* W 440, 12; J 50, 29; opt. *lête* J 3, 6; *liete* H² 302, 303; *t. lêtane* H 68, 35; S 460, 29; *t. lieten* Sch 647; — *rêda* (raden) E¹ 46, 28; W 435, 16; H² 71; F 24; *byreda* E. Sgr. 256, 33; *wrrêde* J 12, 15; 3 sg. *rêth, reeth, reed* H² 145; W 404, 14; J 26, 1; 64, 12; 81, 14, 22; *wrrâth* H² 15; plur. *rêdet(h)* W 426, 8; J 81, 14; *rêdath* H² 100, 159; opt. *byrêde* J 7, 1; *wrrêda* J 15, 6; ger. *t. rêdande* R¹ 127, 20; *t. byrêden* E. Sgr. 249, 7; 255, 5; J 3, 1; — *slêpa* (slapen) H 332, 12; 335, 21; *byslêpe* J 47, 14; 3 sg. *slêpt* J 84, 21; p. pr. *slêpen* J 1, 13; *slêpande* E¹ 31, 10; H 31, 9; 36, 10; R¹ 77, 25; — **têka* (On. tâka, grijpen), **bitêka* (Mnl. betaken), 3 sg. *bitech* F 14.

Praeteritaalstam I. *Blê* E¹ 211, 8; *lêt(h), leet* F 100; P 352, 14; W 437, 6; 439, 13; J 60, 24; *lît* R¹ 132, 31; *reed* J 44, 1; *rêth* J 64, 12; *sleep* J 51, 2.

Praeteritaalstam II. *Lêten* H² 169; W 431, 36; *lête* opt. H² 27; *lêta* J 50, 68.

Part. praet. *Lêten* B 157, 21; J 2, 30; 6, 7; 15, 71; 25, 39; 57, 2, 3; *lêtane* E³ 182, 6; *lieten* Ag 102; — *byslêpen* J 13, 6; — *esên* B 174, 1; — *rêden* J 53, 3.

Aanm. 1. Overgang tot de zw. conjugatie heeft men in *lêta* met prt. *lette* P 355, 24; opt. E¹ 99, 6; in *rêda* met p. p. *wrrêt* J 15, 6; in **sia* met p. p. *sedeth* J 37, 12; in **wia* met 3 sg. *way(e)t, waeyt* Sch 661; H² 304; Ag. 135; prt. *wâide* H² 67; *wêide* F 38, 42; *wâid'* W 440, 17, 26; 441, 26.

2. Zooals hooger reeds meermaals opgemerkt werd, had het Oorfriesch en het Oofri. vele vormen, wier stamvocaal *i*-umlaut onderstelt : *nima, drega, fera* enz. nevens Owfri. *nema, draga, fara* enz. Iets dergelijks stellen we vast voor deze ww. I[c] met *w* in den stamauslaut : **blia, *mia, *sia, *wia;* want deze gaan regelrecht terug op **blîa(n)*, **mîan*, **sîan*, **wîan*, < **blêan*, **mêan*, **sêan*, **wêan*, < **blê(w)an*, **mê(w)an*, **sê(w)an*, **wêwan*. In *blêrem* E[1] 211, 8 (*blê* + *er* + *em*) is een prt. **blêw*, **blêu* (*u* uit ausl. *w*) te onderstellen; 3 sg. *mêth* gaat terug op *mêwith*; p. p. *esên* komt nit **gisêwin* met syncope der *w* voór *i*; opt. *wie* H[2] 180 met *ie* voor *ê* (verg. *liet, lieten* Sch 647; Ag. 102 in stede van *lêt, lêten*) gaat terug op **wêwe* (**wâwe*), dat, door syncope der *w*, *wê-e* d. i. *wie* werd. In het Owfri. bestond de onaangetaste vorm **wâwa* (verg. *draga*, *banna, fara*) met 3 sg. **wâwith* (*w* verhinderde hier altijd *i*-umlaut), waaruit met syncope der *w* voór *i*, die behouden bleef, **wâ-ith*, **wâjith*; aldus ontstond weldra het zw. ww. 2de klasse **wâja* d. i. *wâija* met prt. *wâyde, wâyd'* uit *wâjede*; met ger. *wâyane*, *wâyen* uit **wâi-jane, -jen*; **wâ-jane*, *-jen* (*P. B. B.* 17, 315; 19, 395, 396).

3. De vormen *laeta, wrrâth* zijn Owfri. en hebben hunne vocaal te danken aan vormen, waarin deze oorspronkelijk te huis behoorde : p. p. **gilâtan*; *wrrâden*. In ger. en p. p. *lieten* Sch 647; Ag. 102; opt. praes. *liete* H[2] 302, 303 en prt. *lît* R is oorspr. *ê* in *ie* overgegaan (verg. *brief(f)* H[2] 30, 110; J 30, 3; *priester* H[2] 62; *kriecht* H[2] 162; *liesa* H[2] 43, 81, 170) of tot *î* verhoogd (verg. *stidi, ekimin* R[1] R[2]).

KLASSE I[d]. De ww. van deze afdeeling hebben stamvocaal *ê* in de 4 hoofdtijden.

PRAESENSTAM. *Hêta* (heeten) P 352, 10; J 32, 20;

onthête J 11, 1; *hieta* J 21, 35; 3 sg. *hêt* H 334, 7, 335, 6; *heeth* E. Sgr. 248, 14; H² 64; -*haet*, -*haed* J 22, 5; 64, 6; 78, 4; 82, 2; E. Sgr. 249, 12; plur. *hêtet* J 47, 7; E. Sgr. 255, 29; opt. *hête* R¹ 126, 28.

PRAETERITAALSTAM I. *Hêt*(*h*), *heet* E¹ 2, 17; H 2, 15; F 40, 80, 100, 118, 120; W 3, 15, 18; 400, 19; 406, 5; 435, 31; 436, 1; W 439, 29; 440, 27; H² 64; *hiet* H² 163; *hît* R¹ 3, 17; 133, 26, 34; R² 538, 33.

PRAETERITAALSTAM II. *Hîton* R¹ 131, 20; *hêten* H 342, 29; *hieten* W 429, 28.

PART. PRAET. (*G*)(*e*)*hêten* R¹ 131, 14; E² 242, 13; H 341, 25; W 111, 4; 436, 1; F 38, 110; J 2, 1; 3, 1; 11, 1; 22, 1; 36, 5; 43, 8; 65, 2; -*hi*(*j*)*eten* J 20, 1; 84, 19, 24; 87, 3.

Aanm. 1. Overgang tot de zw. verv. hebben we in *skêtha* (scheiden) met p. p. *skêth* E¹; in *hêta* met prt. *hête* F 38; *hêthe* F 120.

2. Hier rijst nu de vraag, hoe nevens oorspr. *hêt*, *heet*(*h*) E. Sgr. 248, 14; H² 64; *scheet* E. Sgr. 249, 29 met *ê* uit *ai* door *i*-umlaut (**haitith*, **skaitith*) ook *hât*, *hâth*, *haet* E. Sgr. 248, 14; 249, 12; 250, 15; 251, 25; 252, 26; 253, 2; 255, 35; 256, 2, 3, 7, 10; F 2, 4, 86, 124; J 47, 7; 78, 4; 82, 2; *schât*, *schât*(*h*) E. Sgr. 248, 12; 256, 15; en p. p. *schât* E. Sgr. 252, 31 verschijnen? Dr. TH. SIEBS (*Grundr.* 1. 752, § 59, *anm.*; *E. F. S.* 314) tracht deze *â* vormen te verklaren door de ontwikkeling van diphthong *æ* < germ. *ai*. Doch daar *hât*(*h*), *skât*(*h*) zeer jonge vormen zijn, zal hier wel aan invloed van dergelijke vormen te denken zijn, hetzij aan 3 sg. en p. p. *laet*, *lât*(*h*) W 397, 28; 412, 6; H² 45; J 50, 41 van *lêda* (leiden), hetzij aan 3 sg. en p. p. *stât* van *stêta* (stooten); hetzij, en wel vooral, aan *wrrâth* H² 15; *laet* W 3 sg. van *wrrêda*, *lêta* der zelfde reduplicerende klasse.

3. In *hît* R is oorspr. *ê* tot *î* overgegaan, zooals *e, ê* in *i, î* veranderde in *bivinge, irthe, irtkining, fidiria* R, onder invloed eener volgende *i* (*hêti*); in *hiet, hieten* prt. staat evenals in *grieta* H[2] 108, 109; *priester, brieff* H[2] 30 jonge *ie* in stede van *ê*.

Tweede klasse met prt. io, iô.

§ 65. Tot deze klasse behooren de ww. met onzekere stamvocaal : 1° Got. *au,* Ags. *éa*, Ofri *â*; 2° Got. *ô,* Onfr. *uo, ô*, Ofri. *ô*; 3° Got. *uo*, Ofri. *ê* (in-*jo* stammen).

In het prt. hadden deze ww. in het Ohd. en in het Onfr. (W. BRAUNE, *Ahd. Gramm.* § 353; P. TACK, *Proeve* § 318) *eo*, *io, ie;* in het Ofri. moet blijkens de weinige bewijsplaatsen *io*, en later *iô* (verg. *criocc* R[1], *crius* F 54 nevens *crûs* F 124 uit **criûs*) bestaan hebben. Inderdaad nevens 3 sg. (*h*)*laept*(*h*) W S H[2] 21 verschijnt *hliaept* W 435, 15, 25; Nwfri. *leappe* G J denkelijk in navolging van een prt. **hliop*, waarvan we nog sporen vinden in *hliôp* J hs. 7; opt. *hliôpe* S 494, 18; 497, 21. Deze diphthong *io* of *iô* komt door accentverschuiving uit *ió* van *eo* of uit *i-ô* van *e-ô*. Doch is dit ^{i}o uit *eo* (*hliop* **lehlōp*) jonger dan *io* uit *eu* door *eo*, ^{i}o, *ia, iâ, iê* (**beudu* > **beodu* > *biode* > *biade* > *biâde* > *biêde*); want ware *io* of *eo* (**hliop*) met *ío* of *eo* (*biada*) samengevallen, dan moest ons prt. *ia*, *iâ* en niet *io, iô* luiden.

KLASSE II[a]. Tot deze afdeeling behooren de ww. met stamvocaal *à* (Got. *au*).

Germ. *au,*	Ofri. *â*	: Ags. *hleapan,*	Ofri. *hlâpa.*
Germ. *io, éo,*	Ofri. *io, iô*	: Ags. *hléop,*	Ofri. *hliop, hliôp.*
Germ. *io, éo,*	Ofri. *io, iô*	: Ags. *hléopun,*	Ofri. *hliopen, hliôpen.*
Germ. *â,*	Ofri. *ê, â*	: Ags. *hlâpen,*	Ofri. *hlêpen, hlâpen.*

PRAESENSSTAM. *Aka* (ags. *éacan,* woekeren) S 384, 5; *t. biâkane* H 334, 21; — *hâwa* (houwen) B 154, 18; *hâuth* R[1] 124, 9; E[2] 243, 34; H 341, 17; *houweth* S 384, 19; opt. *hâwe* R[2] 543, 20; — *hlâpa* H 340, 1; F 108; 3 sg. *lhâpth* R[1] 57, 27; *(h)la(e)pt(h)* R[1] 35, 16; E[3] 229, 6, 10; H[2] 21; W 472, 31; S 456, 8; *hliaept* W 435, 15, 25; plur. *hlâpath* R[1] 71, 16; E[3] 226, 25; *hlâpet(h)* W 472, 1; H[2] 22; *hlâp* F 4; *hlêph* (l. *hlêpth*) H 32, 17; opt. *hlâpe* E[2] 34, 10; 56, 29; 228, 5; H 340, 11, 22; — **stâta* (stooten) 3 sg. *staet* J 81, 21; *i instaet* H[2] 153; 469, 30; 473, 17; 475, 29.

PRAETERITAALSTAM I. *Hliocp* J hs. 7; *hloep* H[2] 28; *hlyoep* H[2] 28 n° 7.

PRAETERITAALSTAM II. *Hliôpe* S 494, 18; 497, 21.

PART. PRAET. *Aken* R[1] 51, 1; H 48, 31; *âkan* E[1] 50, 1; *hâwen* R[2] 543, 16; H 340, 1; H[2] 111; S 445, 30; *hâuuen* E[1] 212, 26; *hâuwen* B[1] 158, 15; E[3] 223, 35; S 448, 33; *hôwen* W 408, 15; 469, 18; *houwen* S 497, 38; H[2] 238; *hâwyn* S 458, 6; *(e)(h)lêpen* H 337, 29; 332, 4; F 64, 68, 69, 70, 74, 76, 82; *hlaepen* H[2] 88; *truchstêten* F 68; *stôthen* S 456, 32.

Aanm. 1. Overgang tot de zw. vervoeging vertoonen *âka* met p. p. *âket* F 132; *stêta* met p. p. *stât, staet* J 75, 3, 4.

2. *I*-umlaut is aanwezig in *hlêpth* H 32, 17; in p. p. *-stêten, hlêpen;* doch niet in *âken, -an, hâwen, -in, ho(u)wen, stôten* die op **âkan, *hâwan* (*hâwyn* met *y* uit *a* door *e*) **stôtan* terug gaan.

3. Prt. *hloep* H[2] 28 gaat terug op **hliop, *hliôp;* als de klemtoon op oorspr. *o* verschoven werd, viel *i* achter *l* weg (verg. *bilowid* W 436, 12 uit **biliowid; lûde* E. Sgr. 254, 24; F 48 nevens *liûde* ps.). Overigens hier ook bestond invloed uit de ww. der 6de klasse met stamvocaal *â*; want *hloep* staet tegenover *hlâpa,*

chlapen, als *stoep* tegenover *stâpa, estâpen*; als *foer* tegenover *fâra, efâren;* als *droech* tegenover *drâga, edrâgen.*

4. In de *jonge* vormen *hôwen* W 408, 15; 469, 18; *houweth* S 384, 19; *houwen* H² 238; S 497, 38; *hauwen* S 448, 33 zoekt Dr. VAN HELTEN, *P. B. B.* 19, 377 de diphthong *ou* of *au* te verklaren door invloed van volgende *u, o, ô* of *i* (*j*) b. v. **houwen* p. p. gaat terug op **houwan*, **houwono*, **hâwono*, en *hauwen, hâwen*, komen van **ha(u)win*, **hâwino*. Die uitleg kan ons niet bevredigen, omdat het Oofri., dat veel ouder is dan het Owfri., zulke *ouw*-vormen niet kent. — Het wordt thans algemeen aangenomen dat in het Oorfri. eén vocaal *â* uit onoorspr. *au* (d. i. *a* + *u* door *w*¹ ontwikkeld) in dit ww. *hâwa* bestond. In het Owfri. bleef *â* natuurlijk behouden, want van *i*-umlaut kan er in dit dialect, vooral vóor *w* geen sprake zijn. Gesteld nu dat *jonge i,* hetzij in 't praes. (*t. hlîdiane* F 138; *t. nimiane* F 54; *t. bifeliane* F 54; *bîdia* W 394, 19; *bydien* W 424, n° 1; *grîpiande* H² 56; *snîthie* S 443, 5; *drîvia* S 485, 20; *t. fariane* H² 58; *sweria* E¹ 60, 33; *drinckia* H² 110, *t. drinckiane* J) hetzij in het p. p. of 3 sg. pr. (*offallit* F 98; *sitit* Ps. 2*ᵇ*, 11; *farit(h)* F 10, 20, 108, 114; *kumith* B²; *fregit, câpit, byjarith* J 11, 4, 7; 15, 26; 32, 12; *hâwyn* S 458, 6; *wesin* F 52, 154; *biletzinna* F 76, 78, 92; *unstellin* F 32) voorkomend *geminatie* te weeg brengt van den auslautcons. met *verkorting* van de vocaal (*grepth* S 494, 16 3 sg; *unstellin* F 32; *werdden* H² 27; *brecka* W 414, 21; *nymma* S 484, 31; *foerietta* W 438, 16; *farra* H² 5; *swarren* J 15, 14; nwfri. *ljeappe; roppe; hellet* H² 33; *meckia* H² 29 uit **grêpith*, **unstêlin*, **werdin*, **brêkia*, *nîmia*. **foeriêtia*. *fâria*. *swêria*. **hlâpia*. **rôpia*. *hâlit, mâkia*), dan hebben we in *hâwa*.

hâua de volgende vormen : *hawwa, howwa* > *ha(u)wa, ho(u)wa*. De vormen *a* + *w* en *o* + *w* staan vaak voor *auw* en *ouw*; de oudste vormen zijn die met *a* + *w* of *au*, daarna die met *au* + *w* (met *a* uit de eerste periode) en eindelijk die met *o[u]* + *w*.

KLASSE II^b. De ww. tot deze klasse behoorende hebben *ô*, Got. *ô*, Onfr. *uo* of *ô*.

Germ. *ô*, Ofri. *ô, ê* : Onfr. *flôkon*, Ofri. *flôka*.
Germ. *io*, Ofri. *io, iô* : Onfr. **fliok*, Ofri. *fliok, fliôk*.
Germ. *io*, Ofri. *io, iô* : Onfr. **fliokun*, Ofri. *fliokon, fliôken*.
Germ. *ô*, Ofri. *ô, ê* : Onfr. **flôkan*, Ofri. *flôkan, flêkin*.

PRAESENSSTAM. **Urflôka*; — **blôwa*, **blêwa*; — **grôwa, grêwa*, 3 sg. *grêth* H 333, 15; opt. *grê* H² 180; — **rôpa, byrôpa* E. Sgr. 249, 29; J 81, 6; *ic byroep* J 19, 3; 3 sg. *birôpth* R¹ 126, 30; *byroept* J 19,2; *rôpt* J 64, 14; *roept* J 45, 1; 58, 36; plur. *hrôpath* R¹ 130, 14; *wêrrôpet* J 1, 12; opt. *birhôpe* B¹ 166, 9; *birôpe* B² 166, nº 7; *byroep* J 81, 6; p. pr. *rôpende* H² 120, W 35, 2; *rôpande* H 32, 26; F 70, 124; *hrôpande* E¹ 32, 27.

PART. PRAET. *Urflôkin* E² 246, 17; — *rôpen* J 15, 70; 18, 9; 25, 7, 21; 46. 45; 57, 11; *bi(h)rôpen* F 42; H 80,6; E³ J 18, 10; *birhôpen* E² 238, 13; *bihrêpen* R¹ 81, 4.

Aanm. 1. Dat ags. *blówan, grówan* ook in het Oorfriesch *w* hadden blijkt uit de omstandigheid 1º dat in *fliuesverp* W 463, 25 (Ags. *fléwsa* uit **flêwiso*, vloed) *w* behouden bleef, vermits *ê* + *w* in *iû* overging; 2º dat in *wâyen* J 59, 18 (*wâi-jen* uit **wâjan*) *a* van **wâwan* niet in *ê* overging, ten gevolge van de volgende *w*. Ags. **grówet*, **blówet* werden dus eens Ofri. **grêwith*, **blêwith* waaruit, met syncope der *w* vóór *i*, *grêth*, **blêth*; insgelijks **grôwe* werd *grê* H² 180 door *grê-e* met syncope der *w*.

Door syncope der *w* ontstonden er nu andere zw. vormen met oorspr. vocaal namelijk : **grôja, *blôja; *groya, *bloya* uit de vormen **grôjith, *blôjith,* Owfri. *grôy(e)t* S 491, 5; Sch 661; H² 304; *blôy(e)t* S 491, 5; Sch 661; *grôye* J 58, 29. Volgens Bremer (*P. B. B.* 17, 316) zouden *bloya, grôya* door invloed van een prt. **grôde, *blôde* ontstaan zijn, die van een oorspr. **grôjan, blôjan* voortkomen; uit dezen oortypus **grôjan, *blôjan* zouden dan **grêa, *blêa, *grîa, *blîa* in een vroeger tijdstip ontstaan zijn. Zulke opvatting moeten wij met Dr. van Helten (*P. B. B.* 19, 396) verwerpen, omdat de overeenkomst in *w*- typus ons dwingt analoge behouding der sterke vervoeging in het Oorfriesch aan te nemen.

2\. In de part. praes *gliānde* had men oorspr. niet **glôwan,* maar **gliā* uit **glêa* uit oorspr. *glêwan* (*P. B. B.* 19, 406; 17, 316 *aanm.* 3).

3\. Aangaande de schrijfwijze *hr, r, rh* in *hrôpa,* merke men aan dat zoowel in anlaut als in inlaut *h* soms wegblijft, wellicht omdat zij niet overal gesproken werd ; althans de vaak voorkomende spelling van *r* bewijst dat *hr* geen overblijfsel is van eene vroegere schrijfwijze (hetzelfde dient gezegd van *hl - l; hn - n*; *hw - w*), maar eene verzwakte aspiratie voorstelt : van daar dus *hrôpande, -ath* R¹ E¹; *rôpande* H 32, 26; F 20, 124; *bihrôpen -hrêpen* R¹ E¹; *birhôpen* E² 238, 13; *birhôpe* B¹ 166, 9; *birôpen* H E³ F 102 ; *birôpth* R¹ 126, 30; *birôpe, -a* B² 166, 9 E³; (verder *hlâpa, -e* R¹ H E F 28, 64, 68, 76, 104, 108 W S H 21; *lêpen* H *uplhâpe* B² 177, 22 ; *uphlâp(th), -at, -e* B¹ 177, 22 E³ F 4; *hnigun* R²; *nigi* R¹; *hwerva, -hwerra* B H E¹ E² F 140, 142; *werva* B² ms. 159, 7; *te warvane* H enz.).

4\. In prt. mocht men wel **byrôp* in stede van

**byriôp* verwachten (vgl. nwfri. **ropt*, **ropst*, *roppen*, *roppe* met prt. *rôp*) waarin *i* achter *r* wegviel even als in *frûnd* E² 186, 2; E. Sgr. 255, 7; F 132; *trûwe* B² 179, 29; *bidrâged* J 86, 8; *tro(u)we* W 69, 12; 77, 11; 425, 2; 433, 28; H² 69, 81; J 12, 3; 15, 32 nevens *friond* R; *friund* B H E F; *trûwe* B H¹ E² E³ enz.

Klasse IIᶜ. Tot deze klasse behooren de werkwoorden met oorspr. uitgang *-jo*, die den stamklinker wijzigde :

Praesensstam : **wêpa (wôpjan)*, *wêpet* F 34; *wypt* H² 85; F 20; *wêpande* E¹ 32, 27.

Part. praet. *Biwêpen* B 168, 18; *bewêpin* E² 200, 5.

Aanm. 1. In *wypth* H² 85 uit **wêpith* is oorspr. *ê* tot *i* geworden door geminatie des cons. en verkorting der vocaal ten gevolge van invloed eener jonge *i*.

2. Het ww. *bouwa* met *ou* + *w* uit *û* + *w*, dat oorspr. ook tot de 2de redupl. kl. behoorde, is tot de zw. vervoeging overgegaan.

DERDE HOOFDSTUK.

Zwakke werkwoorden.

De zw. ww. meestal van andere woorden afgeleid, vormen hun praet. door toevoeging van het suffix *(i)da*, *-ta*, en hun part. praet. door toevoeging van een *t* — suffix. Zij worden in het Ofri., evenals in het Onfr., Ohd., Os. in drie klassen verdeeld : 1° die met praesenssuffix *-i* of *-j* (*-ja(n)*); 2° die met

suffix *-ô*; 3° die met suffix *-ê* (Got. *-ai*); doch ook in het Ofri. is een overgang te bespeuren van de *-ê-* klasse naar de *-ô-* en *-ja-* klasse. Bij het opgeven van de zw. ww. en van hunne vormen moet men onderscheiden *a*) den praesensstam, *b*) den praeteritaalstam, *c*) den praet. participialen stam, die alt ,d met den voorgaanden, en doorgaans ook met den eersten overeenstemt.

I. Eerste zwakke klasse op -ja.

§ 66. De tot deze klasse behoorende ww. kunnen tot twee soorten herleid worden, nl. éene soort van ww. met korte stamlettergreep, en éene van ww. met lange stamlettergreep; beide soorten worden onderverdeeld in twee andere, volgens de ww. al of niet de verbindingsvocaal *i* in het prt. *(i)da* vertoonen.

Alhoewel de uitgang *-ja* slechts achter onmiddelijk voorgaande vocaal behouden bleef als in *hêic* (exaltabo) Ps. 2*b*, 14; *hlîge* R[1] 115, 16; 116, 26; *lhîge* R[1] 124, 5; *wîga* E[2] 142, 24 (met intervocalische *g* in stede van *j*); *hlîa* R[2] 540, 31; H[2] 104; S 483, 28; W 405, 22; *lîa* W 391, 30; S 450, 30; *ic hlîe* Sch 596, 723; plur. *hlîat* R[2] 541, 34; *hlîed* Sch 702, 703; *hlîe* R[2] 541, 11 opt.; *inhlyen* p. pr. J 46, 77; *wya* W 393, 20; *wîande* R[1] 127, 19; *wîed-* B 176, n° 14; H 60, 2; W 406, 10; 407, 16; *wîd(a)* W 401, 22; *wîad, wîade* H[2] 105, 107, 108; *wî(e)den, wî(e)da, wycde* W 406, 10, 16; 407, 16 (met *î* in stede van *î-j* geschreven), moet zij toch in het Oorfriesch steeds duidelijk bestaan hebben.

Inderdaad het bestaan van *i (j)* in anlaut van het suffix bewijst 1° de *i*-umlaut in *bêta* (Os. *bôtian*, boeten) S 503, 27; W 390, 9; *biwêne* H 341, 10;

ich wêne S 386, 27 (Os. *wânian*, wanen); *êchta* B 153, n° 38 (Os. *âhtian*, vervolgen); *dêla* R[1] 53, 23 (Got. **dailian*, deelen); *fêla* R[1] 85, 21 (Os. *fôlian*, voelen); *hêra* R[1] 85, 18; S 385, 1; 446, 36; W 15, 7; 434, 11 (Os. *hôrian*, hooren) enz.

2° de assibileering van *g* en *k* tot *ds(i), tz(i), z(i)* enz. onder invloed der volgende *i* als in *brendza, -e* B; *brensza, -sze* B; *brenzia* H 341, 16 nevens *branga* R[1] en *brenga* uit **brengia*, Os. *brengian; dîtzia* H 42, 1; *dytsa, dytze, dîsa* W 43, 14; 432, 3; E[1] 40, 22 nevens *dîka* R[1] 43, 8; *dyckt* W 417, 1 uit **dîkia*, Os. *dîkian; lidza* E[1] E[2] S 484, 18; *lidsa* B E[1] W 393, 33; 416, 12; *ledsa* B[1] 174, 15 uit **leggian*, Os. *leggian; rêt(s)(z)ia* E[2] 190, 18, 20; H 40, 13; E[1] 34, 14; F 134 uit **rêkia*, Ags. *ræcan; sêza* E[2] 184, 21; *sêcze* E[1] nevens *sêka, -e* R[1] R[2] F 48 uit **sêkia*, Os. *sôkian*.

3° de geminatie van den eindconsonant in *bikanna* R[1] H[2] uit **bikanja(n)*; *bireppa* F 62 uit **rapja(n)*; *clippa* W 464, 13 uit **klapja(n)*; *smekka* R[1] 85, 20 uit **smakja(n)*; *sella* R[1] 23, 23 uit **salja(n)*, On. *selja*; *tella* R[1] 59, 3 On. *telja*; *sketta* E[1] 236, 13 uit *skutj(an)*.

4° de contractie van *êg* + *j* tot *ei, ey*, als in *deya* F 128 uit **dêgia*, Os. *adôgian*, gedoogen; *heid* R[1] 133, 6 uit **hêgia* Ohd. *hôhjan*; *wreiande* R[1] 129, 2; *wreith* R[1] 129, 21 uit **wrêgia(n)*, Os. *wrôgian*.

1. Werkwoorden met korte lettergreep en oorspronkelijke -i- in het praeteritaalsuffix.

§ 67. In deze ww. is de geminatie door invloed van oorspr. *i* de regel : *framma* F 44; *byhellet* J 21, 34; *hredda* E[2] 149, 34; *reppa* F 62; *clinna, -e, -en* W H[2] 74; *lammeth* p. p. E[2].

Bij uitzondering, vooral in het Owfri., door onnauwkeurige spelling of door invloed van vormen met oorspr. *i* zonder geminatie (als 2 en 3 sg. ind., prt., part. praet.) leest men vormen met enkele consonanten (vooral *m, n, r*) : *bera* B 152, 5; *dera* E[1] 247, 18; *hrena* R[1] 85, 19; *reeda* W 77, 32; *undswera, untswera* R 35, 10; 57, 1; 63, 8; *nera* H 342, 14; *wlema* F 160; *unewlemeth* F 44; *wera* R[1] 122, 25; *wara* S 473, 1; *naerith* H[2] 85; *bore* J 56, 12.

Niet zelden ook treft men in 2 en 3 sg. ind. praes., in praet. en part. praet., in stede van oorspr. enkelen consonant ook den uit andere vormen overgenomen dubbelen consonant; p. p. *byhellet* J 21, 34 (*helit* F 102; *bihelth* E[3] 185, 27); p. p. *unberepped* B[1] (*umbereped* B[2]); *lammeth* E[2] 220, 21; (*elameth* E[2] E[3] 187, 29).

Als bij uitzondering en wellicht ten gevolge van svarabhakti verschijnt de vocaal in het suffix van 3 sg. : *beneret* E[1]; *bereth* B[1] 158, 12; 165, 20; *berith* B 158, 16; *ereth* B E[1] E[2] 236, 8, 12; *helit* F 102; *lemit(h)* R[1] 121, 2; *naerith* H[2] 85; *werith* E[3] 231, 16; zooals men ziet altoos achter cons. *r, m, l*.

In het prt. treedt de vocaal ook zelden te voorschijn (de praet. vormen zijn zeldzaam) : *miserit* F 136; *nérede* H 50, 20 nevens *berde* S 488, 25; *nerda* W 51, 21; *nerde* H[2] 86; *urberde* F 40; *werde* W 398, 36; F 120.

Het p. p., insgelijks zelden voorkomend, bewaart in het Ofri. de vocaal des suffix achter *r*, (behalve in H E[2] E[3] W S J Sch H[2]), *l, m, p;* achter *j* of *g* viel de vocaal door contractie weg of werd in de spelling verwaarloosd : *beheleth* E[2] 184, 27; *efremid* R[1] 73, 4; *ered* B 174, 1; *lemid* R[1] 126, 33; *lemed, -et* B[2] 165, 23; H E[1] F 68, 78; *lamed* B[1] E[3]

221, 29; *(e)lameth* E² E³ 187, 29; *lammeth* E² 220, 21; *umbereped* B²; *unberepped* B¹; *unewlemeth* F 44; *unforwaret* F 46; *urterd* E³ 235, 26; *wirid* R¹ 115, 16; *sied* uit **siwid* F 60, 74, 82; — *cheid* R¹ 128, 14; *cheide* E¹ 28, 6; *(e)heida, -e* F 18, 20, 106.

§ 68. De ww. dezer klasse vertoonen in het Ofri. schier regelmatig den *i*-umlaut : *bera* B 152, 5; *dera* E¹ 247, 18; *certh* W 417, 2; *flet* W 413, 4; *fremme* opt. E¹ 67, n° 17; *bihiella* W 397, 32; H² 56; *redda* H² 86; *rept* F 76 enz.

In het jonger Owfr. vooral (enkele malen in het Oofr.) vertoonen de ww. met stamauslaut *m, r, d, t,* welke *i*-umlaut verhinderden, den oorspr. klinker : *framma* F 44; *lamed* B¹ E³ 221, 29; *(e)lameth* E² E³ 187, 29; *lammeth* E²; *unforwaret* F 46; *bôre* inf. J 56, 12; *naerith* H² 85; *ontbâra* S 464, 24; *on(t)suâra* H² 165; W 395, 36; 418, 5; *schudda* J 7, 8; *schut* J 45, 15 nevens de jongere daaruit ontstane (door invloed eener jonge *i* ontstond er geminatie met verkorting of klankwisseling der vocaal, verg. § 56) *berra* J 26, 12; *nerra* W 424, n° 1; *(bi)nerra* H² 148; *ontswerra* H² 156; *onswer'* opt. W 399, 37; *ontberra* S 490, 36; *schet* W 416, 29; *schet* p. p. H² 128.

Tot deze klasse behooren de volgende ww. :

Bera (Ohd. *gaburian*, Ags. *gebyrian*, Os. *burian*, ndl. *-beuren*) B 152, 5; 153, 17, 24, 26; 154, 8; *-berra* S 504, 12; J 46, 67; 47, 3, 12; 3 sg. *bereth* B¹ 158, 12; 165, 2, 20; E² 198, 3; E³ 209, 29; E¹ 218, 17; H 329, 3; *berit(h)* B¹ 158, 16; B² 165, 20; 165, n° 34; F 158; *bert(h)* E³ 209, 24; 219, 19; E² 218, 19; F 148, 160; J 32, 24; Sch 706, 712; *berd* 558, 22; opt. *bere* B 165, 10; prt. *berde* F 40.

(Ur)bera (verwerken, verbeuren, mnl. *orboren*) *urberde* prt. F 40; p. p. *wrberd* H² 161.

(Ont)bera (Ohd. *untberan*, **ontbarian* ontberen), *ontbâra* S 464, 24; *onberra* S 490, 36.

Dera (Os. *derian*, Ags. *derian*, Ndl. deren) E[1] 247, 18; H 343, 5; H 52, 35; W 53, 34.

Era (Ohd. *erran*, Ags. *erian*, Mnl. *erien*, dial. *eiren*, bebouwen) W 416, 31; 3 sg. *ereth* B E[1] 236, 8; E[2] 236, 12; *erth* E[3] 237, 13; *eerth* W 417, 2; p. p. *ered* B 174, 1; *miserit* F 136.

**Fletta* (On. *flytja*, voortdragen) 3 sg. *flet* W 413, 4.

**Fremma, framma* (Ags. *fremman*, Os. *fremmian*, doen, maken, vormen) F 44; opt. *fremme* E[1] 66, n° 17; *frême* W 69, 20; p. p. *efremid* R[1] 73, 4.

Heya (Ags. *hegian*, voeden) R[2] 544, 6; F 134; *t. heiane* F 10; *t. heyande* R[1] 128, 26; p. p. *eheid* R[1] 128, 14; *eheide* E[1] 28, 6; *heida, -e* F 18, 20, 106.

(Bi)hella (Os. *bihelian*, *bihullean*, Ohd. *pihellen*, Got. *-huljan*, Ags. *behelian*, hullen, bedekken) B 178, 8; E[1] 235, n° 49; *bihalae* (l. *bihella*) E[2] 212, 22; *bihiella* (met *ie* uit *ê*) W 397, 32; H[2] 56; 3 sg. *helit* F 102; *bihelth* E[3] 185, 27; p. p. *beheleth* E[2] 184, 27; *byheld* J 64, 16; *byhellet* J 21, 34.

**Hlia* uit **hliwja* van **hliw* (dak), dekken, *hlieth* 3 sg. uit **hliwith* E[1] F.

Hredda (Ohd. *retian*, Ags. *hreddan*, redden, verlossen) E[2] 149, 34; *redda* F 26; H[2] 86; 3 sg. *hreth* E[2] 231, 22; *areth* (**ahret*) E[2] 230, n° 5; niet te verwarren met st. ww. *rêda, reeda* W 77, 32; 423, 28; 424, 4, 13; J 26, 5; (ohd. *râtan*, ags. *rædan*, osl. *raditi*, zorgen).

Hrena (Ags. *hrenian*, rieken) R[1] 85, 19; E[1] 85, 19; *rena* R[2] 536, 23 (met *r* in stede van *hr*, vgl. hooger *areth* E[2], **ahret*, *birôpth* R[1] 126, 30, *bihrôpen*, *-hrêpen* R[1] E[1]).

(Bi)reppa (Ags. *hreppa*, 3 sg. *hreped*, reppen) F 62;

rept F 76; p. p. *umbereped* B[2] 163, n° 42; *vnbereppcd* B[1] 163, 20.

Clinna (Ags. *clinnan,* prt. *clynede* uit **clunia(n),* klinken) H[2] 74; *clinnen* W 15, 7; met *i* uit oorspr. *e* vóor *nn.*

**Lema,* **lamma* (Ags. *lemian,* Os. *bilamôn,* verlammen); 3 sg. *lemith* R[1] 121, 2; opt. *lemi* R[2] 538, 14; p. p. *lemid* R[1] 126, 33; *lemed, lemet* B[2] 165, 23; H E[1] F 68, 78; *lamed* B[1] 165, 22; E[3] 221, 29; *(e)lameth* E[2] 188, 1; E[3] 187, 29; *lammeth* E[2] 220, 20.

Nera (Ags. *nerian,* Os. *nerian,* voeden, redden, zich geneeren) H 342, 14; *nerra* W 424, 1; J 59, 18; H[2] 148; 3 sg. *naerith* H[2] 85; prt. *nerede* H 50, 20; *nerda* W 51, 21.

(Bi)ner(w)a* (met syncope der *w* achter *r* vóor *i* in **binerwith,* met geweld beletten, verbieden) -3 sg. *beneret* E[1] 48, 18; *binert* H 48, 17; p.p. *be- binereth* (bè-, binerwith, -id),* E[1] 16,3; F 136; *benert* H 16,2.

**Ondsera* E[1] (uit *ondsere,* **andswaru* van **andswaria(n)* zich met eed verdedigen), *undswera, untswera* R[1] 35, 10; 57, 1; *t. vndswerane* H 96, 9; *t. ondzeran e* E1; inf. *vnswôra* S 442, 11, 13; *onswôra* S 442, 10; S 446, 32; inf. *ontsuâra* W 59, 20; 462, 4; H[2] 156; *on(t)suâra* W 395, 36; 418, 5; 419, 19; S 462, 9; *t. ontsuârane* W 417, 17; *t. ontsuâren* W 407, 23; inf. *ontswerra* H[2] 156; opt. *onswêr'* W 399, 37; *ontswerre* W 69, 32.

Sia* (Got. *siujan* uit *siwjan,* naaien) p. p. *sied* (siwid*) F 60, 74, 82; opt. *sie* S 472, 9; *sye* S 494, 29; 498, 35.

**Schedda* (Os. *scuddian,* Ohd. *scuttan,* prt. *scutita,* schudden, beschutten) *schudda* J 7, 8; *byschudda* J 82, 14; opt. *schedde* E[3] 243, 29.

†*Sketta,* *(*wr*)*schetta* (Mhd. *schützen,* Ags. *scyttan*

van **scut,* stuiten) *schut* J 45, 15; p. p. *schet* W 416, 29; H[2] 128, 301; *wrschet* H[2] 83.

*(*Ur*)*tera* (Os. *farterian,* verteren, verscheuren) prt. *urterit* F 116; prt. *wrterde* J 50, 41; p. p. *wrterd* E[3] 235, 26.

Wera (Ags. *werian,* Os. *werian,* weren, verdedigen) R[1] 122, 25; 3 sg. *biwereth* E[1]; *werith* E[3] 231, 16; (*bi*)*wert*(*h*) E[3] 241, 3; F 4; W 396, 24; 398, 33; 414, 5; J 58, 8; 13, 13; prt. *werde* F 120; W 398, 36; *werden* W 396, 26; p. p. *wirid* R[1] 115, 16; *urforwaret* F 46.

Wlemma (bezeeren) H 329, 31; *wlema* F 160; p. p. *unewlemeth* F 44.

2. De ww. met korte wortelsyllabe zonder -i- in het praeteritaal suffix.

§ 69. Men weet dat zelfs eenige zw. ww. in het Ogm. reeds nooit *i*-umlaut vertoonen in het prt. en het p. p., omdat de suffixvocaal daar reeds vroeg was weggevallen In het Ofri. is zulks zeer zelden het geval: overal, in de ww. der 1[ste] zw. klasse, *bit*(*h*)*acht* uitgezonderd, treft men *i*-umlaut of daaruit ontstane klanken; denkelijk is de vocaal van het praes. in het prt., dat oorspr. geen umlaut had, overgegaan.

Al deze ww. vertoonen den dubbelen eindconsonant; de vocaal van het suffix treedt nooit in het prt. en uiterst zelden in 't praes. voor (*hevet*(*h*)).

**Bithekka* of **bithetsa* (Ohd. *decken, dahta, gedâchtêr*; ags. *theccan, theatha, getheaht,* bedekken) prt. *bidekte* W 433, 16; p. p. *bit*(*h*)*acht* E[1] 46, 33; F 24; W 47, 17; H[2] 85.

**Legga, ledsa, ledza* (Os. *leggian, lagda*; Ohd. *leggian, legita, gilegit,* leggen) E[3] F 54, 116, 120, 134, 136, 138, 140, 162, 164; B[1] 174, 15; *ledze* E[3] 209,

1; *leia* B 174, 7; opt. *ledzie* H 328, 12; *ledzia* H[1] F 110, 156; inf. *lidza*, *-sa* E[2] 146, 6; S 484, 18; W 393, 33; J 69, 1; 80, 5; *lidsza* B 166, 13; B[2] 164, n° 12; *lidzia* R[2] 539, 22; *t. lidzane* E[2] 148, 17; *t. lidsen* W 396, 1; 399, 6; *t. lidzian* 481, 8; *oplidzen* p. pr. J 30, 14; 65, 1; 1 sg. pr. *lidze ic* H[2] 64; *lidse ick* W 439, 12; 3 sg. *leit(h)*, *leyt(h)* R[1] 124, 19; F 112; B 173, 1; H 96, 1; S 384, 6; 487, 24; plur. *lidzet* 481, 11 J 24, 12; opt. *lidszie* H 330, 16; *lidze* S 483, 28; H[2] 44; *lidse* B 167, 1; prt. *leyde*, *leide* E[2] 245, 3; F 8; W 438, 16; *leiden*, *leyden* W 5, 3; 436, 1; F 8; H[2] 23; p. p. *(e)leid* F 18; R E[1] 4, 1; *leyd* W 413, 1; J 24, 12; *bileit(h)* W 472, 17; S 494, 21; 497, 23; *toleyd* J 46, 17; *leida* H[2] 174; F 16.

Sella (Os. *sellian*, *salda*, *gisald*; Ohd. *zellen*, *zalta*, *gizalt*; ags. *sellan*, *sealde*, *geseald*, verkoopen) F 24, 46, 136; J 87, 5; inf. *selle* E[2] 150, 8; J 26, 5; *t. sellen* Ag. 111; W 419, 31; p. pr. *sellen* J 20, 16; 3 sg. *selt* W 105, 5; prt. *selden* W 433, 11; p. p. *gheselt*, *seld* F 16; W 392, 29; *sield* S 498, 33; *siold* H[2] 84; *siuld* H[2] 61 met *ie* uit *ê*, en met *io* of *iu* uit *ìe* + *l*; vgl. *byfollet* Sch. 464; *holpa*, *-e* H[2] 20, 60, 71, 81.

Tella (Os. *tellian*, *talda*, *gitald*; Ags. *tellan*, *tealde*, *geteald*, tellen,) H[2] 66; F 100, 102; *umbeteldere*, *unbiteldere* H 8, 3; F 10; *umbetelede* E[1] 8, 4.

Setta (*Os. settian*, *satta*, *gisat*; Ohd. *sezzan*, *sazta*, *gisaztêr*, zetten) F 24, 48, 102; H[2] 21; J 87, 5; inf. *sette* J 26, 5; 3 sg. *set* F 122; prt. *sette* F 104, 124, 132, 156; Ps. 1[a], 6; H[2] 23; *setten* H[2] 28; plur. *settet* J 21, 18; p. p. *(e)set* F 104, 114, 122; *seth* W 23, 12; 45, 12; 418, 24; J 21, 26; 28, 16 (met *th* voor *t*) *set* H[2] 21, 157; J 1, 3; 21, 10; *setta* E[1] 40, 20; H 336, 34; — **bisetta* (bezetten), 1 sg. *bisette* B 159, 26; *be-*, *bisetta* p. p. (intentatus) B 167, 8; — **wrsetta* (afstellen,

(zich) verzetten), 3 sg. *wrseth* J 25, 5; p. p. *wêrset* Ag. 226; 55; Sch 401; prt. *wrsette* Ag. 20; *weersetthe* Ag. 7; *wrsetten* prt. plur. Ag. 39; *wedersetta* Sch 464, 514; — *sotta* (met *o* uit toonlooze *e*, *Zur Lex.* 72) H² 64; prt. *sotte* 29; *t. sottene* H² 38: p. p. *sotta* H² 150.

Aanm. De vormen *ledsa, ledza, ledzie* enz. gaan terug op **leggian, *leggie* waarin *gg* onder invloed van volgende *i* tot *ds, dz, dsz, dszi* werd. In *Zur Lex.* 37 waagt Dr. Van Helten een voldoenden uitleg te geven van de vormen *ledsa, lidsa* met verschillende vocaal; *e* werd tot *i* vóor tautosyllabischen geassibileerden consonant, en bleef bewaard vóor heterosyllabischen cons. *Ledsa* gaat dus terug op **legia* en *lidsa* op **leggia,* evenals *britsen* uit **brekkin,* en *bretsen* uit **brekin* komt. Die verklaring houdt echter geen steek : want **legia* moet *leia* B 174, 7 worden, en niet *ledsa,* omdat *gg* alleen geassibileerd wordt. Ging *ledsa* op **legia* terug, dan moest men in het Owfri. vooral *ledsa*, *-za* gebruiken; welnu men leest er regelmatig *lidsa -za* W 393, 33; H² 64; J 21, 25; 30, 14; 65, 1; 69, 1; 80, 5. De waarheid is dat in het Owfri. oorspr. *ledza*, *ledsa* door invloed van jonge *i* (vgl. *brêka*, *makia* met *brecka, meckia*) stamvocaal *i* kregen : *lidza, -sa.* Hetzelfde geldt voor *sidsa, -z*(*i*)*a* (zeggen) W H J 8,6 Ag. 14, 15, 35.

§ 70. Van de ww. der derde zw. klasse zijn er vier die *gedeeltelijk* tot de eerste zw. klasse zijn overgegaan : het zijn *hebba, libba, segga* of *sedsa, smekka.*

Hebba (Os. *hebbian,* 2 sg. *habes, habis, habas,* 3 sg. *habed, habad;* prt. *habda, hadda;* p. p. *behabd, behadd*) B 164, 23; H 72, 10; R¹ 11, 2; *hebbe* E³ 196, 23; *t. hebbande* R¹ 41, 13; *t. hebbane* H² 81; 1 sg. *ick heb* E Sgr256, 31; *heb ik* E³ 194, 18; E. Sgr. 255, 21; 2 sg.

hêst R[1] 59, 4; *nêst* E[2] (**ne-hest*); 3 sg. *heft* F 140; *hevet(h)* F 36; P 356, 18; *hêt, nêt* R[1] 118, 3; B 155, 12, 13; B[1] 156, 26; B[2] 153, 16; 157, 17; *hêth, nêth* (**ne- heth*) R B H 336, 28; E[1] 12, 15; 224, 11; 242, 12; E[2] 150, 10; 200, 28; 205, 21; 224, 8, 11; 230, 37; 238, 6; E[3] 201, 31; 225, 10; 239, 23; E Sgr.; plur. *hebbat(h)* E[2] 238, 1; R 19, 27; H 341, 31; F 18, 136; *hebbet(h)* E. Sgr. 257, 24; H 330, 8; E[1] 247, 23; E[2] 205, 24; E[3] 187, 31; 248, 19; *hebth* P 353, 6; opt. *ic hebbe* H[2] 158; E[3] 202, 4; *hebbe* R[1] 29, 8; 131, 5; E[1] 20, 3; *nebbe* (*ne- hebbe*) E2 246, 2; *nebba* E[2] 245, 8; *hebba* E[2] 224, 12; prt. *hede* S 447, 10, 25; H[2] 206; R[1] 115, 9; 117, 7; pl. *hedon* R[1] 133, 25; *heden* J H[2]; *heed* (met apocope der *e*) W 398, 6; 421, 5; 433, 15; 439, 12; H[2] 57, 117; *hyed* (met *ie* voor *ê*) J 1, 14; 63, 9; p. p. *heved* B E[2] 202, 25; *hevd* E[2] 201, 32; — in het Owfri. bestaat er door invloed van oorspr. p. p. en prt. nooit umlaut, tenzij soms in 't prt.: *habba* W 390, 2, 8; J 14, 26; *t. habbane* H[2] 81; E[1] 247, 2c; *t. habben* W 399, 28; 1 sg. *ic habbe* H[2] 158; J 12, 18; *hab ick* J 14, 27; S 488, 3; *ic hab* W 425, 9; J 12, 18; H[2] 121; plur. *habbath* E[2] 238, 1; *habbet(h)* W 408, 13, 31; J 19, 3; H[2] 125; opt. *habbe* H[2] 60; W 77, 24; 399, 16; 400, 6, 10; J 14, 26; 50, 36; *habba* H[2] 32;

Libba (Os. *libbian,* 3 sg. *lebot,* prt. 3 pl. *libdun,* p. p. *gilibd* leven) R[1] 132, 13; F 100; H[2] 19, 28; J 56, 2; p. pr. *libbande* H[2] 48; R E[1] 238, 9; *libbende* H[2] 48; *libbane* E[3] 238, 9; *libben* W 397, 27; *libbenee* (*l. libbende*) J 56, 12; ger. *libben* J 36, 14; *libbena* J 44, 2; plur. *libbat(h), libbet(h)* H[2] 54; F 26, 144, E[2] J 50, 55; 83, 1; W 397, 30; opt. *libbe* R[1] H E[1] F 22, 114, 142; H[2] 54, 87; W 397, 29; *foerlibbe* J 46, 25; prt. *lifde* R[1] 28, 25; H 28, 25; E[1] 28, 27; inf. *lêwa* H[2] 177; *lêua* H[2] 178.

Sedsa (Os. *seggian, sagda, gisagd,* zeggen) B^2 163, 3; E^2 E^3; *sedsza* B 163, 3; opt. *sedze* E^2 206, 36; ger. *sedzen* E^3 209, 28; *sidsa* F 146; *sidza* E^3 H^2; *sidzanc, -dsanc* E^3 F 146; inf. *sidze* J 8, 6; 3 sg. *seyt, seith* J 32, 22; B E^1 E^3 240, 20; E. Sgr. 252, 12; 254, 29; 255, 17; F 2; imp. *sey* H^2 20; W 435, 1; opt. *sidze* H^2 86; *i sidzie* H^2 134; prt. *seide, -a* J 12, 9; 12, 11; H^2 134; p. p. *seid, seyd* W 438, 18; H^2 27; S 462, 17.

Smekka (Ohd. *smecchen, smahton, gismakta*) R^1 85, 20; *smetsa* E^1.

Aanm. De hooger vermelde vormen van deze laatste ww. behooren zeker tot de eerste klasse; andere vormen behooren echter ook tot de tweede en tot de derde klasse. — Het Ofri. schijnt dus dichter bij het Ohd. dan bij het Os. te staan, want in dit laatste dialect bestaat eene volledige derde zw. klasse. Vormen als *hêst, hêt(h)* 3 sg.; prt. *hêde,* plur. *hêden,* p. p. *heved* gaan terug op **hebist,* **hevist,* **hebith,* **hevith* (waarin *v* vóór *i* te samen met die vocaal wegviel), op **hevida* (ohd. *hebita*), op **hevidon,* op **hebit, hevit* (ohd. *-hebit*); — prt. *lifde* gaat terug op **livda* uit **livida* (ohd. *libita*), doch waarschijnlijker op **livda* uit **libda* (os. *libda*); — *sedsa, sidsa* staan op denzelfden voet als *ledsa, lidsa* (leggen), en zelfs is dit ww. heelemaal tot de eerste klasse overgegaan; 3 sg. *seyt,* imp. *sey,* prt. *seide,* p. p. *seid, seyd* hebben diphthong *ei, ey* uit *eg* + *i* (*Altostfri. Gramm.* 143) : **segit(h),* **segi,* **segida,* **gisegid.*

3. Werkwoorden met lange stamlettergreep en -i- in het praeteritaalsuffix.

§ 71. Hier ook bracht oorspr. *-i-* umlaut van de stamvocaal te weeg in meest al de ww. met *lange*

vocaal : *rêma* W 50, 7; 392, 24, 35; *t. rêmane* F 138; *betênt* F; *tênda* p. p. F 108; *reemden* W 441, 20; p. p. *rêmed* H 338, 18; *lêsa* R[1] 123, 28 (enkele uitzonderingen als *bûvde* R[1] 128, 1; *bôwa* W 430, 11; *hûdat* F 40; *losde* H[2] 170; *lyout, lyowt* 3 sg. J 50, 5, 6; 87, 5 enz. worden te hunner plaatse verklaard).

In de ww. met *korte* vocaal + tantosyllabische cons. is de umlaut geenszins regelmatig waar te nemen. Alzoo werd in het Oofri. de umlaut regelmatig verhinderd door *m* of *n* + muta, door *mm, nn, ll, st, ch;* in eene latere periode heeft echter de *i* van het suffix schier overal de stamvocaal aangegrepen (*P. B. B.* 14, 240) : *kampa* E[2] 198, 13 (*kempa* B H); *anth* 3 sg. E[3] 256, 15; **handa* R[1] E[1] E[2] E[3] (*henda* B[1] 155, 29); p. p. *pant* F 130; *untpant(i)s* F 124 (p. p. *pent* H 341, 12; 3 sg. *bi-, bepent* H E[1] 48, 17; *th. pendan* F 152), 3 sg. *sangh* E[3] 243, 30; *ursanc* F 124; *swang* E[2] 228, 19; *swangt* E[2] 228, 21, 22 3 sg. (*sveng* E[1] 228, 19, 20, 22; *swenc* F 94); *want* E[2] 234, 23; p. p. *want* E[2] 214, 25 (*went* E[1] 234, 22); p. p. *dampth* E[3] 210, 9 (*dempt* B 158, 1); *hammeth* E[2] 220, 21; *hammed* E[3] 221, 26 (*ehemmed* H); *bikanna* R[1] 29, 3; *bikand* p. p. E[3] 189, 20 (*bikenna* H E[1]); *ekalt* F 100; *th. tastene* F 46 (*urtest* E[3]); *achta* B[1] E[2]; *acht(ene)* E[2] F 164 (*echta* B[1] 163, 12, 13, 14); — prt. *biherten* F 14; *bireppa* F 62; *cleppe* R[2] 543, 4; *sketta* E[1] 236, 13; *stert* p. p. F 56; *thilda* F 52; *unegert* F 120; *ûtbêlde* B[1] 167, 27 enz.

In het Owfri. moet *i*-umlaut oorspr. overal bestaan hebben, behalve voor *rn, nn, mm, st,* en soms voor *n+dentaal* : *kerta* H[2] 26, 162, 167, 169, *kirta* W H[2] 25; J 8, 2 (korten); *kessà* W 411, 36; *keste* W 423, 21; *kessid(ne)* H[2] 145 (kussen); *lynse* J. 8, 2 (**lenga*);

sweng S 494, 23; *suingt* W 472, 3; *swenght* S 498, 29; *swenghet* S 458, 9; *senghet* S 458, 17; *singt* W 463, 17; *wrschelt* W 425, 34; — *baernth* 3 sg. J 81, 14; *barneth* H² 94; *wrbarne* H² 160; *barnd* p. p. H² 43, 52, 93, 111; *canna* H² 77; *ik kan* J 9, 1; *t. bikannane* H² 110; *bycand* p. p. J 10, 4; *byclamd* J 59, 23 p. p.; *tastet* plur. J 30, 6; *taest* p. p. J 15, 54; *onderpandeth* J 87, 8; *wrpandet* p. p. J 20, 4 (*penda* H² 132; *foerpendet* J 37, 2); (*toe*)*ranth* 3 sg. S 498, 31; H² 242; prt. *sante* W 430, 14; prt. pl. *wanten* H² 169 (wendden).

Aanm. 1. De vreemde vocalen in sommige Owfri. vormen onderstellen doorgaans den *i*-umlaut in hunnen oorspr. vorm; aldus *wrfolle* inf. J 15, 34; *foerfulla* W 397, 37; *urfulla* S 485, 19; *folla* J 84, 7, 8; *t. follen* W 49, 17; p. p. *foerfold* J 22, 10; *corta* W 432, 29; *tielda* W 400, 4; *thielda* W 412, 15; *tiulda* H² 38 gaan terug op *wrfelle -a* (waarin onbekl. *e* vóor *ll* tot *o* overging, *Zur Lex.* 72), *kerta* (waarin *e* vóor *r* tot *o* overging, verg. *worpa* H 56, *swora* S), *thêlda* (waarin *e* voor *ld* tot *ê, ie, îe, io* werd, verg. *P. B. B.* 19, 361 *aanm.* 1 en *Zur Lex.* 72).

2. Uit de vormen *a*) *birant* H² 108; (*toe*)*ranth* S 498, 31; H² 242; 3 sg. *sant* H² 102; prt. *sante* W 430, 14; pl. prt. *wanten* H² 169;

b) *toeraint* 3 sg. W 472, 6; p. p. *saynt* W 428, 25;

c) *eynda, -en*(*e*) W S H² 73; J 2, 24; 3 sg. en p. p. *eynt* J 2, 30; 3, 1; 9, 2; 15, 35; 18, 3, 11; 21. 10; *peinda* J 13, 1; *toreind* W 472, 5; *t. seinden* J 18, 23; W 422, 12; *seint, seynd* H² 164; J 15, 42; 18, 15; pl. *seynden* opt. *seinde* W H² 65; prt. *seinte* W 439, 24;

d) *endena* ger. Sch 394; *torenth* S 480, 28; *sengt* S 458, 17; H² 90; prt. *sente* H² 168; *sent* 3 sg. W 402, 22; *senda*(*ne*) S H² 143; *swenght* S 498, 29;

e) *birynd* 3 sg. W 406, 22; *lynse* J 8, 2; *singt* W 463, 17; *suingt* W 472, 3 blijkt 1° dat *a* vóor *n* + *dent.* (waar die klinker bewaard bleef) eerst tot *ai, ay* (spelling van onvolkomen umlaut), daarna tot *ei, ey,* tot *e* (volmaakte umlaut) en eenmaal (*birynd?*) tot *i* overging, om dan later door assimilatie der *d* terug tot *ei* over te gaan; verg. nwfri. *eynen, seynen, weynen* (Siebs 94-95); 2° dat *e* uit *a* vóor *n* + *gutt.* na eenigen tijd tot *i* werd; verg. nwfri. *lingjen, mingjen, schinkjen.*

3. Uit de vormen **biherda, kerta* H[2] 26, 162, 167, 169 p. p. *stert* H[2] 112 nevens (*bi*)*hirda* W 410, 5; H[2] 114; J 60, 3; *kirta* W H[2] 25; J 8, 2; p. p. *stirt*(*h*) W 406, 22; J 58, 12; 76, 2 teruggaande op ags. *hyrdan,* os. *herdian*; ags. *kertan,* os. *kurtian*; ohd. *sturzan* blijkt dat oorspr. *a* en *u* voor tautosyllabische *r* + *dent.* in de oudste stukken door *i*-umlaut tot *e* verzwakte, en later in *i* overging, zooals overigens blijkt uit nwfri. *kirtte, stirtte.*

4. Deze verzwakking der vocaal *a* of *e* tot *i* schijnt men te moeten toeschrijven aan den invloed der *jonge i*(*j*), die de stamvocaal wijzigde of verkortte, en den eindcons. verdubbelde: *lynse* J 8, 2 inf. gaat dus terug op **lingjen,* < **lenga,* < **langa*; *kirta* of *kirtta* op **kertja.*

§ 72. De vocaal van het suffix is in 2 en 3 sg. pr. ind. schier regelmatig weggevallen: *anth* E[3] 256, 15; *eynt* J 2, 30; *barnt* R[1] 77, 27; W 71, 20; *barnth* S 498, 26; *bernt* B 159, 16; E[1] 31, 14; H 30, 24; *kelt* H 335, 6; *rant* H 30, 12; *renth* S 480, 28; *sengt, senghet* S 458, 17; H[2] 90; *singt* W 463, 17; *swenght* S 498, 29; *suingt* W 472, 3; *tast* J 1, 21.

Als bij uitzondering, door svarabhakti of door navolging van vormen met korte stamlettergreep, leest

men soms de suffixvocaal achter *r, n, s, w* vooraf-gegaan van lange vocaal of achter een diphthong: *barnet(h)* H² 94; E² *var.* 143, 30; F 36 (*barnt -d* R E¹ E² F 34, 52, 102 W 71, 20; *barnth* S 498, 26; *bernt* B 159, 16; E¹ 31, 14; H 30, 24), *bychtet* (?) J 12, 5 (*büecht* B¹ 152, 1); *deyeth* J 24, 17 uit **dêdeth*; *bywîset* E² 255, 23 (*wîst* R¹ F 114, 138; W 47, 10); *fêrith* H² 93 (*fêrth* R¹); *kêreth* E² 236, 13 (*kêrth* B² 173, 28 E²); *krâweth* F 86; *lêwit* F 140 (*lêft(h)* B E² F 140, 150, 152; H² 47; *lyout* W 395, 10; J 50, 5, 6); *tostêret* F 40 (*spêrth* R¹ 95, 24, 27).

§ 73. Wegens apocope der *t* zie § 42; wegens de spelling *t, th d* zie § 41.

§ 74. Het prt. gaat uit op — (*e*)*de*(*n*), – *te*(*n*). Voorbeelden van oorspr. — *ede*(*n*) (**ida*) treft men schier niet: *wrdêlede* H² 53 nevens *barnde* R¹ 115, 14; W 438, 1; *bernde* H 98, 21; *bûvde* R¹; *leende* W 112, 30; *leerde* W 430, 14; *leesde* W 430, 12; *lêfde* R¹ H E¹ F 34; *lêrde* R¹ 132, 27; *liesde* H² 80; *mengde* E 101, 13.

Aanm. Vaak wordt oorspr. *d* van het suffix gewijzigd onder invloed van voorgaande cons.:

1. *th* + *d* = (*t*)*t*: *binetten* W 440, 19 uit **binêt-h*(*e*)*den* van **binêtha* (rooven); *kêthe* prt. opt. H 98, 4; F 22; *kette* H² 102 uit **keth*(*e*)*de*, **kêthda*; *nêthten* F 38 plur. uit **nêth*(*e*)*den*.

2. *d* + *d* = (*t*)*t*: *hlette* W 410, 9; H² 114 uit **hlêd*(*e*)*de* (luidde); *sante* F 52 uit **sand*(*e*)*de* (zond); plur. *biherten* F 14 uit *biherd*(*e*)*den*.

3. dubbele cons. + *d* = cons + *d*: *bonde*(*n*) F 6 uit **bonneden*.

4. *p, k,* (*t*)*t, f,* (*s*)*s* + *d* = *p, k, t, f, s* + *t*: *clept* Sch 599; *sterete* E¹ 247, 4 (*sterkde* E¹ 246, 24); *grette* W 393, 12; *stifte, stifton* F 8; (*stifthte* E¹ 246, 24

met *th* voor *t* om de aspiratie voor te stellen); *keste* W 423, 21 (*leesde* W 430, 12; *losde* H² 170; *liesde* H² 81).

§. 75. Het part. praet. eindigde oorspr. op *-id*, waaruit *-ed*, beide uitgangen (*-id* zelden) leest men schier regelmatig achter *r*, (*r*)*n*, *m*, *l*, *ll* in het Oofri.; in het Owfri. is *-d* meer in gebruik : *hêred* R¹ H (*hêrd* E³; *heerd* W 422, 8; S 482, 19) (*e*)*fêreth*, *-ith* H F 124 (*fêrd* W 49, 8; 438, 34); — (*gh*)(*e*)*barned*, (*g*)(*e*) *berned*, *-t* R¹ B H E F 32; *barnid* E²; *barneth* S 449, 24, (*barnd* H² 43, 52, 93, 111; W 396, 32; J 1, 33); — *hêned* E¹ E², *lêned* B, *bisêned* B *sênid* H² 131; *sêned* S 387, 3; *sênoth* S 494, 30 (*lend* E² 201, 36; E³ 201, 37; E. Sgr. 252, 23; *biseend* W 397, 13); — *chemmed* H; *hammeth* E¹ (*wrdeemd* H² 79); — (*e*)*dêled* R¹ 130, 10; B H E³ F 18, 136; (*e*)*dêlid*, *-it* F 4, 22. 144 ((*e*)*dêld* R¹ 27, 1; 123, 17; J 7, 3); *efalled* E²; *fallit* F 146, 164; *efelled* H E¹ (*fold* W 53, 3; J 22, 10; (*e*)*fald* R); *tillid*, *tillit* E¹; *etilled* H S 443, 9; *tilleth* S 465, 30.

In andere gevallen, vooral in de verbogen vormen, door ontleening aan de onverbogen, leest men vaak *-ed*, *-id* bijzonder achter enkele cons., doch in het Owfri. zijn die gevallen alweer min talrijk : *bierwed* B 164, 7; *blêd* S 445, 8; *dicht* J 7, 2; *equerked* R¹ 55, 32; *esant* R¹ 133, 31; *ewexede* H, *foerlost* J 50, 30; *iecht* B 152, 10; (*e*)*last* R¹ 129, 11; W 16, n° 6; *leynd* R² 538, 18; *lêsed* R¹ 71, 25; *lêsd* W 71, 24; *lîth* J 62, 16; *nêt* H 70, 31; *onbesaend* J 33, 7; *onderpandeth* J 87, 8; *stift* W 77, 13; *strêwed* E¹ 213, 2; *taest* J 15, 54; *têmed* H² 119; *wênt* B 158, 21; *weent* W 437, 18; *wîgeda*, *-de*, *-dne* H E¹ F 56; *wîgethe* F 58; *wyd* J 81, 23; *wysd* W 408, 27; 412, 13.

§ 76. Wegens de assimileering van *-d* met cons.

auslaut des wortels, dient gezegd wat hooger over *t* en *d* + *d*; *th* + *d* vermeld staat: *büecht* B[1] 152, 10; F 150 uit **büechtt*, **büechtid*; (*e*)*dicht* E Sgr. 252, 21; F 100; J 7, 2 uit *(*e*)*dicht*(*i*)*d*; (*e*)*kêth* F 52, 134; *kêthta* F 48 uit **ekêthth*; *kêt* W 404, 20; S 501, 4, 40; *kette* H[2] 102; *kêth* W 41, 23; 388, 18, 20; S 500, 31; 505, 12; H[2] 30, 83, 102; J 2, 23; 3, 13; 18, 10, 15; *be-*, *binêth* H 335, 28; E[1] 240, 19 uit *be-*, *bineth*(*i*)*d*; *esant* F 16, *sante* R[1] 129, 25; R[2] 541, 20 uit **gisand*(*i*)*d*; *eynte, -en, aynta* J 2, 30; 9, 2; 18, 10; 47, 4; uit **end*(*i*)*de*, *-en*, *-a*.

Aanm. In *kêth* W 41, 23; S 500, 31; H[2] 30; J 2, 23 staat *th* in de plaats van *t*, want de vormen p. p. *seth* W 23, 12; 45, 12; 418, 24; 424, 16; 425, 19; 432, 1; 433, 15; 435, 13; 437, 19; J 21, 26; 28, 16; *grêth* W 412, 20; *beleth* J 20, 17 hebben blijkbaar ook onoorspr. *th* in navolging van *kêth*, waarin *th* als een overblijfsel van de oude spelling der spirantische dentaal voorkomt (*P. B. B.* 19, 408).

§ 77. Tot deze klasse behooren de volgende ww. met

Germ. a.

**Anda* (On. *endi*, *enda, endr*, eindigen), 3 sg. *anth* E Sgr. 256, 15; *eynda, -e -en*(*e*) W S H[2] 73; J 2, 24; 21, 18; *endena* ger. Sch. 394; p. pr. *eyntent* J 2, 30; 3 sg. en p. p. *eynd, eynt* J 2, 30; 15, 35; 18, 3, 11, 13; 21, 10; *aynt* J 15, 35; 31, 2; *aynta* p. p. J 18, 10.

Banna, bonna (oorspr. reduplic. I, bannen) met prt. *bande* W 436, 21, 22, 31; prt. *bonden* F 6; p. p *bonned* F 20; B 172, 5; *bond* E. Sgr. 248, 7; *bannet* J 18, 11; *band* W 29, 1; 405, 23; -- *bibanna* W 432, 36; p. p. *bybaend* W 425, 30; *foerband* J 81, 4.

Barna (Got. *ga-, inbrannjan,* Os. *brennian,* branden trans.) R^2 F 102; W S J 80, 8; *t. barnane* H^2 43, 138; *barnt(h) baernt(h)* 3 sg. W 71, 20; 77, 28; S 498, 26; J 60, 24; 81, 22; plur. *barneth* H^2 94; opt. *(wr)barne* H^2 160; R 71, 21; *baerne* W 103, 1; prt. *barnde* R 115, 14; W 438, 1; H^2 90 (intrans.); p. p. (*e*)*barned* R E^3 213, 5; *barnid* E^2 212, 4; *barneth* S 449, 24, 25; *barnd* W 396, 32; J 1, 33; H^2 43, 52, 93, 111; *berna* B 154, 16; H E^1; 3 sg. *bernt* B 159, 16; E^1 31, 14; H 30, 24; prt. *bernde* H 98, 3; (*g*)(*e*)*berned* B E^1 70, 31; H 70, 30 (1); *bernet* E^1 212, 6.

Bierva* (biarfja,* On. *erfa,* erven), plur. *bieruath* R^1 128. 5; p. p. *bierwed* B 164, 7.

Bifesta (**bifasta,* On. *fasta,* bevestigen, versterken) H^2 47.

Bikrenka*, **bikrin(s)za, bykrinsa* (bikrankja,* Mnl. *crenken,* Hd. *kränken* verzwakken, verminderen) J 78, 1; p. pr. *foercryzen* (l. *foercrinsen*) J 56, 1; *t. bykrinzen* J 76, 4; p. p. *bykrinst* J 46, 17.

**Bipenda* (Ags. *pyndan,* pijnigen, beletten) 3 sg. *bi-, bepent* H 48, 17; E^1 48, 17.

**Birespa* (Ohd. *rafsjan,* berispen) J 60, 23.

Blenda (Ags. *blendian,* Ohd. *blendan, blendet, blanta,* (ver)blinden) F 28; E H 56, 26 *blinda* H^2 132; *t. blindane* H^2 132; opt. *blinde* H^2 144; *blynde* W 422, 29; p. p. *blyndet* W 440, 17.

---

(1) Oorspr. was *barna, berna* als bedr. ww. zwak (Got. *brannjan,* Ohd. Mhd. *brennen*), en als onz. ww. sterk (Got. *brinnan*), doch het trans. ww. heeft het intr. *brinnen* bijna geheel verdrongen, behalve in het Ofri. en derhalve behoort het intr. *barnenda* W 77, 25 ook tot § 58, kl. III*b*, E, en de aldaar met trans. bet. vermelde vormen *barna* R^2 541, 30; *t. barnande* R^2 538, 12; *t. baernane* W 413, 18; *t. barnene* W 405, 7; *t. bernande* B 157, 26; *t. bernane* E^1 34, 18; 3 sg. *barnt* R^1 77, 27; R^2 541, 30; *barnth* S 498, 26; W 71, 20; 409, 4 moeten onder de ww. dezer zw. klasse plaats vinden.

**Blekka*, **blesza* (Mhd. *blecken*, prt. *blahte*, ontblooten), p. p. *gebleszet* H 339, 14.

Demma, **damma* (Ags. *demman*, Got. *dammjan*, Hd. *dammen*, Eng. *to dam*, Ndl. *dammen*) B[1] 154, 17; 3 sg. *dampth* E[3] 210, 15; *dempt* B 158, 8.

Falla (Ohd. *fellan*, vellen) R[1] 121, 19; 3 sg. *falt* R[1] 118, 5, 15, 24; opt. *felle* H; p. p. *fald* R[1] 118, 12, 21; *efalled* E[2], *fallit* F 146, 164; *(e)felled(e)* H 20, 26, E[1].

Fella (**fallja* van **fal*, val, Ndl. boeten) R[1] 81, 8; B[1] 176, 27; E[1] 238, 16; H 38, 1; F 104; *felle* inf. E[2] 239, 17; opt. *felle* R[1] 65, 7.

**Foercrefta* (Ohd. *chreftian*, Mhd. Mnd. *kreften*, verkrachten) *t. urcreftane* S 499, 29; 3 sg. *forkreft* S 487, 14; p. p. *foercreft* J 13, 4.

**Gedda* (uit **gigad*, ohd. *gegat*, doen overeenkomen), prt. *getthe* W 430. 1; *gette* W 437, 11, 27; *gette* H[2] 26; plur. *getten* W 429, 17; 431, 35; H[2] 167.

**Hefta* (Got. *haftjan*, Ohd. Os. *heftan*, hechten), 3 sg. *heft* S 49 , 33.

**Hamma*, **hamma* (van Got. *hamfs*, mhd. *hamen*, gebrekkelijk maken), p. p. *hammeth* E[2] 220, 21; *ehemmed* H 333, 12.

**Handa*, *henda* (On. *henda*, grijpen. met de handen vastnemen) B[1] 155, 29; 3 sg. *hant* E[1] E[2] E[3]; *hent* B[1] H E[1]; plur. *hendat* F 34; prt. *vndhente* B 155, 1; *(ge)hent* E[1] B 152, 14.

**Hela* (Os. *helan*, helen, oorspr. st.) met p. p. *heled* H[2] 60; *biheld* J 64, 16.

**Henga*, *henzia*, (Ohd. *hengen*, toelaten) F 4; H[2] 21.

(Bi)herda (Ags. *hyrdan*, Os. *herdian*, bevestigen) F 44; *(bi)hirda* W 410, 5; H[2] 114; *t. hirdane* J 60, 3; plur. *biherten* F 14 uit **biherdden*.

**(Bi)harda* (beheeren van *harji*, heer) opt. prt. *byharda* J 50, 48.

**Kalda* (Mhd. *erkelten*, On. *kalda*, Ags. *cealdian*, Mnl. *couden*, verkouden) p. p. *ekalt* F 100.

**Ketla* (Ohd. *challan*, *challit*, On. *kalla*, Ags. *ceallian*, kallen) 3 sg. *kelt* H 335, 6.

Campa (Ags. *cempan*, *campian*, Mhd. *kempfen*, kampen) E² 198, 13 B; *kempa* B 171, 11; p. p. *kemped* B 172, 5.

(Bi)kanna (Ags. *cennan*, Os. *kennian*, Ohd. *chennen*, On. *kenna*, Got. *kannjan*, kennen) R F H² 33, 77; J 27, 5; *bikana* H² 108; *t. bikannane* H² 111; *kan ik* J 9, 1; 3 sg. *bekant* H² 101; opt. *bycanne* J 7, 1; p. p. *caend*, *bycand* J 10, 4; *bikenna* H E¹.

Kerva (oorspr. st. On. *kyrfa*, kerven) met p. p. *kerfd* R¹ 119, 21; *kert* E³ 217, 1.

**Klamma* (Mhd. *klamben*, *klammen*, vasthechten, wikkelen) p. p. *byclamd* J 59, 23.

**Klappa*, *klâpa* (Ohd. *chlaphôn*, On. *klappa*, Mhd. *klapfen* kloppen) 308, 28; (p. p. *klappet* Sch 747 behoort tot de tweede zw. kl., verg. *chlaphôn*).

Cleppa (Mhd. *klepfen*, kleppen) H² 228; S 497, 7; 494, 3; S 449, 6; *clippa* H² 238; W 464, 13; 3 sg. *clept* Sch 599.

**Landa*, **lenda* (Mhd. *lenden*, van *giland*, ten einde brengen, grenzen), 3 sg. *lenth* W 391, 18; opt. *eende* E² 146, 6 (*l. lende*).

**Lasta*, **lesta* (Mnd. *lasten*, Mhd. *lesten*, belasten) p. p. *onbehlest* Sch 674.

**Langa*, **lenga*, *lynse* (Os. *lengian*, Ags. *lengan*, verlengen) J 8, 2.

Mela (Os. *mahlian*, *mahalôn*; Ohd. *mahalen*, Ndl. malen, zeuren), *urmela* E¹ 28, 14.

(Bi)letta (Got. *latjan*, Os. *lettjan*, Ohd. *lezzjan*, verhinderen, vastnemen) Sch 613; p. p. *byleth* J 20, 17; opt. *lette* J 81, 11; *lot* H² 20, 3 sg.

**Menga* (Os. Ags. *mengian,* mengen), *menzia* W 438, 8; prt. *mengde* E¹ 101, 13.

**Merka* (Os. *markôn,* merken), imp. *merc* F 10c, 134, 144.

Na(e)mna (Got. *namnjan,* Ohd. *nemnjan, nemnan*; Ags. *nemnan,* Mhd. *nemmen* uit **nemnen,* noemen) W 23, 8; 394, 30; 397, 30; 476, 20; H² 93, 94; *namne* inf. W 395, 5; met regressieve assimilatie *nanna* S 495, 3; met syncope inf. *naeme* W 412, 19; *ic namen(se)* W 73, 33; *ic na(e)mne* H² 75, 94; p. p. *bina(e)md* W 398, 34; 403, 22; 408, 9, verwant met *nâmnia, nâmia, nômia* der 2de zw. klasse.

**Panda, penda* (Ohd. *phantôn,* Mhd. *phenden,* panden) W 418, 18; S 480, 8; H² 132; *peynda* Sch 536; *t. ontpeynden* J 59, 2; *th. pendan* F 152; 3 sg. *pant* F 130; *foerpendet* J 37, 2; p. p. *untpant* F 130; *untpantis* F 124, *wrpandet* J 20, 4; *onderpandeth* J 87, 8.

**(Bi)penda* (Ags. *pyndan,* pijnigen, beletten), 3 sg. *bi-, bipent* H 48, 17; E¹ 48, 17.

**Randa,* **renda* (Ags. *rendan,* — randen), 3 sg. *berant* H 30, 12; E¹ 30, 12; *rent* B¹ 161, 14; *torenth* S 480, 28; *birant* H² 108; *rant* F 94; *birynd* W 406, 22; *toeraint* S 472, 6; *(toe)ranth* S 498, 31; H² 242; opt. *terende* H 96, 23; p. p. *toreint* S 472, 5; *terant* E²; *terent* B 158, 15; *erent* E¹ 228, 33; H 340, 18.

**Sanda, senda* (Ags. *sendan,* Os. *sendian,* zenden) S 484, 23 F 48, 166; *wtseynda* J 15, 31; *t. seynden* W 422, 12; J 18, 23; *t. sendane* H² 143; *t. sendan* F 134; 1 sg. *ic sende* E. Sgr. 257, 17; 3 sg. *sant* F 150; H² 102; *sent* W 402, 22; *seynt* W 404, 17; H² 99; J 19, 4; 47, 6; prt. *sente* H² 168; *sante* F 52; W 430, 14; *seint(e)* W 439, 24; plur. *santon* R¹ 127, 19; p. p. *seynt, seynd* H² 165; J 15, 42; 18, 15;

saynt W 428, 24; *esant* R¹ 133, 31; *wrsant* H² 76; F 16.

**Sanga*, **senga*, **sanza* (Ohd. *sangan*, *sancta*, Mhd. *sengen*, zengen), 3 sg. *offsangh* E³ 243, 30; *sengt* H² 90; *offsingt* S 463, 17; *senghet* S 458, 17.

**Sanka*, **sans(z)a* (Ags. *sencan*, zinken) *t. sansanc* E¹ 31, 1; 3 sg. *ursanc* F 124,

Sanna (On. *senna*, Ndl. sannen, strijden) W 388, n° 16; *sana* W 388, 18; plur. *sannath* R² 540, 34; H²; *sanct* W 393, 28; opt. *sanne* F; W 11, 5; p. p. *onbesaend* J 33, 7; 36, 2. 8, 13.

**Skatta*, *schatta* (Os. *skazôn*, schatten) J 65, 17.

**Skanda*, *schanda* (Ags. *scendan*, schenden) W 102, 11; opt. *scende* H² 180.

**Scanka*, *-sa*; **scenka*, *-zia* (Ags. *scencan*, schenken), 3 sg. *scenc* E¹ 228, 8; H 340, 21; *scanc* E² 228, 12; *scanch* E³ 229, 25; *schanght* E³ 229, 24; opt. *scenzie* H; *skanse* F 108; prt. *scancte* P. 353, 1.

**Spanna*, **sponna* (Ohd. *spannan*, oorsp. reduplic. I), prt. *spande* F 38; *spanden* W 413, 33; p. p. *spand* W 409, 12.

**Sprenga*, **sprensza* (Ohd. *sprengian*, Ags. *spraengan*, besprengen), opt. prt. *sprensze* B 159, 8.

**Swanga*, **swenga* (Os. *swengan*, werpen), 3 sg. *suingt* S 472, 3; *sveng* E¹ 228, 21, 22; *swenc* F 94; *swang* E² 228, 19; *swangt* E² 228, 20, 22; *svanght* E³; *svangh* E³ 229, 19; *swenght* S 498, 29; *sweng* S 494, 23; *swenghet* S 458, 9; opt. pr. *swense* F 108.

Sterka (Os. *sterkian*, Ohd. *sterchan*, (ver)sterken) R¹ 125, 13; prt. *sterkte* E¹ 247, 4; *sterkde* E¹ 246, 24.

**Strekka* (Ohd. *strecchen*, Ags. *streccan*, strekken) p. pr. *streckende* W 111, 1.

Tasta (Mlat. *tastare*, tasten) S 473, n° 8; Sch 599; *oentaste* inf. J 59, 17; *t. tasten* Sch 732; *th. tastene*

F 46; 3 sg. *wrtast* E³, *tast* J 1, 21; plur. *tastet* J 30, 6; opt. *tasta* J 21, 25; p. p. *taest* J 15, 54.

* *Wanda*, *wenda* (Os. *wendian*, Ags. *wendan*, wenden) B; 3 sg. *went* B E¹ 234, 22; *want* F 126, 108; E² 234, 23; E¹ 234, n° 37; opt. *wende* R¹ B H E² 199, 35; prt. plur. *wanten* H² 169; *weinten* W 431, 27; p. p. *went* E¹ 214, 12; B 158, 21; *want* E³ 215, 25; 227, 15.

* *Wansa*, **wensa* (Ohd. *wankjan*, wenken) opt. *wense* E² 216, 31 (*P. B. B.* 14, 276).

* *Warda*, *werda* (Os. *wardian*, *awerdian*, verderven) p. p. (*e*)*wart* E² 218, 37; 224, 15; 226, 16; 246, 3; E³ 215, 30; 219, 37; 221, 36; 225, 15; (*e*)*wert* B 177, 16; E¹ 85, 16; 224, 15; 226, 15; E² 226, 29; F 60, 62, 64, 66, 70, 74, 76, 78, 82, 84, 88, 94, 98, 100; *werth* H 84, 16; E¹ 218, 37.

Werna (Os. *wernian*, *warnian*, voorwenden) *wernande* R 117, 18; 3 sg. *warnt* E² 184, 23; *wernt* J 11, 9; W 419, 20; plur. *warnet* W 411, 21; *wernath* H² 50; opt. *werne* H 14, 17; *wernde* prt. H² 57.

* *Wexa* (Ohd. *wahsjan*, wassen) p. p. *wexet* E¹ 60, 1; *euexede* H 60, 1.

Germ. i.

Biskirma (Onfr. *bescirmôn*, beschermen) R¹ 43, 14; *byschirme* J 20, 9; ger. *t. byschirmen* J 33, 6; *be-*, *byschirmt* H² 145; J 11, 5; 13, 13; W 423, 17; opt. *byschirma* J 1, 3; 64, 18; H² 21; *bischyrme* W 435, 14; prt. *biskirmde* E¹ 247, 6, plur. *beschirmden* W 431, 2; p. p. *bychermud* J 27 13 met *u* uit *o* < *e* vóor *d*.

(Bi)iechta (Ohd. *jichtên*, biechten, bekennen) W 16, n° 6; H² 122; S 495, 9; *jechta* J 13, 23; *t. iechtane* W 390, 26; *t. iechtaen* W 388, 20; 3 sg. *jecht*

J 12, 5; plur. *iechtet* W 395, 12; opt. *iechte* W 75, 23; *iechten* prt. plur. W 440, 14; 441, 7; p. p. *iecht* B 153, 2.

**Bismitta* (Ags. *smittjan,* (be)smetten) p. p. *bysmit* J 76, 1.

Dichta (Ags. *dihtôn* dichten) J 7, 2; E. Sgr. 256, 27; 3 sg. E. Sgr. 257, 7 J; p. pr. *dichten* Sch 615; p. p. *(e)dicht* F 100; J 7, 2.

**Filla* (Ohd. Os. *fillian,* geeselen), opt. *fille* F 42; H[2] 113; W 409, 18.

Fersta (Ohd. *fristjan,* Mnl. *versten,* uitstellen) W 396, 36; 400, 15.

Missa (Ags. *missan,* Eng. *t. miss,* missen) W 423, 7; *mist* 470, 16; opt. *misse* J 54, 6.

Mitza (Mnl. *mieken,* mikken) J 59, 18; *t. mitzen* J 59, 21.

Plichta (Mhd. *phlichten,* in bezit geven) F 110; prt. *biplichte* F 40.

Querka (Ohd. *querca,* verdraaien) p. p. *equerked* R[1] 55, 32; *querdzed* E[1] 240, 3.

Riuchta (Ags. *rihtan,* Os. *rihtian,* rechten) J 9, 2; R[1] 13, 15; J 20, 9; H[2] 13; *riuchte* H[2] 14; *t. beriuchten* H2 13; *t. ruichtene* 480, 23; inf. *beriochte,* H[2] 13; *t. byriochtene* 479, 27; 3 sg. *byriocht* 480, 12; opt. *riuchta* W 399, 21; p. p. *(wr)riucht* J. 9, 3; 21, 10.

**Skiffa* (On. *skifa,* splijten, scheiden), opt. *biskiffe* B 153, 13.

Skifta (Ags. *sciftan,* On. *skipta,* schiften) R[1] 123, 29.

Skikka, schicka (Mhd. *schicken, schikken*) *t. scicken* 558, 9; opt. *toeschick'* J 25, 38; *schickt* p. p. Sch 732.

Stifta (Ohd. *stiftan,* stichten) Sch 719; prt. *stifte* R[1] 133, 11; E[1] 247, 4; H 343, 14; W 3, 18; *stichte* H[2] 70; plur. *stifton* R[1] 131, 19; p. p. *stift* W 77, 13.

**Skilla* (On. *skilja,* schillen), opt. *schyl* J 15, 77.

**Tilla* (Ags. *tillan,* tillen), opt. *tille* S 492, 22; p. p. *(e)tilled* H 340, 32; S 443, 9; *tilleth* S 465, 30.

Thinsza (On. *thinga,* dingen) B 168, 19.

*(*Bi*)*willa* (oorspr. st. 3[de] kl.) met p. p. *biwollit* W 9, 25; *biwolled* H[2] 72.

Germ. o, u.

**Denga* (Ags, *dyngan,* mesten) p. p. *denged* E[3] 209, 21; *donged* E[3] 209, 20 (l. *denged*).

Fella (Os. *fullian,* vullen) R[1] 29, 2; *t. fellen* E[3] 210, 25; *wrfolle* inf. J 15, 34; *foerfulla* W 397, 37; *urfulla* S 485, 19; *folla* J 84, 7, 8; *t. wrfollen* W 49, 17; *t. foerfollen* J 32, 5; *t. follane* W 17, 13; opt. *wrfolle* J 26, 3; p. p. *(foer)fold* W 53, 3; J 22, 10.

**Forwerda* (van **forwurt,* voorwaarden stellen), 3 sg. *byforwirt* J 22, 21.

**Gerda* (Os. *gurdian,* gorden), p. p. *unegert* F 120; *o(e)ngert* W 397, 35; H[3] 56 met *e* uit **gerda (P. B. B.* 19, 346*).*

Kerta (Os. *kurtian,* Ags. *kertan,* korten) H[2] 26, 162, 167, 169; *kirta* E[3] W H[2] 25; J 8, 2; *corta* W 432, 29; opt. *kerte* F 164; prt. *kirte* W 427, 27; *kerte* H[2] 26.

Kessa (Os. *cussian,* Ags. *cyssan,* kussen) W 411, 36; opt. *kesse* R[2] 543, 4; prt. *keste* W 423, 21; *kessid(ne)* H[2] 145; *kest(en)* W 423, 10; S 387, 4; 486, 19; 534, 27.

**Kesta* (Mlat. *costare,* Ofra. *coster,* Mnl. *custen,* betalen), p. p. *kest* Sch 475, 648.

**Cleppa* (Ags. *clyppan,* omarmen), inf. *cleppen* W 433, 26; opt. *cleppe* R[2] 543, 4.

**Netta* (Mhd. *nützen, nutzen,* nutten), opt. *binette* W 418, 29; prt. *nette* F 44; *nuthe* F 26.

Onderta (Got. *andwaurdjan*, zich verantwoorden met sync. van *w* achter *d* in onbekl. syllabe) E[1] 12, 18; *t. ondertane* H 74, 5; 336, 21; *t. ondertene* (*l. -ane*) H 42, 31; opt. *onderte* H E[1]; inf. *anderda, -e* S W 13, 18; 67, 18; 73, 36; 395, 16; 396, 15; 401, 10; 407, 14; 408, 5; 419, 4, 27; H[2] 41, 54, 62, 92; *andera* (met *r* achter toonlooze vocaal in stede van *rr* uit *rd*) W 73, 27; 3 sg. en p. p. *andert* J.

**Onderda* (Ohd. *antwurtan* uit **antwurtjan*, overgeven) opt. *onderde* F 32; *anderda* inf. W 69, 1; 395, 1; H[2] 47, 115; 3 sg. en p. p. *andert* W 417, 34, 37; inf. **ondwarda* (met behouden *w*), opt. *ondwarde* R[1] 69, 1.

**Resta* (Os. *restian*, rusten), opt. *reste* R[1] 132, 3; 3 sg. *rest* J E[3].

**Sterta* (Ohd. *sturzan*, storten) p. p. *stert* F 56; *stirt(h)* W 406, 22; J 58, 12; H[2] 108; *stort* H[2] 108.

Tetsia (Ohd. *zucken*, Mhd. *zücken*, toeeigenen) H 50, 5; E[1] 50, 6; *untteztsa* F 10; *bitetszie* opt. F 136.

Thelda (Ohd. *dultan*, dulden) E. Sgr. 254, 11; *thilda* F; *thielda* W 412, 15; *tielda* W 391, 8; 400, 4; *tyelde* S 483, 36, *t. thyelden* W 411, 36; inf. *tiulda* H[2] 38.

**Trecka* (Ags. *thryccan*, Ohd. *drucchen*, drukken) p. p. *tracht* Ag. 24, 29, 38, 44, 52; Sch 467; *thracht* Sch 469 in navolging van *tacht* uit *thekka* § 69.

**Urschelda* (Ohd. *fersculden*, verwerken), p. p. *wrschelt* W 425, 34; H[2] 159.

Werda (van Got. *gawaurdi*, ohd. *cawurti*, zich verdedigen in 't gerecht) H[2] 179, 180.

Germ. â (ê[2]).

**Bilêva* (causat. van **bilîva*, in den steek laten, laten zitten, verliezen, bevrijd worden) **biliowa*, 3 sg. *bilyout* W 395, 10; *bilest* (l. *bilêft*) H[2] 47; *bilyst*

(l. *bilîft*) H² 47; *bylêweth* Ag. 102; plur. *biliowet* W 421, 23; H² 117 *var.*; *bilêwath* H² 117; opt. *byliow* Ag. 107; p. p. *bilowid* W 436, 18 uit **biliowid* met syncope der *i* achter *l*; *bilêwid* H² 24, 95 *var.*

**Lêta* (oorspr. redupl. I, laten) met prt. *lette* P 355, 24 en opt. *lette* E¹ 99, 6.

**Lêva* (Ags. *læfan*, Os. *-lêbian*, achterlaten) *lio(u)wa* W 469, 22; H² 238; 3 sg. *lyout*, *lyowt* J 50, 5, 6; 87, 5, 7; plur. *liowath* W 426, 11; H² 160; opt. *liowe* J 46, 12; prt. *liouweden* H² 94 met *io* uit *êv* + *i*; inf. *lêwa* F 118.

**Skêka* (Mnl. *scâken*, Ags. *sceacan*, schaken) 3 sg. *skêc* E² 232, 5, verschillend van het st. *skeka* (*P. B. B.* 14, 270).

**Swêra* (Ohd. *swârjan*, (be)zwaren), *biswêra* J 82, 2; p. p. *bysweerd* J 81, 22; *beswêrit* J 19, 3.

Têma* (gitêmian*, Ohd. *gizâmi*, tot stand brengen *P. B. B.* 19, 402) p. pr. *têmende* H² 119, 126, 128; W 435, 17; *thêmende* Sch 671; *têmande* W 390, 19; opt. *tême* S 501, 19; p. p. *têmed* H² 119.

Wêna (Os. *wânian*, Ags. *wênan*, wanen) E. Sgr. 254, 3; J 14, 1; *ick wêne* S 386, 27; H 341, 10; 3 sg. *byweent* J 48, 7; opt. *biwêne* J 11, 2; H² 47; p. p. *weent* W 437, 18 met *ê* uit **wênid*, **wênith*, waarin de vocaal vóór nasaal nooit verkort werd.

Wêra (Ohd. *giwâran*, bevestigen) R¹ 95, 16, 18; *wâra* S 473, 1; H² 90, *t. wârane* H² 128.

Wrfêra (Ohd. *fârên*, Os. *fâren*, Mnl. *vervaren*) *foerfeerd* p. p. W 438, 34; *ferfeerd* H² 28.

Germ. î.

Dîka R¹ 43, 8 (Ags. *dîcian*, dijken); 3 sg. *dyckt* W 417, 1; inf. *dytsa* W 43, 14; *dîsa* E² 40, 22; *dîtzia* H 42, 1; opt. *dytze* W 432, 3.

Lichta (Ohd. *gilîchtên*, lichten) 559, 7; *ligta* E[1] 4, 7.

Hwîla (On. *hvili*, wijlen) J 72, 7; 3 sg. *hwijlt* J 19, 7; 55, 4; opt. *hwîle* J 3, 1; *huîle* B[1] 166, 19.

**Kîva* (On. *kîfa*, kijven), 3 sg. *kijft* J 17, 6; 18, 1; 21, 9; **tsiva*, plur. *tsîwath* B[2] 162, 22 E[3]; *szîwe* B[1] 163, 30; 166, 29; daarnevens ook *kîvia* 2de kl.

**Lîda* (Ohd. *lîdan*, lijden), *lyda* J 44, 1; 58, 41; 82, 12; *lya*, *-en* J 20, 14; 22, 19; 30, 17; 86, 10; Sch 540, 720; — *bilîa* (Got. *bileithan*, verlaten) W 391, 30, met syncope der *d* uit *th* (*Zur Lex.* 63).

Hlîa (**hlîhjan*, Mnl. *lien*, verklaren, bekend maken, uitspreken) (*h*)*lya* R[2] 540, 31; S 450, 30; 483, 28; 405, 22; H[2] 104; J 12, 15; 30, 22; *ic hlîc* Sch 596, 723; plur. *hlîat* R 541, 34; *hlied* Sch 702, 703; opt. *hlîge* R, *lhîge* R 124, 5; *hlîc* R[2] 541, 11; p. pr. *inhlyen* J 46, 77.

**Lîa* (Os. *lîhan*, overgeven); prt. *lyde* E[1] 101, 13; p. p. *lîd* H 68, 5, zw. vormen van het oorspr. sterke ww. der 1ste abl. klasse.

**Lîka* (On. *lîki*, afloopen) p. p. *clîzet* F 138.

Quîta (Mlat. *quitare*, Ofra. *quiter*, kwijten) J 58, 24.

Strîda (oorspr. st., strijden) p. p. *ocnstrîth* J 58, 9.

Wîa, *wija*, *vyya* (Ags. *wîhjan*, Ohd. *wîhen*, wijden) H[2] 42; W 393, 20; J 76, 1; 81, 23; *wîga* E[2] 142, 24; *t. wîande* R[1] 127, 19; p. p. *ewîged* B 176, 14; (*ful*)*wied* H[2] 99; B 176, n° 14; *wyed*(*en*) W 406, 10; *wîd*(*a*), *wijd* W 401, 22; J 88, 23; *weid* R[1] 122, 14 (l. *wied*).

Wîsa (Os. *wîsian*), (*wth*)*wîsa* R[1] 33, 4; W 407, 5, 16; 408, 7; *bywîse* J 25, 25; *bewyse* H[2] 6; *t. wîsande* R[1] 124, 20; *t. wîsane* W 398, 26; H[2] 127; *t. wîsen* W 394, 7; 420, 11; 3 sg. *wîst* R[1] 130, 2; W 47, 10; J 1, 9; 13, 30; opt. *wîse* H[2] 65; B 163, 20 II W 388, 12; prt. *wijsde* H[2] 137; W 438, n° 5; *wysda*

H² 63; p. p. *wysd* W 408, 27; 412, 13; *onderwysd* J 13, 47; *oeffwysd* J 7, 3; *bewyscde* H² 127; *wîseth* H² 112 (1).

Germ. ô.

(**Ut*)*bêlda*, **ûtbêdla* (uit — **bôdljo*, of **bôdiljo* van **bôdl* of *bôdil*, boedel, uiteenscheiden), plur. *ûtbêldath* R¹ 49, 26; H 48, 27; E¹ 48, 26; *wthbâldath* E³ 199, 17 met *â* + *l* in stede van *ô* + *l* (*Aofri. Gr.* § 32); opt. *bêlde* B¹ 167, 20, 27; p. p. *ûlbâlt* E³ 207, 23; *ebêlt* E¹ 238, 2; — dit ww. niet verwarren met het zw. der 2de klasse *ûtbêdlia*.

Bêta (Os, *bôtian*, boeten) H² 78; J 13, 23; *bêt*(*h*)*a* W 404, 22, 25; 412, 11; 413, 28; 426, 4, 7 met jonge *th* voor *t* (*P. B. B.* 19, 414); opt. *bête* H² 78, 85; 3 sg. *bêth* W 412, 14; p. p· *ebêt* R¹ 9, 6.

Blêda (Ags. *blêdan*, Os. *blôdian*, bloeden) H² 88; 3 sg. *blêt* J 76, 3; opt. *blêde* E¹ 218, 3; p. p. *blêd* S 445, 8.

Dêma (Os. *dômian*, doemen) E¹ H 6, 8; *t. dêmane* H² 71; 3 sg. *dêmth* H 72, 35; *dêmet* p. p. E¹ H 24, 28; *wrdeemd* p. p. H² 79; niet te verwarren met een jonge zw. ww. *dômia* der 2de kl.

Fêda (Os. *fôdian*, Ags. *fêdan*, voeden) W 77, 32; 423, 27; J 66, 1; H² 146; *fêde* J 59, 17; opt. *fêde* F

Fêla (Os. *fôlian*, Ags. *fêlan*, voelen) R² 536, 25, E¹ 85, 21.

Fêra (Os. *fôrian*, voeren) W 400, 18; 424, 19; J 58, 17; H² 156; *t. fêren* J 26, 16; *ic fêre* Sch

(1) *Wisa* is oorspr. zwak; van vormen, die tot de 1ste sterke klasse zouden overgegaan zijn, zooals in § 55 beweerd wordt, kan geen spraak zijn.

649; 3 sg. *fêrt(h)* R W 400, 18; *feert(h)* J 26, 16; 37, 2; H[2] 93; *fêrith* H[2] 93; plur. *fêrit* Sch 67 1; *fêret* Sch 540; *fêrath* E[1] 48, 9; prt. *fe(e)rde* E[1] W 51, 18; H[2] 86; p. p. *feerd* W 49, 8; *fêreth* H 48, 9.

Grêta (Os. *grôtian*, Ags. *grêtan*, Mnl. groeten, in 't gerecht trekken) W 391, 15; 392, 33, 34; 393, 19; 409, 24; F 58; *grêtha* W 411, 27 met *th*, verg. *bêtha*, *planthia*, *lêthe* W 411, 26; 438, 14 met *th* voor uitgesproken *t* (*P. B. B.* 19, 414 *anm.*), 3 sg. *grêt* W 394, 38; opt. (*bi*)*grête* S 488, 31; W 407, 21; prt. *bigrette* W 393, 12; inf. **gretta*, *t. bigrettane* S 488, 30; inf. *grieta* H[2] 139; opt. *griete* H[2] 108, 109.

**Grêva* (Os. *grôvian*, Ags. *grêvan*, groeven) *gryowa* J 58, 41; p. p. *grioud* S 464, 21 met *w*(*u*) uit *êw* + *i*.

**Hêda*, **hûda* (Ags. *hydan*, Mnl. *hûden*, hoeden) *t. hûdan* F 44, 164; plur. *hûdat* F 40; *hûdit* J 60, 2, *huede* opt. W 410, 5; J 86, 2 met *û* door ontleening van subst. *hûde* of met *ue* door *ôue* uit *ô* (*P. B. B.* 19, 397); inf. *behôde* J 15, 60; *bihôda* S 464, 22; *t. hôdene* H[2] 42; *t. bihôdene* W 410, 3; *t. byhôden* J 32, 2; 33, 6; *t. bihoedane* J 82, 7; imp. *hoet*, *hoed* W 438, 21; H[2] 29; 3 sg. *bihôt* W 420, 16; 16, n° 6; opt. *hoede* H[2] 115.

Hrêra (Os. *hrôrian*, roeren) E[1] 222, 22; *oprêra* H[2] 55.

Kêla (Os. *kôlian*, koelen) F 18, 36; J 59, 8.

Lêsa (Os. *lôsian*, Ags. *lêsan*, Mnl. *losen*, lossen) R[1] 123, 28; E H *t. lêsen* J 41, 3; 3 sg. *lêst* J opt. *lêse* R H[2] 179; prt. *leesde* W 430, 12; *losde* H[2] 170; p. p. *lêsed* R[1] 71, 25; *leesd* W 71, 24; — *leest* J 41, 4; *foerlost* J 50, 30; inf. *liesa* H[2] 43, 170; prt. *liesde* H[2] 81.

Mêta (Os. *môtian*, Ags. *mêtan*, (ont)moeten) R[1] 122, 11; opt. *mête* E[1] 230, 8; Sch 715.

Rêda (Got. *rôdjan*, bewijzen, oordeelen, aanspreken); *birêda* F 46; W 420, 7; inf. *birêde* H 66, 10; *berêtha* E¹ 67, n° 17; p. p. *birêth* H 80, 8; niet verwarren met *biradia* 2ᵈᵉ zw. kl.

**Sêna* (Os. *gisônian*, Ags. *sênan*, zoenen), *t. sênen* J 84, 11; 3 sg. *biscent* H² 161; W 426, 36; p. p. (*bi*)*sccnd* W 397, 13; *sênid* H² 131; *sêned* S 387, 3; *sênoth* S 494, 30.

Stêra (On. *stoêra*, sterken) R¹ 125, 14.

Wêma (Ags. *vôman*, *wêman* bevlekken) p. p. *weemd* W 389, 33; *onwêmed* W 389, 27; *oenwennet* (l. *oenwêmet*) H² 33; *oenewemmed* H² 115.

Wrôga (Os. *wrôgian*, wroegen) H² 107; inf. **wrêia* uit **wrêga* met 3 sg. *wrêit(h)* R¹ 129, 21; F 50; *t. wrêiande* R¹ 129, 2; *t. wrôgana* H² 114; *wroeght* 3 sg. H² 100; nevens *wrôgia* der 2ᵈᵉ zw. kl.

Germ. û.

Brûka (oorspr. st. gebruiken) prt. *brûckte* J 46, 62; p. p. *bruckt* J 32, 22.

**Hêra* (Mhd. *hûren*, Ags. *hyrian*, huren), 3 sg. *heert* W 421, 24; p. p. *heerd* W 422, 8; S 482, 19.

**Hlêda* (Os. *hlûdian*, Ags. *hlydan*, luiden) plur. *hlûdet* J 46, 75; prt. *hlette* F 44; p. p. *byhlut* J 65, 4 met *u* uit subst. *hlûd*; *byhlet* J 65, 3; *wrhlet* J 15, 29; waarnevens st. *byhletten*, *wrhletten* J 15, 12, 4; 65, 13; Sch 535 met suffix *-en* door invloed van **bi-*, **wrhlêden*, **hlêden*, (geladen).

**Inglûpa* (Mhd. *glûpen*, Mnl. *gluipen*, insidiari) 3 sg. *inglûpth* B met *û* uit subst. *glûp*.

Kêma (Os. *kûmian*, Ohd. *chûman*, klagen) B 171, 2; 3 sg. *kêmth* B 166, 14; opt. *bikême* B 155, 12.

Rêma (Os. *rûmian*, Ags. *ryman*, ruimen) W 50,

7; 392, 24, 35; 412, 31; H[2] 41; *t. rêmen* W 411, 37; *t. rêmane* F 138; H[2] 58; opt. *rême* H[2] 34; W 389, 6; 426, 2; *rêma* W 398, 19; prt. plur. *reemden* W 441, 20; p. p. *rêmed* H 338, 18.

**Têna* (Ohd. *zûnen* uit **tûnj*, Ags. (*be*)*tynan*, afperken) 3 sg. *betênt* R[1] 122, 16; p. p. *tend*(*a*) F 108.

Germ. ai, ê.

**Biwêsa* (van **waisjon* uit subst. **waiso*, Os. *weiso*, wees worden) p. p. *biuêsed* W 474, 4; -*id* H[2] 149; Sch. *bevised* (l. *bivêsed*).

Dêla (Ags. *daelian*, Os. *dêlian*, deelen) R[1] 53, 23; *dêle* J 2, 32; 3 sg. *deelt* J 1, 9; prt. *deelde* H[2] 54; plur. *deelden* J 50, 46; p. p. *ondeeld* H[2] 62; *offdeeld* J 7, 3; *toedeeld* H[2] 166; (1) *deeld* W 412, 23.

**Etha* (Ohd. *eidon* van Got. *aiths*, eed doen); *ick êde* W 438, n° 13; *t. êthane* F 48; *t. êdane* H[2] 99.

**Gêia* (uit **gaigj* van Got. *geigan* boeten); opt. *gêie* B 151, 20; 153, 6, 22.

**Gêla* (Ohd. *geilôn*, jagen) 3 sg. *gêlt* E[1] 228, 2; H 340, 8; *gêlath* B 180, 28.

**Hâsta* (van Got. **haisti*, Ohd. *heisti*, geweld, haasten) p. p. *haesten* J. 87, 1.

**Hêla* (Got. *hailjan*, Ags. *hælan*, heelen) *t. hêlane* W 393, 29; inf. *hêlen* 479, 16.

Hêta (Os. *hêtan*, Ohd. *heizzan*, oorspr. redupl. I) met prt. *hête* F 38; *hêthe* F 120.

Kêra (Ags. *cerran*, Os. *kêrjan*, keeren) E[1] 220, 6; W 49, 30; J 1, 41; *kêre* E[3] 221, 6; 3 sg. *urkêrt* E[2] 246, 21; opt. *kêre* R 124, 2; W 436, 20; prt. (*bi*)*keerde* W 430, 15: H[2] 26; p. p. *bikêrd* R[1] 133, 5.

---

(1) *Bidêla* (Ags. *bidælan*, misdeelen), p. p. *bedeeld* J 46, 29 (*P.B.B.* 19, 350).

Lâsta (Ags. *læstan,* Os. *lêstian,* betalen) E[1] 236, 3; R 541, 11; W 389, 14; *lêsta, e* B 153, 25; W 393, 2; *laeste* inf. J 1, 25; *la(e)sta* H[2] 150; J 15, 42; *t. lasten, -ane* W 16, n° 6; *t. lâsten* W 390, 33; 3 sg. *lâst* R[1] 129, 14; opt. *lâste* R[1] 121, 18; W 392, 7; p. p. *(e)lâst* R[1] 129, 11; W 16, n° 6 met *â* doorgaans uit de vormen die geen umlautsfactor in het suffix hadden.

**Lêna* (Ohd. *lêhan,* On. *lân* van Got. *leihwan,* leenen), prt. *bileende* W 112, 30.

Lêra (Os. *lêrian,* Ags. *laeran,* leeren) R[1] 131, 17; 3 sg. *leert* W 435, 2; J 1, 1; opt *lêr(r)e* W 428, 10; H[2] 65; prt. *lêrde* R[1] 132, 27; *leerd(e)* W 430, 14; H[2] 26, 65, 168; p. p. *geleerd* J 13, 47.

**Mêna* (Ags. *maénan,* Os. *mênjan,* meenen) 3 sg. *meent* W 434, 28; prt. *meende* W 433, 32.

(Bi)rêda (Mnd. *berêden,* verzorgen, bereiden) *rêde* J 59, 17; 3 sg. *rêt* B 155, 7, 25; *birêt* 558, 34; prt. *râtte* E[1] 99, 3; p. p. *rêt* B 152, 9; — *birât* E[1] 80, 7,

Urrêda (oorspr. reduplic. van Ags. *rædan*) met p. p. *wrrêt* J 15, 6.

**Sêla* (Ags. *saelan,* Mhd. *seilen,* zeelen, binden) 3 sg. *sêlt* E[2] 234, 4.

Skêtha (Ags. *skaethan,* Os. *skêthian,* scheiden, oorspr. st. ww. tot de 1ste zw. kl. overgegaan); *t. schêden* J 9, 6; 3 sg. *schât(h)* E. Sgr. 248, 12; 256, 15, *byschêdit* Sch 712; *scheet* E[3] 249, 29; plur. *schaeth* H[2] 152; prt. *schaet(e)* W H[2] 27; J 1, 46; opt. *sche(e)de* H[2] 77; J 84, 15; p. p. *schât, sc(h)aet* E. Sgr. 252, 31; J 15, 35; 21, 10; Sch 495; Ag. 17, 39, 44, 124, 96, 118; *byschâtte, -a, onbescâtte* J 15, 29; 26, 9; 44, 7; Sch 375; *skêth* E[1]; flect. *beschêde* J 2, 24 met jonge *d* nevens *beschaette*; verg. *bynêden* H[2] 66 nevens *binetten* W 440, 19.

Germ. au, -ô.

**Aka* (oorspr. redupl. II, woekeren) met p. p. *âket* F 132.

**Dêda* (Got. *dauthjan,* dooden), *deya, e* W H[2] 64; J 58, 8, 37; 72, 8; 3 sg. *deyeth* J 24, 17.

**Dêya* (Os. *adôgian,* gedoogen) F 128; *t. dêyane* F 42.

Dêpa (Os. *dôpian,* doopen) R[1] 129, 18; 3 sg. *deept* J 49, 3; opt. *dêpe* R[1] 129, 19; *t. dêpen* W 405, 14.

**Heia* (Got. *haugjan,* Ohd. *hôhjan,* (ver)hoogen), *ic heie* Ps 2^b, 14; p. p. *heyet* F 104; *heid* R[1] 133, 6.

Hêna (Got. *haunjan,* Ags. *hynan,* hoonen), F 130; 3 sg. *hênt* E[3] 209, 10; p. p. *hêned* E[3] 187, 30.

Hêra (Os. *hôrian,* Ags. *hyran,* hooren (tot)) R[1] 85, 18; 3 sg. *biheert* J 5, 2; *wrheert* J 11, 8; *hêrt(h)* R 39, 20; W 424, n° 1; plur. *hêrat(h)* H[2] 141; J 36, 1; *hôret* imp. W 431, 6; *hêret(h)* J 20, 9, 15; prt. *heerda* H[2] 268; plur. *he(e)rde(n)* H[2] 54; W 397, 33; 433, 13; 406, 8; 441, 17; p. p. *heerd* J 15, 54; W 439, 22; *hêred* H[2] 71.

Grêta* (grautian,* (ver)grooten), *grêt* E[2] 246, 3.

**Lêva* (Got. *galaubjan,* gelooven), *lyo(u)wa, e, -en,* J 1, 20; 2, 37; 3, 9; 12, 5; 13, 18; 15, 40; 17, 7, 11, 17, 18; 24, 13; 67, 6; 84, 10; *lywa* J 15, 78; 3 sg. *lyoud* J 81, 14; *t. lêwen* E Sgr. 255, 1; *liûwith* E Sgr. 253, 18.

Nêda (Ags. *nydan,* nooden, dwingen) J 86, 7; 3 sg. *nêdet* W 71, 21; prt. *nête* W 438, 16; *nêde* H[2] 27; p. p. *benêt* H 70, 31.

Leyna (Os. *lôgnian,* loochenen) H 329, 29; opt. *leyne* H 329, 24; p. p. *leynd* R[2] 538, 18.

**Slêpa* (Ohd. *slouphên,* Os. *slôpjan,* Got. *slaupjan,* opleggen), 3 sg. *slêpth* H 96, 4.

Slâta, *e* (met *â* ujt subst. *slât* uit **slautj-*, reinigen, slooten) E[2] E[3] 203, 31, 32; *t. slâten* J 64, 25; *t. slâtane* H[2] 140; W 419, 29.

**Tra(e)sta* (Os. *trôstjan* van On. *traust*, troosten); prt. *traeste* H[2] 65; *traeste* opt. H[2] 28; W 439, 25.

Germ. eu, iu.

**Beia* (Ohd. *biogan*, doch Ags. *bûgan*, buigen), opt. *beye* E[3] 243, 40,

**Diupa* (Mhd. *tiefen* van **diop*, (uit)diepen), 3 sg. *tôdiupth* E[3] 237, 9.

Bidriaga (oorspr. st. 2de kl., bedriegen), plur. *bidrâged* J 86, 8; p. p. *bidrecht* J.

**Bithiuda* (Ohd. *diutjan*, beduiden), *bitywda*, *-e* J 8, 1; 3 sg. *bytiueth* J 15, 35; 81, 2; *bithuit* F 2; inf. *bit(h)ioda* W 430, 5; H[2] 170; S 485, 10; *bit(h)io(e)th* H[2] 20; W 434, 29.

**Stiura*, **stiora* (Ohd. *stiurjan*, Ags. *styran*, keeren, sturen) opt. *stiure* H E[1] 26, 17; *stiore* R[1] 27, 24, prt. *stioerde* H[2] 65, verwant met *tostêra*, dissipare.

Tiuga (Ohd. *ziugôn*, Mhd. *ziugen*, getuigen) B 172, 12; W 412, 7; 417, 11; *tiûghe* W 398, 37; *t. bitiugen* W 53, 6; *ic tiughe* W 438, n° 13; 3 sg. *tywcht* J 18, 23; plur. *tiuged* W 419, 9; *tiôga*, *tio(e)gha*, *-ane* W 412, 26; S 499, 19; H[2] 142; *tioeght*, *tioecht* W 476, 1; H[2] 123, 165; p. p. *tywget* J 18, 23; *tiogid* H[2] 124; *bitioechd* H[2] 124; *(bi)tioeg(h)ed* W 412, 32; 417, 12; H[2] 125.

**Tiona* (Ags. *teonan*, *tynan*, uitspraak doen) R[1] 51, 6. 7, opt. *bitiune* F 136; *bitiuna* E[1] 50, 7.

Germ. â, û + w.

Awa (Ags. *éawan*, toonen) W 400, 11; *t, auwande* B 161, 10; *th. âwane* W 413, 17; *dis awendis* (l. *thi âwane*) H² 138; *a(u)wed* p. p. E² 214, 19; E³ 215, 18, met *au* door geminatie der *w*.

Bûwa*, (Os. *bûan*, *buida* (bûwida*) bouwen), *bouwa* H² 167; *bôwa* W 430, 11 met *o(u)* in stede van oorspr. *û* vóor *w* (*P. B. B.* 19, 351; § 32); *bûvde* R¹ 123, 3 met *û* zonder umlaut door *w* verhinderd, en *v* voor *d* uit **bûw(i)da* met ontleening aan **bûwa* (*Aofr. Gr.* § 86).

**Krâwa* (Ohd. *chrâwôn*, krabben) opt. *upcrâwe* F 90; *krâweth* 3 sg. F 86.

**Sêwa*, *siâ* (Ags. *sâwan*, zaaien, oorspr. redupl. I) p. p. *sedeth* J 37, 12.

Sêwa* (sâwja(n)*, Oind. *sâumi*, Osl. *sowati*, schieten) **siuwa* (met *iû* uit *ê* + *w* § 32) 3 sg. *siûth* W, *siôth* H² 227; S 456, 18; *syoet* S 384, 21 met *iô* (*ioe*) voor oorspr. *iû* evenals *biûth, bywth* W 404, 18; J 1, 28; 2, 8 nevens *bioet(h)*, *biôth* W 412, 17; 418, 22 met *iô* uit **biôdes(t)*; *siâth* (l. *siêth*) S 447, 10; *siêth* S 443, 3 uit inf. *siâ* < *sêa* door syncope der *w* vóor *i* in **sêwith;* verg. *tiâ(en)*, *siâ(en)*, *iâ(en)* (*P. B. B.* 14, 269; 19, 423).

**Strêwa* (Ags. *strêwian*, Os. *strêwian* uit **strâwja(n)* van subst. **strauwj*, **strawj*, strooien) prt. **strede* uit *strêwide*, p. p. *strêwed* E³ 213, 2; *strêwet* E² 212, 2; *strêuued* E¹ 212, 2.

Thâwa (Os. *tôgian*, Got. *ataugjan*, neigen) Sch 375.

**Thrûwa* (Os. *githrôon*, trouwen) 3 sg. *thrûth* E³ 229, 29:

Gerekte vocalen (§ 33).

Achta (uit **anhtjo*, Os. *ahtian*, Ags. *êchtan*, vervolgen) B[1] 155, 19; H[2] 131 E[2]; 3 sg. *âcht* B[1] 155, 20; p. p. *âcht* B[1] 155, 26; *âchtet* W 403, 4; *êch* (l. *êcht*) B 155, 28; *êcht* B 155, n° 42.

(*Bi*)*nêta* (uit **nenthjo*-, Got. *nanthjan*, Ags. *nêdhan P. B. B.* 14, 265 met gevaar iets verwerven) F 38; **binêda*, prt. *binetten* W 440, 19 met *tt* uit *thth*; p. p, *binêth* E[1] 240, 19; *benêth* H 335, 28; *bynêden* prt. H[2] 66 (l. *benetten*).

Urbrîda (oorspr. st. 3de kl.) met p. p. *wrbroedt* W 23, 12.

Kêtha (Ohd. *chunden*, Os. *cûthian*, Got. *kunthjan* uit **kynthjo*), B 153, 8; F 22, 48; *kêda* W 390, 12; 424, n° 1; H[2] 10, 36; *kêde* H[2] 10; *t. kêdane* W 412, 36; S 489, 10; *t. keyene* 459, 17 door syncope der *d* tusschen vocalen; *kêde* W 390, 27; *keed ic* H[2] 37; 3 sg. *kêt(h)* B 159, 5; E W 474, 12; plur. *kêthat* B; *kêden* S 491, 31; *kêde* S 491, 12; *kêda* S 491, 13; opt. *kêthe* R B H; prt. *kette* W 437, 1; H[2] 25; S 484, 14; p. p. *(e)kêt(h)* R B 156, 28; W 388, 18; S 500, 31; 501, 4, 40; 505 12; H[2] 7, 30, 83, 102; J 2, 23; 3, 13; 18, 10; flect. *kette* H[2] 102 met *tt* uit *thth, thd.*

**Mêra* (d. i. *mêrra* met *ê* uit *e* vóor *rr*, Os. *merrian*, wegblijven) *mêren* Sch 605, 607; 3 sg. *meert* W 49, 16.

**Urspêra* (d. i. *wrspêrra* met *ê* vóor *rr*, Mnl. Hd. *sperren*, versperren), 3 sg. *wrspeert* H[2] 85; *foerspeert* Ag. 214; p. p. *spyrdt* Ag. 226 met *y* uit *ê*, *êa*[a], *îe*[a] (*Zur Lex.* 65).

(*A*)*spêra* (On. *spyrna*, vertrappelen, waarin *rn* tot (*r*)*r* overging) R[1] 95, 24, 27; E[1] 232, 18; E[3] 233, 15, 19; F 128.

4. Werkwoorden met lange stamlettergreep zonder -i- in het praeteritaalsuffix.

§ 78. In het Owgerm. treft men eenige langlettergrepige ww. zonder verbindings *-i* in het suffix van 't prt. Laat ons onderzoeken of hetzelfde ook voor de Ofri. ww. kan vastgesteld worden.

Branga R¹ 118, 13; *brengha* E. Sgr. 249, 20; 250, 13; W 388, 24; H² 10; 125; *brendza* B¹ 155, 23; E¹ 188, 31; *brensza* B¹ 163, 30; *brenza* E¹ 56, 17; *brendzia* H 341, 16; *bringa* W 79, 2; 404, 21, 26; J 15, 25; 26, 26; 87, 5; H² 19; *bringan* W 428, 35; *t. brengane* S 449, 2; 455, 19, 25; *t. brangande* R¹ 128, 9; *t. bringane* W 53, 2; *t. bring(h)en* W 391, 1; 394, 6; S 501, 4; J 1, 45; 3 sg. *brangt* R¹ 123, 8; *branch* E³ 231, 23; *brencht* B² 181, 21, 26; *brenckt* J 1, 10; *brengt* H² 166; *brench* B¹ 181, 21; *brenck* E. Sgr. 248, 16; *breng* B 181, 26; *brincht* W 423, 28; *bringt* H² 48; *brinkt* W 395, 37; *brin(c)kt* J 1, 30; H² 146; *brengest, -et(h)* F 34, 98 (2 en 3 sg. met onoorspr. (svarabhakti) suffix); plur. *brangath* R¹ 71, 19; *bringet* W 394, 19; *foerdbrenget* J 11, 1; opt. *brange* R¹ 35, 18; 115, 14; *breng(h)e* J 15, 16; E. Sgr. 249, 18; 253, 7; W 105, 14; S 489, 7, 16; 490, 15, 16; *brendze* B 153, 19; *brensze* B 160, 13; *brenze* E¹ 34, 14; *foerdbringhe* J 11, 1; *bringe* W 401, 27; 409, 17; 474, 19; prt. *brochte* H² 66; W 429, 33; 431, 9; 436, 27; 440, 24; *brocht* (met apocope der *e*) W 439, 12; F 38, 48; *brogte* P 355, 19; plur. *brochten* W 429, 14, 25; 431, 14; opt *ic brochte* H² 166; p. p. *(e)brocht* R¹ 123, 4; 129, 17; B 171, 1; E³ 210, 2; H 329, 5; F 48, 140, 158; W 400, 7; 402, 30; 408, 24; 422, 36, 423, 8; H² 6,

158; J 9, 4; 13, 12; 25, 39; met *o* uit *a* voor *ht* **brahta*, **gibraht* zonder *i* in 't suffix.

Fruchta (Got. *faurhtjan*, Ohd. prt. *forhta*, **gifroht*, vreezen) H² 62; J 81, 21; *frochte* Sch 614; *t. unfruchtane* F 2; *t. fruchten* J 81, 21; opt. *fruchte* W 424, nº 1; J 59, 18; *fruchta* W 435, 13 met prt. **frochta*, **gifrocht* zooals uit inf. *frochte* genoegzaam blijkt.

Lêda (leiden) R¹ 13, 17; 19, 7; 57, 9, 18; 59, 16; 130, 12; B 151, 11; H 12, 13; W 13, 13; 57, 5; S 482, 16; *t. lêdane* E¹ 58, 10; 3 sg. *lât(h)* R¹ 33, 14; B 173, 11; W 49, 27; J 50, 41; H² 81; *lêt(h)* H² 51; B 157, 22; H 32, 16; 340, 29; E¹ 234, 4; *leit* W 430, 26; plur. *lêdat(h)* R¹ 71, 18; E³ 185, 34; H 70, 18; W 394, 6; *lêdet* W 406, 28; opt. *lêde* R B E H; *leyd* J 50, 41; prt. *latte* R¹ 51, 19; F 6, 116; W 410, 8; 419, 16; H² 54, 55, 81, 114, 134, 137; J 72, 9; *laet, lâth* (met apocope der *e*) F 44; W 397, 28; 412, 6; H² 123; J 50, 41; *lette* H 50, 18; F 26; *lête* H 342, 34; *lêth* (met apocope) F 120; plur. *leiden* H² 70; *latten* P 352, 30; H² 121; *lâten* W 413, 29 met *t*, evenals *lête* uit **lette*, achter lange vocaal; p. p. *(e)lât* R¹ 23, 3; F 118, 146, 148; W 394, 33; 396, 5; H² 45, 131; *lâth* E¹ E² F 26, aldus evenals *latte* prt. zonder *i* in 't suffix; doch p. p. *(e)lêt* H 339, 30; B 181, 6; *lêth* E¹ 234, 11; B 184, 33 met onoorspr. *ê* in navolging van *lêda, lêde*.

Rêka (Ags. *raêcean, raêhte, geraêht* uit **râhte*, **gerâht*, reiken, SIEV., *Ags. gr.* § 407, *anm.* 3) R¹ 69, 35; R² 542, 15; E³ 194. 26; H 100, 15; S 463, 6; S 446, 35; J 33, 17; H² 5; *rêke* J 8, 6; *recka* J 8, 6; *rêtsa* E² 143, 5; *rêsza* B 154, 19; *rêtsia* E¹ 34, 14; *retzia* E¹ 40, 13; *t. rêken* J 2, 11; *t. rêkane* H 334, 25; *t. rêtsane* E¹ 78, 25; *t. rêtsande* B 153, 9;

E[2] 205, 21; *t. rêszande* B 158, 2; praes. *ic rêke* Sch 708; 3 sg. *rêcht* B 156, 6; E[1] 66, 29; *râch(t)* J 70, 3; F 112, 116; R[2] 540, 5; *wrrâcht* J 25, 6; *râkt* E[3] 191, 20; *rêkth* E[1] 67, n° 17; *uprêthzat* E[1] 20, 26; opt. *rêke* B[1] 151, 16; *rêsze* B 174, 9; *rêtza* E[3] 225, 8; prt. *râchte* E[2] 245, 4; W 438, 2; 439, 14; *râchta* H[2] 28; *rêchta(n)* (l. *râchte(n)*) H[2] 63; p. p. *(e)râch(t)* B 169, 1; E[3] 197, 8; H 341, 7; J 25, 19; 78, 1 (aldus zonder *i* in 't suffix; *a* veranderde niet in *o* (*(e)brocht*) door invloed van vormen met *ê* (*æ*) : *rêka*).

Sêka (Got. *sôkjan*, Ags. *sêcean*, prt. *sôhte*, zoeken) R 73, 1, 14; W 397, 29, 30; 398, 33; 400, 17; F; *seke* E[3] 185, 21; *sêza* E[2] 184, 21 uit **secza;* 2 sg. *sext* R 73, 31; 3 sg. *seeckt* W 390, 34; *sêkth* R 67, 23; *sêcht* H E[1] F 24, 32, 54, 120, 128, 154; H[2] 37; plur. *sêket* W 389, 23; *sekath* H[2] 34; *sêkande* H[2] 118; *sêkende* H[2] 119; opt. *sêke* R[1] 63, 14; S 489, 16; W 423, 26; *bisoeke* H[2] 73 met *oe, ô* door Ndfr. invloed; *sôkest* F 26, 34, met onoorspr. *-est* voor *-st*; prt. opt. *sôgte* P. E[1] 12, 6; *(to)sôchte* W 397, 4, 18; H[2] 55, 73; p. p. *sôcht* W 395, 30, 32, 33; 397, 15; 404, 20; 408, 23; 425, 11; 429, 6; H[2] 51, 110, 158; F 50.

Stêra (Ags. *styrian*, **stôrjan*, storen, verdelgen) J 64, 14; 3 sg. *ûrsteert* W 434, 21; 435, 7; *tystêrth* H[2] 22; *wrstêrth* H[2] 79; *foerstêrth* H[2] 177; *tostêret* F 4; prt. *tostoerde* W 429, 13; *tostoerden* W 437, 30 zonder verbindings-*i* nevens onoorspr. *toesteerde* H[2] 166, *tostêrden* H[2] 27; p. p. *wrstêreth* H[2] 79.

Stêta (Os. *stôtan*, Ohd. *stôzan*, Got. *stautan*, oorspr. *stâta* reduplic. II, stooten) B 154, 12; 157, 25; *t. stêtande* B 157, 27; *t. stêten* 424, n° 1; 3 sg. *stêt* B 154, 5, 17; 161, 27; H 340, 35; opt. *stête* B, 154, 7; p. p. *stêt* B 172, 22; E[1] 212, 25; H 329,

1; *stêth* E[1] 230, 16; (*e*)*stât* R 119, 21; R[2] 536, 3, 20; E[2] 230, 14; E[3] F 80, 84, 90, 158; *stâth* S 458, 7; *stâd* S 448, 33; *upstât*(*ta*) F 120 (aldus met oorspr. *â* nevens onoorspr. *ê* in *stet*(*h*); prt. *stête* met onoorspr. *ê*, vgl. On. *steyta*).

(*Bi*)*thanka* (denken, Os. *thenkian*, Got. *thagkian, thahta*) R[1] 85, 28; (*be*)*thenzia* H 84, 22; *bitensa* W 399, 20; *bytinsa* J 65, 14; *tynsa*, *-e*, *-za* J 21, 18; 28, 7; 33, 7; 64, 17; *bit(h)inzia* H[2] 60, 178; opt. *thanze* E[2] 246, 4; *thenzie* H 342, 37; opt. prt. *bytochte* W 438, 13; Sch 732, 741; *thogte* P 354, 31; *tochte* J 30, 4.

**Thenka* (Os. *thunkian*, prt. *thûhta*, dunken), **thinszia*, *thinszie*, opt. pr. H F 76; *tynse* W 475, 7; 3 sg. *t*(*h*)*inckt*, Sch 662; J 81, 4; *thincketh* H[2] 152; *tenket* Sch 528; *tenkt* Sch 726; prt. *tuchte* W 436, 11; opt. *tuchte* W 430, 1.

Werka (Ags. *wyrcan*, os. *wirkian*, prt **waurtha*, werken) R[1] 61, 4; *wirka* H[2] 125; *wirtsa* W 415, 22; 417, 15, H[2] 125; *werkande* H[2] 118; *wirtze* E[3] 210, 17; J 37, 8; *t. wirtziane* H[2] 126; *t. wirtzen* W 415, 29; 3 sg. *wercth* B 173, n° 25; *wircht* E[2] 240, 14; opt. *wirtse* W 388, 5; H[2] 31; prt *wrochte* H[2] 145; plur. *wrochten* H[2] 135; W 433, 17; p. p. (*e*)*wrocht* R[1] 130, 19; W 390, 7; 398, 8; 399, 22; 403, 23; 408, 14; 416, 37; F 8, 36, 116, 138; E[1] 2, 8; H[2] 56, 128; J 33, 11; *ruocht* B 173, 3; F 138 met *ru* voor *wr* (vgl. *ruêka* B 163, 9 uit **wrêkja*(*n*), wraken) *unwroch* F 112; *wrocht*(*e*) H[2] 119, 210, 400 met *o* uit *au*, bijgevolg zonder *i* in het suffix.

Aanm. 1. Wegens de spelling *t, th, d* in 3 sg. en *t, th* in p. p. zie § 73 en 76; in 't prt. leest men *tt* voor *dd* of soms *t*, zoodat de stamvocaal

in *lâtte, latten, lâten* waarschijnlijk lang is gebleven (*P. B. B.* 19, 409).

2. Oorspr. *k* en (*n*)*g* gaan niet zelden in *ch* over vóor *th*, als de vocaal van het suffix wegvalt : *brincht* W 432, 28; *sêcht* H[2] 37; — vóor oorspr. *i, j* worden inlaut *k*, en *g* tot *ths, th, t(s)zi, cs, sts* enz. geassibileerd; *thinszie, -ze* H F 76; *tynse* W 475, 7; *brensza* B 163, 30 enz.

3. Niet zelden treedt in het praes. de vocaal van het praet. te voorschijn en omgekeerd : *lât* R B E[1] 234, n° 6; E[3] F 6, 58, 146; *lâth* E[2] E[3]; *laet* W 49, 27 nevens *lêt* H[2] 51; B 157, 22; H 32, 16; *lêth* E[1] 234, 4; *leit* W 430, 26; p. p. *lât* R[1] 23 3; W 394, 33 nevens (*e*)*lêt* B 181, 16; H 339, 30; — *râkt* E[3] 191, 20; *râcht* R[2] 540, 5; F 116; J 25, 9; *râch* F 112 nevens *rêcht* B 156, 6; B[2] 159, 19; E[1] 20, 15; 66, 29; *rêkth* E[1] 67, n° 17; — *sôkest* F 26, 34; *bisoeke* H[2] 73 nevens *sext* R[1] 73, 31; *sêkth* R[1] 67, 23; *secht* H E[1] F 24, 54, 154; H[2] 37; *sêkt* W 390, 34; — *stât* R[1] 119, 9; S 494, 34; nevens *stêth* B 154, 5, 17; H 340, 35.

4. Analogievormen van *lêda, rêka, stêta* met 3 sg. *lât(h), râch(t), stât(h)*, met prt. *lâtte, râchte, stât(t)e*, met p. p. *lât(h), râcht, stât(h)*, zijn *erâtte* opt. prt. E[1] 99, 3; *birât* p. p. E[1] 80, 7; E[3] 239, 15; *wtbâlth* 3 sg. E[1] 207, 13; *ûtbâldath* E[3]; *wtbâlth* E[3], *nât* 3 sg. F 16 nevens regelmatig ontwikkelde *erêt* B, *rêtte*, B[2] 155, 7; *ûtbêldat(h)* R[1] H E[1] E[2] 207, 23; *ûtgebêlt, ût(t)ebêlt* H 337, 22; E[1] E[2] 238, 2, *nêt* H 70, 31; E[1] 16, 2, p. p. en 3 sg. *nêt* E[1] 68, 27; H 78, 28.

De flexionsuitgangen van de ww. der eerste zwakke klasse.

PRAESENS.

INDICATIEF.

§ 79 1 sg. gaat uit op *-e* (Ogm. *u*): *dêle* E. Sgr. 256, 35; *êde* W 438, n° 13; *fêre* Sch 649; *habbe* H[1] 172, 178; *hêie* Ps. 2^b, 14; *lidze* H[1] 64; *namne* H[1] 94; *sende* E. Sgr. 257, 17; *tyughe* W 438, 13; *seynde* J 19, 4.

Syncope grypt plaats vóor *ik* : *deelic* E. Sgr. 256, 34; *bykan ic* E. Sgr. 252, 14; *keed ic* H[2] 37; *heb ik* E. Sgr. 255, 21.

Overgang van *e* in *a* is zeldzaam: *hêra* E. Sgr. 251, 14.

Apocope leest men in Owfri. teksten : *kan* J 9, 1; *wys* J 18, 8; *heb* E. Sgr. 256, 31.

2 sg. gaat uit *-(e)st* uit *-s* + *thu* : *brengest* F 34; *tosêxt* R[1] 73, 31; *sôkest* F 26.

3 sg. gaat zelden uit op *-et(h)*, *-it(h)*, (uit oorspr. *-ith*) met *e* (*et(h)*) door verzwakking; met *i* (*ith*) door svarabhakti of onbetoondheid; — meestal op *th* of *t* (*th* uit oorspr. *-ith* of reminiscens der vroegere spelling). Over de spelling *th, t, d* zie § 41; over de syncope der vocaal § 67, 69, 72; over de apocope van *-t(h)* § 42 :

Barnet(h) E[2] var. 143, 30; F 36; *bereth* E[1] 218, 17; E[2] 198, 9; E[3] 209, 29; B 165, 2; *berith* B[1] 158, 16; *birith* B[2] 158, 16; *kêreth* E[2] 198, 9; 236, 13; *krâweth* F 86; *hlyweth* J 50, 44; *lemith* R[1] 121, 2; *lewit* F 140; *wereth* E[1] 240, 7; *werith* E[3] 231, 16.

Barnt, barnd R E[1] E[2] F 34, 52, 102; *blêt* J 76, 3; *brenckt* J 1, 10; *brinckt* J 1, 30; *foerbringt* J

4, 3; *heert(h)* H[2] 61; W 400, 5; *hwylt* J 54, 4; *leert* J 1, 1; W 435, 3; *leest* J 41, 4; *lêft* F 149; *lyowt* J 50, 5; *ruicht* J 12, 55.

Branch E[3] 231, 23; *brench* B[1] 181, 21; *rach* F; *rêkma* B[2] 180, 7; *scencma* E[1] 228, 8; H 340, 21; *scancma* E[2] 228, 12; *ursancma* F 124; *sveng* E[1] 228, 19, 20, 22; *swenc* F 94; *swang* E[2] 228, 19.

De drie personen meervoud hebben suffix *-ath* (oorspr. aan 3 plur. eigen) in R B H E[1], *-et(h)* en *-at(h)* in E[2] E[3] H[2] doch doorgaans *-eth* in F E[1] Sgr. W J S Sch Ag.

1 plur. *hebbat(h)* F 18,

2 plur. *i hebbat* H 341, 31; F 136; *i hebbeth* E Sgr. 257, 24; *hebth i* (l. *hebbeth i* P 353, 6), *habbet(h)* J 19, 3; H[2] 125.

3 plur. *bilêwath* H[2] 117; *brangath* R[1] 71, 19; *brengath* H[2] 46; *fiuchtat* E[1] 34, 9; *gelath* B 180, 28; *hêrat* J 36, 1; *kêthat* B[1]; *lêdat(h)* R[1] 71, 18; W 394, 6; *libbat* H[2] 54; *riuchtat* E[2] 194, 3; *sêkath* H[2] 34; *ûlbêldat* H 48, 27; — *bilêweth* Ag. 102; *biliowet* W 421, 13; *brenget* J 11, 1; *bringet* W 394, 19; *dêlet(h)* E[3] 200, 1; J 50, 50; H[2] 60; *dêlith* F 142; *hêret* J 20, 15; *lêdet* W 406, 28; *lidzet* 481, 11; J 24, 12; *oprîset* J 32, 25; *sêket* W 389, 23; *sênet* J 21, 7; *sidzet* H[2] 43; *habbeth* H[2] 179; *wîsed* J 21, 7.

OPTATIEF.

§ 80. Regelmatig eindigen al de personen op *-e*.

1 sg. eindigt op *-e*, naar het suffix van 3 sg.

2 sg. *libbe* R 132, 8; H 342, 15; *werhêre* E Sgr. 250, 8; *nebbe* E[2] 246, 2; *thantse, -ze* E[2] 245, 25; 246, 4.

3 sg. *anderde* J 6, 8; *bête* W 15, 10; H[2] 74, 78; *bycanne* J 7, 1; *blinde* H[2] 144; *brange* R[1] 35, 18; 115, 14; *breng(h)e* F E Sgr. 253, 7; W 105, 14; S 489, 7, 16; *bringe* W 409, 17; 474, 19; *dêle* H[2] 132; *fruchte* J 59, 18; *huede* W 410, 5; J 86, 2; *hoede* H[2] 115; *ielde* H[2] 74; *lêde* R B H; *leere* H[2] 65; *rêke* E[1] 224, 8; *resze* B 174, 9; *riochte* H[2] 87; *wêne* J 55, 1; *wrfolle* J 26, 3.

1 plur. *hebbe* R[1] 131, 15; H E[1] 20, 3.

2 plur. *brenghe* S 490, 15, 16; *dêle* E Sgr. 255, 25, 26; J 15, 27; *sidzie* H[2] 134; *habbe* H[2] 60; W 399, 16.

3 plur. *bisciffe* B 153, 13; *brenge* E. Sgr. 253, 7; *dêle* R[1] 67, 13; H 330, 30; *kêthe* R[1] 115, 9; *riuchte* B 156, 9; *schedde* E[2] 243, 29; *schêde* J 84, 15; *sidze* J 25, 26; *wêne* J 11, 2; *habbe* H[2] 73.

Bij uitzondering leest men in alle dialecten (B[1] R[1] uitgezonderd) soms *-a*, verzwakt uit *e*, die zelfs in jonge teksten enkele malen wegviel:

Bêta B[2] 161, 14 E[1] 70, 7; *berna* E[1] 67, n° 17; *byharda* J 50, 48; *byschirma* J 64, 18; H[2] 21; *dêla* J 50, 50; *fruchta* W 435, 13; *habba* H[2] 60; *heia* F 134; *ledzia* F 156; *lêwa* E[2] 207, 14; E[3] 207, 14; F 142, 150; *mêta* E[3] 231, 7; *oflidza* E[2] 146, 6; *rêma* W 398, 19; S 495, 20; *resza* B[2] 177, 6; *rêtza* E[3] 225, 8; 241, 33; *riuchta* B[2] 180, 24; *tella* F 162; *untriuchta* F 158; *wrhêra* J 3, 6.

Bêlma E[2] 218, 18; E[3] 219, 18; *birêdma* E[2] 197, 8; E[3] 239, 8; *breng* F 126; *bihoed* W 432, 19; *riuchtma* J 55, 13; *onswer* W 399, 37; *selma* E[2] 203, 8; *toschick* J 25, 38; *(ur)dêlma* F 58, 150, 152.

In *bewiri* R[2] 542, 35; *lemi* R[2] 538, 14 heeft men evenals in de st. ww. *i* uit *e* achter *r* en *m*.

Imperatief.

§ 81. Ook in de ww. der 1ste zw. klasse moet de gebiedende wijze oorspr. *i* gehad hebben, zooals blijkt uit de vormen (zonder suffix, doch doorgaans met umlaut) *hoed, hoet* W 438, 21; H² 29; *merc* F 100, 134, 144; *rêk* Ps. 2ª, 6; *seth* W 434, 12; *sey* W 435, 1.

Infinitief.

§ 82. De gewone uitgang in alle dialecten is *-a* (*-jonôm*); doch men vindt ook *-e* in B¹ (1 maal), in B² (1 m.) in H (2 m.) in E¹ (1 m.) in F (2 m.), E² (11 m.), E³ (39 m.), zelden in H² S W, vaak in J; suffix *-en* of *-an* uit gerundief of door vreemden invloed is zeldzaam :

Anderda J 20, 10; H² W 13, 18; *bêtha* H² 275; *bisetta* Sch. 613; *biletta* Sch. 613; *bythioda* H² 276; *byriuchta* J 20, 9; *bywisa* H² 282; *branga* R¹ 118, 13; *breng(h)a* E Sgr. 250, 13; W 388, 24; *fertella* H² 66; *grêta* W 413, 9; *grieta* H² 139; *hêra* H² 74; *kanna* J 27, 5; *clinna* H² 74; *lêda* R¹ 13, 17; 19, 7; 57, 9, 18; 59, 16; 130, 12; B 151, 11; H 12, 13; W 13, 13; 57, 5; S 482, 16; *namna* H² 136; *rêka* J 24, 8; *riochta* H² 74; *setta* J 26, 26; *scêda* W 435, 21; *scura* J 7, 9; *sidza* W 440, 12; *thâwa* Sch. 375; *urbringa* J 26, 26.

Felle B¹ 169, 13; — *sette* B² 155, 8; — *birêde* H 66, 10; *gefelle* H 30, 7; — *rême* E¹ 52, 8; — *hebbe* F 114; *felle* F 34; — *felle* E² 201, 4, 5; (*bi*)*riuchte* E² 196, 12, 32; 220, 6; *rêde* E² 200, 6; *be-, wrsette* E² 195, 32; 196, 18; *lêwe* E² 204, 33; *wende* E² 199, 35; *dêle* E² 199, 24; — *felle* E³ 239, 17, 23, 29; *kêre* E³ 221, 6; 227, 14; *riuchte* E³ 206,

21; 239, 11, 21; *ledze* E³ 209, 1; *bêthe* E³ 229, 28; *wirtze, tuige* E³ 201, 9, 10; *dêle* E³ 206, 21; 208, 10, 17; 210, 30; 187, 12; *sette* E² 196, 18; 203, 8; *sêke* E³ 185, 21; *(bi)wîse* E³ 197, 28; 200, 7; *rêke* E³ 195, 7, 15; 199, 2; 204, 16, 24; 187, 29; 191, 19; *ofkirthe, hêre* E³ 217, 9; *slâte* E³ 203, 30, 32, 38; 204, 3; *hebbe* E³ 196, 23; 203, 11; 209, 3; 210, 32; 208, 16; — *naemne* W 395, 5; — *bespanne* S 445, 26; — *beriochte* H² 13; *bewyse* H² 6; *kede* H² 10; *riuchte* H² 14; — *byschirme* J 20, 9; *bywîse* J 25, 25; *fêde* J 59, 17; *foertwirtze* J 37, 8; *fordbringhe* J 21, 37; *hêre* J 1, 25; *laeste* J 1, 25; *lyowe* J 15, 40; *rêke* J 8, 6; *sidze* J 8, 6; *tinse* J 33, 7; *wtwirtze* J 37, 8.

Bringan W 428, 35; *hêlen* 479, 16; *clinnen* W 15, 7.

Gerundief.

§ 83. De gerundief gaat uit op *-ande* in R1 R² B, op *-ane* in H en E1; op *-ande* nevens *-ane* in E²; op *-ane*, doch meestal op *-ene*, en soms op *-an*, *-en* in E³ F; op *-en(e)*, zelden op *an(e)* in W J; op *-an(e)*, zelden op *-en(e)* in S H²:

R1 R²: *t. brangande* R1 128, 9; *t. dêlande* R1 128, 10; t. *lênande* R¹ 128, 10; *t. kêthande* R¹ 128, 11; *t. settande* R² 538, 17.

B: *t. rêtsande* 153, 9; *t. rêszande* 158, 2; *t. kêthande* 153, 25; *t. auwande* 177, 27; *t. bêtande* 177, 18.

H: *t. fellane* 24, 10; *t. fêrane* 30, 25; *t. sellane* 42, 25; *t. ondertene* (l. *-ane*) 42, 31; *t. riuchtane* 54, 18; *t. rêkane* 334, 25.

E1: *t. fellane* 24, 10; *t. lidzane* 34, 13; *t. bernane* 34, 18; *t. lêsane* 24, 4; 78, 3; *t. rêtsane* 78, 25; *t. sendanne* 34, 10; *t. dêlana, t. bernande.*

E[2] : *t. rêtsande* 205, 12, 21; 206, 8; *t. bêtane* 147, 27; *t. undriuchtane* 214, 21; *t. lêdane* 214, 22; *t. bêtene* 226, 27; *th. bêthen* 214, 4; *t. bêtena* 214, 5.

E[3] en Sgr. : *t. bêtane* 231, 15; 241, 19; *t. bêtene* 215, 23; *t. lêdene* 215, 16; *t. bêten* 215, 21; 219, 17; 223, 19; *t. lêden* 215, 33; 223, 29; *t. bewêsen* 215, 10; *th. bywîsen* 249, 21; *t. fellen* 210, 25; *t. rêken* 209, 29; *t. rêtzen* 237, 30; *t. byrêden* 249, 7; 252, 31; *t. untriuchten* 215, 34; *t. sedzen* 209, 28.

F : *t. urbarnande* 56; *t. barnane* 54, 134; *t. unfruchtane* 2; *t. heiane* 10; *t. rêmane* 138; *t. rêkene* 114; *t. lêdene* 126; *t. fellene* 14; *t. lâstene* 136; *t. bêtene* 102; *t. hûdan* 44; *t. settan* 48; *t. pendan* 152; *t. untriuchtan* 50, 52, 106; *t. sendan* 134; *t. bêtan* 50; *th. tasten* 46; *t. hêran* 162.

W : *t. riuchtane* 412, 9; *t. bêtane* 388, 29; *t. bihôdane* 410, 3; *t. hêlane* 393, 29; *t. awane* 413, 17; *t. lâstan* 390, 33; *t. iechtaen* 388, 20; *t. seynden* 422, 12; *t. rêmen* 411, 37; *t. dêlen* 390, 18; *t. bringen* 422, 38; *t. setten* 391, 2; *t. lidsen* 396, 1; 399, 6.

S : *t bêtane* 445, 34; 447, 34; 449, 3; 450, 20; *t. unswerrane* 452, 12; *t. brenghane* 455, 20, 25; 458, 10; *t. bêtana* 458, 4; *t. bisetten* 386, 39; *t. lâstene* 387, 3; *t. senden* 460, 5; *t. bringen* 501, 4.

H[2] : *t. rêmane* 136; *t. jechtane* 272; *t. bysekkane* 272; *t. brengane* 138, 144; *t. wrbarnane* 43; *t. bihôdane* 115; *t. wîsane* 127; *t. dêmane* 71; *t. rêmane* 58; *t. wirtziane* 126; *t. sêkane* 138; *t. slâtane* 140; *t. êdane* 99; *t. blindane* 132; *t. tiuldane* 128; *t. hôdene* 42; *t. beriôchten* 20; *t. beriûchten* 13; *t. lêdan* 36; *t. bêtan* 32.

J : *t. hirdane* 60, 3; *t. bykrinzen* 76, 4; *t. rêken* 2, 11; *t. foerfollen* 32, 5; *t. foerhêren* 77, 9; *t. sidzen* 16, 1; *t. anderden* 20, 11; *t. kêden* 31, 2.

Sch : *t. biriuchten* 732; *t. endena* 394; *t. lyen* 720.

Ag : *t. sellen*, *t. setten* 111.

Syncope van *n* vindt men in *t. rêtzia* H 54, 2; *t. sella* E[1] 42, 26.

Participium.

§ 84. Het p. pr. gaat uit op *-ande* in R B H E[1] E[2] F H[2] W S, op *-ende* in E[3] F Ps. W J H[2] S; op *-ane* in E[2] en op *-en(e)* in W J.

Wernande R[1] 117, 18; F 14; *werkande* H[2] 118; *sêkande* H[2] 118; *waranda* H 50, 24; F 126; *libbande* R[1] 124, 14; R[2] E[1] E[2] H[2] 48; *iechtande* H[2] 118.

Libbende E[3] H[2] 48; *dêlendes* Ps. 2[b], 1; *untblêdende* F 122; *barnend* W 77, 25; *têmende* H[2] 119.

Libbane E[2] 238, 9; — *libbenee* (l. *libbende*) J 56, 12; W 397, 27; *libbena* J 44, 2; *sellen* J 20, 16; *oplidzen* J 30, 14; *behlien* J 65, 11.

PRAETERITUM.

Indicatief.

§ 85. De 1 sg. gaat uit op *-e* (uit *-ôm* of uit 3 sg. overgenomen) : *hêde* E[3] 208, 24; apocope grijpt plaats in *ick meend* J 12, 18.

2 sg. eindigt op *-(e)st;* verg. *cômest* P.

3 sg. gaat zelden uit op *-ede* (achter *r, l, v*) uit *-êd,* meestal op *-de* of *-te* (achter scherpe consonanten) :

Nerede H 50, 20; *urteril* (**urteride*) F 116; *wrdelede* H[2] 53.

Biskirmde E[1] 247, 6; *feerde* H[2] 86; *getthe* W 430, 1; *gette* W 437, 11, 27; *hêrde* F 112; *hlette* 410, 9;

H^2 114; *kette* W S H^2 25; *kirt(h)e* W 429, 35; 437, 27; *lâtte* H^2 86; *leerde* H^2 168; W 430, 14; *leide* H^2 27; W 438, 16; *lefde* F 34; *liesde* H^2 81; *losde* H^2 170; *meende* W 433, 32; H^2 176; *nette* F 44; *sante* W 430, 14; *seinte* W 439, 24; H^2 64; *sente* H^2 168; *sette* H^2 23: *stifte* F 8; *tostoerde* W 429, 13; *toesteerde* H^2 166; *werde* F 120; *wîsde* (aldus met zachte *s*; verg. *Aofri. Gr.* § 126) W 438, n° 5; *wrdeelde* W 396, 21; *wterde* J 50, 41.

Apocope der *-e* is niet zeldzaam in F H^2 W J : *brocht* F 38, 48; J 15, 32; *brochtma* W 439, 12; 440, 18; *deeld* W 392, 8; *la(e)t(h)* W 397, 28; 412, 6; 422, 23; H^2 123, 144; *leend* J 7, 2; *leerdse* H^2 65; *leyd* W 426, 33; *leydma* J 50, 41; *racht* J 40, 3; *scanctum* P uit *scancte -um; schaet* J 1, 46; *seyd* H^2 63; *setma* F 132; *sield* H^2 154; *urterit* F 116; *wysd* J 27, 1; *wisdma* W 439, 9.

Enkele vormen eindigen op *-a* uit toonlooze *-e* : *rachta* H^2 28; *rechta(n)* (l. *rachta*) H^2 63; *seyda* J 12, 9; *tocheerda* H^2 268; *wysda* H^2 63.

1 plur. gaat uit op *-on* (R) of *-en* uit *-un* : *hêrdon* R^1 11, 21; *santon* R^1 127. 19; *setton* R^1 5, 1; — *(by)settewi* R^2 538, 3 E^2; *unhantewi* E^2 met apocope der *-n*.

2 plur. heeft insgelijks suffix *-en* naar 1 en 3 plur. *lâtten* H^2 121;

3 plur. heeft suffix *-on* (R), meestel *-en*, zelden *-in* : *hêrdon* R^1 15, 23; 133, 19; *setton* R^1 125, 12; — *biherten* F 14; *binetten* W 440, 19; *bischirmden* H^2 169; *brochten* H^2 167; W 429, 14; *de(e)lden* J 50, 46; F 132; *getten* W 431, 35; 429, 17; H^2 167; *herden, heerden, heerde* H^2 55, 73; W 406, 8; 441, 17; *kertin* H^2 169; *leiden* F 8; *lichten* F 8; *seiden* J 15, 42; *setten* H^2 169; *wanten* H^2 161; *weinten* W 431, 27.

Optatief.

§ 86. 1 sg. gaat uit op *-e* : *ic brocht(e)* H^2 166; W 429, 7.

2 sg. moet zooals de andere personen hetzelfde suffix gehad hebben.

3 sg. eindigt op *-e* : *barnde* R^1 115, 14; *lêfde, eratte* H 99, 3; *sochte* H^2 55.

1 plur. had suffix *-e* : *bûwde* R^1 128, 1; *bikande* R^2 539, 7.

2 plur. moet hetzelfde suffix *-e* gehad hebben.

3 plur. had *-e* : *bernde* H 98, 3; *barnde* F 134; *kêthe* H 98, 4; *wrberde* F 40; *heerde* H^2 55.

Men leest ook weleens *-a* : *byhârda* J 50, 48.

Apocope der *-e* bestaat in *heed* W 439, 12; *hyed* J 1, 14; 63, 9.

Participium.

§ 87. Hooger is reeds gezegd, dat oorspr. suffix *-id* (door verzwakking *-ed, -et, -eth* en hieruit jong suffix *-id, -it, ith*) maar zelden bewaard bleef, nl. soms achter *l, ll, r, rn, n* en in eenige vormen, die door svarabhakti of ontleening aan de onverbogen vormen de vocaal behielden :

a) *bilêwid* H^2 95 *var.*; 24; *bisênid* H^2 55; *fallit* F 146, 164; *sênid* H^2 131; *kessidne* H^2 145; (*e*)*dê-lid, -it* F 4, 22, 114; *tillid, -it* E^1; *fêrith* F 124; *barnid* E^2.

b) *auwed* E^2 214, 19; *barneth* S 449, 24; *beuîseda* W 392, 12; *bewysede* H^2 127; *beheleth* E^2 184, 27; *bíseend* W 397, 13; *bitioghed* H^2 125; *efalled* E^2; (*e*)*felled* H E^1; *fellede* H 20, 26; *fulwied* H^2 99; *hêned* E^1 E^2; *hêred* R^1 H H^2 71; *lesed* R^1 71, 25; *kesset* H^2 196; *sêned* S 387, 4; H^2 51, 196; (*e*)*tilled*

H; *wî(g)eda, -de, -dne* H E^1 F 56; *byschermud* (l. *byschermed*) J 27, 13.

c) *barnd* F 96; W 396, 32; J 1, 33; *byleth* J 20, 17; *brocht* J 13, 12; (*e*)*dêld* R^1 27, 1; 123, 17; (*e*)*fald* R; *egrêt* H^2 122, 136, 137; *esel* H^2 160; *fêrd* W 49, 8; (*ge*)*hent* E B 152, 14; *gheselt* E^1 44, 26; *foerfôld* J 22, 10; *foerlost* J 50, 30; *onbesaend* J 33, 7, 14; *onforwrocht* J 33, 11; *seld* W 400. 6; *siold* H^2 84; *siuld* H^2 61; *taest* J 15, 54; *wrbarnt* F 94; *wrberd* H^2 161; *wrdeemd* H^2 79.

Paradigma der eerste zw. klasse.

§ 88. PRAESENS.

Indic.	Imp.	Opt.	Inf.
fêr(e)	*fêr(e)*	*fêr(e) -(i), -(a)*	*fêra, -e, -en.*
fêr(e)st		*fêr(e)*	Partic.
fêr(e)t(h), -it(h)		*fêr(e)*	*fêran(d)(e), -ende.*
fêrat(h), -et(h)	*fêreth*	*fêr(e)*	Gerundief.
fêrat(h), -et(h)		*fêr(e)*	*fêrande, -an(n)e.*
fêrat(h), -eth		*fêr(e)*	*-ene, -ena, -en, -an, a.*

PRAETERITUM.

Indic.	Opt.	Partic.
fêr(e)d(e), -a	*fêr(e)d(e)*	(*g*)(*e*)*fêr(i)d, -(i)t, -(i)th.*
fêr(e)d(e)st	*fêr(e)d(e)*	(*g*)(*e*)*fêr(e)d, -(e)t, -(e)th.*
fêr(e)d(e)	*fêr(e)d(e)*	
fêr(e)don, -en, in	*fêr(e)d(e)*	
fêr(e)don, -en, in	*fêr(e)d(e)*	
fêr(e)don, -en, in	*fêr(e)d(e)*	

B) Tweede klasse der zw. werkwoorden.

§ 89. De ww. tot deze klasse behoorende hadden oorspr. suffix *-ôjo, ôje,* waaruit door verzwakking der vocalen *eja, ija, ia*: *makôjonom* (maken) > *makejo, makija, makia.* In het Onfr., Ohd., Os. was *-j-* in de *ô-* en *ê*-klasse reeds vroeg weggevallen. Ook in het Ofri. schijnt *i* (*i* + *j*) doorgaans te zijn weggevallen. Zulks is vooral waar voor het Oorfri., want in de oudste stukken (R[1] R[2] B) hebben de vormen met suff. *-a* de overhand, en van den anderen kant pleit het behoud van *i* (*i* + *j*) en het groot getal vormen met suff. *-ia* voorkomende, voor eene *jonge i,* wijl oudere *i* uit *-jô* in de 1 zw. klasse wegviel. Over het algemeen echter vindt men *i* terug in infinitief (*-ia*), in ger. (*-iande*), in part. praes. (*-iand*), in 1 sg. en in plur. praes. ind. (*-ie, -iath*), in opt. praes. (*-ie*) terwijl *i* wegviel in 2 en 3 sg. praes. ind. (*-ast, -ath*), in imper. (*-a*), in prt. (*-ade, -aden*) en in p. p. (*-ad*). — Voor de betrekkelijk jonge opkomst en verbreiding van *i* (*i* + *j*) in andere vormen pleiten nog andere omstandigheden. Deze *i* of *j* der 2 kl. bewerkt geen umlaut, zooals *i* of *j* der 1 klasse: verg. *achtia, dômia, fullia, hrôria, utboedlya, wrógia* enz. met *êchta, dêma, fella, hrêra, ûtbêdla, wreia* enz.

Verder ontstaat er geene geminatie: *talia, klagia,* enz. nevens *tella, setta, segga* uit **taljon, satjon, sagjon;* ook vindt men er geene voorbeelden van palataliseering der *g,* (*n*)*g, k, kk* : *lagia, sôkia, makia.*

Eene andere aanmerking willen we aan dit artikel knoopen : talrijke ww. die oorspr. sterk waren, zijn in het jonger Owfri. zwak geworden, door het toevoegen van eene jonge *i* in het praes. (*grîpia,*

drinckia), alhoewel het prt. nog lang het kenmerk der ablautende klasse bewaarde (*grêp, grêpen*).

Tot deze tweede zwakke klasse behoorden de volgende ww.:

Absolveria (Lat. *absolvere*, ontslaan) J 58, 39; *absolnerie* J 25, 2; *t. absolueren* S 485, 28; p. p. *absoluerct* J 25, 2.

Achtia (Ohd. *âhtôn*, achten, schatten) B[1] 180, 9; W 417, 28; *t. achteane* (l. *achtiane*) F 48; H[2] 52; W 396, 22; p. p. *achtet(h)* H[2] 107; 513, 12.

**Aftigia* (van **aftig*, mhd. *êhaftig*, wettig, trouwen), *aeftigia* J 47, 2; 3 sg. *âftiget* E[2] 144, 29; *aefftiget* J 47, 5; *aeftighet* W 389, 9; *aeftigiet* p. p. J 47, 3; *aeftiget* J 47, 4.

**Aligeria* (Lat. *allegare*, aanhalen), 3 sg. *aligert* J 31, 5.

Anderdia (Ohd. *antwûrton*, zich verantwoorden verdedigen, ook overgeven) H[2] 48, 89, 94, 109, 110, 122, 131, 134; E Sgr. 249, 11; p. p. *anderdat* H[2] 132; met onbeklemtoonde *o* uit *a* vóor *n*, *onderdia* E[3] F 32; *ondirdia* F 112; met *t* uit subst. *andert*: *ondertia* H, opt. *anderthie* H[2] 180; met oorspr. *w*: *andwerdia* -*ie* H[2] 92, 93; *ontwardia* R[1]; *ontwardie* E Sgr. 252, 23; *antwordie* E[3] 196, 8: *antwirdie* J 67, 6; opt. *ontwarde* R[1] 51, 13; 73, 29; *ontwordie* E[3], met syncope der *d* tusschen *r* en vocaal: *and(e)riane, -ien, -ie* W S Sch 535; H[2] 40; J 1, 14; 7, 7, 10; 8, 2, 9, 10; 10, 2; 20, 1; 32, 24; 37, 13; 46, 66; 59, 13; 62, 4; 67, 3; *wranderia* J 8, 9, 10; 25, 11, 17, 35; *t. foerandrien* Ag. 15.

**Appeleria* (Lat. *appellare*, noemen), *appelerie* J 8, 3.

**Approberia* (Mlat. *approbare*, goedkeuren) p. p. *approbered* J 1, 15.

**Arbeidia* (Ohd. *arbeitôn*, arbeiden) *byarbeydia* J 77, 6; 3 sg. *arbeidet(h)* E[2] E[3] 243, 2.

Askia (Os. *êskôn,* Ags. *ascian,* eischen) B[1] 172, 28; *aeschia* J 9, 6; *aesckia* J 30, 30; 1 sg. *aeskie* H[2] 61; *â(e)schie* W 400, 31; E Sgr. 251, 23; 2 sg. *âskast* E[1] 50, 17; R[1] 51, 16; E[1] H 72, 31; *aeskest* H[2] 94; *aeschest* W 51, 15; 473, 29; 3 sg. *aesket* H[2] 10, 62; *aeschet* W 400, 13· *aesket(h)* H[2] 59; (*t.*) *âschiana* 511, 27; *foerdaeschet* J 24, 15; opt. *wraeskie* H[2] 143.

**Bâgia* (Ohd. *bôgan,* Ags. *bôgan,* zich roemen) prt. sg. *bâgade* H[2] 24; plur. *bâgaden* W 436, 33.

Baria (Ohd. *kaparôn,* ontdekken, (open)baren, klagen) E[2] 200, 36; *barie* J 32, 24; *bared* J 21, 12 p. p.; *berria, -ie, -eth* J 21, 2; 32, 24; Sch 702, 704, 706; *barrie, -iane, -at, -et* H[2] 301; J 32, 22; Sch 690, 695, 705; Ag. 90, 114.

Batia (Ohd. *batôn,* baten) *batya* J 17, 15; 26, 13; 58, 24.

**Benedîa* (Lat. *benedicere,* Mhd. *benedîen,* benedijen), 3 sg. *benedîath* Ps. 2[b], 13; *benedîada* p. p. Ps 2[a], 10.

Benethia (van *benethe,* Os. *banedi* klacht, klagen) B[1] 176, 25.

**Bergia,* **birgia* (denom. van *berg,* beschutten) *t. birgiane* H[2] 136.

Beteria (Ohd. *bezzerôn,* Ags. *beterian,* beteren) F 136; S 494, 31; *beyterie* E[3] 210, 34; opt. *bettrie* J 21, 12; *t. bettrien* J 58, 38; *t. betriane* F 50; p. p. *betteret* J 15, 14; *bettered* J 72, 7; — *foerbetteria* J 20, 14.

**Bevia* (Ohd. *bibôn,* beven) 3 sg. *bevath* R 131, 7.

**Bibrêvia* (Lat. *brêve,* brief, van brieven voorzien) p. p. *bybrêvet* J 13, 25.

**Bidâwia* (van *dau,* dauwen, bedauwen) *t. bidauwen* H[2] 149.

**Biechtia* (denom, van *biecht,* biechten), ger *bychten* J 15, 5.

**Bifattia* (Ohd. *fazzôn* bevatten), p. p. *befattet* 560, 4.

**Biferdia* (denom. van *ferd,* fredus: eene geldboete vaststellen, beschutten) *byferdia* J 64, 18; opt *biferdie* S 488, 22; p. p. *byferdit* Sch 732; *byferdeth* J 64, 18.

**Bifleckia* (Ohd. *flecchôn*, On. *flecka,* bevlekken) *byfleckkien* p. pr. J 74, 4; 3 sg. *byfleckketh* J 75, 4, 5; plur. *byfleckiet* J 75, 7; p. p. *byfleckket* J 75, 7.

**Bihânigia* (denom. van *hâna,* benadeelen) *behânigct* p. p. J 31, 10; 32, 15; *byhânet* J 75, 3.

**Bihindingia* (denom. van **hindig* derivat. van **hênda*, **haunithu,* hoonen) p. p. *byhyndiget* J 64, 23.

**Bihlûdigia* (denom. van *hlûd,* gerucht maken) p. p. *byhlûdiget* J 65, 3, 4.

**Biclôkia* (Mhd. *beklôken*, bedriegen) 3 sg. *byclôcket* J 26, 14; *t. byclôckien* J 26, 13; p. p. *byclôketh* J 27, 15.

Bicumbria (denom. van Ofri. *cumber,* bekommeren, vastnemen) R[1] 130, 10; *becommeria* S 503, 18; *bycomria* J 43, 11; *bykommeran* 480, 17; p. p. *bycommert* J 20, 17 (*Zur Lex.* 7).

**Bildia* uit **bilethia* (lth = ld) denom. van *bilithi* beeld, beelden) p. p. *bilethad* E[1] 240, 22, 27; *bildad* E[2] 240, 30; *bilegad* (l. *bilethad*) E[2] 240, 27.

**Bilôkia* (denom. van *lôc*, sluiten) opt. *bilokie* F 130.

Biradia (denom. van **rede*, Got. *rathjo* (over)reden, bewijzen) H[2] 77, 131 W 425, 21; opt. *biradie* W 69, 19; p. p. *biradet(h)* H[2] 142; W 398, 33; 411, 38; 79, 23; *biraedit(h)* H[2] 146; *oenbiraedadis* H[2] 146, hetzelfde als

**Birethia* (denom. van **rethjo*, Mnl. *bereden,* aanklagen), 3 sg. *birethath* R[2] 540, 34; p. p. *birethad* R[1] 116, 17; *berethet* H 329, 32; — *bireya* W 425, 27; H[2] 158 met syncope der *d* (*P. B. B.* 14, 266;

19, 375) uit *beredia* E[1] 66, 10 nevens *beretha* E[1] 66, n° 17.

**Birêvia* (uit **birêv*, voordeel, met nuttige zaken beladen zijn), **bireuwia*, **biriou(w)ia*, **birouwia* (met syncope der *i* achter *r*), *birêweda* H[2] 146, *birâwed* p. p. W 424, 2 met *âw* in stede van *ouw; byrouwede* H[2] 15.

**Bisêrigia* (denom. van *sêr*, bezeeren), *bysêriget* p. p. J 58, 25.

**Biriousigia*, **birousia* (Ohd. *riuwsôn*, Ags. *hreowsian*, berouwen), *biriousiget* J 86, 10.

**Bischalkia* (denom. van *skalc*, verschalken), p. p. *byschalket* J 27, 1, 9.

**Biruftigia* (denom. van **ruft*, berucht maken), *byruftiget* J 81, 15; *byruchtiget* E[3] 249. 2.

**Bischadigia* (denom. van **scatho*, beschadigen), 3 sg. *beschadighet* W 389, 24.

**Bischemmia* (denom. van *skâmo*, beschamen), p. pr. *byschemmyen* J 56, 1.

**Bisigia* (Ohd. *besigôn*, bezigen), *bysg(h)ya* J 46, 73; p. p. *bysyghet* J 50, 34.

**Bisibbia* (Ohd. *gasippôt*, verwant (zijn)), *bisibbeth* p. p. E. Sgr. 251, 5.

**Bislagia* (Ohd. *slagôn*, beklagen), 3 sg. *bislag(h)at* E[1] E[2] 232, 28; *bislaget* E[3] 233, 29; p. p. *beslagad* E[1] 236, 15.

Bistedigia (Ohd. *bistadôn*, besteden) W 406, 6; *t. bestedigen* J 34, 1.

**Bisorgia* (denom. van **sorg*, bezorgen), *bysorgie* J 46, 71.

Bitalia (Ohd. *zalôn*, betalen) E[3] 208, 28; Sch 394; J 43, 13; *bitaliane, -ien, -ie, -ed, -at(h), -et, -it, -ad* E. Sgr. 252, 24; 254, 10; E[2] 194, 8; 195, 24; E[3] 195, 24; E[2] 243, 10; *bytellia, -ie, -et, -ed, -ien*

enz. W 401, 12; Sch 520, 608, 609 657; J 1, 37; 2, 6, 8; 14, 2; 15, 39; 17, 16; 21, 36; 22, 1; 24, 10; 25, 36; 27, 10; 32, 22; *bitallia, -ien, -at(h)* enz. S 460, 12; Sch 495, 534, 537, 546, 590, 612, 614, 617, 653, Ag. 115.

**Bithankia* (denom. van *thanc,* bedanken), 1 plur. *bithankiat* Sch 612, 614.

**Bitêknia* (Ohd. *bizeichanôn,* beteekenen), 3 sg. *bitêknath* R¹ 7, 21; *biteyckenet* W 7, 12; *bitêcnath* H² 71; *bitêchnath* E¹ 6, 12.

Bitîgia (Ohd. *zîhan,* betichten), W 392, 33; 1 sg. *bitîghie* H² 131; 3 sg. *bitîgat(h)* F 52; H² 51; *bitîghet* F 136; W 396, 19; p. p. *bitigades* H² 51.

**Bitimbria* (Ags. *timbrian,* betimmeren), 3 sg. *betimbrath* R¹ 122, 16.

**Biwêldigia* (denom. van *(*gi*)*welt,* overweldigen), *bywieldiget* 3 sg. J 81, 14, met *ie* uit *ê* voor *ld.*

**Blindia* (Ags. *forblindian,* -blinden), 3 sg. *blindat* F 4.

**Blôdga* (Ohd. *pluotigôn,* bloedig maken), 3 sg. *blôdgad* R¹ 126, 1.

Bodia (Ags. *bodian,* ontbieden, leiden) W 396, 16; 397, 5; 412, 19, 34; *t. bodien* W 396, 15, 27; *t. bodiane* H² 51; 3 sg. *bodath* H² 53; *bodet(h)* W 396, 33; 426, 17; opt. *bodie* W 396, 11; 412, 18; 413, 8; H² 51; *boddie* J 3, 10; p. p. *-bodat(h)* W 413, 3; H² 53; 137, 138; *bodet* W 396, 12, 25; 412, 26; 413, 11; 430, 6; *boddet* J 3, 18

Bo(e)stigia (denom. van **boest,* echt, trouwen) J 82, 10; 87, 2; *boestigie* J 26, 17; 3 sg. *boestighet* H² 17; J 87, 3; *boestget* J 87, 3; plur. *bôstiget* J 26, 17.

Bôgeia (Ags. *bogian,* wonen) Ps. 2^b, 10; opt. *boeghia* W 436, 21; *boeghie* H² 24; prt. *bôgade* H² 28; W 438, 3.

Bôkia (Ags. *gebôcian,* boeken, goed overdragen) J 46, 31; 3 sg. *boeket* H² 72; *bucket* J 46, 20; *boecket* J 46, 57; p. p. *buecket* J 46, 2c met *ue* uit *o^ue* uit *ô* (*P. B. B.* 19, 397); *bôked* W 9, 20; *bôcad* E¹ 8, 21.

**Bonia* (denom. van *bona*, moordenaar, als moordenaar beschuldigen), plur. *boniath* E³ 185, 9.

Burg(h)ia (Ohd. *borgên,* Ags. *borgjan,* borgen) H² 45, 144; W 394, 29; 423, 1; 3 sg. *burget* 479, 8; opt. *-burgie* W 395, 13; 429, 25; (*bi*)*borg*(*h*)*ie* H² 47, 166; prt. *burgade* H² 45; p. p. *burged* W 394, 29.

**Dâthia* (Got. *thautjan,* dooden), 3 sg. *daeth* J 84, 21; prt. sg. *dâthe* J 84, 21.

**Dâvia* (Ags. *adéafian,* doof worden), 3 sg. *dâuath* R² 536, 13; E¹ 87, 34; *dâuad* H 86, 34; *dâweth* S 450. 11; *dâuid* S 462, 4; *dâwid* S 465, 2, 3.

**Daya, -iane, -ien, -ie* (Os. *adôgian*, gedoogen; met *i* of *y* uit *gi*, **gij* en diphthong *P. B. B.* 19, 374) S H² 88, 108, 109, 111, 113; Sch 546, 609, 717; J 38, 4; 45, 10; F 58, 120; W 407, 24; 409, 8; F 58, 110.

**Dêlingia* (denom, van **dêling,* vonnissen), p. p. *deylinghet* J 2, 6.

Doblia (On. *dubla*, dobbelen) J 72, 4; 3 sg. *dobbelt* 481, 18.

**Dolgia* (van *dolg,* wonde, wonden), 3 sg. *dolgat* F 98; *dolget*(*h*) S 447, 33; 456, 14; *dulghet* S 493, 29; *dulghat* S 446, 10; 455, 16; *dolcht* S 446, 33; p. p. *dulget* S 465, 1; *dulged* W 410, 8; *dulgid* S 471, 6.

Dômia (Os. *dômian*, doemen, toewijzen) J 21, 25; 3 sg. *verdômat* J 81, 21; *foerdômeth* J 56, 8; opt. *dôme* R¹ 41, 23; p. p. *edômad* R¹ 130, 9; *werdoemd* W 27, 1.

**Dommia* (denom. van *domm*, dam, dammen), 3 sg. *misdommat* F 136.

Dûria (Mhd. *dûrên*, duren) Sch 708; 3 sg. *dûret* J 84, 24; p. pr. *dûrende* Sch 615; *t. duuryen* S 488, 1.

**Dûsia* (van Ohd. *tusig*, duizelen), 3 sg. *dûset* S 462, 5.

**Dwalia* (Ohd. *dwalôn*, dwalen), 3 sg. *dwaleth* J 1, 1; p. p. *dwaeld* J 12, 18; *dwylet* (l. *dwalet*) Sch 739.

**Eggia* (On. *eggja*, vechten); plur. *eghiat* J 58, 29, zonder assibibileering uit *eg(g)* (*Zur Lex* 20).

Endia (Os. *endôn*, eindigen) H 330, 29; **endigia*, *endeghia-*, *-ie*, H² 150, 151; *end(i)ghie*, *eynd(i)ghie*, *eyndighet* H² 29 151; W 438, 31; J 15, 71; *endgiande* B 155, 9; opt. *endigie* F 162; *endige* F 162; *endegade* H² 55.

**Enigia* (denom. van Os. *ênig*, vereenigen), plur. *ênighiet* W 422, 18; opt. *ênighie* S 489, 9; *ênegade* prt. H² 142; p. p. *ênigcd* W 422, 23; *êniget* 478, 4; *êneghet* 479, 16; *ênegat* S 384 7; *ênigath* H² 151.

**Epenbêria*, **epernbâria* (met ingelaschte *r*), *t. epenbêriane* E Sgr. 255, 32; 3 sg. *epernbârath* Ps. 2ᵇ, 6; *openbêred* p. p. J 46, 72; *epenbêrit* J 15, 66.

**Epenia*, *epenya* (Os. *opônôn*, openen) J 72, 10; p. p. *epened* W 29, 36; *epenad*, *-at* F 58; H² 108; inf. met ingelaschte *r*, *epernia*, opt. *epernie* E² 184, 25.

**Ergia* (Ohd. *argên*, erg, slecht maken, *wreergia* J 26, 8; *ergade* prt. F 132; p. p. *wreerget* J 26, 8.

**Ergeria* (Ohd. *argerôn*, verergeren), p. p. *ergerad* R² 536, 20.

Eria (Os. *êrôn*, eeren) R¹ 132, 7; *êrya* J 72, 10; imp. *eere* H² 29; *êra* W 438, 19; plur. *êria* J 15, 62; prt. *êrade* H² 114; p. p. *êreth* H² 180.

**Ersedia* (denom. van *ersetere*, genezen), *t. eersedien* J 51, 6.

Eruia, eerwia, -ien (Ohd. *arpian*, erven) W J 45, 11; 51, 2; 77, 6; 84, 18; plur. *bieruath* R[1] 128, 5; opt. *ervie* B; *eerwie* J 58, 16; p. p. *onteerwit* J 46, 33; *eerwet* J 36, 15; *bierwed* B 164, 7; inf. **erfgia*, *oneerwighia* H[2] 173; *oneerfgia* H[2] 18.

**Ethelia* (denom. van *êthel*, eigendom, in eigendom behouden), p. p. *êthelat* F 140, *êthelet* J 50, 39.

**Examiniria* (Mlat. *examinare*, onderzoeken), p. pr. *examinirien* J 12, 34.

Fâgia (Ohd. *fangôn*, aannemen) E[2] 205, 1; *fâgie* E[3] 210, 37; 237, 32.

**Fandia* (bezoeken), 3 sg. *fandet(h)* S 464, 4, 9; *t. fandiane* W 410, 11, 13; H[2] 115.

**Fangia* (zonder syncope der *n* uit **fanhon*, *fâ*), **fongia*, 3 sg. *fonghed* S 455, 28; inf. **fôgia* (verg. *fâgia*) *fôghet* S 455, n° 20.

**Falskia* (Ohd. *falskôn*, (ver)valschen), p. pr. *foerfalschien* J 56, 1; 3 sg. *falschet* J 81, 14.

Faria (oorspr. ablaut. VI[de] kl.) *t. fariane* H[2] 58.

**Fatia* (Ohd. *fazôn*, samenvatten), p. pr. *fatiende(r)* H[2] 162; W 427, 12; prt. *fatade* H 36, 16.

**Ferdia* (van **ferdo*, *fretho*, eene boet opleggen), *t. ferdiane* H[2] 49; *t. fardiane* H[2] 49.

Ferdria (Ohd. *forderôn*, vorderen) H[2] 303; t. *ferdrianne* F 30.

**Fermia* (Ohd. *firmôn*, versterken), *t. fermande* R[1] 127, 20.

Festia (Ohd. *fastên*, vasten) R[1] 126, 25; *festya* J 56, 2; *t. festien* J 5, 2; *festade* R[1] 131, 14; *t. festande* R[1] 126, 9; 3 sg. *festit* S 460, 13.

**Festigia* (Ohd. *festian*, vestigen), *wrfestighya* H[2] 21; prt. *festgade* W 107, 3; p. p. *bifestiget* W 29, 6 uit *festia* W 393, 31; *t. festiane* W 405, 20.

**Festnia* (Os. *fastnôn*, vastmaken), p. p. *ifestnad* E[1] 140, 28.

**Firia* (Os. *ferrian,* verwijderen), prt. *firade* R[1] 3, 19.

Firia (Ohd. *firôn,* vieren) R[1] 132, 2; p. pr. *firien* J 20, 16; 3 sg. *fireth* S 484, 26.

**Fiskia* (denom. van *fisk,* visschen), *fischia* 516, 16. 17, 25.

**Fiteria* (Ohd. *(ka)fezarôn,* boeien), p. p. *(e)fiterad* E[1] 44, 27; F 24; H[2] 84; *fitered* W 45, 17.

**Flâgia* (Ohd. *flôgôn,* vluchten), 3 sg. *flait* H[2] 139 met *ai* uit *âg* + *i.*

Folgia (Os. *folgôn,* volgen) R[1] 118, 25; W 391, 32; 397, 3; 413, 4; 419, 19; 424, n° 1; 441, 16; *folia* R[2] 543, 6; *fulghia* H[2] 137; W 412, 27; *t. fulgyen* S 408, 21; 3 sg. *fulgeth* E. Sgr.; *fulgat* F; *folgath* R[2] 540, 2; *folg(h)et* S 446, 25; W 398, 31; *foliat* H 32, 27; *folat(h)* R[1] 39, 18; E[2] 146, 13; plur. *folgiath* R[1] 121, 24; 122, 11; *folgiet* J 9, 5; W 438, 18; *foliath* R 134, 17; opt. *folgie* R 33, 26; E[1] 32, 28; H 330, 28; 475, 17, *fulgi(e)* H[2] 107, 153; *folge* R[2] 541, 26; prt. *folgade* P 354, 20; *bifolgaden* Ps 1[b], 8; p. p. *bifolgad* R[1] 81, 5; *bifulged* W 422, 24; *byfolget* J 81, 22; *efolad* R[2] 544, 5 met syncope der *i* uit *gi* achter *l* (*Aofri. Gr.* § 14).

**Fôgia* (Ags. *fêgan,* voegen), *fôgya* J 50, 22; prt. *fôgade* P 355, 14; p. p. *fôget* J 50, 21.

**Fonderia* (Lat. *fundare,* fondeeren), 3 sg. *fonderet* J 58, 8.

**Fornedria* (denom. van *nether,* vernederen), *fornedrya* S 489, 38.

Fragia (Os. *fragôn,* vragen) J 46, 31; *fregia* E. Sgr. 253, 22; W 391, 34; J 46, 31; 2 sg. *fregest* J 12, 11; E. Sgr. 251, 29; 3 sg. *fregat(h)* E. Sgr. 249, 30; 252, 19; *fregit* J 9, 1; 15, 26; *freget* J 11, 1; plur. *freget* J 58, 37; *t. fragiane* H[2] 48; opt. *fregie*

J 15, 27; E. Sgr. 252, 2; *fregia* E. Sgr. 252, 35; *fre(e)ga* J 48, 1; 50, 7; *freeg(ma)* J 12, 12; prt. *fregade* J 8, 1; p. p. *freged* J 12, 18; 87, 8; *fregad* H 342.

**Framethia* (denom. van *framethi*, Ohd. *framadi*, vervreemden), p. p. *framethat* J 50, 38.

Frethia (Ags. *fridian*, eene boete opleggen) R[1] 118, 4; *frithia* R[2] 541, 23; opt. *bifrethie* H 330, 10, hetzelfde als *ferdia*.

**Friaia* (Ags. *fréon*, (be)vrijden) *t. friaiande* B 155, 15; 3 sg. *frîath* B 169, 27; *frîat* E[2] 200, 26 uit **frîa, frija* J 58, 24; met syncope der *g*, d. i. *j* uit oorspr. **frijâjo* > **friaia* > **friaga*; plur. *fraiath* B 155, 13 met syncope der *i* achter *r*; opt. *friaie* B 152, 18; *friage* (met *g* in stede van *i*) B 152, nº 35; F 110; p. p. *friaid* E[2] 200, 30.

Frommia (Mnl. *vramen*, gedijen) S 490, 6; *framia* S 491, 8.

**Frostia* (On *frosta*, *-adha*, vriezen), ptr. *frôste* R[1] 47, 35.

Fullia (Os. *fullôn*, vullen) H[2] 54; *fulia* (l. *fullia*) R[2] 540, 17; *t. fulliane* H[2] 61, *efullad* R[1] 9, 6; 21, 34.

Gabbia (Ags. *gabban*, uitlachen) B 172, 2; plur. *gabiat* B 173, 13; p. p. *gabbad* B 172, 5.

**Gadia* (Ags. nw. *gada*, vereenigen), 3 sg. *gadath* H 337, 8.

**Gaduria*, **gaderia* (denom. van **gadere*, gaderen), *gadria*, *-ie*, *-et* W 409, 18; S 463, nº 27; 489, 9; H[2] 112; *t. gadriane* H 90, 25; p. p. *egadurad* R[1] 131, 10; *gatherad* E[3] 183, 15; *gaderath* S 495, 12; *(e)gaderet(h)* H[2] 169; W 431, 3; *vergadert* H[2] 5; — met syncope der *d* tusschen vocalen *garia*, *-ien* enz. S 463, 24; 464, 1; J 2, 28; 27, 1; 46, 45; plur. *garen* W 436, 6; p. p. — *garet* J 32, 9; 516, 14.

**Gîselia* (denom. van **gêsel,* geeselen), *gyselic* 515, 11.

**Glisia* (Ags. *glisian,* dial. glijzen), 3 sg. *glisat* H 86, 14; S 473, n° 8.

Hagia (Os. *bihagôn,* (be)hagen) J 12, 25; *hagiende,* J 16, 4; *haget* J 32, 9; opt. *hagie* H 330, 26; prt. *bihagada* E² 141, 5.

Halia (Os. *halôn,* halen) B 156, 24; W 395, 9; *halien, -et(h), -ad* enz. W 53, 15; 420, 22; S 448, 4; H² J 42, 3; 50 41; 59, 1; prt. *hâlade* E¹ 99, 18; inf. *hellia,* 3 sg. *byhellet* J 21, 34; *hellet* H² 33; inf. *hallia,* p. p. *halled* W 389, 27.

**Handelia* (Ags. *handlian,* handelen), 3 sg. *handelet, -at(h)* S 470, 32; 494, 13; 498, 18; opt. *handlye* J 51, 1.

Hangia (Ofri. *hûa,* hangen) H² 42; plur. *hangheth* H² 78; opt. *hangie* W. 404, 11; p. p. *hang(h)et* Sch 610; 513, 24; 559, 27; inf. **hongia,* p. p. *hongath* R¹ 27, 21; inf. *hingia* J 1, 43; p. p. *hinged* J 80, 2; inf. *hengia,* p. p. *henget* 559, 29.

**Hâtia* (Ohd. *hazzôn,* haten), p. pr. *hâtien* J 56, 6; plur. prt. *hâtaden* Ps. 1^b, 5.

Haudia (Ohd. *arhoubîton,* onthoofden) J A 4; opt. *haudie* H² 113; W 404, 12; 409, 18; *unthâvdet* F 124.

**Havenia* (Mnl. *havenen,* zuiveren, DE JAGER, 2, 779) opt. *hav(e)nie* H B 180, 6; *hawne* F 164.

**Hêlia* (Ohd. *heiljan,* heelen), *t. hiliane* (l. *hêleane*) F 56, 92.

**Helligia* (denom. van *hêlig,* heiligen), p. p. *helliged* J 75, 6.

Herkia (Ags. *heorcnian,* Wvla. horken) J 67, 6; *harkya* W 440, 12.

**Hêrstia* (Ags. *hierwan,* vervloeken), 3 sg. *hêrstet* J 81, 23.

(Bi)hind(e)ria (Ohd. *hinderôn,* hinderen, wederhouden) J 1, 38; E² 150, 13; 3 sg. *hinderet* W 103, 16; Sch 565, 671; *bihyndrya* S 489, 38; *be-*, *byhendria* Sch 336, 774; *hindrie* J 27, 1; *t. hindrien* H² 18; 3 sg. *hinderet* J 1, 27; *(by)hindreth* W 106, 8; J 27, 15; p. p. *hindereth* W 399, 9; *hendreth* H² 60.

**Hlackia* (On. *hlakka, -aða,* lachen oorspr. *ablaut.*), prt. *hlackade* W H² 63.

**Hlâpia* (Ohd. *loufôn,* springen), 3 sg. *hlâpath* E² 226, 25.

Hlotia (denom. van **hlot,* loten) J 80, 1; *hlottia* J 80, 1.

**Homelia* (Ags. *hamelan,* verminken), opt. *homel(i)e* H 331, 4; F 164.

**Hopia* (Ags. *hopian*, hopen), prt. *hopade* Ps. 2^a^, 14.

**Hovia* (denom. van *hof,* herbergen), 3 sg. *howath* B 169, 17, 21; *howet* W 413, 2, 4; *houwed* J 81, 14; *howed* S 384, 11; *howath* H² 130, 139; opt. *howie* H 329, 7; *hovi* R¹ 116, 3; prt. *howade* Sch 699.

**Hôvia* (Ags. *(bi)hôfian,* (be)hoeven), 3 sg. *bihoûath* F 18; *byhoued* J 50, 34; *behouet* J 47, 11; *behôwet* J 15, 5; plur. *bihowiath* B² 175, 3; opt. *byhôwe* J 12, 28.

**Hoxnia* (Ohd. *hahsinôn,* de kniepees doorsnijden), 3 sg. *hôxnath* B¹ 159, 25; *hexnath* B².

**Hrôria* (Os. *hrôrian,* roeren, oorspr. zw. 1ste kl.), sg. *berôrath* Ps 2^b^, 4, plur. *rôrat* F 120.

**Hugia* (Os. *huggjan,* heugen), plur. *hugiet* J 15, 10.

**Hungeria* (Os. *hungrian,* hongeren), opt. *hungere* R¹ 47, 35.

**Hûsia* (Ags. *húsian,* Mnl. *hûsen*), 3 sg. *hûsath* B 169, 16; *hûset, -ed* W 413, 1; 417 33; S 384, 11; J 81, 14; *hûseth* H² 130, 139; opt. *hûse* R¹ 116, 4; prt. *hûsade* Sch 699.

Jagia (Ohd. *jagôn,* jagen), J 71, 5; 3 sg. *jaget* J 35, 1; *íagath* E³ 229, 3.

Iaria (Ohd. *gerôn,* (be)geeren) J 2, 30; *(bi)ieria, -et, -aden, -ie* enz. W 413, 25; H² 64; J 19. 9; 31, 1; 44, 12; 60, 9; 84, 22; Sch 723; *(bi)iaria, -et(h) -an(e), -ed* enz. W 396, 29; 418, 19; 477. 4; H² 53, 121, 132, 139; J 1, 11, 30; 2, 30; 19, 9; 25, 11; 27, 14; 41, 2; 82, 4; 84, 6; *bijerrien, -et, -a* Ag. 126; J 2, 12; 21, 8, 28; 40, 3; *bijarria, bijaerria* Sch 737, 537.

Innia (Ohd. *innôn,* innen) F 28; *inia* H² 50; *innie* H² 110; 3 sg. *innath* B E; *yneth* J 64, 18; *ynie* J 46, 62 opt. inf. **innigia, t. ynigen* J 46, 62.

**Iv(e)nia* (Ohd. *epanôn,* effenen), p. p. *eifnad* R¹ 130, 24; *eivnad* (l. *eivenad* R¹) met *ei* uit *ê* gevolgd van *a* (*Aofri. Gr.* § 10).

**Kaya* (denom. van *kei, kay,* Ags. *caeg,* sleutel, opsluiten), prt. *kayde* F 120.

**Kalia* (denom. van **kalo.* kaal maken), p. p. *kaeld* S 463, 10.

Kaltia (Ohd. *challon,* kouten) S 450, 27; 470, 9; 3 sg. *kaltet* S 467, 15.

**Kampia* (Ags. *campian,* kampen), p. pr. *t. kompian* F 18; opt. *kampie* F 160.

Kâpia (Os. *kôpôn.* koopen) H² 3; R¹ 25, 24; 2 sg. *câpest* J 30, 4; 3 sg. *câpit* J 32, 12; *câpet(h)* Sch 475, 648; p. pr. *câpien,* J 20, 16; prt. *câped* J 7, 11; *kaepeden* H² 26; p. p. *câped(a)* W 9, 20; J 15, 40; *câpit* J 11, 3; 32, 5; *coft* (?) W 419, 2.

**Ka(u)welia* (denom. van **kavola,* kavelen) *cavelya* Sch 657.

**Keppelia* (denom. van *keppel,* inspannen, koppelen), p. p. *kep(p)lad* S 446, 36; 456, 6; *keppeleth* H² 90.

Kestig(h)ia (denom. van *kest*, vragen) W 400, 26; 418, 13; H[2] 152; opt. *kestigie* 475, 11; H[2] 63; prt. *kestigade* W 397, 20; *kestegade* H[2] 54.

**Kivia*, **szivia* (On. *kîfa*, kijven, twisten), 3 sg. *kywat* H[2] 21, 104; *szîwath* B 163, 4; 175, 2; *tzîweth* E[3], *szîwiat(h)* B[1] 162, 22; F 2; opt. *tsiûwia* E[2] 198, 24; *tzîwya* F 152.

Clag(h)ia (Ohd. *chlagôn*, klagen) R[2] 544, 7; *claegia* S 483, 25; *inklagie* J 20, 10; 3 sg. *clagath* H[2] 151; *claget(h)* W 391, 31; 407, 12, 15, 19; H[2] 150; J 1, 27; S 504, 7; plur. *clagiath* H[2] 151; p, pr. *clagian* E. Sgr. 250, 2; *claegyen* S 504, 13; *klagand* R[1] 117, 15; — *(bi)claia* H[2] 16, 178; J hs. 23; — inf. **kleggia* 3 sg. *bekleggct* J 3, 11.

**Clâria* (On. *klâra*, klaar maken), *clârie*, *-ien* J 8, 1; 18, 2; 21, 26; *t. clâriane* E. Sgr. 256, 11; opt. *clâria* E. Sgr. 252, 35; *clârie* J 21, 26.

**Clappia* (Ohd. *chlaphôn*, klappen, kloppen), p. p. *biclappeth* E[3] 243, 32; *klappet* Sch 747; *kloppet* Sch 661 (l. *klappet*).

Kniaia (Ohd. *kniujan*, den graad der verwantschap aangeven, uit **knijôjo*) B 163, 25; 168, 15; E[2] 199, 39; 207, 37; F 32 (l. *kniaya*); *knîa* (d. i. *knîja* R[1] 67, 15; E[3] 208, 24; *t. knîande* R[1] 67, 7 met ontleening aan subst. *knî;* p. p. *kniaid* B 176, 25; voor *knîad* door analogie van *cheid* uit *heya*.

**Christegia* (denom. van **christ*, christen worden), prt. *christegaden* F 132.

**Cristnia* (On. *kristna*, *-ada*, christen maken), *t. cristniane* F 54; 3 sg. *kerstneth* J 81, 23 met methathesis.

**Criusgia* (denom. van *crius*, kruis dragen), *crywsgade* p. p. J 20, 8.

**Kokia* (Ohd. *chohhôn*, koken) 3 sg. *koket* 558, 27.

Kommeria (denom. van **kumber*, bekommeren) S 503, 18; 514, 37; Sch 615; *t. commerien* S 504, 19; *kommert* p. p. 480, 12.

Kondigia (Ofri. *kêtha*, kondigen) H² 10; *kundegia* P 353, 33; p. p. *kondiget* J 81, 15.

**Concorderia* (Lat. *concordare*, overeenkomen), 3 sg. *concorderet* J 33, 15; *concorderet* J 15, 58.

**Consenteria* (Lat. *consentire*, toestemmen), pl. *consenteryed* J 81, 23; opt. *consenterie* J 84, 3; 3 sg. *consentiret* J 12, 26; p. p. *consenterit* Sch 709.

Contesteria (Lat. *contestare*, betwisten), p. p. *contesteret* J 25, 39.

Corrigeria (Lat. *corrigere*, verbeteren) J 21, 8, 30; *corrigerie* J 16, 4.

**Kosia* (Ohd. *chôsôn*, koozen), p. pr. *kôsyen* J 58, 26.

Ladia (Got. *lathôn*, laden) E. Sgr. 249, 3; 250, 20; W 392, 12; 474, 29; *ladya* H² 11; *laia* (met syncope der *d*) E. Sgr. 251, 13, 22; W 397, 17; 403, 1; 404, 32; 405, 1; H² 160; J 3, 1; 6, 5; 13, 11; 1 sg. *ladie* W 401, 8, 24, H² 93; 2 sg. *lathast* R¹ 51, 17; 71, 32; E¹ H 50, 16; 72, 31; *ladest* W 51, 17; 73, 30; H² 94; 3 sg. *lathat* F 120; R¹ 122, 25; *ladet(h)* E Sgr. 249, 32; W 104, 10; 396, 10; 397, 8; H² 54; opt. *laie* 477, 7; prt. *layde* W 424, 23; 439, 28 van *laia*, *laedade* H² 156 van *ladia*; p. p. (*e*)*lathad*, *-at* H 50, 17; 330, 18; F 120; *ladet*(*h*) J 3, 13; 8, 3; 43, 11; E. Sgr. 250, 8; S 482, 12; *layed* J 3, 4; 5, 5; *layd* J 8, 4; 31, 3.

Lageria (denom. van **lâg*, On. *lágr.*, verlagen, vernietigen) J 36, 15.

**Lagia* (On. *laga*, *ada*, bestemmen), prt. *lageden* F 8; *laghaden* H² 70; p. p. (*e*)*lagad* R¹ 5, 5; E¹ 4, 1; H 2, 19.

**Lakia* (Meng. *lakken*, Eng. *to lack*, laken), *leckya*

J 46, 24; *leckia* J 1, 35; 1 sg. *leckie* E³ 255, 16; *leekie* J 15, 27; 3 sg. *byleckket* J 46, 23; p. p. *bileckcth* J 18, 20; inf. *lackia* 478, 6; p. p. *unlacket* 480, 29.

Lânia (Os. *lônôn*, loonen) P 354, 33; H² 170; W 430, 9; 1 sg. *lacnie* W 438, 13; *t lâniane* H² 82.

*Lastria (denom. van *lahstar, lasteren), opt. plur. *lastria* J 15, 62.

**Lâvia* (Ohd. *lâbôn*, nalaten), **lâwia, lâwie, -ede* W 105, 13; 398, 37; prt. *lauvede* W 73, 31; *lâwigia, -ie, -et* enz. W 421, 10; H² J 22, 113; *laugia, -ien, -ath, -et(h)* enz. J 45, 14; 50, 36, 41; H² 58, 92, 134; Ag. 111; *lauwigia, -ien, lauwegia, -ath* enz. H² 32, 58, 117; J 87, 5, 6; W 422, 7; Sch. 608, 647; p. p. *lâvegad* H 335, 3; *lâweged* W 398, 27; *lâviged* W 419, 4; *lâviget* W 105, 13; 388, 15.

**Legêria* (Lat. *ligare*, afbinden), p. p. *legêred* J 46, 72.

**Lêgia* (met syncope van *d(i)* uit *ledigia*), *lêgie(n)* J 45, 8; 51, 1, 2; 75, 10; Sch 596, 598, 663, 716; prt. *lêgade* H² 81; p. p. *lêged* J 81, 8.

**Lêngia*, **lênigia* (Ohd. *lêhinôn* leenen), 3 sg. *foerlênighet* J 60, 19; p. p. *lêngad* R¹ 117, 6.

Lêrnia (Ags. *leornian*, leeren) F 2; p. p. *elîrnad* R¹ 11, 2; *gelêrnad* H 342, 6 met *i* in R¹ door invloed van volgende *i*.

**Lethogia* (denom. van **lethig*, ledig maken, lossen), prt. *lethogade* R² 539, 7; inf. **ledigia, t. ledegiane* H² 151.

**Leveria*, **liveria* (Mlat. *liberare*, leveren), *lyuw(e)-ria, -wrien, -lêvren*, Sch 546, 617, 653, 673; Ag. 137; *lyweria, -ie, -ien* J 12, 34; 32, 3, 4, 5, 6; *liewerien* Sch 537; *lywrian* Sch 663, 668; Ag. 66; *lywria* J 46, 46; *t. lywrien* Ag. 111; p. p. *lyweret* J 32, 2; *lyawered* J 12, 34 (l. *lyuwered*).

**Liavia*, **liâvia*, **liâwia*, **liêwia*, **liuuia*, **liûwia*,

**lû(w)ia* (*êw* + *i* = *euu, iûw*) (Ohd. *liupôn,* liefhebben), p. pr. *lyauwen* J 58, 26; 3 sg. *liâwet* 100, 4; *liûeth* W 434, 31; *lûeth* H² 20 met syncope der *i* achter *l*; prt. *liavade* H 100, 5; *liawade* E¹ 100, 5.

**Lîkia* (Os. *lîkôn,* (ge)lijken), 3 sg. *lîkath* E¹ 44, 17; H² 84; *lîket* E¹ 44, 18; *lîkêt(h)* H² 145; W 423, 20; J; opt. *lîk(i)e* W 43, 30, 31; E¹ 44, 8, 10.

*(*A*)*lîknia* (Ohd. *kilîhinôn,* gelijkkomen), 3 sg. *alîknath* R² 538, 17.

**Litikia* (denom. van *litic,* verkleinen, verminderen), *t. litickiane* W 388, 7; opt. *litikie* H² 31; W 388, 12.

**Lôgia* (Ags. *lôgian,* bestemmen, verloven), 3 sg. *wtlôgath* E³ 198, 24; p. p. *lôgad* E³ 198, 26.

**Lovia, lowia* (Ohd. *lobôn,* loven) F 126; 3 sg. *louath* E¹ 20, 14; pl, *loviath* R¹ 77, 1; *lowiad* W 75, 26; 426, 7; p. p. *lowet(h)* J 22. 7; 23, 5, 11; *louwet, louwed* Sch 706; J 84, 20, 27; *bilowad, -ath* Ag. 99; W 5, 5.

Makia (Os. *makôn,* maken) R² 541, 29; *machia* B 153, 8; *makie, -a, -ath, -ade, -et* W H² 157, 162, 174; J 46, 38, 71; *mack(k)ia, -iet, -aden, -ien, -et* enz. H² 13, 14; J 22, 15; 20, 7; 25, 35; Sch 530, 535, 539, 671; *meck(k)ia, -ie, -ath, -aden, -et* enz. H² 13, 29, 56, 57, 113, 129, 157, 166, 167, 168, 169, 172; J 11, 21; 21, 16, 19; 22, 13, 14; 23, 10; 24, 4; 25, 19; 26, 27; 28, 3, 8; 31, 6; 46, 24.

**Mâstria* (denom. van **mâster,* dial. meesteren), *t. maestrien* J 73, 2.

**Mannia* (Ags. *mannian,* een man nemen), opt. *mannie* J 26, 19; 3 sg. *monnath* B 165, 28; prt. *mannet* J 50, 41.

Mêlia (Ohd. *mâlôn,* malen) P 355, 37; p. p. *mêlad* W 437, 22; *mêled* W 437, 24; *mêlet* H² 25.

Methigia (denom. van **meth,* matigen) J 50, 22; p. p. *metighet, -ed* J 50, 21; 75, 10.

Meyt(h)ia (denom. van *mójithu*, moeite, verzorgen) J 19, 6; 21, 6, 11; 29, 8; *t. meytien* J 22, 12, 46, 10; Ag. 112; *meythie* J 28, 5.

Minnia (Os. *minnôn*, minnen) R[1] 132, 22; 1 sg. *minne* H[2] 29; imp. *minna* H 342, 9.

**Minria* (denom. van *min*, Osl. *minjiji*, verminderen), 3 sg. *minret* W 69, 14; opt. *foermynrie* J 37, 1; *voermynrie* Ag. 160; p. p. *foermynret* J 37, 4.

Mônia (Os. *mânôn*, manen) W 408, 18; H[2] 47; *mânia* H[2] 179; *t. môniane* H[2] 58; W 399, 2; 415, 35; *t. mônien* W 392, 12; 1 sg. *moenie* H[2] 125; *mônie* W 401, 10, 24; 3 sg. *mônet*, *-at*, W 415, 26; 416, 34; H[2] 125; prt. *mônade* H[2] 50; *mônéd'* W 411, 23; opt. *mônie* E[2] 146, 4; B 174, 22; p. p. *mônet(h)* W 103, 14; S 482, 12; J 43, 11; *môned* J 81, 22.

Morthia (Ohd. *murdian*, moorden) F 134; *mordia* H F 126; 3 sg. *mortath* E[1] 238, 11; *mordat* E[3] 239, 13; *mortheth* E[2] 238, 12.

Moya (Ohd. *muojan*, moeien) J 1, 11, 28; p. pr. *moyen* J 64, 28; *moyt* J 1, 27; H[2] 4; p. p. *moyed* J 1, 37; 28, 21.

Nâmia (Ohd. *namôn*, noemen) H[2] 154; *nômia* R[1] 75, 1; W 73, 33; *naemnia* H[2] 56; *nenya* (l. *nennia*) S 499, 10; *t. nâmien* J 7, 11; 1 sg. *nômie* R[1] 75, 2; H 72, 34; *nôme* F 34; 3 sg. *binomât* F 50; opt. *nômie* E[1] 72, 35; H 72, 34; prt. *nâmde* W 436, 6; *nêmde* H[2] 23; p. p. *(by)naemd* J 1, 33; H[2] 112; W 398, 34; 403, 22; 408, 9; *nômad* H[2] 111; B 159, 16; *nâmed* S 384, 8; *noemed* (flect.) H[2] 111.

Nêd(i)gia (Ohd. *nôtegôn*, noodigen) R[1] 95, 5; opt. *nêdgie* R[1] 71, 22; 33, 25; prt. *nêtigade* (l. *nedgade*) R[1] 23, 31; p. p. *enêdgad* R[2] 542, 25; R[1] 69, 29; 129, 8.

Nettigia (nuttigen, gebruiken) W 395, 7; *t. nettigien* J 87, 6; *nottighia, notgia* H² 48; Sch 471, 608; *binottia* Sch 521; 3 sg. *nettiget* J 32, 24; opt. *nottie* J 64, 20.

**Nêdmondigia* (denom. van *nêdmonde*, schaken, verkrachten), plur. *needmondighiet* J 86, 8; *needmondiget* J 66, 5 p. p.

**Nôgia* (Ohd. *ginuogan*, genoegen), 3 sg. *nôget* J 39, 5; prt. *nôgade* P 355, 12; *foernoeget* J 39, 5 p. p.

**Offaria*, **offeria* (Os. *offrôn*, offeren), *offria* 558, 31; prt. *offerade* F 44; H² 114; *offarade* W 410, 3; p. p. *oferet* Sch 533.

**Olia* (denom. van *olie*, met olie bestrijken), *t. olyen* J 81, 9.

**Ologia* (idem) p. p. *ologad* R¹ 129, 12.

**Ommia* (Ags. *âdmian*, ademen), opt. *ommie* E³ 219, 4.

**Ontâlia* (van *ân* en *taal*, aanspreken), 3 sg. *oentâlath* J A 14.

**Onscheldigia* (denom. van *schelt*, ontschuldigen) *undskeldegia* E¹ 36, 19; *onschyldigia* J 6, 1; 3 sg. *onschyldygeth* J 58, 27; *onschyldiget* J 46, 61; met *y* uit *ê* vóor *ld*; opt. *unscheldigi* E³ 185, 28.

**Ontweldia* (denom. van **giwelt*, ontweldigen), 3 sg. *ontwyldet* J 35, 1; opt. *ontwyeldie* J 35, 1, met *y, ye* uit *ê* vóor *ld*.

Openbêria (denom. van *openbêr*, openbaren) J 7, 1; p. p. *openbêrit* J 15, 66.

Opweckria (opwakkeren) J 21, 10.

Ordêlia (denom. van **ordêl*, oordeelen) S 500, 25; *wrordêlia* H² 111; 3 sg. *wtordêlet* J 12, 29.

**Orlovia* (Got. *uslaubjan*, oorloven), p. p. *oerlovet* J 55, 6; *oerloefft* J 55, 5; *oerlouit* J 55, 5.

**Ovonia* (Ohd. *ôvonôn*, oefenen), prt. *ôuonade* R¹ 29, 24; *ôfnade* R¹ 134, 4.

Passia (Fr. *passer,* passen) H² 145; W 423, 5.

**Pennegia* (denom. van *penneg, *pending,* betalen), p. p. *pennegad* H 341, 13.

**Pînigia* (Os. *pînian.* pijnigen, straffen), **pînegia,* 3 sg. *pînegat* F 4; *pinnig(h)ia, -iget* S 485, 21; J 20, 7; *pynigien, -igie, -egat* S 485, 16; J 62, 8; H² 22; *pyngia, -gien, -gie, -gat, -get* S 459, 5; J 2, 9, 33; 15, 18; 23, 5, 10, 11; 43, 7; 65, 1, 5; *pînigha, -ghen* S 484, 24; J 1, 36; 38, 4; 62, 1.

**Pissia* (Mnl. *pissen,* Eng. *to piss*), opt. H 332, 7; 340, 20; *pissie* F 106.

**Plantia, planthia* (denom. van *plant* planten) J 64, 12; 3 sg. *plantet* J 37, 12; p. p. *plantet* J 37, 12.

**Playtia* (denom. van Ofra. *plaid,* pleiten), 3 sg. *playtet* J 12, 11; plur. *plaitiet* E. Sgr. 249, 18; J 19, 4; *playtiat* E. Sgr. 254, 4; *playtet* S 502, 13; p. pr. *playtien* J 13, 28; prt. *playtteten* E Sgr. 257, 15; p. p. *playtigat* E. Sgr. 256, 30.

Plig(h)ia (Os. *plegan,* plegen, voor iets instaan) W 19, 16; 434, 8; H² 26, 177; J 13, 23; 45, 1; *plegia* F 14; *pligath* H² 179; *pliget* J 13, 11; opt. *plygie* J 72, 10; *plegede* F 14.

**Prîsia* (denom. van *prîs,* prijzen), p. p. *prised* J 1, 35; *t. prîsien* J 44, 12.

**Professia* (Lat. *profiteri,* belijden, geprofest worden), p. p. *professiet* J 70, 7.

**Prôvia, (bi)prowia* (Ags. *prôfian,* proeven) E² 188, 10; J 1, 1; 84, 11; *t. prouwien* J 84, 11; *t. byprôwiane* J 85, 2; p. p. *biprouuet* W 434, 11; (*bi*)*prôwat, -et, -ad, -it* H² 26, 177; W 429, 11; 437, 7; J 1, 8; 9, 6; *biprouweth* H² 165; inf. **prôgia* (met *g* uit *v*) *t. prôgiane* E. Sgr. 255, 11, 30; *t. prôgien* E. Sgr. 254, 17; opt. *biprogia* E. Sgr. 251, 27; *proghet* E. Sgr. 256, 32.

**Purgeria* (Lat. *purgare*, zuiveren), *purgerie* J 65, 4 opt.

**Râdia* (denom. van **girât*, bereiden), p. p. *râdeth* J 25, 8; *berâet* H² 68; F. 40; inf. *rêdigia* van *râdia*, p. pr. *rêdigeandes* Ps. 2ᵇ, 5.

**Râmia* (Os. *râmon*, schatten, ook opbouwen), plur. *rammit* Sch 720; *râmet* Sch 724; p. p. *rêmat* F 42; *râmed* W 441, 29.

Râvia (Os. *rôbhôn*, rooven) H 98, 14; *râwia* J 55, 4; p. p. (*by*)*râwet* F 32; H² 10; J 55, 4; (*by*)*rauwia*, *-ien*, *-eth* J 81, 14, 22; 83, 1; H² 92; Sch 536, 706, 720; p. p. *bera*(*u*)*wet* E² 230, 34; 245, 27.

**Regenia* (denom. van *regen*, regenen), **reyna* (Wvla. *reinen*), 3 sg. *reynth* J 37, 8.

Regêria (Lat. *regere*, regeeren) J 29, 2.

Rek(*e*)*nia* (Ohd. *rechanon*, rekenen) S 384, 2; 442, 4; W 386, 17; F 122; *byrecknia* H² 47; W 395, 33; *t. recknyane* S 387, 15; *t. re*(*c*)*knien* W 387, 15; 462, 1; 468, 5; *t. rekenen* 477, 16; 3 sg. *recknet* J; plur. *rekeniat*(*h*) E² E³ 194, 2; p. p. *rekenath* S 462, nº 2; 492, 3; *bireckened* W 395, 7; *rekenad* H² 119; *bireckenat* H² 48; *recknet* J 15, 58; *birecknad* S 385, 14, 22; *birecknath* H² 144.

**Rêsia* (Ags. *ræswian*, vermoeden), *rêsien* J 87, 2; *rêset* J.

**Respia* (Ohd. *raspôn*, verzamelen, ook vergelden), p. p. *respet* J 58, 12.

Reysia (Ohd. *reisôn*, reizen) Sch 546, 600, 601, 609, 655, 733, 739; *t. reysen* H² 18; 3 sg. *utreysget* J 72, 5 van **utreisigia*.

**Rîkia* (denom. van *rîk*, rijk worden), opt. *rîkie* E² 205, 19.

Riuchtfirdigia (denom. van *riuchtfirdig*, rechtvaardigen) J 21, 8; *riuchtfirdige* J 16, 4.

**Rîvia* (denom. van *rîf*, rijven), 3 sg. *rîwat* F 138.

**Roia* (Ags. *réafian*, Ofri. *râvia, râwia(n)* door syncope det *w* in *ro(u)wia* uit **râvia*, *Zur Lex.* 48), *roied* J 13, 47, 3 sg.

**Rotia* (Os. *rotôn*, rotten), p. p. *vorrotad* F 100.

**Rothia* (Mhd. Mnl. *roden*, uitroeien), 3 sg. *torothat* B 174, 8.

**Rûdia* (Ohd. *rûtôn*, ruischen), p. p. *rûdad* R^2 542, 34; *erûdad* R^2 543, 26.

Rukia (Ofri. *riaka*, rieken) S 473, n° 8.

**Salvia* (Os. *salbôn*, zalven), prt. *saluade* E^1 247, 5.

Sannia (?) (Ofri. *sanna*, Ndl. sannen) W 411, 20 *nota*.

**Samenia* (Os. *samnôn*, verzamelen), prt. *samanade* W 399, 36; *samenade* H^2 60; p. p. *samnade* W 428, 3; *sameneda* S 498, 17.

**Sêkia* (On. *saka, -ada*, vechten), opt. *sêkie* E^2 184, 26.

Sêknia (denom. van *sêkne*, er om twisten) F 110; opt. *sêknie* F 1, 10; *t. sêknian* F 110.

**Sêlia* (denom. van **sedil*, zadelen), *uneselade* F 112 p. p.

Selsc(h)ipia (denom. van *selschip*, gezelschap maken) W 430, 19; H^2 170; 3 sg. *selschipet* W 106, 7; *selscipet* 534, 1.

**Sennegia* (deriv. van *sannia*, twisten), p. p. *sennegat(h)* H^2 61, 142.

**Sêria* (Ags. *sârian*, (be)zeeren), prt. *sérade* E^1 247, 6; van daar *sêrigia*, *bisêria*, *bisêrigia* J 76, 3.

**Sigelia* (Lat. *sigillare*, zegelen), *bisiglia* S 487, n° 18; *syglia* J 17, 11, 14; *syglye* J 17, 14; plur. *besyglied* J 17, 10; p. p. *sigeld(e)* J 13, 26; 17, 7, 8; *siglet* J 17, 10; *(be)sygled* Sch 240; J 17, 10; *bisigelyet* Sch 600; *bisigelet* 477, 9; *sigelt* E. Sgr. 256, 1; *besiglat* 488, 3; *besiglit* 488, 4.

Sik(e)ria (denom. van *sikur*, (ver)zekeren) E² 144, 9; F 52; W 426, 26; 428, 23; S 487, 3; *sicure* R² 541, 13; 542, 9; *sikaria* W 404, 8; 3 sg. *sikerath* E² 144, 25; *sikered* W 404, 9; opt. *sikr(i)e* H² 62; F 36; *sikure* R¹ 77, 11; *sikeric* W 77, 2; prt. *sikurade* R¹ 13, 9; *sik(e)rade* H 12, 9; W 13, 10; H² 73; p. p. *sikerad* B 157, 12.

**Sikringa* (denom. van **sikringe*, zijne onschuld bewijzen), opt. *sikringe* F 34.

Sinuthia (denom. van Lat. *synode*, *sinuth*, vergadering houden) R¹ 128, 15; *sinethia* F 48; W 402, n° 8; *synnedia* H² 96; *sindia* W 402, 29; 404, 28; 406, 24; *t. syndiane* W 406, 14; F 54, 56; p. p. *synnedeth* H² 99; *sindet* W 403, 4.

Sc(h)adia (Ohd. *scadôn*, schaden) E. Sgr. 253, 8; S 490, 6; H² 158; J 12, 3; 17, 15; *skathia* R¹ 132, 1; 134, 20; *schadye* J 26, 13; 3 sg. *schadet(h)* W 424, 19; J 12, 4; H² 147; inf. *schaya* W 102, 11; J 12, 10; 19, 29; *t. schayaen* J 31, 3; inf. *scadie* W 425, 7.

Schadigia (deriv. van *skadia*, schaden), *-gie*. *-get(h)* W 389, 24; 397. 37; J 37, 4; 39, 2; 59, 15.

**Skâmia* (Os. *scamôn*, schamen); 3 sg. *schâmet* J 13, 36.

**Skaria* (Ohd. *scarôn*, afrekenen), opt. *skarie* B 179, 18.

Skâwia (Ohd. *scauwôn*, schouwen) *-iat(h)*, *undschâwidis* F 56, 102, 116; *t. scâwiane* H² 126; *biskâwiath* E² 238, 27; E³ 239, 26; inf. *scauwia*, plur. *biskauwiath* E¹ 238, 26; inf. *scouwia; -ie, -at(h), -ith, -et(h), ed* H² 104, 131, 152, 209; W 115, 12; 390, 23; 393, 30; 415, 38; 417, 22; 419, 32; 470, 5; 475, 31; S 448, 2; inf. *schoia* W 394, 17; *byschoya* J 64, 19; *scwa* (l. *scoia*) S 465, 16; *t. scoyane* W 415, 34; *t. schoyen* W 393, 26; 417, 20; opt. *schoye* S 465, 24;

bescouya S 492, 13; inf. *schouwigha* (deriv. van *skâwia*) Sch. 545.

**Skênia* (denom. van **scêne*, Ags. *scêna*, zichtbaar worden), *t. schênien* E[3] 210, 16.

**Skênia* (denom. van *scên*, schoon worden), prt. *skênade* E[1] 101, 4.

**Skieldigia* (denom. van **schelt*, (be)schuldigen), 3 pl. *schieldigiet* W 474, 20 met *ie* uit *ê* vóor *ld*.

**Skipia* (On. *skipa*, *-ada*, vereenigen), p. p. *skipat*, *-ad* H F 134.

**Skîvia* (On. *skîfa*, *-ada*, splitsen), **schîwia*. **schiûwia*, *schiouwia*, p. p. *schyowet* Sch. 495; *schîwet* Ag. 17; *schiiwath* Ag. 39.

Skiria (On. *skira*, schuren) B 155, 17; opt. *skirie* B 173, 2; 175, 18; p. p. *eskirad* B 155, 3; *beschireth* S 486, 21; inf. *skeria*; *t. skeriane* H 336, 27; inf. *scherigia* (deriv. van *skeria*), plur. *scherigat* 479, 17; p. p. *scheriget* 479, 22.

Smakia (Ohd. *smecchan*, smaken) S 473, n° 8; p. p. *smecket* J 15, 54.

**Skûlia* (Mnl. *schûlen*, schuilen) prt. *schûlede* J 25, 8.

Smellia (denom. van *smel*, smal maken), 3 sg. *smellath* E3 210, 20.

**Screya* (d. i. *screija* met *j* uit *ji* + *j* uit *-ij* van het suffix; Ohd. *screiôn*, schreien; inf. *scraya* (uit subst. **scray*) *scrayen*, *scrayet* Sch 661; *scrayt* Ag. 40.

**Sogenia* (Ohd. *samnôn*, verzamelen), 3 sg. *sogenath* E1 32, 13; opt. *sogen(i)e* B 181, 18; B[2] 181, 18.

**Somnia* (Ohd. *samnôn*, verzamelen), 3 sg. *somnath* E[1] 240, 24; H 33, 13; *sonath* (l. *sonnath* met *nn* uit *mn*) E[3] 240, 23; plur. *somniat* R[1] 130, 23; 3 sg. *sompniat*, *ie* F 20 H R uit *sompnia* met epenthische *p*.

**Sondigia* (denom. van *senda*, zondigen), 3 sg. *sondig(h)et* J 1, 9; 18, 21; p. pr. *sondighen* J 2, 11.

**Sparia* (On. *spara*, sparen), 3 sg. *spared* W 112, 20.

**Spilia* (Mnl. spelen), *spylia* J 72, 4.

**Spottia* (denom. van *spot*, spotten), 3 sg. *spottet* J 46, 15.

**Sprêkia* (Ohd. *sprâchôn*, prediken), prt. *onesprêkaden* H 336, 35, Mnl *aenreesen*.

**Stavia* (Ohd. *stabôn*, staven), *stawia* F 46; H[2] 2, 113, 116; p. p. *stavad* B 152, 26, — inf. *sto(u)wia, -ath, -ade, -ad, -ian(e), -ien, -et, -ie*, enz. H[2] 44, 47, 54, 55, 60; J 18, 18; 23, 10; 24, 19; 56, 12; W 393, 34; 394, 4, 9; 395, 12; 399, 8; 409, 28; 420, 8; S 482, 15; 490, 20, 21; inf. *stoya, stoye* J 5, 1; *bestouja* H[2] 187.

Sted(i)gia (Ohd. *stâtigôn*, **stediôn*, toelaten) H[2] 57; *t. stedegiane* H[2] 30; prt. *stedgadon* R[1] 133, 36; opt. *stedigie* 475, 10; *stedegie* H[2] 153; *t. bestedigen* J 34, 1; daarnevens **stêdia*, **steddia*, opt. *stedde* J 7, 1.

Sterkia (denom. van *sterk*, sterken) H[2] 24; F 48; W 403, 22; *t. sterckiane* F 44; H[2] 114; *t. sterkien* W 410, 10; 3 sg. *foerdsterket* J 81, 14.

**Stevia* (Ohd. *stabên*, stijf worden), p. pr. *stevande* R[1] 120, 8; R[2] 537, 5.

**Stîvia* (Ags. *stîfian*, stijf zijn), 3 sg. *stîuath* E[1] 87, 14; p. pr. *stîvande* E[1] 91, 17; R[1] 120, 2; H 90, 19; F 76, 78, 86.

**Stoppia* (Ohd. *stophôn*, stoppen), *t. stoppian* F 124.

**Straffia* (Mnd. *straffen*, schelden), opt. *straffie* E[3] 206, 34.

**Studêria* (Lat. *studère*, studeeren). 3 sg. *studêreth* J 81, 14.

**Swêria* (Ohd. *swârên* (be)zwaren), prt. *swêrade* R[1] 3, 20; van daar *biswêrigia* (Ohd. *biswârôn*) E[2] 150, 14; 3 sg. *biswêricht* E. Sgr. 257, 8.

**Swilia* (Ohd. *swilizôn*, verdorren), 3 sg. *swilath* E[2] 236, 23.

Swîgia (Os. *swîgôn*, zwijgen) F 58; W 394, 5, 8, 12, 14, 17, 20, 22, 24; H[2] 44, 109 J; *t. swîgiane* E. Sgr. 252, 4; *foerswîgien* p. pr. J 31, 5; inf. *swîen* J 6, 7; 3 sg. *swîget* J 1, 19; 36, 9; *swîged* p. p. J 80, 7.

**Tapia* (denom. van *tappe*, tappen), 3 sg. *tâpet* E[3] 221, 2.

Tâwia, *tauwia* (Ags. *atywan*, toonen), *t. taewiane* H[2] 61; waaruit met syncope der *w* **taya*, *intaya* (zijn vergeldingsrecht bewijzen) S 456, 31.

**Taya* (denom. van *gitāwa*, Ofri. *tauwe*, uitrusten), p. p. *tayth* H[2] 303.

**Tâweria* (denom. van On. *taufr*, tooveren), *tôwerie* J 80, 8.

**Talia* (Os. *talôn*, (be)talen), opt. *tali* E[3] 209, 27.

**Teydia* (Ags. *tygdian*, Os. *tugithôn*, inwilligen), *teydeth* J 12, 24.

Tiania, *thyana* (l. *thyania*) (Os. *tionôn*, dienen) S 450, 24; R[1] 131, 21; H[2] 29, 105; J 46, 48; *tyênia* W 425, 10; *tiênia* W 406, 27; 438, 7; prt. *tyenade* W 440, 11; p. p. *wrtyêneth* J 50, 56.

* *Tîdia* (Mnl. *tîden*, zich bevinden, ook aanpakken), opt. *tydia* J 58, 39; *tîdie* B 154, 23; Sch 754.

**Tilia* (Os. *tilian*, bebouwen), prt. *tilade* B 175, 21.

**Tilia* (Os. *tilian*, teelen, verkrijgen), 3 sg. (*by*)*tilet* H[2] 10; J 33, 15; *t*(*h*)*ilet*, *-ed* W 405, 10; 421, 15; H[2] 114; prt. *tylath'* J 50, 46; *tilet* p. p. H[2] 47.

**Tîmia* (Os. *têmôn*, tamen), 3 sg. *bytêmeth* J 87, 1; prt. *timade* H[2] 25; W 436, 30.

**Timmeria* (Os. *timbrôn*, timmeren), 3 *sg. tym*(*me*)*reth* H[2] 303; J 37, 12; prt. *timmerde* H[2] 23; *timmerade* W 436, 6; p. p. *tymmerad* W 401, 8, 27; inf. *timbrega*, opt. *timbrege* Ps. 2[a], 10.

T(*h*)*ing*(*h*)*ia* (Mnl. *dingen*, dagvaarden) W 391,

27, 31; 392, 16, 31; 393, 6, 19; H[2] 57, 64, 70, 82; *t. t(h)ingiane* 478, 25; W 392, 14; *t. tingien* W 398, 20; 3 sg. *tinget* W 396, 3, 6; *thingat* F 18; opt. *thinge* R[1] 27, 29; *tingie* W 27, 28; prt. *tingade* W 439, 28; *tingadon* R[1] 33, 1; *tingaden* W 33, 2; p. p. *bitinged, -at* W 391, 10; J 13, 25; H[2] 144.

**Tiûftigia* (denom. van *thiaf*, dief, stelen), *tiûftegad, -eged* W J 59, 4; *tiûchtegade* H[2] 56; *tiûchtgath* H[2] 93; *tiûftiget* J 60, 9, 16.

**Tholia* (Os. *tholôn*, doolen), prt. *tholade* R[1] 131, 11.

**Togia* (On. *toga, -aða*, rooven), p. p. *togad* R[2] 542, 34.

**Tolnia* (denom. van *tol*, met eenen tol belasten), p. p. *tolnad, -ed* W 398, 10; H[2] 56, 172, als possessief bnw. gebruikt, verg. *scethath, reppeth* (*Zur Lex.* 16).

Trachtia (Ohd. *trahtôn*, trachten) H[2] 304, 305; *bytrachtia* S 490, 12; 491, 32; *tragdade* prt. E[1] 247, 11.

* *Tra(u)wia* (Ohd. *thrabôn*, draven), prt. *trôwaden* W 436, 29; *trouwaden* H[2] 23.

Trouwia (Os. *truôn*, trouwen), *-ed* J 47, 1; 15, 55; 84, 3; opt. *trouwie* J 84, 3; *trouwe* W 441, 23; J 84, 3; — *betrôwe* inf. J 15, 55.

(Bi)twiskia (denom. van On. *tvisk*, (zich) scheiden) E[1] 218, 16; *tviskie*, E[3] 219, 18; 3 sg. *tviscath* E[2] 205, 23.

**Urbâlia* (Ohd. *zebôlôn*, Mhd. *verboln*, verkwisten, verkoopen), 3 sg. *urbâlat* F 116; prt. *urbâlede* J 50, 41.

**Urdiligia* (Ohd. *fertiligôn*, verdelgen), *foerdylga* J 1, 1; *t. wrdiligen* J 64, 17; 3 sg. *wrdiligat(h)* F 4; H[2] 22; plur. *foldylgiet* J 64, 17; *urdilighied* W 435, 8.

Urevelia (denom. van *evel*, euvel doen), p. p. *wreveled* W 75, 21; *ureuelat* E[1] 74, 21; *wrewelad* H[2] 95.

**Urheria* (Ohd. *heriôn*, overweldigen), p. p. *urherad* H 98, 9; *wrherath* E[1] 99, 9.

**Urhôria* (Ohd. *huorôn*, hoeren), opt. *wrhoere* H[2] 115; *owerhôre* H 342, 16; plur. *wrhôred* J 86, 8; p. p. *ûrhôrit* F 52; *wrhôrid* H[2] 102.

**Urcreftia* (denom. van *creft*, verkrachten), plur. *urkrefted* J 81, 23.

**Urmaledîa* (Lat. *maledicere*, vermaledijden), p. p. *urmaledîad* E[2] 246, 17; *foermaledyd* J 62, 1.

Urmeldia (Ags. *meldian*, vermelden) R[1] 29, 16.

**Urmôdia* (denom. van *moed*, vermoeden), 3 sg. *foermoet* J 58, 1; plur. *foermôdet* J 13, 46.

**Urschôldia* (Ohd. *gisculdôn*, verwerken), p. p. *foerschôlt* J 87, 1 uit *foerschôldet*, *-at*.

**Ursmaya* (On. *smâi*, versmaden), p. pr. *foersmayen* J 56, 1; 3 sg. *ursmayeth* S 484, 8; *foersmayt* J 46, 28; 59, 8; *versmaeth* 514, 12; opt. *foermaye* J 18, 7; *forsmage* H 342, 9; prt. *ursmaide* H[2] 177; W 434, 23; p. p. *foersmayd* J 1, 34; 15, 67.

**Ursûmia* (Ohd. *farsûmian*, verzuimen), 3 sg. *ursûmath* E[2] 146, 17; *wrsûmet(h)* J 25, 18; 48, 3; *foersûmet* J 64, 5; p. p. *wrsûmet* J 48, 4.

**Urweldigia* (denom. van *giwelt*, overweldigen), prt. *wrwyeldiget* J 44, 1.

**Utbê(d)lia* (denom. van *bêdil*, boedel, uiteenscheiden) *ûtboedlya* J 50, 31; plur. *ûtbêliat* F 123; *wtbeedliath* J 50, 44; *wtbôdliath* J 50, 50; p. p. *wtbeedlet* J 50, 44; *wtbêdelet* J 46, 68; *wtbêdelede* J 46, 68.

Utia (Ohd. *ûzôn*, uiten) B 167, 23; *t. wtiane* H[2] 56; p. p. *ûtad* R[1] 123, 8; *ûted* E[3] 208, 24; *ûteth* Sch. 744.

**Utria* (denom. van compar. *ût*, heruitgeven) *t. ûtriande* R[2] 540, 9 (l. *ût(t)rande*).

Wachtia (Ohd. *wahtôn*, wachten) B 169, 18; Ag. 159; p. pr. *wachtien* J 43, 9.

* *Wagia* (Ohd. *wagôn,* wagen), p. p. *waged* E[3] 210, 9.

(Bi)wainia (Ohd. *(bi)weinôn*, beweenen), 3 sg. *wainath* E[1] 46, 24; *waynat* F 24; *weinet(h)* W 47, 8; H[2] 85; *biweinath* (l. *biwainath*) E[1] 232, 29; *biwayneth* E[2] 232, 29; *bewainad* E[1] 236, 16 p. p.

Wakia (Os. *wacôn,* waken), p. pr. *wakandu(m)* E H 31, 11; *wakando(n)* R[1] 77, 25; inf. *weckia,* p. pr. *weckien* J 1, 13.

Wandelia (Os. *wantalôn,* wandelen) W 436, 18; *bewandelia* H2 148; *wandlie* J 7, 6; 3 sg. *wandel(e)t* J 7, 6; W 105, 5; p. p. *wandeled* W 429, 22; 436, 12.

* *Wandria* (Hd. *wandern,* veranderen), plur. *wandriet* H[2] 8.

Wardia (Os. *wardôn,* waarnemen) E[1] 76, 36.

Waria (Os. *warôn* (be)waren) R[1] 73, 16; B 162, 14; E[1] 40, 13; W 69, 10; 392, 26; 395, 4; H[2] 48; *t. wariane* H[2] 48; W 15, 13; *(bi)waria, -ede, -ade, -at, -ed -ien, -iet* enz. H[2] 23, 31, 35, 55, 58, 59, 61; J 2, 31; 26, 2, 6, 13; 28, 18; 39, 3; 46, 69; 50, 17; 58, 28; W 395, 3; 398, 11; 400, 22; 436, 2; 441, 19; *werria, -ie* enz. H[2] 36, 75; J 39, 3; Sch 647; *biwarria, warrien* W 388, 14; J 26, 6; 32, 6; Sch 530, 537, 612, 709; Ag. 159.

Weddia (Ags. *weddian,* wedden) R[1] 29, 14; H 341, 11; W 393, 25; 412, 24; 413, 27; 414, 1; 415, 23; 417, 29; 474, 23; H[2] 58; *t. weddane* H 100, 8; 1 sg. *weddia* W 397, 25; *wed* J 58, 6; 3 sg. *weddat* H 32, 15; *weddet* J 24, 22; plur. *weddiath* E[1] 32, 15; opt. *weddie* R[1] 116, 9; prt. *weddade* W 397, 6; H[2] 55; *weddaden* H[2] 68; W 441, 5; p. p. *weddad* R[1] 29, 11; *weddath* H[2] 136; — *biweddia* H[2] 46; *biwoddia* H2 43; p. p. *biweddath* H2 58; *biwedded* W 399, 6.

* *Wêgià* (denom. van On. *weig*, versterken), prt. *wêgade* H² 28; W 438, 4.

* *Weigeria* (Ohd. *weigarôn*, weigeren), *weigarie* E³ 208, 20; *weygereth* 3 sg. J 25, 11; *weygerath* E³ 185, 23; *weygeret* W 392, 32; prt. *weigarade* W 419, 10.

* *Wêkia* (Os. *wêcôn*, weeken), p. pr. *wêkande* R¹ 121, 4; R² 538, 3; 542, 12.

* *Weldigia* (denom. van **weld*, geweld, overweldigen), 3 sg. *weldegath* R¹ 53, 18; *wêldighet* p. p. W 19, 13.

* *Welia* (Ohd. *irwelhêta*, *giwilchêt*, (ver)welken), 3 sg. *wilat* F 76; p. pr. *welande* R¹ 121, 4; R² 538, 3.

* *Wenghia*, *wennya*, *-yan* (Os. *wonôn*, wonen) J 37, 11; 72, 4; Sch 671; *wenghien* J; *wennien* J 42, 3, 4; inf. *opwennie* J 37, 11; 3 sg. *wenneth*, *-at* J 15, 23; Sch 629; inf. **wannia*, *-ith*, *-ath* *-ede* Ag. 102; Sch 535; S 511, 19; *wannyen* Ag. 257; *waenyen* Ag. 126; 3 sg. *wânat* H² 141.

* *Wêpnia* (Ohd. *wâfanôn*, wapenen), p. p. *wêpnade(re)* B 160, 13; *wêpeneder* 475, 12; *wepender* 471, 27; *weepnader* W 428, 3.

* *Werdêria*, **werthêria* (Ags. *weorthian*, waardeeren), opt. *werthêrie* B 156, 11; p. p. *biwertêhrad* B¹ 164, 3; inf. *wirdêria* J 32, 23; p. p. *werdêreth*, *wirdêret(h)* J 32, 20, 22, 23.

(Bi)wêria (Os. *giwârôn*, bekrachtigen) R² 540, 14; *bywêrie* J 32, 4; *t. biwêrien* E³ 242, 24; *warria* S 473, n° 1; *waria* W 397, 11.

Wernia (Ags. *warnian*, borg blijven) B 155, 8; p. p. *biwernad* B 155, 4.

Wersia (**warsôjo*, van **wers*, *wars*, tegenstreven), J 25, 37; *werszia* Ag. 133; prt. *werszade* Ag. 133.

* *Wildia* (denom. van *wild*, On. *vildr*, lief, beslapen), p. p. *wildath* H² 112.

* *Wilkêria* (denom. van *wilkêre,* naar willekeur handelen) *urwilkâria* J 21, 7; prt. *wilkâreda* H² 142; p. p. *wilkârad(a)* J 21, 7; H² 202; S 444, 36; *wilkêrad* H 329, 6; *wilkâre(th)* J 13, 14; *(bi)wilkârath* S 384, 9; H² 142, 146, 147.

* *Wilnia* (van subst. **wilno*, beslapen), p. p. *wilnat* W 409, 10.

* *Wirgia*, **wergia* (Ohd. *wurgan*, wurgen), 3 sg. *wergat(h)* 176, 30; 177, 2; *wirgat(h)* B¹ 181, 10; E³ opt. *wirgie* B 181, 11; p. p. *wirgat(h)* B 181, 14; E²; *wergad* B² 181, 14.

Wîsia (Got. *weisôn*, zoeken naar) H² 143; opt. *wîsie* E¹ 76, 12; *wîse* R¹ 77, 16.

* *Wîtigia* (deriv. van *wîta*, voorzeggen), p. pr. *wytgien* J 80, 8.

* *Witnia* (Os. *witnôn*, (ver)wittigen), *witnie* 1 sg. E² 245, 22; 246, 7.

* *Wîvia* (denom. van *wîf*, een wijf nemen), *wîwia* F 140; 3 sg. *wîwat* F 140; *wîvet* J 50, 46.

Wixlia (Os. *wehslôn*, wisselen) R² 541, 32; B 173, 28; *t. wixlien* H² 8; 3 sg. *urwixlat* E¹ 44, 15; *urwixleth* E¹ 44, 6; p. p. *wixlad* B 174, 3; *biwixelat* H² 45.

* *Wondlia* (Ohd. *wantalôn,* wandelen), *t. wonlian* F 148.

Wondria (Ags. *wandrian,* veranderen) R¹ 126, 25 hetzelfde als *wandria.*

Wonia (Ags. *wonian*, verminderen), B 164, 24, 27; 3 sg. *waneth* H² 93; *wonnie* E³ 208, 12; *wonie* H 68, 6.

* *Wraxlia* (Ags. *wraestlian,* worstelen), plur. *wraxliet* J 58, 29, 35.

* *Wrigia* (Ags. *wrigian*, On. *riga,* zich moeite geven), *wrigiande* S 448, 31; 466, nº 21; 469, nº 10; *wrigande* S 458, 5.

Wrôgia (On. *rœgja,* wroegen) R[1] 130, 1; *wrôgie* J 13, 47; *wro(e)gia* W 403, 3; S 484, 1; *wroêghie* S 485, 15; *ruôgia* E[2] 145, 8, 25; *wroeghia* H[2] 99; *t. wrôgande* R[1] 129, 26; *t. wrôgiane* F 50; 3 sg. *wrôgath* R' 129, 3, 15; F 42, 50; *wrôghet* W 403, 5, 11, 21, 25; 408, 27; plur. *ruôgiat(h)* E[2] 145, 19; n° 7; *wrôgiet* W 404, n° 1; *wrôget* S 484, 4; opt. *wrôgie* W 401, 18; J 51, 1; *ruôgie* E[2] 145, 13; *wroegia* S 484, 9; 485, 7; p. p. *wrôget* S 484, 30; 485, 11, 32.

**Unia* (Os. *wonôn,* wonen), 3 sg. *unat* E[2] 146, 11.

**Wnaia* (Ags. *wundian,* wonden), p. p. *wndad* R[2] 536, 12; *wondet* S 445, 8; *wunded* E[3] 189, 19; *undat* E[3] 219, 30.

Overgang tot deze tweede zw. klasse hebben we:

a) in de ablautende ww.: *bîdia* H 40, 14; H[2] 154; W 394, 19; *t. bîdiane* H[2] 148; *t. bydien* W 415, 19; 424, n° 1; 3 sg. *bîdat* W 415, 19 (wachten); — *drîvia* S 485, 20; — **grîpia,* met *t. grîpiande* H[2] 56; 3 sg. *grêpth* S 494, 16; — *hlîdia* met *t. hlîdiane* F 138; — *crîgia* J 58, 8 met p. p. *crîged* J 27, 5; — *snîthia* met *snîthie* S 443, 5; — *ûrtîgia* (Mhd. *verzîhen*) W 411, 37; — *drinckia* H[2] 110; *t. drinckiane* J 2, 31; — **bifêlia* met *t. bifêliane* F 54; - **nimia* met *t. nimiane* F 54; — **fâria* met *t. fâriane* H[2] 58; — **swera* met *sweria* E[1] 60, 33;

b) in de redupliceerende ww.: **hêtia* met 3 sg. *hêtat* H 336, 28; — **waya,* met *t. biwaiane* H[2] 149; 3 sg. *way(e)t, wa(e)yt(h)* Sch 661; H[2] 304; S 491, 4; Ag. 135; prt. *weide* F 38, 42; *waide* H[2] 67; *wayd'* W 440, 17, 26; 441, 26; — **bloya* met 3 sg. *bloy(e)t* S 491, 5; Sch 661; — **groya* met 3 sg. *groy(e)t* S 491, 5; Sch 661; H[2] 304;

c) in de eerste zw. klasse: **têmia,* **tîmia* (tamen) met 3 sg. *bytêmet* J 81, 4; prt. *tîmade* W 436, 30;

urwirkia F 120; p. p. *unforwerkat* H 2, 7; *smakia* S 473, n° 8; p. p. *smecket* J 15, 54.

d) in de derde zw. klasse : *libba* met prt. *livade*, *lywade* H 38, 25; 342, 27; F 22; W 29, 27, 28; *liwat'* F 140 ontstaan door overeenkomst van 3 sg. ind. pr. *liwat*(*h*) met 3 sg. ind. pr. der ww. van de 2de klasse.

Aanm. 1. In de aangehaalde ww. verschijnen verschillende uitgangen in de praesensvormen. Oorspr. suffix *-ôjo* werd in het Oofri. soms *-eia*, *-eie*, *-ege*, in stede van jonger *-ia* : *bogeia* Ps. 2[b], 10 nevens *boeghia*, *-ade* W H²; *szîwege* opt. B¹ 167, 4 nevens *szîwie*, *tzîwie*, *-ya*, *tsiûwia* B 168, 27; 175, 4; F 152, 162; E²; *gereie* opt. H nevens *iêria*, *-ie*, *-et*, *-aden* W H² 64; J 19, 9; 31, 1; *iâria*, *-et* W H² 53, 121, 132; *lîkege* opt. F 24 nevens *lîkie* E¹ 44, 8; *monie* (l. *moneie*) E² 146, 4 nevens *monie* B E² 203, 34; *râwena* (l. *râweia*) E¹ 99, 14; *birâwege* opt. E¹ 44, 16; 62, 32 nevens *râvia*, *-ie* H E³ F 134; *birâv(i)e* R H F 24, 26, 30, 162; *bitigeie* opt. B² 164, 16 nevens *bitigie* B H E; *timbrege* opt. Ps. 2[a], 10 nevens **timbrie*, **timmerie*; *teskeldeienda* Ps. 2[b], 2 van **teskeldeia*.

2. In het Owfri. had men overal *-ia* uit *-ija* (*reysia*, *-ien* Sch 546, 600, 601, 609, 655); doch daarnevens en daaruit (achter *i* of *î* wordt *i* of *j* vaak *g*, vgl. *Aofri. Gr.* § 92) onder vreemden invloed ontstonden talrijke vormen met suffix *-iga* of *igia* : *endiget* plur. J 15, 71 en *endigie* B¹ F 162; *eynd(i)gie*, *-get* W 438, 31; H² 29; Sch 735 nevens *endia* H 330, 29; *pînigha*, *-ghen* S 484, 24; J 1, 36; 29, 1; 38, 4; 62, 1 en *pynigien*, *-igie*, *-egat* S 485, 16; J 62, 8; H² 22 nevens **pînia*, **pinnia*; *bestedigen* J 34, 1 en *bestedigia* W nevens **stedia* uit **stedion*, **stedijon*.

3. Hier komt nu de vraag, hoe nevens ww. met suffix *-iga* ook ww. met suffix *-igia* komen; m. a. w. hoe nevens oorspr. *endiga*, *eyndiget* plur. J 15; 71; ook *endeghia* H² 150; *endigie* B F 162; *-egie* B¹ B²; *and(i)gie* B², *eynd(i)gie*, *-get* W 438, 31; H² 29; J 19, 5; Sch 735 enz. verschijnt. — De vormen met *-igia* als *endigie*, *andgie*, *pînig(h)ia* enz. hebben hun ontstaan te danken aan verwisseling van oorspr. **endige*, **andge*, *pinigha* enz. met ww. van bnw. afgeleid (welke oorspr. *-igia* voor suffix hadden) als opt. *nêdgie* (noodig), *weldigie* (geweldig) enz., te meer, daar bij het uitspreken van **endige*, **andge*, **pînighe* de uit *i* ontstane *g* als *gi* gehoord wordt (*Aofri. Gr.* § 299, *Nachtr.*). Aldus verklaart men nevens *endiā* H 330, 29, *endath* F 122 en *eyndiget* plur. J 15, 71 ook *endigia* F 162; *endeghia* H² 150; *t. endgiande* B, *t. endegiane* E² 141, 13; p. p. *entgat* F 122; *eynd(i)gie*, *-get* W 438, 31; H² 29; J 19, 5; Sch 735; nevens *criûsia* (Ohd. *cruzôn*) en **criûsiga* ook **criûsigia*, *crywsgade* p. p. J 20, 8; nevens **pînia* **pinnia* (Os. *pînôn*) en *pînigha*, *-ghen* S 484, 24; J. 1, 36; 29, 1; 38, 4; 62, 1; *pynigien*, *-igie*, *-egat* S 485, 16; J 62, 8; H² 22; F 4; *pyngia*, *-gien*, *-gie*, *-gat*, *-get* S 459, 5; J 2, 9, 33; 12, 22; 15, 18; 23, 5, 10, 11; 43, 7; 65, 1, 5; *pinnigia*, *-iget* W J 20, 7; nevens **lênia* (Ohd. *lêhinon*) en **lêniga* ook **lênigia*, *lêngad(e)* p. p. R 117, 6; *foerlênighet* J 60, 19; nevens **lâvia*, *lâwia*, *t. lâwiane* F 138 en **lâviga* ook *lauwigia*, *lauwegia*, *-eget*, *laugia*, *-gien* W H J; nevens (*ont*)-*eerwia*, *-ien* W J 45, 1, 11; 46, 58 en *(*ont*)-*eerwiga* ook *oneerwighia* H² 173; nevens *sannia* W 411, 20 en **senniga* ook *sennigia*, *sennegat* H² 61, 142; nevens *biswêria* E² 150, 14 en **biswêriga* ook *biswêrigia* E² 150, 14; *beswêreget* E. Sgr., nevens

olya J en **oliga* ook **ologia, ologad* R 129, 12 uit **olegia*, < *olejojo* enz.

Terwijl nu de vormen met oorspr. suffix *-iga* verwisselden met onoorspr. *-igia* vormen (naar de bnw.), verschenen ook onoorspr. afgeleide *-iga* vormen nevens oorspr. *-igia* vormen : *byschyldiga* J 12, 15 nevens oorspr. *on(t)schyldigia, -igie* J 6, 1; 39, 2; 62, 9; *wytiga* J 80, 16 nevens *wytgien* J 80, 8; *wrdiligen* J 64, 17; *foerdilga* J 1, 1, nevens *urdilighied* plur. W; plur. *swîget* J 36, 9 nevens *swîgia, -ie* enz. W H² J (*P. B. B.* 19, 400).

Omgekeerd, deze ontwikkeling van *-iga* vormen nevens oorspr. *-igia* vormen, begunstigde in oorspr. *-igia* vormen de inlassching en het behoud van jongere *i*, zelfs in 3 sg. en p. p. : *aeftigiet, lâu(w)giet(h)* J 47, 3, 6; 50, 1, 30, 41.

Geen twijfel ook of te dien tijde moeten door invloed van oorspr. *-igia* vormen nevens onoorspr. *-igia* vormen ook onoorspr. *-igia* vormen opnieuw *-iga* vormen geworden zijn, zoodat men de volgende ontwikkeling onderstellen mag : **endôjo* (eindigen) > **endeja* > **endeia* > **endega* > *endiga* > *endigia* > *endiga*. Tot deze laatste soort behooren misschien opt. *endige* F 162, *eyndiget* J 15, 71 nevens *endigia* B F 162.

4. Hooger is gezegd dat *i* (*ij*) van het suffix *-ôjo* in de ww. van de tweede zw. kl. noch umlaut noch geminatie te weeg bracht; dit dient vooral gezegd voor de periode die het Middelfriesch voorafging; want het is algemeen bekend dat ± 1330 voor het Oofri. en ± 1400 voor het Owfri. eene groote verandering in de phonetiek den overgang van het *Oud*friesch tot het *Middel*friesch voorbereidde. In het jonger Oofri. dus en in het Owfr. bemerkt men dat

de ww. der 2de zw. vervoeging, uitgaande op *r, k, g,* soms ook op *l, m* door invloed van de tot *j* gewordene *i* hunnen stamauslaut verdubbelden, en hunne vocaal wijzigden of verkortten : *hâlia -ien, -eth, -ed* W S H J 42, 3; 59, 1; *bitâlia, -ie* enz. Sch 394; J 43, 13; **schâmia, -et* J 13, 36; *klâgia, -at(h), -eth* R² 544, 7; S 483, 25; H² 151; W 391, 31; **iagia, -et* J 35, 1; 71, 5; *mâkia -ie, -ath, -ade* enz. W H² 157, 161, 162, 174, 179; J 2, 5, 6; 14, 4; 17, 6; 19, 3; 21, 15, 25, 26; 22, 1, 6, 19, 20; 23, 2; 24, 9, 26, 12; 29, 2; 30, 17; 74, 2; 84, 4; *smâkia* S; *(bi)waria -ade, -at* enz. W H² 23, 31, 35, 48, 55, 58, 59, 61; J 2, 31; 26, 2; 81, 14; *bâria, -ie -eth* J Sch 609, 650, 745, nevens **hellia, (by)hellet* J 21, 34; H² 33; *bytellia, -ie, -et,* W 401, 12; Sch 520, 608, 609; J 32, 22; **bischemmia, byschemmyen* J 56, 1; **bekleggia, beklegget* J 3, 10; Nwfri. *jeggje; meckia, ie, -ath* enz. H² 13, 29, 56, 57, 113, 129, 157, 166, 167, 168, 169, 172; J 1, 1; 18, 1; *smecket* J 15, 54; *(w)werria, -ie* H² 36, 75; J 39, 3; Sch 647; *berria, -ie, -eth* J 21, 2; 32, 24; Sch 702, 704, 706.

In *urbâlede* J 50, 41 hebben we zuivere *â* uit Ohd. *zebôlôn.* In *leckia, (bi)leckia* J 1, 35; 19, 8; S 503 2, 37, 39 kan evenals in het Oofri, invloed van subst **leck* J 65, 14 bestaan hebben.

Vóór andere consonanten treft men altoos *a* : *hatia, batya* J 17, 15; 26, 13; 58, 34; *fatiande* H² 162; *bytilet* J 33, 15; *t(h)ilet, -ed* W H² 114; *tilath* J 50, 46; *(bi)tigia, -ie, -ed* W S H² J 43, 3; 81, 15; *ûrtîgia* W; *pligia* W H² 26; J 13, 11, 23; 45, 1; *hugiet* J 15, 10; alhoewel de verdubbeling des eindcons. weleens voorkomt : *byrouwede* H² 15 uit **birêvad* > **bireuwad; boddie, boddet* J 3, 10, 18; *biprôwia, biprouuet* E² 188, 10; J 1, 1; W 434, 11.

De dubbele vormen als **hellia, halia, werria* en *waria* riepen nu ook vormen met behouden *-a* in het leven : *halled* W 389, 27; *bitallia, -ien, -ath* S 460, 12; Sch. 495; Ag. 115; *biwarria, warrien* W 388, 14; J 26, 6; 32, 6; Sch 530, 537; Ag. 159; *barrie, -iane, -at, -et* H² 301; J 32, 22; Sch 690; Ag. 90, 114; *mackia, -iet, -aden* W 431, 26; J 22, 15; 20, 7; Sch 530, 535. 671; *lackia, -et* Sch 334, 394.

De vormen *bïaria, -et* enz. W. H² 53, 121, 132, 139; J 2, 30; 19, 9; 25, 11 hebben *a* uit *e* vóór *r*. Nevens dit *iaria* en oorspr. *ieria, -et, aden* W H² 64; J 19, 9; 31, 1 ontstonden dan *byerrien, -et* Ag. 126; J 2, 12; 21, 8 in navolging van *werria, berria* nevens *wâria, bâria*. Evenals verder *warria, barria* uit de dubbele vormen *werria, waria* enz. ontstonden, verscheen nu ook een *byarria, byaerria* Sch 537, 737 nevens *byaria, byerria*.

5. De jonge meest Owfri vormen *biprouweth* H² 165; *beprouuet* W 434, 11; *houwade* Sch 699; *houwed* p. p. J 81, 14 met *ou* in stede van *ô* vóór *v* verklaren zich door de omstandigheid dat *v* vóór *e, i* in *w* overging; deze jonge *w* riep dan door geminatie eene *u* in 't leven. Hiernevens verschijnen echter *howet, -ath, ad* W 413, 2, 4; 417, 33; S 384, 11; H² 130, 139; *lowiad, low th, -et, -ade* W 75, 26; 426, 7; H² 95; J 22, 7, 8; 23, 5; 84, 21; *behôwet* J 15, 5; *biprôwad, prôwad* W 429, 4 enz. die met het oog op vormen met auslaut *-f* of op de spelling *ôw* voor *ouw* uit te leggen zijn.

Iets dergelijks is waar te nemen voor *â* + *v* uit *â* + *b* dat achtereenvolgens *â* + *w*, *a(u)* + *w* werd : *lauw(i)gia, -ien, -egie, -egia, -ath* H² 32, 58; 117; W 422, 7; Sch 608, 647; *laugia, ien, ath, et(h)* J 45, 14; 50, 36, 41; H² 58, 92, 134; Ag. 111, met

syncope van *w* vóor *i*; prt. *lauvede* W 73, 31 uit **labôn; (by)rauwia, -ien, -eth* J 81, 14; 83, 1; H² 92; Sch 536, 706,720 uit *rôbôn*; *cauelya* Sch 657 uit *câvola* enz. nevens oorspr. *birâvia, birâwia, et* W S H J.

6. In alle Ofri. dialecten verschijnen nevens vormen met *â* + *w* (*â* + Ogerm. *w²j*, of *w¹*) ook vormen met *au* (d. i. Ogerm. *a* + *u* door *w* ontwikkeld) : *biskauwiath* E¹ 238, 26; enz. nevens *biskâwiath* E² 238, 27; E³ 239, 26, *bidâwen* H² 149; *schâwia, -iat, undschâwidis* F 56, 102, 116; *t. scâwiane* H² 126. Doch zelfs nevens vormen met *a(u)* + *w* vindt men nu ook in het Owfri. (§ 65 : *hôwen* W 408, 15; *houwen* H² 238; *hauwen* S 448, 33) vormen met *o(u)* + *w* : *scouwia, -ien* H² 104; S 448, 21; 496, 29; Sch 131, 671; *scouwet* W 470, 5; *schôwet* (*schouuet*) W 393, 20; *scouwith* S 448, 2, *schouwigha* Sch 545; *scôwia, -et, at* enz. W 390, 23; 415, 12, 38; 419, 32; 465, 24; 475, 31; H² 42, 43, 46. Hier moet dezelfde ontwikkeling als hooger § 65 aangenomen worden, nl. *â* + *w* werd door invloed der *w* : *auw* ook wel *âw* geschreven; daarnevens door invloed der *i* verdubbelde *w* met vocaalverkorting *oww*, *ouw*, ook wel *ôw* gespeld : *scâwia* (Ohd. *scauwôn*) werd dus *scauwia* of *sco(u)wia* (W. BRAUNE, *Ahd. Gr.* § 113; *P. B. B.* 15, 485; 17, 565; 19, 376).

Enkele Owfri. vormen met *â* + *w* (uit *v, b*) hebben dezelfde klankwijziging ondergaan : *tôwerie* J 80, 8 uit *tâveria, stouwia, -ath, -ade* H² 44, 47, 54, 55, 60; J 18, 18; 23, 10; 24, 19; 56, 12; *stâwia, -ie* enz. uit **stâvô*; *trouwaden* H² 23; *trôwaden* W 436, 29 uit *thrâvôn*, **thrabôn*.

7. Merkwaardig is de syncope der *w* vóor *i* in de ww. met *o(u)* + *w* uit *â* + *w* (*â* + *v* of *â* + *w*1 of *w²j*) : vandaar evenals in het Nwfri. *scoya, stoya, koya* uit *scâwia, scouwia, sco(w)ia*; uit *stâwia, sto(u)wia, sto(w)ia*; uit **kâwia*, **ko(u)wia*, **ko(w)ia* (*P. B. B.* 17, 569).

8. Het ww. *maytia, meyt(h)ia* S Sch. J beteekent *tot stand brengen, verzorgen* en kan onmogelijk van *makia* komen door *meckia*. Inderdaad 1° nergens in het Ofri. treft men assibileering van eenen zachten keelklank vóór *i* der zw. ww.; vgl. *lîkia, leckia, weckien* enz.; 2° zelfs indien er assibileering bestond, moest men *ts, tz, s, z* of iets dergelijks verwachten, maar niet *t* of *th*, 3° het is onmogelijk bestendige *ei, ey* als klankwijziging van *a* of *e* (*makia, meckia*) te doen doorgaan : *meyt(h)ia* heeft *ei* uit een lange vocaal + *i* umlaut : als **môjithu* (moeite) > **mêjith* > **mei(j)ith* > **meith*. *Meit(h)ia* had *t* of *th*; dit laatste wellicht als navolging van eene niet meer uitgesproken schuifklank, die vroeger door *th* voorgesteld werd.

9. In *wennia, -ie, -yan* J 37, 11; 72, 4, *wennien* J 42, 3, 4; *wenneth, -at* J 15, 23; Sch 629 hebben we geen vorm der derde zw. klasse, wel een vorm der 2de klasse uit **wen(n), *wunj*. Vormen als *wannith, waenyen* staan op denzelfden voet als *mackia* nevens *makia, meckia*; *wennia* heeft *e*, niet *i* (uit *ii*), omdat volgende *a* (*wennat*) den overgang verhinderde.

10. De vormen *flait* H² 139 sg. uit *flâgia, biclaia* H² 178, *opclayen* J 62, 13; *daia, -ianc, -en, -ie* W S H² 108, 109, 111, 113; Sch 546, 609; J 38, 4 uit **dâgia*; *laya, -ye* W H² 160; J 3, 1; 6, 9 uit *lâdia* met prt. *layde* W J 3, 4; en p. p. *layd, layed, -eth* J 3, 5; 8, 4; 15, 30, 37; *schaia, -ien* W J met diphthong *ai* (men leest nooit *âi, aei*) staan op denzelfden voet. In *flâgia, klâgia, dâgia, lâdia* (met lange vocaal) vielen *g* en *d* (vóor *i* of *e*) totaal weg : *flâia, clâia, dâia, lâia* d. i. *flâ-ia, clâ-ia, dâ-ia, lâ-ia*, waaruit met *i* + *j* uit *i* of beter met hiatusvullende

j : *flai-ja, clai-ja, dai-ja, lai-ja*; *flaya, claya, daya, laya*, waaruit nu rechtstreeks prt. en p. p. gevormd werden. (1)

11. In prt. *hlackade* H² 63 uit **hlackia* in stede van jonger **hleckade* (*meckede*) werd *i*-umlaut verhinderd door oorpr. *ck*, ofwel gold er invloed van znw. **hlahtor*, of van ww. **hlahhian*.

12. Cons. *d* viel weg door versmelting met *r* in *garia, -ien* uit *gad(e)ria, -et* W 409, 18; 431, 3; in *and(e)riane, -ien, -ie, wrandria* W S Sch 535; H² 40; J 8, 9, 10 (uit *anderdia* H² 86) met *r* uit *rr, rd*.

13. Voor *eynd(i)gie, -get* W H² J met *ey* uit *a* + ged. nasaal; en *endeghia* H² 150 met *e* zie *eynda, aynt* W S H² J 15, 35 der 1ste zw. klasse (§ 71, *aanm.* 2).

14. Het is algemeen bekend dat in het Nwfr. heden nog zelfs aan de sterke ww. een *j* wordt toegevoegd. Die semivocaal, die schier in *alle* ww. geminatie en umlaut of verkorting teweegbracht, verschijnt reeds in het Ofri. hier en daar in de spelling en geeft ten minste aan vele ww. den schijn, alsof ze tot de 2de zw. kl. behoorden, alhoewel men zelfs tot nu toe voortgaat met ze sterk te verbuigen; verg. *t. nimiane* F 54 met *nôm* F 124.

15. De ww. **blòwan*, **grôwan*, **wâwan*, (§ 65, *aanm.* 1) hadden in het Oorfr. 3 sg. **blôwith*, **grôwith*,

(1) Dezelfde regel geldt voor *scoya, stoya* (**aanm. 7**) *wayt(h)* (15) *bloyt(h)* (15) uit **scôwia, stôwia*, **wâwith*, **blôwith*. In het Owfri. viel achter *ô* en *â* de semivocaal *w* vóor *i alleen* weg (in de Ofri. bronnen viel achter *ê*, *û* en soms achter *i* de semivoc. *w* voor *i te zamen met* deze vocaal weg : *mêth (mêwith), thrûth (thrûwith) bispîth* nevens *onspîeth (bispiwith)*): **scô-ia*, **stô-ia*, **wâ-ith*, **blô-ith* waaruit met *i* + *j* (uit *i* en hyatusvullende *j*) **scoi-ja*, **stoi-ja*, **wai-ith*, **bloi-ith*; *scoya, stoya, wayth, bloyth* met diphthong *oy, ay* (*P. B. B.* 19, 374, 395).

**wâwith*, waaruit door *i*-umlaut **blêwith*. **grêwith*, *wêwith* en de inf. **blêwa*, **grêwa*, **wêwa*. Doch wanneer nu *w* vóor *i* gesyncopeerd werd (*Aofri. Gr.* § 86 α) ontstond er in het Owfri. (waar *i*-umlaut door *w* altijd verhinderd werd) uit **blô(w)ith*, **grô(w)ith*, **wâ(w)ith* een 3 sg. *bloyt, groyt, wayt*, met inf. *bloya groya, waya* uit oorspr. **bloit*, **groit*,. **wait* met inf. **blôja*, **grôja*, **wâja*, d. i. **bloi-ja*, *groi-ja*, **wai-ja*. Daar te dien tijde de anlaut *i* of *j* van het suffix (*-jo*) der ww. van de *eerste* klasse zeker gansch weggevallen was, en de inlaut *i* of *j* van het suffix (*ôjo*) der ww. van de *tweede* klasse nog werkelijk bestond, valt er met O. Bremer (*P. B. B.* 17, 316) in *bloy(e)t, groy(e)t, way(e)t* noch aan navolging van ww. der eerste klasse, noch aan een **blôia* uit prt. *blôde, blôd* te denken, wèl aan navolging van de ww. der tweede zw. klasse met *-ia, -ja* suffix. Zoo sprak men **groiade*, p. p. **groiad* (met suffix *-ade, -ad* der 2de kl.) waaruit, met hiatusvullende *j* of *ij* (*i* + *j*) eens **groyade, -ede;* **groyad, -ed; groyde* en *groyd* voortkwamen (*P. B. B.* 19, 306, 307).

16. Talrijk zijn de ww. der eerste en der tweede zw. klasse die zoowel in vorm als in beteekenis overeenkomen : *achta, echta* nevens *achtia*; *anderda* nevens *anderdia*; *berethia* nevens *beredia*; *deya* nevens *dâdia; deya* nevens *daya; dêma* nevens *dômia; damma* nevens *dommia; enda* nevens *endia; fella* nevens *fullia; hrêra* nevens *hrôria; kampa, kempa* nevens *kampia; kîva* nevens *kîvia; clapa* nevens *clappia; merka* nevens *markia; na(e)mna* nevens *naemnia; nêda* nevens **nêdia, nêdigia; sanna* nevens *sannia; smecka* nevens *smakia*; *sterka* nevens *sterkia; wtbê(d)la* nevens *wtbê(d)lia*; *wêra* nevens *wêria; wreia* nevens *wrogia.*

17. Eene massa ww. vertoonen soms verschillende wortelvocaal : *burgia, borgia; byhyndiget, byhendiget; bilethad, bildad; bitegath, bitigath; dulgat dolgat; epenbârath, epenbêrit; fulgia, folgia; fragia; fregia; frethia, frithia; frâmia, frommia; hangia, hengia, hingia; hendria, hind(e)ria; elîrnad, gilêrnad; mannia, monnia; mania, monia; nâmia, nômia; nettigia, nottighia; plegia, pligia; sikaria, sikuria, sikeria; skiria, skeria; welande, wilat; wertheria, wirderia; wergath, wirgath.* — Oorspr. *u* + tautosyl. *r* wordt nu eens *e*, dan eens *i*. (*P. B. B.* 19, 438) : *wergath, wirgath;* hetzelfde geldt voor oorspr. *a* + tautosyll. *r* : *birgia, wirderia, wertheria* (*Zur Lex.* 64); oorspr. *i* wordt *e* vóór nasaal in onbeklemt. syllaben (H²) : *hendria* (*Zur Lex.* 30); oorspr. *a* + ged. nasaal wordt *i* (W J) en *e* (H²) : *hengia, hingia* (*P. B. B.* 19, 407); onbeklemtoonde *e* wordt *o* in H Sch vóór dubbele dentalen : *nottia* (*Zur Lex.* 72); in *epenbêrit, bitigath, fregia, frithia, frommia, elirnad, pligia, skiria, wilat* bestaat invloed (umlaut of geminatie met vocaalverkorting) eener volgende *i* (*Aofri. Gr.* § 10) evenals in *dulgat, fulgat, burgia* (*Aofri. Gr.* § 12); in *bilethad* werd, na syncope der *e* (*i*), *lth* tot *ld* (*Aofri. Gr.* § 125 α); vóór *m* en *n* werden *a* en *â* tot *o* en *ô* indien geene *i* (*j*) volgde (*Aofri. Gr.* §§ 12, 17) : *nômia, monia, monnia, ommia;* uit *sikuria* (Ofri. *sikur*) ontstond door verzwakking *sikeria*, en onbeklemtoonde middelletter *e* werd *a* : *sikaria* (*Aofri. Gr.* § 74, *aanm.* 1).

Uitgangen der ww. van de tweede zw. vervoeging.

PRAESENS.

INDICATIEF.

§ 90. 1 sg. gaat uit op *-ie* : *bitighie* H² 135; *ladie* W 401, 8; *leckie* E³ 255, 16; J 15, 27; *monie* W 415, 27; H² 125; *nômie* R¹ 75, 2; *witnie* E² 245, 22.

Zelden valt *i* + *j* weg : *minne* H² 29; *nome ic* F 34.

Bij uitzondering leest men *-ia* : *weddia ick* W 397, 25.

Het suffix viel totaal weg in : *ick wed* J 58, 6.

2 sg. gaat meestal uit op *-ast*; in het Owfri. en ook wel eens in jongere Oofri. stukken op *-est* : *askast* R¹ 51, 16; E¹ 50, 17; H 72, 31; *lathast* R¹ 51, 17; 73, 32; H 72, 31; E¹ 50, 16; 72, 31. — *Aesc(h)est* H² 86; W 73, 29; *fregest* E. Sgr. 251, 29; 254, 5; J 12, 11; *capest* J 30, 4; *ladest* W 51, 17; 73, 30; H² 86.

3 sg. heeft suffix *-at*(*h*), soms *-ad* in R¹ R² B H; doch ook *-eth* in E¹ (2 maal); in F (2 m.); in E² (9 m.); in E³ (7 m.) in E. Sgr. (7 m.), in H² S (zelden); in W (meermaals); in J (doorgaans) : *askath* E¹ 50, 13; E² 194, 15; *aschat* S 495, 21; *bitighat* S 495, 18; H² 192; *bitêknath* R¹ 7, 21; *birâwad* E² 232, 9; *dulghat* S 446, 10; H² 205; *câpath* E² 232, 26; *clagat*(*h*) R¹ 35, 11; H² 130; B 154, 5; E² 240, 7; S 498, 32; H 336, 4; *lathat* R¹ 122, 25; *louad* H 20, 15; R² 538, 8; *urcâpath* E¹ 44, 5; *urwixlat* E¹ 44, 6; *weddad* E¹ 34, 36. (Wegens *-t*, *-th* en *-d* zie § 41). — *Liket* E¹ 44, 18; *urwixleth* E¹ 44, 6; *bitighet* F 136; *claget* F 54; *âftiget* E² 144, 29; *maketh* E² 184, 10; 230, 6; *mortheth* E² 238, 12; *berauwet* E² 230, 36; *undeth* E²

assketh E² 143, n° 6; *biwayneth* E² 232, 29; *arbeideth* E³ 243, 2; *biclappeth* E³ 243, 32; *ûtâsketh* E³ 231, 26; *bislaget* E³ 233, 29; *tapet* E³ 221, 2; *âschet* E. Sgr. 252, 30; *fîreth* E. Sgr. 250, 29; *fulgeth* E. Sgr. 250, 1; *ladeth* E. Sgr. 249, 32; *maket* E. Sgr. 256, 4; *schadet* E. Sgr. 253, 17; *tziweth* E. Sgr. 256, 4; *dâwet(h)* S 450, 11; H² 213; *hûseth* H² 130; *dûset* S 462, 5; *burget* 479, 8; *dolghet* S 447, 33; *bodet(h)* W 396, 33; 426, 17; *acschet* W 51, 12; 73, 27; 399, 26, 29; 400, 13; 404, 15, 19, 33; 405, 22; 433, 18; *clag(h)et* W 417, 6; 391. 31; *weygereth* W 392, 22; *kriget* J 12, 26; *freget* J 11, 1; *hinderet* J 1, 27; *byhoued* J 50, 34; *behôuet* J 47, 11; *behôwet* J 14, 5; *jaget* J 35, 1; *câped* J 7, 11; *beklegget* J 3, 10; *plantet* J 37, 12; *capet* J 36, 4; *scrayet* Sch. 661.

Driemaal leest men ook *-iet* : *acffligiet* J 47, 6; *lawgiet* J 50, 1; *lauuigiet* J 50, 41.

Zelden treft men *-it(h), -id* : *fregit* J. 9, 1; 15, 26; *capit* J 32, 12; *byjarith* J 1, 11; *dauid* S 462, 4; *dawid* S 465, 2, 3.

Syncope der vocaal is zeer zeldzaam in jonge Oofr. en Owfr. stukken : *biswêricht* E. Sgr. 257, 8; *birâvt* F 132; *dobbelt* 481, 18; *dolcht* S 446, 33; *kijfft* J 17, 6; 18, 1; *scrayt* Ag. 40; *wandelt* J 7, 6; *wayth* S 491, 4; *bloyt* S 491, 5; *groyt* S 491, 5.

Het plur, eindigt regelmatig op *-iath* in het Oofri.; op *-iath* en soms (vooral in J) op *-icth* in het Owfri. : *folgiat(h)* R¹ 121, 24; 122, 11, 19; 132, 34; E² 247, 13; H 343, 1; *foliath* R 134, 17; R² 544, 30; *clagiath* R² 541, 1; *louiath* E¹ 74, 29; *loviat* R¹ 77, 1; E¹ 20, 25; H 331, 12; *playtiat* E. Sgr. 254, 4 nevens *playtiet* E. Sgr. 249, 18; *playtiget* E. Sgr. met verzwakte vocaal; en *bitighath* B² 155, 24; *tviscat* E² 205, 23; *bihôwath(?)* B² 175, 3; *thingat* F 18; *rôrat* F 120 met syncope der vocaal *i* + *j* achter liquidae

en gutturalen; — *bôdliath* J 50, 50; *ēghiat* J 58, 29; *lowiad* W 75, 26; *wariath* H² 67; *clagiath* H² 151; *wtbeedliath* J 50, 44; nevens *bisyglied* J 17, 10; *bisigelyet* Sch 600; *eneghiet* W 422, 18; *folgiet* W 438, 18; *lawgiet* J 50, 37; *wariet* W 441, 19; *wraxliet* J 58, 29; *byfleckiet* J 75, 7; — of met syncope der vocaal: *behôwet* J 32, 25; *lowath* H² 95; *swiget* J 36, 9; *wrôghet* Sch 342; H² 275.

Optatief.

§ 91. Alle personen eindigen schier regelmatig op *-ie*:

1 sg. ontbreekt

2 sg. *laye* J 3, 6; *ladie* E. Sgr. 250, 19; *gereie* H 342, 21; *ierie* H 342, 23.

3 sg. *byborgie* J 26, 19; *byjerie* J 84, 22; *fregie* J 8, 1; *folgie* R¹ 33, 26; *clarie* J 8, 1; *consenterie* J 84, 3; *kestghie* H² 193; S 494, 25; *mannie* J 26, 19, 20; *nedgie* R¹ 33, 26;

1 plur. ontbreekt

2 plur. *sterkie* H² 119, 121

3 plur. *handlye* J 51, 1; *legie* J 51, 1; *thingie* W 27, 28; *āftigie* H² 33; *wrôgie* J 51, 1; *ofrāwie* H² 121; *raewie* H² 119.

Men leest weleens *-ia*, vooral in jongere stukken: *berria* J 21, 2; *biprôgia* E. Sgr. 251, 27; *epenbêria* E³; *ēria* J 15, 62; *fregia* J 11, 3; E. Sgr. 252, 35; *claria* E. Sgr. 252, 35; *lastria* J 15, 62; *makia* B² 157, 22; B 163, 12; F 158, 166; *ruôgia* E² 145, 15; *syckrya* J 65, 1; *tsiuwia* E² 198, 24; *unscheldighia* E. Sgr. 251, 18.

Syncope van *i* + *j* vindt men zelden en alleen achter gutturaal, liquida en nasaal: *betere* R¹ 21, 5; *berâve* R² 538, 21; *byhôwe* J 12, 28; *biclage* F 160;

borge R[1]; *endige* F 162; *hawne* F 164; *homele* F 164; *laughe* J 50, 36; *lîke* E[1] 44, 10; *sikre* F 36; *sikringe* F 34; *sogene* B[2] 181, 18; *tinghe* R[1] 116, 16; *ondwarde* R[1] 51. 13; 73, 29; *trouwe* J 84, 3.

In stede van *-ie*, *-ia*, *-e* leest men 3 maal *-i* in R[1] R[2]; 7 maal in E[3]; 1 maal in H[2]: *hovi* R[1] 116, 3; *clagi* R[1] 61, 9; R[2] 542, 25; — *maki* E[3] 203, 2; 206, 35; 207, 15; *tali* E[3] 209, 27; *tili* E[3] 209, 20 *biwêri* E[3] 208, 29; *unscheldigi* E[3] 185, 28; *fulghi* H[2] 107.

Apocope der vocaal bestaat in : *oentingh'* J 2, 29; *foerander'* J 25, 18.

Imperatief.

§ 92. Het sg. eindigt doorgaans op *-a* : *eere* H[2] 29; *êra* W 438, 19; *fira* H 342, 13; *minna* H 342, 9, 11, 14;

Het plur. heeft suffix *-iath* : *folgiath* R[1] 121, 23.

Infinitief.

§ 93. Uit oorspr. *ôjo* ontstond *ia* (*i* + *ja*) in alle dialecten : *âskia* B[1] 172, 28; *acschia* J 9, 6; *baria* E[2] 200, 36; *batya* J 17, 15; *bicumbria* R[1] 130, 10; *becommeria* S 503, 18; *bycomria* J 43, 11; *fregia* H[2] 38; *kaltya* S 450, 27; *pînighia* H[2] 277; *swîgia* H[2] 44, 109 W J; *schadya* J 30, 4; *schoia* W 394, 17; *scôwia* H[2] 46; *tingia* W 412, 18; *tydia* J 58, 39; *werszia* Ag. 133.

Bij uitzondering komt een suffix *-eia* voor in *bôgeia* Ps 2[b], 10; *râweia* E[1] 99, 4.

In jongere stukken leest men vaak *-ie* uit *-ia* verzwakt : *makie* E[3] 187, 20; *antwordie* E[3] 196, 8; *fâgie* E[3] 210, 37; 237, 32; *tviskie* E[3] 219, 18; *wrklagie* E[3] 201, 1; *bifolgie* E. Sgr. 257, 19; *wonnie* E[3] 208, 12; *biclagie* F 166; *nottie* J 64, 20; *wrôgie* J 13, 47;

andric J 7, 7; *stoye* J 5, 1; *syglye* J 16, 11; *bettric* J 7, 6; *foerwandlie* J 7, 6.

Ook treft men enkel *i* of met syncope der *i* + *j* het suffix *-e* : *tiga* H 332, 12; *sicure* R² 541, 13; 542, 9; *wroeggi* H² 174, of *-ien* : *playtien* J 1, 11; *swîen* J 6, 7.

GERUNDIEF.

§ 94. In R¹ R² en soms ook in H. F. leest men met syncope der *i* + *j*, suffix *-ande*, *-ane* : *t. nômande* R¹ 23, 10; *t. clagande* R¹ 129, 25; *t. makande* R² 538, 14; *t. thingande* R² 542, 25; *t. warande* R² 539, 30; *t. uttrande* R² 540, 9; — *t. halane* H 60, 9; 82, 20, 26; 84, 2, 8, 9, 12, 24, 34, 36; 86, 16, 18, 20; 88, 28; 90, 12; *t. weddane* H 100, 18; *t. bithingane* F 52; *t. lowane* F 138.

In B. verschijnt steeds *-iande* : *t. haliande* 179, 15; *t. biweriande* 179, 3, 20; *t. endgiande* 155, 9; *t. wariande* 164, 1.

In E¹ altoos *-iane* : *t. sikeriane* 68, 32; *bethingiane* 50, 26; *wariane* 238, 18; *weddiane* 34, 30.

In E² leest men nevens *-iande*, *-iende* ook *-iane*, *iene* : *t. makiande* 182, 8; 203, 26; 207, 6; *t. wariende* 238, 25; *t. fâgiane, endegiane* 141, 13; *t. sikeriane* 145, 23; *t. wariene* 238, 18; *t. makiene* 240, 5.

In E³ en Sgr. vindt men *-iane* of *-ien* : *t. butaliane* 252, 24; *t. epenbêriane* 255, 32; *t. warien* 239, 19, 24; *t. biwêrien* 242, 24; *t. makien* 241, 21; 210, 22; *t. schênien* 210, 16.

In F treft men regelmatig : *ian(e)* : *t. betriane* 50; *t. daian(e)* 58, 110; *t. lowiane* 136; *t. hêliane* 56; *t. achtiane* 48; *t. kompian* 18; *t. lathian(e)* 54; *t. halian* 84, 96: *t. sêknian* 110; *t. sikriane* 42, 58, 102; *t. sindiane* 54, 56; *t. stoppian* 124;

In H meermaals -*iane* (nevens -*ane*, verg. R[1] R[2]) : *t. gadriane* 90, 25; *t. kâpiane* 14, 10; *t. sikeriane* 68, 32.

In H[2] doorgaans *ian*(*e*) nevens enkele malen -*ien*(*e*) : *t. barian* H[2] 38; *t. birgiane* H[2] 136; *t. fulliane* H[2] 61, 85; *t. stedegiane* H[2] 20; *t. bariane* 57; *t. fariane* 58; *t. môniane* 58; *t. stowiane* 60; *t. taewiane* 61; *t. wtiane* 56 nevens *t. wixlien*, *foerkapien* 8; *t. reysen* 18.

In W meer -*ien*(*e*) dan -*iane* : *t. schoyen* 393, 26; *t. bodyen* 396, 15; *t. folgien* 403, 25; *t. bodien* 396, 27; *t. stowien* 403, 16; *t. weddien* 399, 5; *t. festiane* 405, 20; *t. câpiane* 405, 10; *t. achtiane* 396, 22; *t. bariane* 398, 32; *t. moniane* 399, 2; *t. sikeriane* 404, 6; *t. tingane* W 422, 33.

In S meer -*ien*(*e*) dan -*iane* : *t. reknyane* 387, 15; *t. recknien* 387, 15; 468, 5; *t. recnien* 462, 1; *t. commerien* 504, 19.

In J doorgaans -*ien*(*e*) : *t. bytellien* J 22, 1; *t. eersedien* J 54, 2; *t. foerandrien* J 1, 14; *t. hindrien* J 12, 18; *t. claghien* 1, 27; *t. maestrien* 73, 2; *t. prôwien* 4, 1; *t. schayen* 12, 26; 31, 5; *t. byclockien* 26, 13; *t. meckien* 21, 19; *t. bydien* 59, 18; *t. byprôwiane* 85, 2; met syncope *t. bychten* J 15, 15.

In Ag. meestal -*ien* : *t. bitallien* 15; *t. foerandrien* 15; *t. lyuvrian* 111.

In Sch soms -*ian*(*e*), doch ook -*ien*, -*en* (met syncope der *i*) : *t. bytelien* 657; *t. recknian* 471, n° 2.

Vormen met apocope des auslauts zijn zeldzaam : *t. ruôgia* E[2] 145, 13; *t. schaya* J 12, 18; *t. warie* H 80, 12,

Participium.

§ 95. In R[1] R[2] H F leest men bestendig, met syncope der *i* + *j*, het suffix -*ande* : *glisande* R[1];

clagande R[1] 117, 15; *stevande* R[1] 120, 8; R[2] 537, 5; *stîvande* R[1] H 90, 19; F 76, 78, 86; *wakande* R[1] 77, 25; H 31, 10; *welande, wêkande* R[1] 121, 4; R[2] 538, 3; 542, 12. — In E[1] treft men *stîvande* E[1] 9, 17; *wakande* E[1] 31, 11; — in E. Sgr. *clagian* 250, 2; — in Ps. *teskeldeienda* 2[b,] 2; *redigeandes* 2[b,] 5; — in S *claegyen* 504, 13; *wrigiande* 448, 31; 466, n° 21; 469, n° 10 nevens *wrigande* 458, 5; *stouwenden* 482, 15; — in J *byfleckkien* 74, 4; *byjerrien* 21, 8; *câpien* 20, 16; *wennien* 20, 6; 42, 3; *rêsien* 87, 2; *wennyen* 42, 4 nevens *hagiende* 16, 4 en met syncope *bitellen* 7, 2; — in H[2] *bidâwen* 149; — in Sch (met syncope der *i* achter *g*) *hanghende* 697; *clagende* 659; *notgen* 471; *vercrîgen* 630.

PRAETERITUM.

Indicatief.

§ 96. 1 sg. eindigt op *-ade* of zooals soms in 't Owfri. *-ede* : *kâpade* R[1] 51, 18; E[1] 51, 18; H 50, 18; H[2] 73; *kaepeth'* H[2] 86; *ick aesschade* Ag. 133.

2 sg. eindigt op *-*adest* of Owfr. *-*edest* naar *cômest*.

3 sg. heeft doorgaans suffix *-ade*; in het Owfri. soms *-(e)de* nevens *-ade, -ada* : *aeskade* H[2] 73; *bihagada* E[2] 141, 5; *biwarade* W 399, 32; *bôgade* W 438, 4; *ergade* F 132; *festade* R[1] 131, 14; *firade* R[1] 3, 19; *folgade* P 354, 20; *câpade* H 10, 17; *laedade* H[2] 156; *mônade* W 419, 8; *offerade* F 44; *sik(e)rade* W 13, 10; H[2] 73; *warada* H[2] 48; *warade* W 395, 10; *wêgade* W 438, 5; — *biwerede* H[2] 59; *birâwede* W 394, 10; *makede* W 398, 4; *meckede* H[2] 56; *wrbâlede* J 50, 41; — *kayde, werde* F 120; *layde* W J 3, 5; *weide* F 38, 42.

Apocope der *-e* is niet zeldzaam in de jongere teksten : *dulget(h)* J 44, 1; 58, 34; *enigad* W 437, 19; *câpat* F 26; *câped, -et* J 7, 11; 15, 27; *lawiget* J 50, 19; *maked, -eth* J 26, 12; 37, 4; 46, 38, 46; 46, 63; *mannet* J 50, 41; *monnat* F 116; *ordinêret* J 80, 2; *stôwad* W 397, 29; *tylath* J 50, 46; *urbalat* F 116; *wrsûmet* J 46, 59; *wrwyeldiget* J 44, 1.

Het plur. eindigt op *-adon* (R); *-aden* (Oofri.); *-aden* of *-eden* (Owfri.) : 1 plur. *câpadon* R 15, 21; 29, 1; *kâpaden* F 12; — 3 plur. *bifolgaden* Ps. 1[b] 8; *stedgadon* R[1] 133, 36; *câpadon* R[1]; *thingadon* R[1] 33, 1; *bijiaraden* W 439, 5; *besorgade* J 51, 1; *ieraden* H[2] 64; *câpaden* H 28, 19; E[1] F 12, 18; *christegaden* F 132; *laghaden* H[2] 70; *makaden* F 118; *meckaden* H[2] 166; *timmeraden* W 438, 23; *t(h)ingaden* W 33, 2; H[2] 74; *onesprekaden* H 336, 35; *waraden* H[2] 23; *weddaden* H[2] 68; W 441, 5; — *kâpeden* E[1] 2, 6; *kaepeden* W 437, 25; H[2] 79; *lageden* F 8; *playtteten* E. Sgr. 257, 15.

Optatief.

§ 97. Alle personen eindigen op *-ade;* doch ook op *-ede* in F E[1] en t' Owfri. :

3 sg. *birâvade* R[1] 7, 30; *halde* (l. *halade*) E[1] 99, 18; *sikurade* R[1] 13, 9; *sikerade* H 12, 3; *liavade* H 100, 5; *skênade* H 100, 4; *werszade* Ag. 133; *wayde* H[2] 67, 69; *tiênade* H[2] 66.

Met apocope *halat* F 118; *monnat* F 118; *liwat* F 140; *wayd* W 440, 17, 26.

1 plur. *ôfnade* R[1] 134, 4; *ôvenade* E[2] 246, 25; *unade* (l. *ôvnade*) F 22; *liwade* F 22.

2 plur. komt niet voor.

3 plur. *ôvonade* R[1] 29, 24; *lovade* E[1] 28, 25; *câpade* 10, 17.

Daarnevens *berâvede* E[1] 28, 28; *plegede* F 14; *thianede* F 38.

PARTICIPIUM.

§ 98. Het oorspr. suffix *-od* wordt *-ad* in R[1] R[2]; *-ad* of *-at(h)* (met *th* als jonge spelling voor gewone *t* uit *d* in auslaut) in de andere dialecten : *birâuuat* E[1] 230, 34; 232, 2; *bireckenat* H[2] 48; *biwixelat* H[2] 45; *bôdelad* S 446, 31; *bockat* H 8, 21; *emakad* R[1] 133, 12; *eundat* H; *fâgat* E[3] 208, 14; *lauwegath* H[2] 32; *scowath* H[2] 43; *urherath* E[1] 99, 9; *wirgat* B[1] B[2] 181, 14; *wreuelat* E[1] 74, 21.

Nevens suffix *-ad*, *-at(h)* leest men in H (1 m.) *-et* (*-ed*, *-eth*) : *berethet* 329, 32; — in E[2] (2 m.) : *berauwet* 230, 34; 245, 27; — in E[3] (7 m.) : *maket* 206, 18; *bitaled*, *-et* 194, 18; *birâwed* 231, 31; *ûted* 208, 24; *wunded* 189, 9; *waged* 210, 9; — in E. Sgr. (16 m.) : *kâpeth* 253, 1, 28; *ladet(h)* 250, 8, 9, 12; 251, 10, 16; 252, 6; *maket* 255, 30; 257, 21; *nômeth* 250, 12; *prôghet* 256, 32; *bitalet* 254, 10; *byruchtiget* 249, 2; *bisibbeth* 251, 5; *beswereget* 257, 23; — in F (1 m.) *untrâweth* 32; — in H[2] (soms) : *wroeghet* 279, 283; *bysiglet* 288; *bodeth* 138: *oenbithingheth* 71; *onbirâweth* 70; *wandelet* 23; — in W (vaak) *biweddet* 399, 6; *biwixled* 394, 34; *burget* 394, 29; *lawiget* 388, 15; *onbiclaget* 389, 31; *schôwet* 393, 30; *prôwet* 434, 11; 437, 7; *sindet* 403, 4; *tinged* 391, 10; *tinget* 388, 28; 391, 33; *bitîged* 417, 3; — in S (soms) *dulghet* 448, 31; 458, 4; *clageth* 504, 7; *ladeth* 482, 12; *moneth* 482, 12; -- in J (doorgaans) *câpet* 15, 40; *criged* 27, 5; *contesteret* 25, 39; *ladet(h)* 3, 13; 8, 3; 43, 11; *bilecketh* 18, 20; *lêged* 81, 8; *foerlênighet* 60, 19; *legêred* 46, 72; *lyweret* 32, 2; *lyawered* 12, 34; *lowet(h)* 22, 7; 23, 11; *metighet*, *-ed* 50, 21; 75, 10;

foermynret 37, 4; *moneth, -ed* 43, 11; 81, 22; *moyed* 1, 37; 28, 21; *roied* 13, 47; *rêspet* 58, 12; — in Sch (vaak): *kâpeth* 475; *câpet* 648; *klappet* 747; *kloppet* 661; *schyowet* 495; *besygled* 240; — in Ag. (doorgaans) *schiwet* 17; *byjerred* 55.

Het suffix *-id*, *-ith* verschijnt maar zelden, en bepaald in *friaid* E[3] 200, 30; *kniaid* B[1] 176, 25 (**friaad*, **kniaad*, verg. *heid* uit *heia*) *bisiglit* H[2] 287; *dulgid* W 471, 6; *câpit* J 11, 3; 32, 5; *clagit* F 124; *consenterit* Sch 709; *ladit* E. Sgr. 251, 26; *onteerwit* J 46, 33; *prôwit* J 9, 6; *undschâwidis* 116; *urhôrit* F 52.

Aanm. 1. De spelling van den auslaut des suffix is *-d* in R[1] R[2] B[1] B[2], doorgaans in E[1] E[2] E[3] H nevens *t* en *th;* in F J W S Sch H[2] is *d* uitzondering, maar *th* verschijnt bijna zoo dikwijls als *-t;* *bodath* W 413, 3; *bitalath* Sch 475; *moneth* S 482, 12; *schiiwath* Ag. 39; *wildath* H[2] 112; *kâpeth* Sch 475; *bodeth* H[2] 138; *oenbitingheth* H[2] 71; *onbirâweth* H[2] 70.

2. Opmerking verdient het dat vocaal *a* van het suffix in de verbogen vormen altijd bewaard blijft in het Oofri. en doorgaans in het Owfri.: *urlovada, -e* R[1] F 10; *weddada, -e* R; (*ur*)*thingada, -e* B F 18; *unbithingades* F 10; *kâpade* F 116; *birecknada* S 385, 14, 22; 462, 1; *tigades* W 420, 3; *bynamede* 455, 8; *tiûchtegade* H[2] 57; *oenbiraedadis* H[2] 146.

3. Syncope der vocaal vindt men alleen in J: *bycommert* 20, 17; *dwaeld* 12, 18; *foerschôlt* J 87, 1; *consenteert* 22, 16; *oerloefft* 55, 5; *sigeld* 13, 26; 17, 7, 8.

4. Suffix *-iet* hebben we in *aeftigiet* J 47, 3; *lawigieth* J 50, 30.

Paradigma der 2de zw. vervoeging.

§ 99. PRAESENS.

Indic.	Optat.	Imper.	Participium.
makie	*mak(i)(e), -(i)(a)*	sg. *maka*	*mak(i)and(e), -(i)en(d)(e)*
makast, -est	*mak(i)(e), -(i)(a)*	plur. *makiath*	
makat(h), -(e)t(h), -(i)t	*mak(i)(e), -(i)(a)*	Infin.	Gerund.
mak(i)at(h), -(i)et(h)	*mak(i)(e), -(i)(a)*	*makeia*	*t. mak(i)a(n)(d)e*
mak(i)at(h), -(i)et(h)	*mak(i)(e), -(i)(a)*	*makia*	*t. mak(i)e(n)(d)(e)*
mak(i)at(h), -(i)et(h)	*mak(i)(e), -(i)(a)*	*makie(n)*	

PRAETERIT.

Indicat.	Opt.	Particip.
makad(e), -(e)d(e), -(e)d(a)	*makad(e), ed(e)*	*(g)(i)makad, -at(h)*
makadest	*makad(e), -ed(e)*	*(g)(e)mak(e)d, -(e)t(h)*
makad(e), -(e)d(e), -(e)d(a)	*makad(e), -ed(e)*	*mak(i)d, -(i)t(h)*
makadon, -aden, -eden	*makad(e), -ed(e)*	
makadon, -aden, -eden	*makad(e), -ed(e)*	
makadon, -aden, -eden	*makad(e), -ed(e)*	

III. Derde zwakke klasse op -ai.

§ 100. Tot de *-ai* klasse (Ogm. *-ajo*) behoorden oorspr. de ww. **flâgia* (Ohd. *flougên*), *folgia* (Ohd. *folgên*), *fregia* (Ohd. *frâgên*); *hangia* (Ohd. *hangên*), *sorgia* (Ohd. *sorgên*). *stêvia* (Ohd. *stâbên*), *swêria* (Ohd. *swârên*), **ursmâia* (On. *ursmai*), *wachtia* (Ohd. *wachtên*), **welhia, welia* (Ohd. *irwelhên*).

Al deze ww. (met lange wortelsyllabe) vertoonen slechts vormen van de tweede zwakke vervoeging; er kan dus slechts van een derde zwakke

vervoeging spraak zijn voor de ww. met korte stamsyllabe zonder verbindings *-i* in het praet. nl. *hebba, habba* en *libba* (leven).

Oorspronkelijk bewaarden de ww. der derde klasse hunne vocaal *a* en *ē* evenals de ww. der tweede klasse *ô* behielden : praes. Os. *habas, habad;* Ags. *liofast, liofad;* prt. Ohd. *habêta, lêbêta.* De overgang van de zw. ww. der derde klasse tot de tweede laat ons onderstellen dat in het Oorfri. al de ww. der derde kl. 2 en 3 sg. praes. ind. op *-ast, -ath* uit **-ais, *-aith* eindigden : in deze onderstelling verklaart men immers dat deze ww., welke reeds suffix *-as(t), -at(h)* met de ww. der tweede klasse gemeen hadden, ook in prt. en p. p. de uitgangen *-ade, -ad* aan de tweede klasse ontleenden.

Overblijfsels van de derde zw. vervoeging met suffix *-(a)st, -(a)t(h)* uit oorspr. *-ais, -aith* hebben we nog in 3 sg. *levath* (Ags. *liofad*) R[1] 53, 21, 22; 67, 1, 2; *livat(h), livad* B H 337, 18; E[2] E[3] 187, 17; 189, 27; 197, 32; F 26, 122, 128, 140, 142; *liwath* E[3]; *liwet(h)* W J 44, 2; 50, 40, 44; 73, 1; *liûwat(h), -eth* H[2] 32, 55, 60, 94; J 87, 5 met *i* uit *libba,* en met *iû* uit *iv,* door jonge *i* verdubbeld (*lîveth* > **liuueth* > *liûueth*); — 2 sg. *haest(e)* (Os. *habas, ad*) W 438, 18; S 502, 14; H[2] 27, 294; J 6, 7; 15, 54; — 3 sg. *haeth* H[2] 110; J 2, 12; W 398, 14; prt. *hadde* W 19, 13 (Os. *habda, hadda*); plur. *hadden* W 429, 9; *haun* J 51, 1 (Os. *habdun, haddun*) en p. p. *hawn* J 15, 26; 27, 4 in navolging van prt. plur., in stede van **had* (**gihabd, gihavd*).

Aanm. 1. Daar 2 en 3 sg. pr. ind., p. p. en soms ook prt. de oorspr. wortelvocaal *a* behielden in het Owfri., zal het niemand verwonderen dat die vocaal in al andere vormen behouden bleef : *habba*

W 390, 2, 8; J 15, 26; plur. *habbet(h)* W 408, 13, 31; J 19. 3; H² 125; opt *habbe* W 77, 25; 399, 16; J 15, 26; *t. habbane* H² 81, tegenover *hebba* R¹ 11, 2; 1 sg. *heb* E. Sgr. 256, 31; plur. *hebbat(h)* E² 238, 1; R¹ 19, 27; H 341, 31; F 136; opt. *hebbe* R¹ 29, 8 enz. met *e* in navolging van 2 sg. *hêst* R¹ 59, 4; *nêst* E²; 3 sg. *hêth, nêth* H 336, 28; E¹ 12, 15; E³ 150, 10; prt. *hêde* W 439, 23; H² 65; E³ 208, 24; prt. *hedon* R 133, 25; *hêden* W 439, 20; H² 65; *heved -et* B E² 202, 25 teruggaande, met of zonder syncope van *v* + *i* (*P. B. B.* 19, 354), op **hebita, *hevida, *gihebid, *gihevid.*

2. De uitgangen van de meeste vormen van *libba* en *habba* zijn dezelfde als die van de ww. der eerste klasse (§ 70); eenige praet. vormen behooren tot de tweede klasse (§ 89); en 2 en 3 sg. pr. ind. der 3de klasse gaan uit op *-as(t), -ath* of door verslapping op *-es(t), -eth; -is(t), -ith; *havas(t), *havath* > **haves(t), *haveth* > **havis(t), *havith* > **hâvst, *hâvth* waaruit met syncope der *v* voor *s* en *th* (*Aofri. Gr.* § 116) *hâs(t), hâth;* prt. had suffix *-da, -don* zonder *-i-*; en p. p. insgelijks *-d* zonder verbindingsvocaal.

VIERDE HOOFDSTUK.

Onregelmatige werkwoorden.

I. Praeterito-praesentia.

Het Ofri. heeft tien praeterito-praesentia of ww. met opgeschoven verleden tijd, die onder een der ablautende klassen kunnen gerangschikt worden. Zulke ww. vertoonen met de beteekenis van het praesens vormen uit het praet. De vervoeging van

het praes. is die van een gewoon ablaut. praet., maar de 2 sg. ind. heeft den ouden uitgang *-t* behouden· Het praet. wordt gelijk een zw. ww., alhoewel zonder verbindingvocaal, vervoegd. Het p. p. en den inf. vormt men uit het plur. van het praesens.

Eerste klankverwisselende klasse.

§ 101. PRAES. IND. 1 sg. *weet* J 19, 3; E. Sgr. 257, 22; W 438, 28; met suffix *-e* in navolging van een gewoon praes. *wete* H[2] 28 in stede van *wât(e)* door invloed van 3 sg. **waiti* (*P. B. B.* 14, 283).

2 sg. **weet;* 3 sg. *wêt, weet* R[1] 23, 10; F 42; H[2] 113; W 408, 18; 409, 15; J 45, 15; *wêth* (met jonge *th* voor *t*) F 42; met syncope van *w, nêt* (*ne-wêt*) R[1] 130, 14; *neet* E. Sgr. 249, 30; in navolging van plur. *witen* ook *wît* W 398, 22.

1 plur. **witon*, **witen* uit **witun.*

2 plur. *witen* W 401, 18; doch ook *witet* S 489, 6, 7 (met onoorspr. *-et* uit een gewoon plur.).

3 plur. *witen* W 401, 26; doch ook *witath* E[3] 185, 9; *wytet* J 15, 61 met onoorspr. suffix *-ath* en *-et.*

PRAES. OPT. 1 sg. **witi, -e;* 2 sg. **witi, -e;*

3 sg. *witi* R[1] 27, 31; *wite* B 151, 10; H 334, 14; E[1] E[2] F 148; W 27, 30; 433, 30; J 15, 42; 25, 16; 45, 15; *withe* F 20; *wytha* J 55, 1 (met *th* voor *t*); *wyt* J 64, 16 met apocope.

1 plur. *witi, -e:* 2 plur. **witi, -e;*

3 plur. *witi* R[2] 538, 18; 544, 24; *wite* E[2] 145, 22; F 50, 126; H[2] 99; *wita* E[2] met *a* uit toonlooze *e* (*Aofri. Gr.* § 283).

PRAET. IND. 3 sg. *wist* met apocope (*P. B. B.* 19, 410) uit **wiste* J 15, 34; 17, 11; 25, 15.

PRAET. OPT. 1 Sg. **wiste;* — 2 Sg. *wiste;* — 3 sg. *wiste* E^{1} 99, 5; F 110; J 58, 34; 86, 10.

3 plur. *wiste* P 356, 4, 9.

PART. PRAET. *witen* J 45, 15.

INFIN. *wita* F 88; W 438, 22; S 447, 26; H^{2} 28; J 6, 1; *wyta* J 3, 5; *witha* E^{2} 198, 26; S 498, 20.

GERUND. *t. witande* R^{1} 7, 3; *t. witane* E^{1} 6, 3; H 6, 3; 31, 6; E Sgr. 257, 12; F 46, 110; H^{2} 71; *t. witatane* (l. *t. witane*) H^{2} 107; *th. witana* F 8; *t. witene* W 7, 1; *bi sîn withen* E^{3} 209, 7; *by wyten* W 434, 31; *t. wetande* R^{1} 51, 3; R^{2} 539, 29; *t. wetane* H^{2} 111 met *e* door invloed van volgende *a* of van 't praes.

§ 102. PRAES. IND. 1 sg. *aech* E. Sgr. 254, 7; J 12, 11.

3 Sg. *âch* B 154, 20; 164, 2; 173, 6; E^{1} H 16, 9; 22, 13; 30, 26; R^{1} 87, 9; R^{2} 539, 22; 540, 9; 542, 12, 33, 35; S 503, 14, 17; *aech* S 504, 5; 505, 2, 36; 512, 23, 26; H^{2} 85; *âg* J 58, 34; *aeg* J 1, 16; *aegh* W 5, 25; 17, 14; *hâch* R^{1} 5, 26; 7, 2, 6; R^{2} 538, 11, 24; 539, 5, 29, 37; 543, 24, *haeg(h)* J 1, 46; 58, 4 met onuitgesproken *h* door invloed van *habba*; verbonden met partikels *âg(h)e* E^{1} 60, 18; 78, 3; H 341, 3; *âchere* (*âch hi*) H 50, 7; *âgen* (*ach hine*) W 418, 15; *âgerne* (*âg hi thene*) H 335, 1; *âget* E^{1} 48, 1 (*âch hit*); *hâgere* (*hâg hi*) R^{1} 122, 12, 20; *âcht* R^{2} 539, 18; E^{2} 194, 25; 206, 37; E^{3} 209, 17; 215, 21, 32; 233, 7; 239, 18; E. Sgr. 249, 6; 254, 16; F 8, 98, 112, 124, 166; *ôcht* (met dialect. *ô* uit onbekl. *â* vóor *ht*) W 420, 17; J 82, 12 met onoorspr. *t* in navolging van 3 sg. der andere ww.

1 plur. *âgon* R^{1} 15, 2; *âgen* F 10, 12; *hâgon* R^{1} 122, 3; in samenstelling *âgenwi* F 136; *âgewi* F 136;

2 plur. *âgen* F 136; *aeghen* H^{2} 135; *âge(ji)* F 138 uit **âgenji*;

3 plur. *âg(h)en* H 337, 16, 30; E[1] 44, 22; 62, 21; E[2] 184, 34; 186, 12; E[1] 236, 25; W 388, 2, 6; 389, 22; 394, 5; 399, 1; 400, 13; 403, 8; 415, 29; J 2, 13, 26; *hâgon* R[1] 23, 25; 63, 25; 67, 5; 120, 15; 122, 3; 128, 7; R[2] 537, 20; *âgun* F 30; *âchen* F 24; *achgen* F 138; *âgin* E[2] 205, 16; 238, 7; *hâgen* J 72, 9.

PRAES. OPT. 3 sg. *âg(h)e* E. Sgr. 253, 14; F 42, 50, 58, 138, 162; S 502, 18 H[2] 114 met *â* aan praes. ind. ontleend, evenals daar *âch* (met *â*) aan den 1 sg. **aih* ontleend is.

PRAET. IND. 3 sg. *âchte* E[1] 44, 25; F 24, 120; *ôchte* W 420, 17; J 82, 10 met *ô* uit *â* + *ht; âcht* E[3] 209, 1; *ôcht* J 64, 3 met apocope der *e* (*P. B. B.* 19, 410).

3 plur. *ôchten* J 64, 5 (*Aofri. Gr.* 23, *anm.*)

PRAET. OPT. 3 sg. *âchte* H 100, 12; *âchta* E[1] 101, 12 met *-a* uit onbekl. *e*.

Tweede klankverwisselende klasse.

§ 103 PRAES. IND. 3 sg. *daech* E. Sgr. 256, 28; *daegh* J 15, 27, 53; *daecht* E. Sgr. 254, 8 met onoorspr. *t; doech* E. Sgr. 251, 16; *ducht* B[1] 175, 6 met onoorspr. *t; duch* B[2] 175, n° 35 met onoorspr. *u* uit den oorspr. meervoudsvorm **dûgon,* of uit *â°* vóor *-cht; daget* J 15, 28 met onoorspr. suffix *-et* der 2de zw. klasse.

3 pl. *dâged* J 47, 1 met onoorspr. *â* uit het sg. en met suffix *-ed* uit plur. van andere ww. (grammatische wechsel *h-g*).

PRT. OPT. 3 plur. *dêge* H 342, 5 met *ê* uit *û* in **dûgi.*

PART. PRAES. *dâgen* J 15, 45.

Derde klankverwisselende klasse.

§ 104. PRAES. IND. 1 sg. *kan* J 9, 1; — 3 sg. *can* H[2] 100; J 4, 3; 25, 18; W 431, 22; *kan* F 50, 100; J 27, 1; *con* J 47, 4 met *o* uit plur.

1 plur. *connen* W 402, 2.

3 plur. *konnen* H[2] 71; S 488, 20; *conath* W 433, 6; *konet* W 433, 37; J 50, 27 met onoorspr. *-ath, -eth* uit gewoon plur., en met *o* in stede van *u* voor volgende *a* (**kônath*).

PRAES. OPT. 3 sg. *kunne* H 342, 35; — 2 plur. *konne* S 490, 11; 491, 31, met onoorspr. *o* in stede van *u* (*P. B. B.* 19, 428) zooals doorgaans in 't Owfri. vóor nasalen.

PRAET. IND. 3 sg. *kuud* J 54, 6 met apocope;

3 plur. *konden* W 439, 11; en met syncope der *n*, *koeden* H[2] 64.

INFIN. *kunna* E[1] 10, 5; F 10; *kona* W 11, 1; *koena* H[2] 71; *konna* H[2] 72.

§ 105. PRAES. IND. 1 sg. *thoer* (egeo) H[2] 54, 93, 94; W 394, 24 met *oe* uit plur. *thoeren.*

2 sg. **thûrst* in *thûrstu* R[1] 51, 21 met syncope der *f* achter *r* in **thurfst.*

3 sg. *thurf* R[1] 13, 16; *thûr* R[1] 67, 16; 69, 10, 34; 123, 15, 16; B 167, 10; E[1] E[3] 189, 32; 202, 15; *dûr* R[2] 541, 9; *thôrf* H 38, 2; 50, 23; E[1] 72, 9; *thôr* H 12, 11; 30, 14; E[1] 12, 12; 30, 14; F 12, 26, 32, 34, 50, 52, 56, 100, 112, 138, 144, 148, 154; *thoer* J 2, 29; 15, 52; W 13, 11; 53, 11; S 446, 38; H[2] 107, 137; *thôr* H[2] 3; *toer* J 1, 43; H[2] 38, 73 met *oe* uit plur.

1 plur. *thôren* F 14, 32 uit *thur(v)en*, **thur(v)un* door invloed van het oorspr. **thorva* (behoeven, derven).

2 plur. *thôren* W 412, 11; — 3 plur. *thurvon* R[1] 73, 12; *thurven* E[1] 16, 26; 65, 19; H 66, 17; *thuron* R[1] 17, 26; *thûren* H 16, 27; E[3] 185, 34; *tho(e)ren* H[2] 75, 92; J 43, 2; met syncope der *v* achter *r* (*Aofri. Gr.* § 116) uit **thurvun*, **thorven* (door invloed van **thorva*).

PRAES. OPT. 3 sg. *thûre* E[2] 188, 32; *thôre* W 412, 12; H[2] 132, 134, 136.

PRAET. IND. 3 plur. *dorsten* W 436, 18 met *d* uit **durra* (durven).

PRAET. OPT. 3 sg. *thôrste* H E[1] 18, 11 uit **thôrfsta* met de vocaal van ind. **thorste*; 3 plur. *thoerste* H[2] 23.

§ 106. PRAES. IND. 1 sg. *toer* J 6, 5; — 3 sg. *dûr* R[2] 541, 12, 18; E[2] 222, 24; E[3] 223, 23; *dôr* E1 222, 22; W 407, 13 met *û* uit plur., en met *ô* uit prt. *dôrste*.

PRAES. OPT. 3 sg. *dûr(e)* R[2] 540, 31; 541, 13, 25; 542, 9, 26; 543, 32.

PRAET. IND. 3 sg. *dorste* W 438, 35; H[2] 28.

Vierde klankverwisselende klasse.

§ 107. PRAES. IND. 1 sg. *skil* R[1] 53, 3; *scel* H[2] 93; *scol* F 34.

2 sg. *skalt* R[1] 131, 23; 132, 2, 7, 9, 11, 14, 15, 19, 22; *schel* H[2] 20, 21; in verbinding *skaltu* R[1] 131, 21; E[2] 245, 25; *schaltu* E. Sgr. 257, 13; 252, 15; *sceltu* E. Sgr. 253, 7; *scheltu* J 3, 5; 15, 49; W 434, 28; 438, 7, 14; *schelte* J 6, 7; *scoltu* F 2.

3 sg. *skil* R 3, 16; 9, 2, 22; *skel* B 151, 11; 152, 16; H 2, 13; 8, 24; E[1] 8, 22, 25; F passim; *scel* 450, 2; H[2] 141; *schel* E[1] 2, 15; E[3] 206, 18, 32; F W 387, 24; 389, 4; 394, 23; J 81, 5; S 483, 4; *sel* W 406, 24; 408, 8; 411, 3, 15; 416, 8; 421, 21; *schil* W 3,

12; 9, 23; H² 2, 34, 35, 37; J 81, 15; *schyl* H² 16; *sal* 480, 20; *scol* F 48; H² 42; *schol* F 56; *scal, schal* E. Sgr. met assimilatie *skemma* E² 146, 3; F 86, 130; *schemma* B¹ 176, 17.

1 plur. *skiluwi* R¹ 15, 7; 19, 9; 122, 22; *skelewi* H 81, 7; E¹ 81, 6 (**skelen wi*); *schellawy* E. Sgr. 250, 3 (*schellat(h) wy*); *schillawi* (*schillat(h) wy*) J 3, 3; *schillit* Sch. 730 met *-ath* uit een gewoon plur.

2 plur. *sceli* H 341, 15, 18; F 88 (*scelen y*); *schelleth* H² 121, 170; *schellith* S 494, 18; *s(ch)el* H² 120; W 430, 22; *schell i* J 25, 16.

3 plur. *skilun* R 7, 23, 25; 25, 24; 123, 29; 130, 15; 131, 1; R² 540, 36; *skelen* B 151, 13; 152, nº 46; 155, 19; E¹ 6, 15; E² 206, 17; H 18, 14; 24, 23; 42, 7; *schelen* F 10, 32; *skilin* R.² 544, 5; *skelin* B 151, 11; 152, 30; 153, 5, 7, 10, 21; 155, 16; 156, 17; 157, 6; 159, 8; 170, 15; E² 200, 2, met oorspr. optatief-suffix; *skelse* (*skelen se*) E¹ 66, 22; H 66, 21; *scillen* W 392, 7; J 80, 36; *schillen* Ag. 160; *schilla* J 13, 46; *skên* H 329, 6, 18; *schên* F 10, 20, 48, 56, 140, 144, 148, 158, 160, 162, 166 door assimilatie uit *skelen, schelen*; — *skillath* R² 541, 7; 544, 7, 17; *skel-, schellath* E³ 185, 6; 187, 12; 191, 18; 196, 33; 199, 39; 202, 12; 203, 15, 21; 210, 30; E. Sgr. 253, 3; 255, 1, 2; *schellet(h)* W 19, 18; 389, 11; 390, 24; J 50, 19; H² 42; E. Sgr. 248, 5; 249, 20; 250, 20; 252, 33; 253, 23; 255, 9; E³ 185, 21; *schillath -eth*, W 7, 14; 25, 23; 67, 21; 104, 20; H² 37, 119.

Aanm. 1. De meervoudsvormen met suffix *-ath, -eth* zijn nagebootst op *willath, -eth* of op de gewone meervoudsvormen b. v. *fiuchtath*.

2. Stamvocaal *ü* vóor tautosyllab. *l* werd doorgaans *e* : *skel, skelen;* doch in R¹ R² W F J evenals

in het Nieuwwestfriesch werd zij *i* : *skil, skillath*; zelden (door vreemden invloed) *o* of *a* : *schol*, *schal;* verg. *biwoddia* H² 43; *lot* H² 20; *sotte* H² 29 (*P. B. B.* 19, 438; *Zur. Lex.* 72).

3. De geminatie des eindmedeklinkers (*skillath*) is van dezelfde soort als *swerra*, *berra*, *meckia*.

4. Vormen met assimilatie (*skên*, *schellawy* enz.) gaan terug op **sc*(*h*)*elen*, *skilun*, en op *sc*(*h*)*el*(*l*)*ath -eth*, omdat *n* evenals *t*(*h*) achter een vocaal vaak wegvallen (*Aofri. Gr.* § 188).

PRAES. OPT. 1 sg. *skille* R¹ 75, 2 met *ll* door invloed van *wille*, en met *i* uit **skili*.

3 sg. *skele* B 173, 28; H 337, 4; E² 142, 24; F 50; *schele* F 18, 34, 136, 148; *scelle* H² 55 met *e* uit *u* *(*skuli*).

3 plur. *skele* B 151, 16.

PRAET. IND. 3 sg. *skolde* R¹ 43, 8; H 42, 1; E¹ 72, 15; P 355, 33; *scôlde* W 424, 12; *schôlde* E¹ 46, 28; E³ 194, 20; F 38, 46; W 16, nº 6; 407, 2; J 38, 4; 44, 1; *schôlda* J 31, 5; *scôld* F 44.

2 plur. *scûlden* H² 131.

3 plur. *sc(h)olden* J 21, 13; 15, 26; 50, 47; W 424, 23; *schûlden* W 11, 16; *solden* J 45, 11.

PRAET. OPT. 1 sg. *scolde* H² 180; — 3 sg. *scolde* R¹ 43, 8; H 42, 1; 337, 1; 329, 8; E¹ 40, nº 8; 40, 22; 99, 19; E² 40, nº 8; E³ 197, 17; 208, 26; F 158; P 354, 33, 39; H² 157; *sc(h)ôlde* E¹ 46, 28; F 24; J 13, 4; met apocope *scôld* F 98; J 15, 46; 65, 14; *schoude* J 23, 11; *schoud'* J 75, 6 met *o*(*u*) uit *o* + *l*; *sc*(*h*)*ûlde* H² 51, 94, 123; W 395, 36; F 134; *scûlda* H² 178, met apocope *scûld* J 46, 28; W 47, 12 met *u* uit *o* vóor *l* (verg. *fulgia* § 89 *aanm.* 18).

3 plur. *scôlde* R¹ 125, 14; E¹ 90, 4; P 355, 33; *schôde* J 25, 8.

Zesde klankverwisselende klasse.

§ 108. Het Ofri. ww. **muga, *moga* (Got. Ohd. *magan*) behoort tot de zesde abl. klasse (*P. B. B.* 15, 211).

PRAES. IND. 1 sg. *mey* J 30, 4 uit **mago* door invloed van 3 sg. **magi.*

3 sg. *mî* (**magi* > **megi* > **migi* > *miji* > *mî*) R[1] 7, 17; 11, 2; 23, 8; *mei* (**megi* > *mei*) B 154, 9; E[1] 28, 11; H 24, 18; W 402, 24; H[2] 178; *mey* H[2] 213; W 7, n° 18; *may* (met spelling *ay* voor *ey*) J 19, 6; *memma* (door assimilatie) F 20, 102, 128 uit *mei* + *ma* in navolging van *skemma* (§ 107) uit *skel* + *ma; mucht* E. Sgr. 249, 33 met *-t,* evenals *ducht* B door analogie van 't gewoon praes.

1 plur. *mugu wi* (*mugun wi*) R[1] 19, 13; R[2] 539, 1; *mugen* F 18; *moghen* S 491, 31; W 402, 2 met *o* uit **moga, mogand.*

2 plur. *mughen* E. Sgr. 251, 1, 13; *moghen* J 6, 4; S 491, 27, 28; *mogha ghy* J 46, 31.

3 plur. *mugun* R[1] 25, 13, 23; 132, 17; R[2] 540, 1; *mugen* B 170, 12; H 339, 29; E[1] 24, 18; 30, 4; E[2] 186, 27; 205, 36; 207, 36; E[3] 201, 20; E. Sgr. 254, 24; 255, 9; *mugin* P 356, 14 (§ 107); *mugg(h)en* J 14, 26; 22, 13 (verg. *swerra*); *mugath* E[3] 187, 27; 189, 1, 24, 26; 191, 24; 196, 12; *mog(h)en* F 144; H[2] 71; J 14, 8; S 492, 4 met onoorspr. *o* uit **moga.*

PRAET. OPT. 3 sg. *mugi* R[1] 67, 15; 118, 12, 26; R[2] 543, 18; *muge* H 22, 5; F; *muga* E[3] 200, 8; 208, 6; E Sgr. 253, 16; *mugghe* J 12, 18; *mog(h)e* W 15, 7; 23, 6; 25, 8; J 8, 5; H[2] 52; *moeghe* H[2] 54, 76, met *o(e)* door invloed van **moga, mogen.*

3 plur. *mugi* R[1]; *muge* B H 330, 29; E[3] 196,

32; F 32; 48, 106 met onoorspr. *u* zooals hooger, in stede van *e* *(*mugi*).

PRAET. IND. 2 sg. *mochstu* (*mochst tu*) J 64, 24 met onoorspr. *o* uit *a* + *ht;* — 3 sg. *machte* R H E[1] E[2] 226, 9; E[3] 210, 6; 225, 35; F 62, 104, 118, 144; *machta* E[1] 244, 5; *mochte* Ag. 15; J 12, 10; H[2] 56; *muchte* J 59, 21 (met *u* uit plur. praes.) W 43, 18; 450, 18; met apocope *macht* F 118; *mocht* J 17, 12; *mucht* J 85, 2; *much* J 46, 31; 75, 6.

3 plur. *machten* F 118; *mochten* H[2] 23, 64; J 50, 48; *muchten* J 15, 34; W 436, 15.

OPT. PRAET. 3 sg. *machte* R[1] 117, 9; H 98, 12; 100, 6; E[1] 40, n° 8; 67, n° 17; 99, 12; 224, 7; E[2] 224, 7; E[3] 225, 7; 209, 2; 210, 3; F 130, 134; *muchte* E. Sgr. 253, 36; J 58, 28, *muchta* J 84, 10; met apocope *mucht* J 15, 42, met *u* uit plur. praes.

1 plur. *machte* F 14.

3 plur. *machte* F 14; *magte* P 355, 28; *muchte* J 15, 40; *mochte* J 15, 32 met *o* uit plur. praes. of uit *a* + *ht,*

PART. PRAES. *mugande* F 52; *mogend* W 404, 18.

§ 108. PRAES. IND. 1 sg. *môt* R[1] 75, 3; H 50, 21; *moet* H[2] 3, 94; 3 sg. *môt* R[1] 27, 23; R[2] 541, 24; B 154, 10; 155, 22; E[1] 8, 11; 26, 15; J 72, 9; *môth* S 445, 32; *moet(h)* E[1] 46, 9; W 422, 5; J 1, 1; 80, 5.

1 plur. *moete wi* W 430, 15; *moeten* H[2] 170.

2 plur. *môten* H[2] 171; *moet i* H[2] 170; *motti* W 430, 31.

3 plur. *môton* R[1] 29, 22; 118, 2; R[2] 541, 4; *môten* B 153, 8; H 329, 9; E[2] 149, 34; 201, 21; F 142, 144, 160; J 1, 14; 50, 37; *moetin* W 433, 36.

PRAES. OPT. 3 sg. *môte* B 169, 7; 172, 9; 180, 17; F 20.

3 plur. *môte* R^1 128, 2; B 173, 26; *môthe* E^1 10, 11; *môta* E^2 145, 8.

PRAET. IND. 3 sg. *môste* F 118; J 13, 12; W 439, 22.

3 plur. *môstin* P 355, 26; *mo(e)sten* H^2 27; W 438, 11.

PRAET. OPT. 3 sg. *môste* E^1 101, 14; P 355, 36; *môsta* J 32, 4; met apocope *môst* J 11, 9; 30, 17; 36, 16; 60, 19; 3 plur. *moste* R^1 33, 2; F 40.

II. OORSPRONKELIJKE WW. OP -MI.

1. Het zelfstandig werkwoord.

§. 109. Dit ww. vormt 1 en 2 sg. praes. van wortel *bheu*; 3 sg. en plur. van wortel *es*; de andere vormen zijn van wortel *wes* afgeleid.

PRAES. IND. 1 sg. *bim* E^3 194, 12; *bem* H 81, 2; *bin* W 434, 24; Ag. 11, 21, 23, 49; E. Sgr. 251, 15; 257, 10; *byn* J 6, 4; 19, 4; *ben* S 487, n° 18; Ag. 15, 16, 25, 29, 72, 106.

3 sg. *is* overal; met toonlooze *h*, *his* B^2 162, 1; 165, 16; B^1 164, 2; H 12, 15; 338, 35; P 353, 7; met verbinding der negatie *nis* (*ne* -*is*) R B H 38, 4; E^1 38, 11; 56, 12; 66, 1; E^2 206, 36; E^5 F 20, 32, 52, 102, 114, 122; *ist* B^1 151, 9; B^2 171, 7.

1 plur. *sint* Sch 720; — 2 plur. *send*, *sent* E. Sgr. 251, 3, 4, 5; H^2 171; *sint* H^2 64, 122.

3 plur. *send* H^2 156; R^1 7, 5; Ag. 17; B 151, 13; H 42, 5; *sen(t)* R 124, 12; H^2 19; Ag. Sch. 514, 518; H^2 19, 127, 156, 171; W 397, 31; *sen* (met apocope der *d* achter *n*) E^5 227, 22; F overal; *sint*

E[1] 42, 3; 64, 28; 85, 16; W 424, 24; 437, 7; H[2] 26, 71; Ag. J 1, 13; 50, 20; *sin* Ag. 87; Sch 609; in *sensze* B 161, 21; B[1] 167, 23; *synszc* B[2] 167, 23 staat *sz* in plaats van *ts* (*send, sind* + *se*); in *sinttha* R[1] 43, 13; E[1] 42, 12 en *sintha* H ging oorspr. *dth* in *tt* of *th* over.

PRAES. OPT. 2 sg. *sie* H[2] 29 met *ie* uit *ê*, verg. *liesa* H[2] 43, 81, 170 (*P. B. B.* 19, 361); — 3 sg. *sê* R[1] 5, 21; B 151, 9; H 36, 33; H[2] 24; W 7, 29; J 2, 29; *see* S 447, 26; *sie* H[2] 29, 69; S 445, 21; 448, 1; *sye* E[2] 224, 21; J 50, 27.

2. Het ww. willa (willen).

§ 110. PRAES. IND. 1 sg. *wille* R[1] 51, 23; *wille ic* F 88; *wel* F 92; E[3] 194, 9; *wil* W 413, 36; 430, 5; H[2] 122, 170; *wol* H[2] 24.

2 sg. *welt* E[2] 245, 25; *weltu* E[1] 236, 13 (**welt-thu*) *wilt* W 397, 25; *wilte* J 3, 6.

3 sg. *wili* R[1] 13, 19; R[2] 544, 2; *wele* H 52, 24; F 26, 52, 56, 58; met de negatie *neli* (*ne weli*) R[1] 122, 25; *nele* R[1] R[2]; *wil* R[2] 541, 5; H[2] 14; J 1, 11; 6, 8; 77, 9; W 53, 23; 400, 3, 15, 24; 404, 3, 21; 407, 14; *wel* B H 94, 5; 335; 15; E[1] 95, 5; E[2] 194, 25; 201, 1; 203, 3, 30; 204, 25; E[3] F 24, 30, 54, 62, 102, 112, 148; met de negatie *nil* B[2] 174, n° 34; *nel* B H 340, 9; E[1] E[3] 209, 3; E. Sgr. 253, 12; F 58, 152; W 53, 26; 414, 1; *nal* F 126; *wol* F 48, 114, 126; H[2] 87; *wilt* 475, 39 met *t* uit gewone 3 sg.

2 plur. *i wellat* H 341, 17; *wellat j* F 136; *willa i* H[2] 122; *will y* W 413, 35; *will i* H[2] 122; *y willet* W 430, 36; H[2] 170; met onoorspr. *-at(h)*.

3 plur. *willat(h)* R^1 53, 30; 71, 32; 79, 1; R^2 539, 19; H^2 144, 173; *wellat(h)* H^2 59, 158; B E^2 E^3 200, 12; 202, 10; F 36, 38; *wellet(h)* E. Sgr. 256, 16; *willet(h)* H^2 158; W 422, 21; J 50, 24; S; *willed* W 79, 2; *wild* (l. *willed)* S 385, 1; *willen* Sch 600; *wollet(h)* H^2 148; met de negatie *nellat(h)* B^1 181, 11; B^2 181, 14; H^2 127; *nellet(h)* B^1 181, 14; B^2 181, 11; W 409, 20; H^2 127.

PRAES. OPT. 3 sg. *wille* R^1 65, 22; R^2 539, 20; 544, 2; E^1 46, 8; F 130, 160; H^2 33, 104; J 61, 2; W 422, 2; *welle* B H E^1 S 450, 27; E^2 202, 27; E^3 197, 31; 208, 11; 209, 23, 30; H^2 52; *wella* E^1 50, 6; 52, 25; H^2 41; *wolle, -a* H^2 41; F 44; S 498, 33; met apocope *wil* W 404, 21; met de negatie *nelle* H^2 33; R B H E^1 E^2 198, 14; 201, 5; E^3 201, 5; F 22, 52, 54; H^2 87, 123.

3 plur. *welle* H^2 166; B H 36, 34; 76, 35; E^2 149, 20; E^3 199, 2; F 28; *wille* H^2 142; met de negatie *nelle* E. Sgr. 250, 13; *wolle* E. Sgr. 253, 10.

PRAET. IND. 3 sg. *welde* R^1 19, 6; H^2 180; P 352, 3, 6; *wolde* F 14; H^2 170; J 50, 31; 51, 2; *wilde* W 425, 4; *wilda* J 60, 19; met apocope *wolt* F 28; *wold* W 430, 14; H^2 157; J 15, 52.

1 plur. *weldon* R^1 132, 2; *welden* E^1 247, 18; H E^3 187, 28; *weldin* P 353, 31; *nelden* E^2; *wolden* F 6; J 50, 47; 51, 1; H^2 63, 81; W 425, 2, 7; 439, 7.

PRAET. OPT. 1 sg. *weldick* E^2 194, 8; — 3 sg. *welde* E^1 99, 14; E^3 208, 15; F 134; P 355, 16; *wilda* J 60, 19; *wolde* F 116, 118; H^2 55, 113, *wolda* J 15, 18; met apocope *woed* J 36, 17; 44, 12; *wold* J 15, 40; 12, 15; 58, 37; Ag. 133; W 430, 30; met de negatie *nolde* H^2 113.

1 plur. *wilde* H^2 106; — 3 plur. *welde* F 40;

P 352, 17; 354, 4; 355, 7, 25; *wolde* F 40; H² 79; P 355, 8; *wilde* W 431, 19; H² 157; met syncope *wolt* F 118; met de negatie *nêlde* F 40.

Aanm. Wat Sievers (*P. B. B.* 9, 564) en Th. Siebs (*Grundr.*[1] 756, § 65) ook zeggen van de drievoudige klankverwisseling die in 't Ogm. voor het ww. *willa* bestaan heeft, moet men naar onze bescheiden meening, slechts één wortel **wel* aannemen. In de Oofri. dialecten E¹ E² E³ B H is deze vorm overheerschend; alleen in R¹ R² treft men *wil* natuurlijk onder invloed eener volgende *l* of *i;* evenzoo leest men doorgaans *wil* in W. S. J. Ag. en **wol* (uit *wel;* vgl. *schol, dol* H₂ 28, *Zur Lex.* 72) in H² F. Deze en andere klankverwisselingen zijn over het algemeen te verklaren door *i*-umlaut of door voorgaande *w,* of door volgende *l,* of door analogische vormen van *skila,* of door vreemden invloed.

De 2 sg. *welt* (verg. *schelt(e)*) zal wel ontstaan zijn door vormverwisseling van **welis(t)* en *wilt (*welith);* de 3 sg. *wele, nele, neli* uit vormverwisse-van **welith* en **wili.* Een vorm *nili* of *nil* komt zelden voor, omdat *w* (in *ne-wil*) te samen met *i* wegviel. De vorm *ne wil* wordt *nel* of *nol;* slechts in jongere tijden kan *nal* uit *nol* in navolging van het mv. of van het Noordsche *nalma* ontstaan zijn.

Verleden tijd *wôlde* is nagemaakt op *skôlde* evenals *wil* en *wel* op *skil* en *skel; wol* en *wolle* komen van het prt. *wolde* gelijk *skol* van *skôlde; wel* E³ F gaat terug op **welle* (*Os. *wellin*), waarin de uitgang *-le* wegviel in navolging van *skel.*

3. Het ww. duâ (doen).

§ 111. Praes. ind. 1 sg. **dô, dwê, dwee* W 73, 35; H[2] 94; Sch 517, 521, 537, 541, 543; Ag. 36, 37, 52, 64; — 2 sg. **dêst.*

3 sg. *dêth* (doet) R[1] B E H F Sch. Ag. (overal) J 25, 13, 16, 17; H[2] 9, 13, 92; W 71, 22; 491, 37.

1 plur. *duat(h)* 560, 20; — 3 plur. *duat(h)* H 70, 20; E[1] 70, 20; B 156, 16; 170, 25; *dwâth* R[1] 128, 6; *dwaedt, dwa(e)t(h)* H[2] 6, 11; S 384, 12; J 15, 28; 81, 14; 535, 7.

Imper. plur. *duaet* S 491, 37.

Praes. opt. 2 sg. *dwê* J 3, 6; — 3 sg. *due, dwê, dwee* R[1] 41, 22; 121, 13; 126, 28; R[2] 538, 10; 540, 22; E. Sgr. 249, 6; 251, 16; 253, 21; H 329, 30; 340, 21; E[2] 202, 2; Ps. 2[a], 9; H[2] 33, 58, 81; S 388, 22; J 15, 16, 42; 25, 39; 26, 5; *dwâ* E[3] 209, 4.

2 plur. *dwê* S 491, 29.

3 plur. *duê* H 329, 2; 330, 5; *dwâ* J 21, 25; *dwê* J 3, 6.

Infin. *dua, dwâ* R[1] 41, 14; 57, 15; 69, 11; 71, 24; 121, 14; 122, 26; R[2] 538, 32; 539, 20; 540, 7; B 158, 23; F 104, 124; H 334, 15; *duân, duaen,* H 330, 33; P 352, 7, 25; *dwâ(e)n* E. Sgr. 251, 12; 252, 28; 253, 23; 254, 24; 256, 26; W 77, 8; 392, 32; 395, 2; 404, 27; 406, 1, 7; 425, 9; 427, 23; 428, 19; 430, 8, 24; S 490, 8; 502, 25; J 25, 37; 38, 4; Ag. 111; H[2] 107; F 22, 34, 56, 106; *dwae* H[2] 95.

Gerund. *t. duande, dwânde* R[2] 541, 36; 542, 1; B 165, 15; E[2] 196, 1; 197, 7; *duânde* E[2] 246, 20; *t. duâne, dwâne* H 74, 2; E[1] 74, 3; E[3] 197, 10; F 22, 48, 54; H[2] 52, 103, 148; *t. duaen, dwaen* H[2] 266; W 405, 4; S 482, 11; — *dwaen* J 56, 1 p. praes.

PRAET. IND. 3 sg. *dede* R[1] 93, 9; H 72, 4; F 28; W 424, 23; 425, 6; H[2] 129, 156; *deda* W 417, 5; met apocope *dêd* W 391, 7; 431, 21.

2 plur. *i dêden* H 341, 34; — 3 plur. *dêden* F 46; W 420, 22; J 18, 9; *dêdin* W 431, 12.

PRAET. OPT. 3 sg. *dêde* R[1] 23, 31; 115, 14; E[1] 58, 5; E. Sgr. 253, 35; F 30, 34; *dêda* J 1, 49; met apocope *dêth* J 12, 18.

3 plur. *dêde* F 134.

PART. PRAET. *(g)i, -(g)e, (e)dên, deen* H 26, 32; 338, 34, 36; R[1] 27, 33; 39, 25; R[2] 538, 29; 539, 30; E[2] 190, 25; B 152, 8; S 447, 10, 25; H[2] 78, 120; J 2, 9; 15, 27; *dien* H[2] 268; *(g)(e)dân* E[2] 143, 23; F 144; P 355, 29; H[2] 168; *misdwaen* J 1, 11.

Aanm. 1° In oorfri. **dôn* werd *ô* evenals in Ohd. (BRAUNE, *Ahd. Gr.* § 39) naar analogie van *huâ*, gediphthongeerd tot *ûo, ûa* (*dûan*), en in de 14de eeuw tot *uâ* : dit bewijzen *dûat(h)* E[1] H 70, 20; opt. *dûe* H 329, 2, 19, 30 nevens (met *uâ, wâ*) *dwê* R[1] 41, 22; 121, 13; H[2] 32; J 15, 16, 42; 25, 39; 26, 5; Sch 517, 521, 637. Oorfri. 1 sg. **dô-u* werd dus **dû-u* > *dû-e* > **dûe* > *dwê*; 2 sg. **dôs* + *thu* werd *dû-ist* > **dêst;* 3 sg. **dô-ith* > **dû-ith* > *dêth.* Insgelijks 1 sg. opt. pr. **dô-ai* > **dû-ai* > **dû-e* > *dwê.*

2° In prt. 1 sg. is de vocaal oorspr. kort *ë* (*dëde*), doch in onze stukken zal zij reeds lang (*dêde*) geweest zijn, in navolging van de overige vormen 3 sg. en plur.; verg. *tâti, tâtum* Ohd.

3° Het p. p. *dên* gaat op **dô-in, *dû-in* terug, waaruit met *ie* uit *ê* (*hiet* (*hêt*) H[2]) *dien;* p. p. *dân* gaat op *dô-an* **dâ-an* terug of wel is aan Ndfr. invloed te danken. Het p. p. *dwaen* komt van **dû-an, *duân* of stond evenals eenige andere vormen met *w*, onder invloed van inf. *dwâ* of *dwân* (met *n* in

navolging van *gaen* en *staen* (*P. B. B.* 19, 428; 17, 562; *Ahd. Gr.* § 380).

De ww. gân en stân.

§ 112. IND. PRAES. 3 sg. *in-, ûtgêth* H 341, 18; F 84; *-geet(h)* E. Sgr. 251, 3; 254, 27; H² 38, 117; W 415, 33; J 15, 33; 17, 15; S 486, 14; *geed* S 486, 15; *giet* J 21, 17; 81, 13; *g(h)eit(h)* S 443, 35; H² 12, 179.

3 plur. *gaet(h), gâ(e)d* W 432, 6; S 487, 18; H² 12, 76, 91, 172, 300.

INFIN. *gân* F 44, 52; *(ont)gaen* E. Sgr. 249, 11; F 46; W 425, 10; S 483, 32; 499, 37; H² 116.

GERUND. *t. gaen, gân* F 50, 108; S 482, 14; 485, 7, 18; H² 12; W 405, 3; 414, 31; 418, 18; *t. gâne* W 405, 12; 419, 8.

PART. PRAES. *ungânde* F 12, *-gênde* E³ 223, 27.

PART. PRAET. *forgên* P 353, 7; *gien* J; *geen* J 8, 8; 87, 9.

§ 113. IND. PRAES. 3 sg. *stêt(h)* H 88, 33; F 106, 116; *steet(h), steed* E. Sgr. 254, 31; J 2, 31; 17, 15; W 404, 4; 474, 18; H² 90, 129, 300, 302; *stât, staet* H² 176; F 116; W 405, 14.

3 plur. *staet(h), staed* W 433, 36; Sch. 240, 514; H² 25, 141, 176.

INFIN. *(bi)stân, forstân* F 46; P 352, 17; 355, 3; 356, 15; H² 187; *ofstaen* H² 54; W 397, 24; *wrstaen* H² 176; *steen* F 116.

PART. PRAET. *(ur)steen* F 52, 162; P 353, 6; *wrsteen* E. Sgr. 249, 26; 256, 32, 36.

Aanm. 1. De ablaut. verba *gunga* en *stunda* met regelmatig ontwikkelde prt. *gêng* en *stoed,* hebben in het praes. een bijvorm *gân* en *stân.* Oorspr. hadden

praes. ind. (1 pl. uitgez.), imper. en part. praes. stamvocaal *ê* : *gê-*, *stê-* (< germ. **gai-*, **stai-*) zooals *gêth* H 341, 18; *stêth* H 88, 33; *gênde* E[3] 223, 2. De 1 plur. praes. en de opt. praes. hadden stamvocaal *â* : **gâ-*, **stâ-* (< germ. **gê-*, **stê-*) zooals dit uit Ohd. vormen blijkt; deze *â* is nu in andere wijzen gedrongen : *giet* (met *ie* uit *ê*) 3 sg. J 21, 17; *gênde*, *stêth* nevens *gaet(h)* F 76, *gânde* F 12; *stât* F 116 (*P. B. B.* 11, 44; 15, 212; 17, 558; *Z. f. d. A.* 33, 427)

2. Infin. en p. p. hadden oorspr. *gôn* (**gênom*), *gon* (**gonoz*) d. i. *gân*, *gan*; doch zij kregen *â* of *ê* uit de hooger vermelde vormen *gêt(h)*, *stêt(h)*, *gênde*, **stênde* en *gât(h)*, *stât(h)*, *gânde*, **stânde*.

Kenteekenen der dialekten.

Oudoostfriesch — Oudwestfriesch.

Het Oofri. ww. onderscheidt zich van het Owfri. ww.

1° door den tweeklank *iu* in 2 en 3 sg. praes. ind. 2 st. kl.; waarvoor het Owfri. *iû* of *iô*, *iò* heeft : Oofri. *biuth*, Owfri. *biûth*, *biôth* (*Aofri. Gr.* § 24; *P. B. B.* 19, 385).

2° door de vocalen *î*, *ê*, *â*, *ô* vóór *v* (*bh*) of *w* (*ggw*), waarvoor Owfri. *iûw*, *io(u)w*, *a(u)w*, *o(u)w*, heeft, ontstaan door de jonge verdubbeling der *w* : Oofri. *scrîva*, *lêva*, *hâwa*, *biprôvia*, *stâvia*; Owfri. *scrîuwa*, *lîuwa*, *lio(u)wa*, *ha(u)wa*, *ho(u)wa*, *bipro(u)wia*, *stou(w)ia* (*Aofri. Gr.* § 38; *P. B. B.* 19, 354).

3° door de vocaal *i* vóór dubbele *n*, *m* der ww. 3. abl. klasse : *bighinna*, *winna*, **rinna*; Owfri. *bighenna*, *bigonna*; **wenna*, *wonna*; **swemma*, *swomma* (*P. B. B.* 19, 428).

4° door het gebrek aan vormen met geminatie en zelfs met i-umlaut in auslaut ontwikkeld : Oofri. *swera;* Owfri. *swera, swâra, swerra, swarra* (*Aofri. Gr.* § 150; *Zur Lex.* 45; *Leuv. Bijdr.* 1900, 134).

5° door den mangel aan vormen met vocaal zonder *i*-umlaut in part. praet : Oofri *beden,* Owfri. *beden,* Owfri. *ba(e)den* (*P. B. B.* 19. 393).

6. door den mangel van invloed van het sg. op plur. en omgekeerd : Oofri. *bed, bêden;* Owfri. *baed, baeden, bêden* (*bidda*), (*P. B. B.* 19, 394).

7° door het klein getal ww. tot de zw. kl. overgegaan (§ 77, § 89).

8° door de suffixen *-as(t), -at(h)* sg; *-ade, -aden* prt; *(i)at(h)* plur.; *-ad* p. p. waarvoor Owfri vaak *-es(t)* *-et(h)*; *ede, eden*; *(i)eth, -(e)d* enz. heeft : Oofri : *âskast, âskat(h)*; *makade, -aden; makiath, brengath; makad, makian(d)e;* Owfri. : *âschest, aescheth; makede, -eden; makieth, brengeth; maked, makien(d)e* enz. (§§ 90, 94, 95, 96, 98).

9° door de vormen (? zw. kl.) met suffix *-eia, -eie* uit *-ijo :* Oofri. *bôgeia,* Owfri. *boeghia* (*Aofr. Gr.* § 299, *anm.* 1).

Het Rustringer dialect

heeft 1° *io* vóór dent. in 2 en 3 sg. praes. ind. 2 abl. kl. : *biot(h), fliot, kiost* (*Aofr. Gr.* § 24 β).

2° syncope van $i + j$ in plur. praes. ind., gerund. en opt. der 2 zw. kl. : *bihowath, birave, clagande* (*Aofri. Gr.* § 300-304).

3° nooit *i*-umlaut in 2 en 3 sg. praes. ind. *far(t)h, halst* (*Aofri. Gr.* § 27; *Het Ofri. Ww.* § 54).

4° gerund. op *-ande* : *t. clagande* (§ 48).

5° opt. praes. op *-i* : *cumi, clagi* R 61, 9 (§ 91).

6° vaak plur. prt. op *-on, -un. -adon* : *hildon, agun, kapadon* (§ 96).

7° stamklinker der prt. redupl. kl. 2 met *î* : *hît, hîldon* (§ 64).

Het Brôkmerdialect

onderscheidt zich door 1° gewonen *i*-umlaut in 2, 3 sg. praes. ind. : *fert(h)*, **helst* (*Aofri. Gr.* § 27).

2° door assibileering van *k* tot *tz*, *dz*, *szi* onder invloed der volgende *i* : *ebretzen, tziurke* (*Aofri. Gr.* § 134).

3° door suffix *-ande*, *-iande* in gerund : *t. haldande, haliande* (§ 48, 50).

4° door behoud van *i* + *j* in 2 zw. kl. : *behôwiath* (§ 90).

5° door apocope van *t* in 3 sg. pr. ind. achter *g*, *k*, *ch* : *fliuch, sang, brech* (§ 42).

Het Emsigoer dialect

E¹ E² hebben vaak syncope van van *i* + *j* in de 2 zw. kl. : *tviscat* E² 205, 23 (§ 90 enz,)

E. Sgr. vertoont 1° *iôw* uit *ê* + *w* (*v*) : *iôwen* (*P. B. B.* 19, 360).

2° gerund. op *-an(e)*, *-ian(e)*, *-en(e)*, *-ien(e)* welke ook, doch min zeldzaam in E¹ E² E³ voorkomen (§ 48).

3° jonge vormen als *ga(e)n, staen* (zoo ook E³); analogievormen *syaen, dwaen* (*Aofri. Gr.* § 279).

E¹ heeft vaak *i*-umlaut in 2 en 3 sg.; E. Sgr. E³ zelden (*Aofri. Gr.* § 27).

E³ heeft 1° jonge *i* uit *ie* (opt. 2 zw. kl.) *maki* (§ 91).

2° suffix *-e* in infinit. [zoo ook E²] (*Aofri. Gr.* § 293).

3° suffix *-a, -ia* in opt. [zoo ook E²] (§ 91).

Het Hunsigoer dialect

kenmerkt zich door 1° veelvoudige *i*-umlaut in 2 en 3 sgr. *felt, helt, hlêpth* (*Aofri. Gr.* § 27).

2° door suffix *-ane, -iane* in gerund. : *t. helpane* (§ 48).

3° door behoud van *i* + *j* in de ww. 2 zw. kl. (§ 90 enz.).

4° door jonge vormen als *gân*, *stân* (§ 110).

HET PRIVILEGIUM

onderscheidt zich 1° door de jonge vormen *gaen, staen* en analogievormen *siaen, tiaen* (*Aofri. Gr.* § 279).

2° door suffix *-in* in plur. prt. *kômin* (*Aofri. Gr.* § 282).

3° door klinker *iou* + *w* uit *ê* + *w* : *iôf* (*P. B. B.* 19, 360).

HET FIVELINGOER DIALECT

kenmerkt zich door 1° zeldzamen *i*-umlaut in 2 en 3 sg. pr. vooral achter *r, n, m, l* + cons. : *falt, barnt, lamt* (*Aofri. Gr.* § 27; *Het Ofri. Ww.* § 71).

2° gerund. op *-an*(*e*), *-ian*(*e*).

3° zeldzame syncope van *i* + *j* in 2 zw. kl. (§ 90).

4° het suffix *-an* in part. praet. : *bonnan*(*e*) (*Aofri. Gr.* § 280).

5° apocope der *-e* in prt. sg. en opt. : *meent, forterit* (§ 85, 96, 97).

HET DIALECT DER PSALMEN

vertoont 1° uitsluitend suffix *-eia, -ega* in 2 zw. kl. : *bôgeia.*

2° suffix *-en* uit *-ano* in part. praet : *urhôlna* (§ 53).

HET DIALECT VAN HET HS. W.

onderscheidt zich (behalve door de in de klankleer (§ 14 aangeteekende kenmerken) 1° door de uit *-it(h), -id, -(i)ath, -ade, -ad, -ande* verzwakte suffixen *-et(h), -ed,* (*i*)*eth, -ede,* -(*e*)*d, -en*(*d*)*e* enz. : *brenget*(*h*), *lêned,*

makiet(h), *makede*, *maked*, *haldende*. enz. (*Leuv. Bijdr.* 1900, n° 1).

2° door apocope der *e* in opt. en prt. sg. : *leend*, *monnat* (*P. B. B.* 19, 411).

3° door gerund. *-ene*, meestal *-en* : *t. halden(e)* (*Leuv. Bijdr.* 1900, n° 1).

4° door behoud van *i* + *j* in ww. 2 zw. kl. (§ 90 vlgg.)

5° door suffix *-a*, *-ia* in opt. : *merka*, *makia* (§ 91).

6° door mangel aan *i*-umlaut in 2 en 3 sg. *halt*, *falt* (§ 39).

Het dialect van het Hs. H²

kenmerkt zich (behalve de hooger opgegeven kenteekenen) door 1° suffix *-at(h)*; *-iat(h)*, *-ad(e)*, *-ad* in 2 zw. kl. *haldath; makiat(h)*, *makade*, *makad* enz. (*Leuv. Bijdr.* 1900, n° 1).

2° gerund. *-ane* : *t. haldane* (§ 48).

3° jonge vormen met nieuwe *i* of *j* : *drinckia grîpiande* (§ 65).

4° talrijke vormen met geminatie en *i*-umlant : *berra*, *meckia* (*Leuv. Bijdr.* 1900, n° 1; *P. B. B.* 19, 348; *Het Ofr. Ww.* § 89 *aanm.* 4).

5° onoorspr. suffix *-e* in prt. der abl. ww. : *scriouwe* (*P. B. B.* 19, 393).

6° spelling *th* voor oorspr. *t* : *bêtha*, *lêtha* (*P. B. B.* 19, 414).

Het dialect van S en Sch.

Deze dialecten bevatten stukken van zeer verschillenden ouderdom. Over het algemeen staat S dichter bij H², en Sch dichter bij W en J (§§ 90, 94, 98).

De jonge dialecten J en AG

hebben veel weg van de 2 voorgaande dialecten :

1° zij hebben regelmatig suffix *-et(h)* (plur. st. en 1 zw. kl.), *-et* (3 sg. zw. kl.) *ieth* (plur.), *-ede*, *-ed* (2 zw. kl.) : *haldet(h)*, *maket*, *makiet*, *makede*, *maked;* soms ook *-it* in 3 sg. en p. p. (§§ 43, 90, 96, 98).

Zij vertoonen 2° suffix *-en*, *-ien* in part. praes. *halden*, *makien* (§ 50, 95).

3° suffix *-en*, *ien* in gerund : *t. halden* (§ 48).

4° regelmatig vormen met geminatie en *i*-umlaut : *meckia*, *wennya*, *stellen*, *swerren* (§ 34).

5° syncope van *i* + *j* in de 2 zw. kl. *trouwe* (§ 91).

6° apocope der *e* in prt. sg. en opt : *deeld* (*P. B. B.* 19. 411).

7° infinit. op *-e*, *-ie* of *-en* ; *halde*, *makie*, *bringen*.

Tekstkritiek.

Hier geven we in 't kort de voornaamste tekstverbeteringen, zooals zij door F. Buitenrust-Hettema *Bijdragen tot het Ofri. Wdb.* XII-XVIII en 1-79), door van Helten (*P. B. B.* 14, 232-278; 19, 345-440; *Altostfri. Gramm.* 1890; *Zur. Lex.* 1896) door O. Bremer (*P. B. B.* 17, 303, 346) door C. Günther (*Die Altostfri. Verba* 1880) en door ons zijn opgeteekend :

Achteane F 48 moet zijn (m. z.) *achtiane*.

Anderdie opt. H² 92 m. z. *andwerdie* (*P. B. B.* 19, 407).

Awendis H² 158 z. m. *thi awane* W 413, 17 (*P. B. B.* 19, 430.

Behalda E[3] 216, 37 m. z. *behalde* (*Altostfri. Gramm.* § 279).

Belowoth E[2] 236, 2 m. z. *belowath.*

Bera J 50, 41 m. z. *berna* (*Zur Lex.* 52).

Berôrith Ps 2^b 4 in hs, *berō...th* m. z. *berôrath.*

Bereit E[1] 87, 13 in hs. m. z. *breit;* vgl. H 86, 14; *brît* R[1] 87, 13.

Bibiuht F 144 m. z. *bibiuth* uit *bibiutht.*

Bidellen H[2] 57 m. z. *bidollen* (*Zur. Lex.* 32).

Biduiskia E[1] 218, 16 m. z. *bitwiskia.*

Bigunth R 124, 13 m. z. *bigùncht* (*bigunch* H[2] 136).

Bihowath B[2] 175, 3 m. z. *bihôwiath.*

Bilest H[2] 47 m. z. *bilêft* (nalaten) (*P. B. B.* 19, 357).

Bilyst H[2] 47 m. z. *bilyft* (*P. B. B.* 17, 306).

Binêden H[2] 66 m. z. *binetten*(*t*) niet *binnettent* W 440, 19 (*P. B. B.* 19, 409).

Biraut H[2] 218 m. z. *berant* H. 39, 12,

Biscepen H[2] 213 m. z. *biseepen* S 450, 24; vgl. *biseppen* S 465, 30.

Biscrima H[2] 39 m. z. *biscirma* H 42, 26.

Bitacht E1 m. z. *bithacht.*

Bithuinghe E[1] 99, 15 m. z. *bithunge* uit **bithwunge.*

Bitune F 136 m. z. *bituine.*

Biswcria E[1] 60, 33 m. z. *biwcria*, Os. *giwarôn.*

Biweinath E[1] 232, 29 m. z. *biwâinath*, vgl. (*bi*)*wâynat*(*h*), *-eth*, *-ad* E F (*P. B. B.* 14, 274).

Biwollit W 9, 25 m. z. *biwollen* H[2] 72.

Bn̄díada Ps. 2^a, 10 m. z. *benedîa;* vgl. *benediath* Ps. 2^b, 13 (*P. B. B.* 17, 305).

Brekeh-h H[2] 129; R 122, 17 m. z. *breekth* of misschien gelijk Wiarda leest *brekth.*

Brudden E[1] 32, 16 m. z. *brûden.*

Dalgit Sch 616 m. z. *dolgit* (*Z. Lex.* 50).

Donged E[3] 209, 20 m. z. *denged* (*Aofr. Gr.* § 29).

Drucken F 112 m. z. *druncken.*

Efendsē E[1] 44, 27 m. z. *efendsen* p. p. (*P. B. B.* 17, 311).

Efullud E[1] m. z. *efullad* E[1] 52, 1 (*Aofri. Gr.* 237).

Ellemachiande E[1] 245, 26 m. z. *ellemachtiande* Hett. 253 (*Aofri. Gr.* 90).

Erath p. p. B[1] 163, 26 m. z. *erach* met apocope der *t* (§ 42).

Facada E[1] 36, 10 m. z. *fatada* van *fatia* (*P. B. B.* 14, 263).

Fiucht W 435, 20 m. z. *fiûct* hs. (*Germ.* XXXV, 2).

Fiochta sê H[2] 88 m. z. *fiôchtan sê;* vgl. hs. *fiûchten sê* (*Zur Lex.* 57).

Fiuchtah R[1] 13, 20 m. z. *fiuchtath* Hett. 101, E[1].

Flâh Ps. 1[a], 4 m. z. *flâch;* verg. hs. en *Aofri. Gr.* § 140.

Flât H[2] 139 m. z. *flet* uit *fletta*, On. *flytja* (*P. B. B.* 19, 373).

Flent W 413, 4 m. z. *flêmt* uit *flêma* (ibidem).

Fliuth B[1] 180, 27 m. z. *fliuch* (*Aofri. Gr.* 104).

Flîtan(e), ût(e)fleten hs. F m. z. *t. slîtane* F 44; *slîtan ût* F 92; *ût(e)sleten* F 60, 64, 82 (*Aofri. Gr.* 206).

Foerdbrenget J 11, 1 m. z. *foerdbringhe* (*Zur Lex.* 46).

Foerstêrath H[2] 177 m. z. *foerstêrth* (*P. B. B.* 19, 433).

Forthliwa E[1] 236, 29 m. z. *forthliwath* (*Aofri. Gr.* 222).

Ganet(h) E[2] *var.* 142, n° 12; 143 n° 4 en 6 en *genith* B[2] 157, 2 m. z. *ganct(h)* en *genct(h)* (*Aofri. Gr.* 214).

Gatten W 429, 17 m. z. *getten* H[2] van **gedda* (*Zur Lex.* 23).

Gēgin Hett. 80 m. z. *gengin* P 354, 8.

Halla, -e W 389, 2, 4 m. z. *hallad, -ed* (*P. B. B.* 19, 349).

Hamed p. p. E[3] 221, 29 m. z. *hammed* (*Aofri. Gr.* 224).

Halde E[1] 44, 10 m. z. *halda* (*Aofri. Gr.* 217).

Hebbane E[1] 247, 20 m. z. *habbane* (ibid).

Hebhi Hett 80 en *hebth'i* P 353, 5 m. z. *hebbeth i.*

Hlayth S 447, 2; H[2] 206 heeft geenen zin en staat blijk-

baar voor *hlacpt(h)*, wat van *fia* (vee) wel gezegd wordt.

Iefft Ps. 2[b] 12 m. z. *iefth*.

Iefta (*anderdia iechta iefta bise(c)ka* H[2] 122 m. z. *ayder iechta iefta bise(c)ka;* want met *ayder* (*anderdia*) *iechta ieftha* van W 414, 5 is de copiist in de war geraakt.

Inbrowen Sch 511 (versch gebrouwen) m. z. *nîbrôwen* (*P. B. B.* 19, 351).

Itskeld...enda Ps. 2[b], 2 hs. m. z. *teskeldeienda* van *teskeldeia* (*Aofri. Gr.* 234).

Kêth B[1] 173, 28 m. z. *kert* B[2] 173, 28 (*Aofri. Gr.* 223).

Kêtande R 9, 4 m. z. *t. kêthande* (id. 100).

Climna H 42, 10 moet niet noodzakelijk in *clinna* veranderd worden (*Bijdr.*)

Knaya F 32 m. z. *kniaya*.

Christmane F 34 m. z. *t. christiane*.

Layde E[1] 247, 3 m. z. *lâtte* (*Aofri. Gr.* 226).

Lendath Hett. 44 m. z. *lêdath* H 70, 18.

Mâtie, mâtye S 501, 34 m. z. *maytie* (*P. B. B.* 19, 413), dat niet van *makia* (*P. B. B.* 17, 325) maar van *môjithi* moeite (*P. B. B.* 19, 413) afgeleid is.

Meckkia J 22, 15 m. z. *mackkia* (*P. B. B.* 19, 349).

Mênbêlad H[2] 254 m. z. *mênbôdelad* S 455, 34 uit *mênbôdelia* (in gemeenen boedel zitten, onverdeelde goederen hebben).

Mônie E[2] 146, 4 m. z. *môneie* (*Aofri. Gr.* 234).

Nal F 126 m. z. *nel* (*Aofr. Gr.*)

Nimen Hett. 36; hs. Wicht m. z. *unnen* 24, 3; vgl. R *wnnen*.

Ofslegt F 80 m. z. *offlegt*. (*Aofri. Gr.*)

Onnaemd moerd W 408, n° 15 m. z. *onbinaemd moerd* (*P. B. B.* 19, 366).

Ouawint Hett 125, *ouawnnen* p. p. Hett. 127 m. z. *on awint* R 117, 13, 19; 118, 13, 22; 541, 24 en *awnnen*.

Ondertene H 42, 31; Hett. 39 m. z. *ondertane.*

Onwennet H[2] 33 m. z. *onwemet* O. F. W. W 389, 27; vgl. *onweemd, onwemed* W 420, 16; 389, 27.

Râwena E[1] 99, 4 m. z. *râweia* (*Aofri. Gr.* § 301).

Rêdiegande Ps. 2[b] 5 m. z. *rêdiegandes* (Hs.) dat is *rêdigeandes* uit *rêdigia* (bereiden).

Rêsza B[2] afschr. 177, 1 m. z. *rêsze* (*Aofri Gr.* 228).

Rêtsane E 190, 31 m. z. *t. rêtsande* (Hett. 270) vgl. *to ungungande* Hett. 270; E[1] 192, 5 (*Aofri. Gr.* 229).

Rôred J 13, 47 m. z *roied* van **râvian* (*Zur Lex.* 48).

Sannia W 411, 20 m. z. *innia* (H[2] 50 *inia*); men bestrijdt (*sannet*) geene vangst (*fang*), maar eenen mensch met getuigenissen (*orkendum*); doch men herbergt (*innet*) eene vangst met getuigen.

Siath S 447, 10 m. z. *siêth* of *siôth* (*P. B. B.* 19, 423).

Skalin B 158, 9 m. z. *sklain* of *sklayn* W. Hett. 158.

Skech B[1] 156, 20; 157, 1 m. z. *skêth* (*Aofri. Gr.* 212).

Skelma E[1] 146, 3 m. z. *skemma* (*lm* = *mm*).

Scyhowet Sch 495 m. z. *schyowet* (*Zur Lex.* 53).

Scôde Hett. 79 m. z. *scolde* P 352, 11.

Screda F 42 m. z. *sereda* (*Aofri. Gr.* 29).

Scrîve F 26 m. z. *scrîf* imp.

Slaget F 54 m. z. *claget.*

Sleph H 96, 4 m. z. *slêpth* van *slêpa*, Ohd. *sloufên*, sloopen.

Slêth F 26 m. z. *slêpth* (*Aofri. Gr.* § 124).

Spannath R[2] 540, 34 m. z. *sannath* (*Aofr. Gr.* 32).

Stât p. p. E[1] 222, 31 m. z. *stêt* hs. (*Aofr. Gr.* 226).

Stôren J 63, 7 m. z. *stêren* (*Zur Lex.* 33).

Swîwet W m. z. *kywet* of *sziwet* H[2] 21, verg. *sannet* J, hs. Roorda, en Fiv. 2 (*Zur Lex.* 58, 74).

Tacht W 401, 27 m. z. *tayth* H[2] (*Zur Lex.* 59).

Taych S 490, 30 m. z. *tayth.*

Thrîwan F 128 m. z. *drîwan* (*Aofri. Gr.* § 124).
Tochêrath H² 14 m. z. *tochcert* W 421, 25.
Tvihscat E³ 205, 23 m. z. *tviscath* (*Aofri. Gr.* 235).
Unslîtandc E¹ 54, 4 m. z. *unsclîtandc* met *scl* (*Ags. Gr.* § 210, 1).
Unbitellrede F 10 m. z. *unbitelderc.*
Utbêldot H 44, 26 m. z. *ûtbêldat* (*Aofri. Gr.* 227).
Utelethin E 216, 16; hs. *velethin* m. z. *belethin* (*Aofri. Gr.* 108).
Utriande R² 540, 9 m. z. *uttrande* (*Aofr. Gr.* § 303).
Utwriten J m. z. *wrwriten* (*Zur Lex.* 66).
Urtest E³ m. z. *wrtast* (*Aofri. Gr.* 225).
Urtiach Hett. 253 m. z. *wrtiath.*
Wrbroedt W 23, 12 m. z. *wrbrocht* H² (*P. B. B.* 17, 342 *Bijdr.* XVIII).
Wrwynja J 84, 3 m. z. *wrwynnia* (*als een man een wijf naet mey wrwynnia*).
Wrstôp of *wrstoep* H² 113; Codex Emmius; O. F. W. 255 dient vóór *opstoed* W 409, 29; H2 113 ingelascht; want men moet eerst het bed instappen of overstappen (*ursteppa-urstôp*) eer men kan opstaan.
Wrwint W 417, 3 m. z. *wrweit* H² 130; men *wrwint* met geen wagen.
Waye H² 69 m. z. *wayde*, want opt. prt. *stoede* gaat voor (*P. B. B.* 19, 396).
Wedden F 40 m. z. *weddaden*; vgl. *weddade* F 116.
Wediane E¹ m. z. *weddiane* (*Aofr. Gr.* 236).
Wele F 56 m. z. *welle.*
Wenat Sch 629 m. z. *wennat* (*P. B. B.* 19, 436).
Wêpiath Hett. 242 m. z. *weniath* E¹ 46, 24.
Werden F 104 m. z. *worden* (*Aofri. Gr.*)
Werth E³ 186, 14 m. z. *warth* (*Aofri. Gr.* 209).
Werth E² 220, 7 m. z. *wert* E² 220, 7 (*id.* 209).
Werpt Hett. 242 *werpth* E¹ 46, 25 m. z. *wêpth* of *weipth.*

Werwet W 422, 16; Wdb. 836 m. z. *werneth* of *wernath* H² 143.

Wiakàde Hett. 252 m. z. *wiakande* E¹ 246, 2; vgl. *flânde.*

Wyeckt W 435, 3, 4 m. z. *wyecht* (*P. B. B.* 19, 389).

Wyckt W 435, 33 m. z. *wieect* (*P. B. B.* 19, 389).

Ic wituie Hett. 251 m. z. *ic witnie* E² 245, 20; Ags. *witnian.*

Wijst W 47, 10 m. z. *wijpt;* vgl. H² 85 (*P. B. B.* 19. 406).

Wîveda B² 164, 24 in Hs. m. z. *wîvade* (*Aofri. Gr.* 233).

Worpen E¹ 232, 7 m. z. *wrpen* hs. (*Aofri. Gr.* 208).

Worpen E² 228, 10 m. z. *wrpen;* vgl. Hett. 261.

Wluat of *wlvat* W 409, 10 van st. ww. *hwylfan* m. z. *wildath* of *wilnath* (*Zur Lex.* 69).

Wreect H² 22 m. z. *wieect* (*P. B. B.* 19, 389).

Wnna E² 195, 22; Hett. 279 moet wellicht *winna* zijn.

Bibliographie.

Archiv, friesisches. Zeitschrift für friesische Geschichte und Sprache. Hrsg. von H. G. Ehrentraut. Oldenburg 1847-54, 2 th. (verk. *Fries. Arch.*)

Anglia. Zeitschrift für englische Philologie, hrsg. van Wülker. Halle 1878. (verk. *Angl.*)

Blom, Ph. van —, *Beknopte Friesche spraakkunst,* Joure, R. O. Zylstra. 1889.

Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprachen und Literatur, hrg. von H. Paul, W. Braune und Ed. Sievers. Halle (verk. *P. B. B.*)

Brantsma, P., *Friesche wetten, oude, met eene nederlandsche vertalìng,* Campen en Leeuw. 1782.

Braune, W., *Gotische Grammatik.* Halle 1887 (verk. *Got. Gr.*)

Id. *Althochdeutsche Grammatik,* 2 aufl. 1891. (*Ahd. Gr*).

Bremer, Otto., *Zu von Richthofens Altfriesischem Wörterbuch* (*P. B. B.* 17, 303).

Brugmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassb.* 1886.

Cummins, J. Adley, *A grammar of the old friesic language,* London 1881; 2 uitg. 1887.

Gallée, J. H., *Bruchstücke einer altfriesischen psalmenüb ersetzung,* in Haupt's Zs. f. d. Altert. 32, 417.

Germania, Vierteljahrsschrift für deutsche Altertumskunde, hrsg. von Pfeiffer, Stuttgart-Wien. 1856, (XXXXV, 1-34).

Grundriss der Germanischen Philologie 1891-93 Trübner, Strassburg 3 th. (verk. *Grundr. d. Germ. Philol.*)

Günther, Curt, *Die Verba in altostfriesischen.* Leipzig 1880.

Helten, W. van —, *Zur Lexicologie und Grammatik des Altostfriesischen* (*P. B. B.* 14, 232).

HELTEN, W. VAN —, *Zur Lexicologie und Grammatik des altwestfriesichen* (*P. B. B.* 19, 345-441).

Id. *Zur Lexicologie des altwestfrieschen* in *Verhandelingen der Kon. Akademie*, afd. Letterkunde 1, 5, Amsterdam 1896.

Id. *Altostfriesische Grammatik.* Leeuw. 1890.

HETTEMA, F., BUITENRUST, THERA. *Tijdschrift voor Ndl. taal- en letterkunde* VI, 1.

Id. *Altfriesische worterklärungen.* (*P. B. B.* 14, 153-156).

Id. *Bijdragen tot het Oudfriesch Woordenboek.* Leiden 1888. (verk. *Bijdr.*)

HETTEMA, M. DE HAEN, *Proeve van een Friesch en Nederlandsch Woordenboek, voorafgegaan door eene schets der friesche taal.* Leeuw. 1832, 8°.

Id. *Idioticon frisicum. Friesch-Latijnsch Nederlandsch Woordenboek* Leeuw. 1874, 8°.

Id. *Oude friesche Wetten, bijeenverzameld en op nieuw nagezien.* Leeuw, Suringar 1845-51 2de deel (verk. H^{2}).

Id. *Jurisprudentia Frisica of Friesche regtskennis, een hs. uit de 15^{e} eeuw.* Leeuw. Schetsberg 1834-35, 3 stukken (J.)

Id. *Beknopte opgave der handschriften en gedrukte werken in de oudere en latere Friesche taal Taalk. Mag.* II, 223.

Id. *Het Fivelingoër en Oldampster landregt naar een Oudfriesch, hs. uit de 14^{e} eeuw met vertaling,* Dockum, 1841.

HEYNE, MORITZ, *Kurze laut-und flexions lehre der altgerm. sprachen.* Paderborn, 1862, 4 aufl. 1881.

HEWETT, W. T., *The frisian language and literature,* Ithaca. 1879.

JACOBS, JOZEF, *Leuvensche Bijdragen,* Leuven, 1900 n° 1.

KERN, H, *Verklaring van eenige Friesche woorden uit de oude Friesche Wetten.* Taalk. Bijdr. uitgeg. door P. J. Cosijn, H. Kern, Verdam en E. Verwys. 2 bd., Harl. 1877-79 (2, 171-205).

NOREEN, ADOLF, *Altisländische und-Alnorwegische Grammatik,* 2 aufl. 1892, Halle.

Oorkonden der geschiedenis van het Sint-Anthony gasthuis te Leeuwarden uit de 15^{e} en 16^{e} eeuw. Leeuw. 1876, 2 d. (Ag.)

OUTZEN, N, *Glossarium der friesischen Sprache, besonders in*

nordfriesischer mundart, hgg. von L. Engelstoft und C. Molbech. Kopenhagen 1837. 4° (verk. *Outz.*)

PAUL, HERMANN, *Mittelhochdeutsche Grammatik.* 3 aufl. 1894, Halle.

RICHTHOFEN, DR. K. FREIHERR VAN —, *Altfriesisches Wörterbuch.* Göttingen 1840, 4° (verk. *V. R. Wdb.*)

Id. *Die Friesische Rechtsquellen,* Berlin 1840, 4°.

Id. *Untersuchungen über friesische rechtsgeschichte* I, Berlin 1880; II, 1, 2, Berlin 1882; III, 1, Berlin 1886 (verk. *Unters.*)

SCHOTANUS, CHRIST. *Beschrijvinge ende chronyck van de heerlijckheydt van Frieslandt tusschen 't Flie ende Lauwers,* Franeker, 1655. fol. (verk. *Schot*).

SCHWARTZENBERG, *Groot Placcaat- en Charterbock,* I, Leeuw. Willem Coulon, 1768 (verk. *Sch.*)

SIEBS, THEODOR, *Der Vocalismus der stammsilben in der altfriesischen Sprache* (*P. B. B.* 11, 205).

Id. *Zur Geschichte der Englisch-Friesischen Sprache,* Halle 1889 (E F. S.)

SPANGENBERG, *Landrecht van Emsigo,* in Beiträge zur kunde der deutschen Rechtsaltertümer. Hanover 1824, 4°.

SIEVERS, ED., *Angelsächische Grammatik.* 2 aufl. 1886. Halle.

Verhandelingen van het genootschap pro excolendo jure patrio, II deel., Groningen 1778.

Oude vaderlandsche Rechtsbronnen (1, 5) door A. Telting, 's Gravenhage 1883.

WIARDA, T. D., *Asegabuch, ein altfriesisches gesetzbuch der Rustringer,* hrsg. und erläutert. Berlin 1805.

Addenda.

§ 14. Over het hs. *Jus municipale Frisonum* (ed. DE HAAN HETTEMA) zie *Leuvensche Bijdragen* 1900, 127. — § 32. Invloed van cons. *v* of *w* (*b* of *w*) bestaat slechts in voorgaande *lange* vocalen, dus niet in *a, e, i, o, u;* want jonge Ofri. vocalen in opene syllaben waren lang (*biraedith* H² 146 p. p. van *biradia,* Mnl. *bereden; faedir* H² 104; *scaeda* H² 63; *soene* (zoon) H² 48; *boeghia* W 436, 21; *boeghie* H² 24; *spreetzen* uit **sprecken* E. Sgr. 256, 32), en werden onder invloed der geminatie van *v* (*w*) blijkbaar verkort (*scrioun* J 36, 10 uit *scriuwen,* **scriwwen; meckia* en *houua* nevens *mâkia* en *hâwa*). - § 42, *aanm.* verg. *Leuvensche Bijdr.* 1900, 129. — § 50, *aanm.* verg. *Leuvensche Bijdr.* 1900, 131. — § 54, 4. Sterke jod-praes. zijn nog (met geminatie uit *cons.* + *j*) *heffa, sceppa,* doch niet *hlackia, hrôpa, swera, wêpa* teruggaande op **hafjan,* **skappian,* **hlahhjan; hrôppian,* **swarjan,* **hwôppian.* — § 55, *aanm.* 4. De vorm *bistrîdeth* E¹ 234, 25 is adjectief *bistrîdech.* — § 56. Ontbreekt p. p. *bloyen* J 1, 5 met syncope der *i* achter *l* uit **blioyen,* d. i. **blio(w)en,* **blêwen,* **blîwen* (*P. B. B.* 19, 351, *anm.* 1). — § 57, *aanm.* 8. *Kert* p. p. E³ 217, 1 behoort tot *kerva,* 3de abl. kl. — § 59, kl. III^b, *aanm.* 1, blz. 88. *Whuat* W 409, 10 is misschreven voor *wilnat* of *wildat(h).* — § 60. Nevens de gewone ww. met *e* of *ê* verschijnt nog, met jonge *â, scâra* H² 129, scheren. Infin. *ruêka* B¹ 163, 9 uit **wrêkja(n)* denom. van *wrêke* (wraken) *P. B. B.* 14, 277 is zw. ww. — § 60, kl. IV^b, 3 sg. prt. *keem* J 80, 2 staat nevens *coem* als *drôch* nevens *drêch.* — § 61. Nevens

urmeta leest men nog, met *â*, inf. *urmâtha* S 495, 4; plur. *wrmâtat* H² 133. *Aanm.* 2. *Quaet* E. Sgr. 250, 1 is adjectief. — § 62, blz. 114. *Scipet* J 58, 29 is misschreven voor « *by onluckscipe daed* ». — § 67. Ontbreekt *toscura* J 7, 9 Mnl. *scuren,* scheuren uit **scerian.* — § 70. Het ww. *smecka, smetsa* behoort oorspr. niet tot de derde zw. klasse en moet dus achter *setta* plaats vinden. — § 77. Ontbreken *urfrêmda* (denom. van *frêmd,* vervreemden) met p. p. *foerfrêmd* J 75, 1; *tôna* (Mhd. *zöunen,* Meng. *taunen,* toonen) J 30, 30; **trecka* (Onfr. *trekan,* Mhd. *trecken,* trekken) met 3 sg. *treght* 480, 34; *tiâ* (Ags. *tawjan,* tooien, touwen) uit **tê(w)a* met p. pr. *tiaende* H² 119, 126, 128; W 390, 19; S 491, 29; **urfêma* (denom. van **fêm,* faam, zijne faam verliezen) met p. p. *foerfeemd* J 25, 33; **hotta* (Ndl. hotten) en **sletta* (slaan) met 3 sg. *hot, slet* J 81, 14; infin. *lêna* (leenen) J 68, 2; **bysiûka* (denom. van *siuk,* ziek, ziek worden) met p. p. *bysiûckt* J 73, 1. *Bilêva* en *lêva* (Ags. *laefan*) hebben Germ. *ai,* en niet *â, ê²* (1). *Byhârda* opt. J 50, 48 is denom. van *hêra, hâra,* Os. *herro,* beheeren. *Lêsa* (162) heeft Germ. *au* in stede van *uo, ê.* De vorm *gatte* 3 sg. prt. J 51, n° 1 van *gedda* maakt den vorm *gatten* plur. prt. W 429, 17 nevens *getten* W 431, 35 waarschijnlijk. — § 89. Ontbreken nevens **dâthia* de vorm **dâdia* (dooden, *deia* uit *dêda*) met 3 sg. *daeth, daed* J 58, 29, 34; 60, 12; J A 6; prt. *dâth* J 58, 36; opt. prt. *dâthe* J 58, 37; p. p. *daeth* J 76, 5; **hantêria* (hanteeren), 3 sg. *hantêret* J 70, 7; *creftigia* (denom. van *creft,* kracht, bekrachten) J A 14; *laeyda* (denom. van **laij,* Os. *lei, leia,* schilferen) Ag. 94; **ordinêria* (Lat. *ordinare,* regelen) met p. p. *ordinêret* J 74, 2.

(1) Derhalve dient blz. 26 *bilêwath* (beloven) H² 117 geschrapt, evenals blz. 25 *mônath* R. — In **tiûhith* was *h* gutt. spir., in **gehith* hauchlaut (blz. 36).

Zaakregister.

(De getallen wijzen de bladzijden aan).

(1) Enkele feilen in dit werk voorkomende zooals *de Fli* 13, r. 5, v. o; *paesens* 45, r. 12, v. b.; *wterde* 182, r. 9, v. b. zal de lezer zelf willen verbeteren, en tevens erkennen welke onnauwkeurigheden op rekening komen van de zoo afmattende eentonigheid van meest alle philologische werken.

INHOUD.

12. **Beschrijving van Middelnederlandsche en andere handschriften die in Engeland bewaard worden**, door K. de Flou en Edw. Gailliard (1895 en 1896), 3 bd., elk 2,00
13. **Beowulf, Angelsaksisch volksepos**, vertaald in stafrijm en met inleiding en aanteekeningen voorzien, door Dr. L. Simons (1896) 355 bl. . . . 4,00
14. **Hennen van Merchtenen's Cornicke van Brabant** (1414), uitgegeven door Guido Gezelle (1896), 235 blz. 3,00
15. **Jehan Froissart's Cronyke van Vlaenderen**, getranslateert uuten Franssoyse in Duytscher tale bij Gerijt Potter van der Loo, in de XVe eeuw, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. Nap. de Pauw (1898), VIII-580 blz. Eerste deel 5,00. — Tweede deel, Rekeningen der Baljuws (1e afl.) (1900), VIII-344 blz. 3,00
16. **Ypre jeghen Poperinghe**, Gedingstukken der XIVe eeuw nopens het laken, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. Nap. de Pauw (1899), XLVI-320 blz. 4,00

IVe REEKS. — UITGAVEN DER COMMISSIE VOOR GESCHIEDENIS, BIO- EN BIBLIOGRAPHIE.

1. **Alphabetische lijst van de voorloopig verzamelde namen der in België geboren Nederlandsche schrijvers**, dienende tot het samenstellen van de Biographie der Zuidnederlandsche schrijvers, door Fr. de Potter, 524 blz. (*niet in den handel*).
2. **Vlaamsche Bibliographie** (1830-1890), door Fr. de Potter (1893-1897), 1ste, 2e en 3e aflev., ieder. 5,00
3. **Catalogus van de Bibliotheek der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde te Gent** (1898), door Fr. de Potter.

Ve REEKS. — UITGAVEN DER COMMISSIE VOOR NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE.

1. **Prudens van Duyse**, door J. Micheels. (Met portret des dichters) (1893), 352 blz. 4,00
2. **Rederijkersgedichten der XVIe eeuw**, door J. Broeckaert (1893) . . . 1,25
3. **Vak- en Kunstwoorden** (Nr 1 Steenbakkerij) bezorgd door Th. Coopman (1894), X-94 blz. 1,25
4. **Plaatsnaamkunde. Gemeente Bilsen**, door Jef Cuvelier en Cam. Huysmans (1897), 316 blz. 3,00
5. **Onkruid onder de Tarwe**. Proeve van Taalzuivering, door H. Meert (1ste aflevering) 1,00
6. **Inleiding tot de studie der Analytische Scheikunde**, door Dr. A.-N.-H. Biltris en Dr. A.-J.-J. Vandevelde (1899), 107 blz. 1,50
7. **De Rederijkkamers in Nederland**. — **Hun invloed op letterkundig, politiek en zedelijk gebied**, door Prudens van Duyse, uitgegeven op last der Academie door Fr. de Potter en Fl. van Duyse (1e deel) (1900), 297 blz. 3,00

VIe REEKS. — BEKROONDE WERKEN.

1. **Bibliographie der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde**, door L. Petit (1888), XVI-300 blz. (*Uitverkocht.*)
2. **Verhandeling over de verbinding der volzinnen in het Gotisch**, door P.-H. van Moerkerken (1888), 104 blz. 1,50
3. **Het voornaamwoord DU**, door H. Meert (1890), IX-98 blz. . . . 1,55
4. **De klank- en vormleer van het Middelnederlandsch dialect der St.-Servatius legende van Heynrijck van Veldeken**, door Felix Leviticus (1892), 172 blz. 2,50
5. **De Belgische Taalwetten** toegelicht door Mr. A. Prayon-van Zuylen, (1ste deel) (1892), 476 blz. 3,00
6. **Historisch en Critisch overzicht van het Vlaamsch tooneel in de 17de eeuw**, door Osc. van Hauwaert (1893), 102 blz. 1,50
7. **De rol van het « booze beginsel » in het middeleeuwsch drama**, door Ernest Soens, pr. (1893) 144 blz. 2,00
8. **Gebruik der naamvallen, tijden en wijzen in den Heliand**, door J. van de Ven, pr. (1893), VI-238 blz. 3,00

9. Antwerpen in de XVIIIe eeuw, door EDW. POFFÉ (1895), 328 blz. . 3,00
10. Bastaardwoordenboek, door J. BROECKAERT (1895), XXIII-439 blz. . . 5,00
11. Vak- en Kunstwoorden (Nr 2. Ambacht van den smid), bezorgd door JOZEF VUYLSTEKE (1895), 178 blz. (Met platen) 2,25
12. Klank- en Vormleer van het gedicht van den VII Vroeden van binnen Rome, door E. DE NEEF (1896), 85 blz. 1,25
13. Vak- en Kunstwoorden (Nr 4. Ambacht van den Metselaar), bezorgd door ALFONS VAN HOUCKE en JOZEF SLEYPEN (1896), X-486 blz. (met platen) 5,00
14. Proeve van Oudnederfrankische Grammatica, door Dr P. TACK (1897), XXVI-116 blz. 1,50
15. Vak- en Kunstwoorden (Nr 3. Ambacht van den Timmerman) bezorgd door J. en V. VAN KEIRSBILCK (1898), X-547 blz. (met platen) 5,00
16. De Moedertaal, eenig doel- en redematig voertuig der gedachte in Opvoeding en Onderwijs, door H. TEMMERMAN (1898), 60 blz. . . 1,25
17. Eene vreemde spraak als voertaal van 't onderwijs, door A. en TH. VAN HEUVERSWYN (1899), 180 blz. 2,00
18. Vak- en Kunstwoorden (No 5. Ambacht van den Metselaar), bezorgd door J. en V. VAN KEIRSBILCK (1899), X-406 blz. (met platen) . 4,00
20. De Gallicismen in het Zuidnederlandsch. Proeve van Taalzuivering, door W. DE VREESE (1899), LXVIII-662 blz. 6,00
21. Idioticon van het Antwerpsch dialect, opgesteld door P.-JOZEF CORNELISSEN en J.-B. VERVLIET (1ste, 2de en 3de aflevering), elk 2,50
22. De verouderde woorden bij Kiliaan, door J. JACOBS (1899), X-244 blz. . 3,00
23. De Fransche Overheersching in België, door F. VAN DEN BERGH (1900), 528 blz. 4,00
24. De Handschriften van Jan van Ruusbroec's werken, door WILLEM DE VREESE (1900), 458 blz. 4,00
25. De Fransche Overheersching in België (van 1792 tot 1815), door C. CORTEBEECK (1900), 239 blz. 2,00
26 Vormleer van het Oudfriesch werkwoord, door J. JACOBS (1900), 278 blz. 3,00

TER PERS OF IN VOORBEREIDING.

Klankleer van de taal van Jan van Ruusbroec, door WILLEM DE VREESE.
Nederlandsche werkwoorden door samenstellende afleiding gevormd, door WILLEM DE VREESE.
Gallicismen in het Nederlandsch, met aanwijzing van de zuiver Nederlandsche uitdrukkingen, door H. MEERT.
Vormleer van de taal van Jan van Ruusbroec, door H. MEERT.
Onkruid onder de Tarwe. Proeve van Taalzuivering, door H. MEERT.
Vlaamsche Bibliographie (1830-1890), door FR. DE POTTER (4de aflevering).
De Belgische Taalwetten toegelicht door Mr A. PRAYON-VAN ZUYLEN (2e deel).
Idioticon van het Antwerpsch dialect, opgesteld door P. JOZEF CORNELISSEN en J. B. VERVLIET (4de aflevering).
Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten, uitgegeven door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW (4de aflevering).
Die eerste Bliscap van Maria, opnieuw uitgegeven en toegelicht door Dr. WILLEM DE VREESE.
Vocabulario para aprender Franches Espannol y Flaminco (a° 1520), opnieuw uitgegeven en toegelicht door Dr. WILLEM DE VREESE.
Noël van Berlaimont's Vocabulare (a° 1536), opnieuw uitgegeven en toegelicht door Dr. WILLEM DE VREESE.
Jehan Froissart's Cronyke van Vlaenderen, getranslateert uuten Franssoyse in Duytscher tale bij Gerijt Potter van der Loo, in de XVe eeuw, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW (2e afl. van het 2e deel, Baljuws van Vlaanderen, en 1e afl. van het 3e deel, Vlaamsche Kroniek).
Bibliographisch Woordenboek van de Geschiedenis der Belgische gemeenten, door FR. DE POTTER.
Sunte Augustijns Regule, uitgegeven door K. DE FLOU.
De Rederijkkamers in Nederland, door PRUD. VAN DUYSE, uitgegeven door FR. DE POTTER en FL. VAN DUYSE (2e deel).
De Keure van Hazebroek, door EDW. GAILLIARD (5e en laatste deel).
Acten en Sentencien van den Raad van Vlaanderen in de XIVe eeuw, door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW.